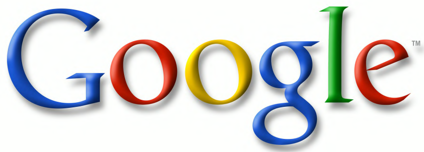
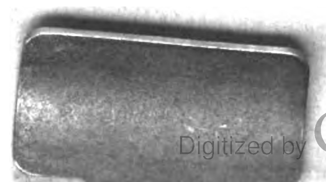

Hälsingelagen och upplandslagen ärfdabalk i Cods. Ups. ...

Oskar Fredrik Hultman

HÄLSINGELAGEN

OCH

UPPLANDSLAGENS ÄRFDABALK

I

COD. UPS. B 49

SPRÅKHISTORISK UNDERSÖKNING

I.

AKADEMISK AFHANDLING

AF

O. F. HULTMAN
FIL. KAND.

Framställes med tillstånd af Filosofiska Fakulteten vid Kejserliga Alexanders-Universitetet i Finland till offentlig granskning i historisk-filologiska lärosalen tisdagen den 30 maj 1905 kl. 10 f. m.

HELSINGFORS,
FINSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS TRYCKERI,
1905.

Innehåll:

Ljudlära.

Förkortningar.

A.: Arfþær bolkær.
a.: ackusativ.
a. a.: anförda arbete.
Aasen, Ordb.: Norsk Ordbog af Ivar Aasen.
Add.: Additamenta.
af.: ackusativ femininum.
am.: ackusativ maskulinum.
an.: ackusativ neutrum.
Ant. tidskr. f. Sv.: Antiqvarisk tidskrift för Sverige.
ap.: ackusativ pluralis.
apf.: ackusativ pluralis femininum.
apm.: ackusativ pluralis maskulinum.
apn.: ackusativ pluralis neutrum.
Arkiv: Arkiv för nordisk filologi.
as.: ackusativ singularis.
asf.: ackusativ singularis femininum.
asm.: ackusativ singularis maskulinum.
asn.: ackusativ singularis neutrum.
a. st.: anförda ställe.
B.: Bygninga balker.
Bezz. Beitr.: Beiträge zur kunde der indogermanischen sprachen herausgegeben von Dr. Adalbert Bezzenberger.
Bg.: Bygninga balkær.
Birg.: Heliga Birgittas uppenbarelser, utgifna af G. E. Klemming.
Birg. Aut.: Heliga Birgittas egenhändiga utkast (i Birg.).
Bj. R.: Bjärköarätten.
Bonav.: Bonaventuras betraktelser, utgifna af G. E. Klemming.
Br.: Biscups bryniofs staþue.
Brate, Dalal. böjn. lära: Dalalagens böjningslära af E. Brate.
Brate, A. Vml. ljudl.: Äldre Vestmannalagens ljudlära af Erik Brate.
BSH.: Bidrag till Skandinaviens historia, utgifna af C. G. Styffe.
C.: Conongs bolkær.
Chr. LL: Christoffers landslag.
Cod. AM.: Codex Arnamagnæanus.
Cod. Bergm.: Codex Bergmanianus.
Cod. Bildst.: Codex Bildstenianus.
Cod. Bur.: Codex Bureanus.
Cod. Havn.: Codex Havniensis.
Cod. Holm.: Codex Holmiensis.
Cod. Linc.: Codex Lincopensis.
d.: dativ.
df.: dativ femininum.
DL: Dalalagen.
dm.: dativ maskulinum.
dn.: dativ neutrum.
dp.: dativ pluralis.
dpf.: dativ pluralis femininum.
dpm.: dativ pluralis maskulinum.
dpn.: dativ pluralis neutrum.
Dr. Vl.: Drapa balker meþ vilia.
ds.: dativ singularis.
dsf.: dativ singularis femininum.
dsm.: dativ singularis maskulinum.
dsn.: dativ singularis neutrum.
ed.: edition.
Eds.: Edzøris balker.
Er. Sj. L.: Eriks sjællandske Lov.
f.: för; och följande; femininum.
Falk o. Torp, Etym. ordb.: Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog, af Hjalmar Falk og Alf Torp.

FB.: Fornamix bolkær.
fda.: forndansk etc.
fgutn.: forngutnisk etc.
fht.: fornhögtysk etc.
Finl. bidrag: Finländska bidrag till svensk språk- och folklifsforskning, utgifna af Svenska landsmålsföreningen i Helsingfors.
fisl.: fornisländsk etc.
Flor. o. Blanz.: Flores och Blanzeflor. Efter gamla handskrifter af Gust. Edv. Klemming.
fno.: fornnorsk etc.
Freudenthal, Ordb.: Bidrag till ordbok öfver Närpesmålet af A. O. Freudenthal.
Freudenthal o. Vendell, Ordb.: Ordbok öfver östländsk-svenska dialekterna af A. O. Freudenthal och H. A. Vendell.
v. Friesen, Nord. språkhist.: Till den nordiska språkhistorien. Bidrag af Otto von Friesen.
Fritzner, Ordb.[2]: Ordbog over det gamle norske Sprog af Dr. Johan Fritzner. Omarbeidet, forøget og forbedret Udgave.
FS.: Fornæmix sakir.
fsv.: fornsvensk etc.
Fsv. leg.: Ett fornsvenskt legendarium. Efter gamla handskrifter af G. Stephens.
fvn.: fornvästnordisk etc.
fön.: fornöstnordisk etc.
G.: Giptar bolker.
g.: genitiv; gånger.
gf.: genitiv femininum.
Gloss. Ups.: Glossarii Latino-Svethici specimen vetustum. Diss. Ups. præs. J. H. Schröder.
gm.: genitiv maskulinum.
gn.: genitiv neutrum.
gp.: genitiv pluralis.
gpf.: genitiv pluralis femininum.
gpm.: genitiv pluralis maskulinum.
gpn.: genitiv pluralis neutrum.
Grundriss: Grundriss der germanischen Philologie, herausgegeben von H. Paul.
gs.: genitiv singularis.
gsf.: genitiv singularis femininum.
gsm.: genitiv singularis maskulinum.
gsn.: genitiv singularis neutrum.
Gött. gel. anz.: Göttingische gelehrte anzeigen.
Harpestr.: H. Harpestrengs danske Lægebog, udg. ved C. Molbech.
Hultman, Östsv. dial.: De östsvenska dialekterna af O. F. Hultman (i Finl. bidrag).
hskr.: handskrift.
I.: Iorþæ balkær.
Idg. Forsch.: Indogermanische Forschungen, herausgegeben von Karl Brugmann und Wilhelm Streitberg.
ind.: index; indikativ.
jf.: jämför.
Jy. L.: Jydske Lov.
K.: Kirkiu bolkær.
Kalkar, Ordb.: Ordbog til det ældre danske Sprog af Otto Kalkar.
Kg.: Konungx balkær.
Kg. styr.: Konungastyrelsen.
Kk.: Kyrkiu balkær.
Kock, Fsv. ljudl.: Studier öfver fornsvensk ljudlära af Axel Kock.
Kock, Alt- u. neuschw. Acc. (Accentuierung): Die alt- und neuschwedische Accentuierung von Axel Kock.
Kock, Sv. akc.: Språkhistoriska undersökningar om svensk akcent af Axel Kock.
Kock, Sv. språkhist.: Undersökningar i svensk språkhistoria af Axel Kock.
komp.: komparativ.
konj.: konjunktion; konjunktiv.
Kopparb. priv.: Konung Magnus Erikssons privilegier för Kopparbärget (i Sv. Dipl. V).
Kp.: Køpmalæ balkær.
Larsson, Ordförrådet: Ordförrådet i de älsta isländska handskrifterna av Dr. Ludvig Larsson.
LB: Läke- och örteböcker, utgifna af G. E. Klemming.
Lyd.: Lydekini excerpter och anteckningar.
Läsn. f. klost.: Skrifter till läsning för klosterfolk, utgifna af F. A. Dahlgren.
M.: Manhælghis balkær.
m.: maskulinum.
MD(S): Svenska medeltids dikter och rim, utgifna af G. E. Klemming. Schacktafvels lek.
Md.: Af mandrapi.
Med. Bib.: Svenska medeltidens bibelarbeten, utgifna af G. E. Klemming.
MELL: Magnus Erikssons landslag.
mht.: medelhögtysk etc.
mlt.: medellågtysk etc.
MP (Med. Post.): Svenska medeltids-postillor, utgifna af G. E. Klemming.
n.: nominativ; neutrum.
nda.: nydansk etc.

nf.: nominativ femininum.
Nilén, Ordb.: Ordbok öfver allmogemålet i Sörbygden af Nils Fr. Nilén.
nm.: nominativ maskulinum.
nn.: nominativ neutrum.
no.: norsk etc.
Nord. studier: Nordiska studier tillegnade Adolf Noreen af studiekamrater och lärjungar.
Noreen, Aisl. gr.³: Altisländische und altnorwegische grammatik von Adolf Noreen. Dritte Auflage.
Noreen, Aschw. gr.: Altschwedische grammatik von Adolf Noreen.
Noreen, Urgerm. lautl.: Abriss der urgermanischen Lautlehre von Adolf Noreen.
north.: northumbrisk etc.
np.: nominativ pluralis.
npf.: nominativ pluralis femininum.
npm.: nominativ pluralis maskulinum.
npn.: nominativ pluralis neutrum.
ns.: nominativ singularis.
nsf.: nominativ singularis femininum.
nsm.: nominativ singularis maskulinum.
nsn.: nominativ singularis neutrum.
nsv.: nysvensk etc.
Nyl.: Nyland.
O.: Orbotæ mal.
o. d.: och dylikt.
o. fl.: och flerstädes.
P.-B. Beitr.: Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur herausgegeben von Hermann Paul und Wilhelm Braune.
P.-B.-S. Beitr.: Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur, unter Mitwirkung von Hermann Paul und Wilhelm Braune herausgegeben von Eduard Sievers.
1, 3 ppi.: 1:a, 3:dje pluralis presens indikativ.
1, 3 ppk.: 1:a, 3:dje pluralis presens konjunktiv.
1, 3 ppti.: 1:a, 3:dje pluralis preteritum indikativ.
1, 3 pptk.: 1:a, 3:dje pluralis preteritum konjunktiv.
prol.: prologus.
præf.: præfatio.
R.: Retlosæ bolkær; Radzstuffw balker.
Rietz, Ordb.: Svenskt dialekt-lexikon af Johan Ernst Rietz.
RK, Rkr.: Svenska medeltidens rim-krönikor, utgifna af G. E. Klemming.
Ross, Ordb.: Norsk Ordbog af Hans Ross.
rspr.: riksspråket(s).
Rydqvist, Sv. spr. l.: Svenska språkets lagar af Johan Er. Rydqvist.
S.: Af særæ malum bolkar.
Schiller-Lübben: Mittelniederdeutsches Wörterbuch von Karl Schiller und A. Lübben.
Schlyter, Ordb.: Ordbok till samlingen af Sveriges gamla lagar af C. J. Schlyter.
Script. rer. suec.: Scriptores rerum suecicarum medii ævi.
Sievers, Tüb. Bruchst.: Tübinger Bruchstücke der älteren Frostuthingslög, herausgegeben von Eduard Sievers.
Siljestrand, Ordböjn. i Vml.: Ordböjningen i Västmannalagen af Karl K:son Siljestrand.
Skand. Arch.: Skandinavisches Archiv. Zeitschrift herausgegeben von Edward Theodor Walter.
Sk. L: Skånelagen.
SML: Södermannalagen.
Sm. L: Smålandslagen.
1, 3 spi.: 1:a, 3:dje singularis presens indikativ.
3 spk.: 3:dje singularis presens konjunktiv.
Språkv. sällsk. förhandl.: Språkvetenskapliga sällskapets i Upsala förhandlingar.
1, 3 spti.: 1:a, 3:dje singularis preteritum indikativ.
3 sptk.: 3:dje singularis preteritum konjunktiv.
St. L: Magnus Erikssons stadslag.
Suso: H. Susos gudeliga snilles väckare, utgifven af Rich. Bergström.
sv.: svensk etc.
Sv. Dipl.: Svenskt Diplomatarium.
Sv. Dipl. N. S.: Svenskt Diplomatarium från och med år 1401, utgifvet genom C. Silfverstolpe.
Sv. landsm.: Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif. Tidskrift utgifven genom J. A. Lundell.
Söderk. R.: Upplysningar och anmärkningar om den förlorade Söderköpings-rätten, af G. E. Klemming. I Vitt. hist. och ant. akademiens handlingar, del 25.
Söderwall, Ordb.: Ordbok öfver svenska medeltidsspråket af K. F. Söderwall.
Tamm, Etym. sv. ordb.: Etymologisk svensk ordbok av Fredr. Tamm.
Tamm, Fonet. kännet.: Fonetiska kännetecken på lånord i nysvenska riksspråket af Fredr. Tamm.
Tidskr. f. Phil. o. Pæd.: Tidskrift for Philologi og Pædagogik.
Tidskr. f. Fil. N. R.: Tidskrift for Filologi. Ny Række.
UL: Upplandslagen.

Uppsalastudier: Uppsalastudier, tillegnade Sophus Bugge på hans 60-åra födelsedag.

V.: Viþærbo balkær.

Wadstein, Fno. homb. ljudl.: Fornnorska homiliebokens ljudlära af Elis Wadstein.

Vald. Sj. L.: Valdemars sjællandske Lov.

Vaþ.: Vaþa mal ok sara mal etc.

vb.: verb.

Vendell, Nyl. allmogem.: Samlingar af ord ur nyländska allmogemålet, ordnade af Herman Vendell.

Vendell, Ordlista: Ordlista öfver det svenska allmogemålet i Finnby kapell af Herman Vendell.

VGL I: Äldre Västgötalagen.

VGL II: Yngre Västgötalagen.

VGL III: Lydekini excerpter och anteckningar i VGL I:s textkodex.

VGL IV: Vidhemsprästens och johannitermunkens anteckningar i VGL I:s textkodex.

VML: Västmannalagen.

vnord.: västnordisk etc.

VS.: Af vaþæ sarum.

y.: yngre.

þ.: þiuuæ bollkær; þingmalæ balkær.

þg.: þingmala balker.

þl.: Horo þing lot skal skiptæ.

Æ.: Ærfþæ balkær.

ä.: äldre.

ÖGL: Östgötalagen.

önord.: östnordisk etc.

Öfriga förkortningar torde utan vidare förstås af enhvar.

Inledning.

§ 1. Den handskrift, som utgör föremålet för vår undersökning, tillhör Uppsala universitetsbibliotek, där den numera bär signaturen B 49.[1] Den innehåller på bladen 1—65 Hälsingelagen och på bladen 66—79 Upplandslagens ärfdabalk. Dess nedskrifningstid anses af Schlyter, som i 3:dje och 6:te banden af sin „Samling af Sveriges gamla lagar"[2] beskrifvit densamma och i det senare däraf utgifvit Hälsingelagen, vara „medlet af 14:de århundradet". Att den från början till slut är skrifven af samma person — hvilken vi i det följande kalla B 49-skrifvaren — är intet tvifvel underkastadt.

§ 2. Af Hälsingelagen — i detta arbete för korthetens skull betecknad H (eller HL enligt det vanliga bruket) — har någon annan handskrift än den ifrågavarande icke veterligen bevarats till våra dagar. Men ett aftryck af en sådan föreligger i den äldsta, af Jonas Bure ombesörjda editionen af lagen, hvilken 1609 utkom på Carl IX:s befallning.[3] Och detta värk, som jämte de detsamma reproducerande upplagorna af 1643, 1650 och 1665 beskrifves af Schlyter i hans edition[4], innehåller dessutom i slutet en del varianter, hämtade ur andra numera förlorade handskrifter.

Förhållandet mellan vår handskrift af Hälsingelagen och den, som legat till grund för 1609 års edition, är hvad den egentliga lagtexten beträffar utan tvifvel det, att de oberoende af hvarandra utgått från en gemensam grundhandskrift, som vi kunna kalla Cod. [B 49—1609. På talrika ställen innehåller nämnda edition en ursprungligare läsart än Cod. B 49, men flerstädes kan ock ett motsatt förhållande konstateras; tack vare den omständigheten, att Häl-

---

[1] Tidigare var handskriften signerad N:o 49. Denna signatur angaf dess ordningsnummer bland laghandskrifterna, till följd hvaraf den äfven blifvit kallad Cod. Ups. Lag N:o 49 eller Cod. Ups. L. 49.

[2] Tredje bandet. Uplands-Lagen. Stockholm 1834. S. VII f. — Sjette bandet. Helsinge-Lagen, Kristnu-Balken af Smålands-Lagen och Bjärköa Rätten. Lund 1844. S. I ff.

[3] Hälsinge-Laghen, Som öfwer alle Norlanden, thet är Sundhedhi, Mädelpada, Ångermanland och Norrebotn, fordom brukades: Efter Then Stormächtige Höghborne Furstes och Herres, HER CARLS then Nijondes, Swerikes, Göthes, Wändes, Finnars, Carelers, Lappers j Norlanden, the Caijaners, och Esters j Lifland etc. Konungs, nådige befalning, af Trycket vthgångin. Stockholm Åhr etc. 1609.

[4] S. X ff.

§ 2. singelagen utgör en fri bearbetning af Upplandslagen och ofta hela meningar ur denna finnas inryckta i densamma, kan man ej sällan med absolut visshet afgöra hvilkendera af tvänne skiljaktiga läsarter är den ursprungligare. Så afviker, för att nämna några exempel, i följande fall editionen från vår handskrift, men öfverensstämmer med Upplandslagen:

Cod B 49 af HL	1609 års ed. af HL	Textkod. af UL
Kk. 11.1. *Bygg'r karl ok kærling ensamun. ok føþæ þe barn.*	*Bygger karl ok kiärling j torpi ensamin, ok kuna hans fødher barn.*	Kk. 11.2. *Nu byggir kall ok kærling .i. þorpi ænzamin samæn. ok konæ hans barn føþir.*
Kk. 19.4. *þa ma han i ban sætiæs. wil han æy æn þa ræt gøræ ok naþ'r søkiæ innan dagh ok aar. þa a konungi till sighiæs. ok konung'r agh'r ywr hanum mȝ swærþ rættæ. ok vtan kyrkio garþ a han liggiæ fora bruþ siin.*	*Tha a biskuper han i band sättia. Wil han äy än tha rättä sik ok nadher sökia innan natt ok iamlanga, Tha a konungi til sighias, ok kununger a iwir hanum medh swärd rätta, ok vtan kirkiu gard dömä: Liggi siälwer fore bruth siin.*	Kk. 13.2. *þa ma biskup han .i. ban sættiæ. wil han æi sik ræltæ. ok naþir søkiæ. innæn nat ok iamlangæ. þa skal kunungi til sighiæs. ok kunung'r a iwir þem mȝ swærþ rættæ. ok utæn kirkiu garþ dømæ ... ok liggi siælwær fore brut sin.*
Kg. 3 pr. *syni asyn. æntwæggiæ a hænni æll'r a hanom. ær þȝ swa nær wægh æll'r by. at høræ ma. op ok a kallæn. witi þl XII. mæn. hwat þ'r ær sant um.*	*synis asyn antwäggia a hänni äller a hanum, the han giordi hänni, äller hon hanum, är thet swa när wägh äller by at höra ma op ok a kallan; warder thet skärskutat, witi thet tolf män hwat ther är sant vm.*	Kg. 6 pr. *synis a syn. antwiggiæ a hænni. ællr a hanum. þe han giorþi henni. ællr hun hanum. ællr ær þæt swa. nær by ællr wægh. at høræ ma op ok a kallæn. warþær þæt laghlikæ skiærskotæt. þa a þæt hundæris næmpd witæ. hwat þær ær sant um.*
M. ind. *Vm agna bak ok quinnæ þiufnæþ.*	*Vm Agna bak ok Skafl tiuf, ok än Kuna stiäl.*	M. ind. *vm agnæ bak ok skafl þiuff. ok æn konæ stiæl.*
M. 31.1. *bondæ ær æy hemæ. hafwi swa wald þa ransaka sum bondi hemæ wari.*	*bonden är äy hema. är to husfru hans hema. hawi swa wald tha ransaka sum tha bonde hema wari.*	M. 47.3 *ær æi bonden hemæ. ok ær þo husffru hans hemæ. hawi swa wald þa ranzakæ sum þa bonde hemæ wari.*
I. 13 pr. *minskas þl. minskæs ok for baþum.*	*Kränkis thet, kränkis ok fore badhum.*	I. 16 pr. *krankæs þæt. krankis ok fore baþum.*

V. 23.2 *kunnæ hundæ bitæ annars fæ. hwat fæ þz ær. ok faar æy døøþ aff þz ær sakløzst. vtan yrknæþæ fæ. þl bøtæs sum før ær sakt. dør þz. þa giældæ quikt foræ døt. ok hafwi þæn døt. quikt gifwr foræ døt.*	*kunnu hundar mans bita annars fä, hwat fä thet är, ok liuter äy dödh af, thet är saklöst vtan yrknadhä fä; thet giäldis sum fyr ær sagt. Dör thet, tha giäldi quikt gen dödho, äpti miätzmanna ordum, ok hawi then döt, qwikt gifwer fore döt.*	V. 28.2 *Nu kunnu hund'r manz bitæ annærs manz fæ. e hwat fæ þæt hælzt ær. ok liutær æi døþ aff. þæt ær sakløst. utæn yrknæþæ fæ. þæt giældis atær sum fyrr ær saght. Dør þæt. þa giældi quikt gen døþo. æptir mæzmannæ orþum. ok hawi døtt þñ quikt giw'r fore døtt.* § 2.
þ. ind. *Huru kunæ ma witni bæræ.*	*Huru kuna ma swäriä ok witni bära.*	þ. ind. *Huru konæ ma swæriæ ok witni bæræ.*
þ. 9.1 *Løsir bondæ æll'r frænd'r hans. innæn þæn stæmpnu dagh wæra þeræ. løsir æy. þa hafwi þæn iorþ sum mætin war.*	*Lösir bonde äller frändär hans innan then stämpnu dagh wari therä. Lösir hwarti, tha hawi then iord hon mätin war.*	þ. 8 pr. *løsir bonde ællr frænd'r hans atær innæn þa þre stæmpnudaghæ. wæri þeræ. Løsir hwarti bonde ællær frænd'r. hawi þa þæn iorþ hun mætin war.*

Af de öfverensstämmelser åter, som Upplandslagen och Cod. B 49 af Hälsingelagen förete gentemot 1609 års edition, må här anföras följande:

Cod. B 49 af HL	1609 års ed. af HL	Textkod. af UL
Kk. 16 pr. *wæri sik mz XII manna eþe æll'r bøtæ III. mark'r.*	*wäri sik medh tolf manna edhe äller böte tre both marker.*	Kk. 16.1 *wæri sik mz tiu mannum. faldær at eþe. bøte þre m^{u}.*
Æ. 14.1. *Faþur a frilla barn føþæ siþæn þz ær aff spinæ want þ'r til føþæ moþ'r.*	*Fadhir a frillu barn sit födhä sidhan thet är af spina want; ther til tha födhe thet modher.*	Æ. 23.2 *Nu skal frillu barn føþæ faþir ... siþæn þæt ær aff spinæ want. ok þær til føþe moþer ...*
M. ind. *Æn owrmaghi æll'r galin man dræþ man.*	*Vm Owormagha drap ok Galins mans.*	M. ind. *æn owormaghi ællr galin man dræþ man.*
M. 31.2 *þa warþi þæn huus for þyufti sum lyklæ bær.*	*Tha wardi then fore husum, ok fore tiufnadhi, sum huslyklä bär.*	M. 47.6 *þa warþi þæn husum. fore þyþti sum nyklæ bær.*
V. 18.3 *Bryt'r hæst'r sik i bro. ok døør af. gild'r at. VI.*	*Bryter häster sik i bro ok döör af. Wari bötter*	V. 23.6 *Nu brytær hæstær sik. .j. bro. far døþ aff. gild'r*

§ 2. *oꝥ . . . suin faar geet bukk'r fora ørtugh æn þæt ær vint'r gamalt.*	*medh sex örum . . . Swijn faar geet bukker fore örtugh än thet är ens ars gamalt.*	*at sæx ørum . . . Swin far. get. bukk'r. fore ørtogh. æn þæt ær wintær gamælt.*
V. 23.1 *þʒ ær ogilt. vtan þæssæ maal.*	*Thet är ogillt vtan j tässum malum.*	V. 28 pr. *þæt haw'r o gilt wærit. utæn þæssi mal.*
V. 24 2 *Ængin ma annars fæ taka. till nokro nyt ath hafwa. æy ankostæ hans hwartæ quikt ællr døt. wtan han hafwi loff æll'r leghu foræ sik.*	*Engin ma ok annars fä taka äller til nokra nyt hawa, äy ankusti mans, hwarti dödhä äller qwikka, vtan han hawi lof äller legho fore sik.*	V. 29. 2 *ængin ma annærs fæ takæ ællr til nokræ nyt hawæ. æi ankosti hans. hwᵃrti quikkæ allr døþæ. utæn han hawi loff ællr legho fore sik.*
þ. ind. *Huru man scal mætæ foræ aþrum.*	*Huru man skal Fä mäta fore adhrum.*	þ. ind. *huru man skal mætæ fore andrum.*

Af dessa senare citat kan visserligen ingen annan fullt säker slutsats dragas, än att Cod. B 49 af Hälsingelagen icke utgått från 1609 års edition — ett förhållande som ju redan med hänsyn till hvarderas ålder är självklart. Men också den kodex, efter hvilken nämnda edition är aftryckt, måste sannolikt frånkännas egenskapen af urhandskrift för Cod. B 49. De afvikelser från den ursprungliga, i den senare bevarade ordalydelsen, hvilka visa sig i editionen, äro delvis af den art att de förutsätta ett behärskande af fornspråket, som man icke kan tilltro utgifvaren. Dennes insikter härutinnan hafva af annat att döma[1] varit ytterst bristfälliga. Ej häller tyder någonting på att han i texten upptagit läsarter ur andra handskrifter. Härmed vare dock icke sagdt, att 1609 års upplaga är en diplomatarisk edition i modern mening. Tvärtom är det ganska antagligt, att utgifvaren ibland insatt en fornsvensk alternativform, den han råkat bättre känna, ibland, i ett ögonblick af slappnad uppmärksamhet, något element ur sin egen tids språk eller ortografi. Denna möjlighet nödgar oss att i det följande behandla editionen såsom en handskrift, skild från den, hvilken den närmast reproducerar. Vi skola för korthetens skull beteckna den Cod. 1609, i konformitet med beteckningen Cod. B 49.

För kyrkobalkens sista kapitel med undantag af dess början — d. v. s. från och med orden *wærþ'r þ'r friþ'r brutin .i. garþi pa .a. botas. VI. mᵘ . . .* — har B 49-skrifvaren haft en annan handskrift till förlag än för den öfriga delen af Hälsingelagen. Såsom vi under loppet af vår undersökning skola finna, skiljer sig detta parti hvad språket beträffar i flere punkter från den sistnämnda. Och mellan detsamma och den föregående delen af kapitlet stå, i röd skrift, orden *Kirkiu balk'r lyktæs swa. guþ giwi os allum himiriki at fa. AMEN.* Det är tydligt att de i den handskrift, som tjänat B 49-skrifvaren till förlag, afslutat kapitlet och balken, och att han först efter att i någon annan kodex hafva upptäckt fortsättningen därur tillagt denna. Densamma är, påtagligen af utrymmesskäl, skrifven med mindre stil än det

[1] Jf. Schlyters edition s. XI.

öfriga. Huruvida också detta parti härstammar från samma grundhandskrift som hufvuddelen af H cod. B 49 samt Cod. 1609, eller om den för alla gemensamma källan varit en ännu äldre kodex, är svårt att säga. Språkliga skäl, för hvilka framdeles skall redogöras, tala i någon mån för det förra alternativet. För den del af Hälsingelagen, hvarom här varit fråga, använda vi beteckningen Kk. sl. § 2.

Å andra sidan har i 1609 års edition företalet till Hälsingelagen ett annat ursprung än den egentliga lagtexten, och det samma gäller helt säkert om de verser, som afsluta de skilda balkarna i samma lag, och hvilkas innehåll utgöres af en kort, på balkens föremål syftande bön. Att företalet stammar från Cod. B 49 ställes utom allt tvifvel af ett felaktigt *päningx*, som editionen därstädes visar i st. f. det riktiga *pænningæ* (gen. pl.); i vår kodex har nämligen detta vanställts genom en felskrifning — för *g* har först skrifvits *æ*, hvars 'kvist' ännu tydligt skönjes — samt genom slitning, så att det lätt kan missuppfattas på nämnda sätt. Skiljaktigheterna mellan Cod. B 49 och 1609 års edition äro ock långt obetydligare här än i själfva lagen, särskildt hvad ändelsevokalerna angår; de inskränka sig hufvudsakligen till några ortografiska divergenser. Den dubbla specifikation af lagens innehåll, som i editionen följer närmast efter företalet, tyder slutligen, äfven den, med all bestämdhet på komplettering ur en annan handskrift. Först läses här nämligen: *Lagh Hälsingiä byrias at Gudz rätt, ok the hälghu Kirkiu, ok skiptis i atta lagha Balka. Then fyrsti är vm Kirkiu rätt. Annär är vm Kunungx Edzöre, ok vm hans Skatt, ok vm Ledhungx lama, ok vm Rod ok Ward hald. Thän tridhi är wm Giptermal ok vm Ärfdir. Thän Fiärdi balker är vm Draap, Saar, Ran, Tiufnadh ok Fyndir. Thän fämti är vm Jordir. Siätti är vm Lösörä köp ok Giästning. Siundi är Byggninga balker. Attundi ok thän sidharsti är vm Tingmal.* Och därefter: *Laghbook tessin hawer i sik atta Balkar, Kirkiu balker, Kunungxbalker, Ärfda balker, Manhälghiäs balker, Jordäbalker, Köpmala balker, Vidherbo balker, Tingmala balker.* Man misstager sig knappast, om man i det förra stycket ser de inledningsord, hvilka ursprungligen ensamma föregått kyrkobalkens början. I Cod. B 49 hafva de blifvit utbytta mot företalet jämte några rader, som på de första orden när öfverensstämma med det andra ofvan citerade stycket. Då det nu gällde att komplettera en annan handskrift, som på grund häraf vid en jämförelse syntes ofullständig, förfor man icke så, att den ursprungliga inledningen ersattes genom den nyare, eller att företalet upptogs ur den sistnämnda, utan den nyare redaktionen fogades hel och hållen till den äldre, trots den upprepning detta innebar af redogörelsen för lagens innehåll; likväl satte man, med hänsyn till det föregående *Lagh Hälsingiä byrias* o. s. v., i stället för Cod. B 49:s *Hær byriæs hælsingæ landæ laghbook. ok* [*hawr ii sik* o. s. v.] orden *Laghbook tessin* [*hawer i sik* o. s. v.]. Att icke, tvärtemot hvad nu antagits, det ursprungliga förhållandet står att finna i Cod. B 49, följer dels af den i allmänhet friare textbehandlingen i denna handskrift, dels däraf, att efter all sannolikhet B 49-skrifvaren själf är företalets författare. Vi finna i detsamma hopade flere egendomligheter, pekande hän på en dialekt, som skall visa sig vara hans, och hvaraf spåren äro ytterst tunnsådda i Cod. B 49:s öfriga delar, där han i sitt förlag egt ett rättesnöre. Så tyda i uttrycken *mæþ sampykkæ wælbornæ mannom ok allan almoghanom, at þe vmga æy goþa mannom* och *mʒ lagha* (dat. pl.) ej mindre än 4 skrifningar, direkt eller indirekt, på ett uppgifvande af substantivens och slutartikelns dativformer: andra spår af samma dialekt äro *nællær* 'nässlor' och *pithstlæ* 'tistlar'.

§ 2. Också hvad slutverserna vidkommer återgår rimligtvis 1609 års edition på Cod. B 49. Det är mer än sannolikt att de icke från början funnits i den förras text. Såväl i editionen som i vår handskrift saknar tingmålabalken slutvers. I Cod. B 49, där denna balk, utöfver de 14 kapitel den omfattar i editionen, har ett 15:de, angifvande gränsen mellan Sverge och Norge, är en sådan inkonsekvens lätt förklarlig under den — i sig själf högst sannolika — förutsättningen att nämnda 15:de kapitel utgör ett senare tillägg. Den skrifvare, som tillfogat det, har helt naturligt utelämnat slutversen, emedan den nu skulle kommit in i balken. Hvad däremot beträffar 1609 års edition, hvarest kapitlet om riksgränsen ej finnes, söka vi förgäfves en grund till att tingmålabalken saknar slutvers, medan de öfriga balkarna hafva sådana, om vi icke vilja tänka oss saken så, att dessa upptagits ur en handskrift med ifrågavarande tillägg. Och då man bevisligen i ett annat fall anlitat Cod. B 49 (eller en därifrån stammande kodex) för komplettering af den i 1609 års upplaga föreliggande texten, synes det antagligast att man gjort så äfven i detta.

§ 3. Upplandslagens ärfdabalk — som vi komma att beteckna med U — finnes utom i den ifrågavarande handskriften bevarad i flere andra, för hvilka redogöres i Schlyters edition af lagen[1] och i inledningen till v. Friesens aftryck af Ängsöhandskriften.[2] Cod. B 12 i Uppsala universitetsbibliotek — Schlyters textkodex — och denna sistnämnda äro de enda i behåll varande handskrifter af UL, som genom trycket gjorts allmännare tillgängliga. Men dessutom finnes det en edition, utgifven 1607 af Jonas Bure efter en viktig, numera förlorad kodex och beskrifven, jämte de nya upplagorna af 1643, 1650, 1665 och 1700, af Schlyter i anförda arbete.[3] I allmänhet tages i det följande hänsyn, utom till Cod. B 49, blott till de två äldsta bevarade handskrifterna, Cod. B 12, från år 1300, och den s. k. schildenerska handskriften i Kongl. biblioteket i Stockholm, från förra hälften af 1300-talet. Ett indragande af de öfriga eller af 1607 års edition i undersökningen skulle i hög grad komplicera denna, utan att likväl nämnvärdt öka vår kunskap om Cod. B 49:s dialekter.

Hvad nu förhållandet mellan Cod. B 49 och de båda nämnda handskrifterna vidkommer, kan man redan med en blick på variantförteckningen i Schlyters edition öfvertyga sig om att det icke kan vara det samma i ärfdabalkens förra och större del — t. o. m. orden *Nu delæs* i början af kap. 16 — och i den senare, efter dessa ord följande delen.[4] I den förra — framdeles betecknad UI — öfverensstämmer vår kodex närmare än någon annan (incl. 1607 års edition) med Cod. B 12. Den senare delen — som vi afse med beteckningen U II

---

[1] S. I ff. och VIII ff.

[2] Upplandslagen efter Ängsöhandskriften (Samlingar utg. af Svenska Fornskrift-Sällskapet h. 122). S. I ff.

[3] S. LX ff.

[4] Se anf. arb. s. 102, noterna 10, 13; s. 103 n. 45; s. 104 n. 57; s. 106 n. 14, 16, 17, 24, 39, 46; s. 107 n. 73; s. 109 n. 31; s. 110 n. 58, 66; s. 111 n. 80, 86, 89, 93; s. 112 n. 15, 18, 20; s. 113 n. 43, 60, 64; s. 114 n. 89, 1, 10; s. 115 n. 16, 29; s. 116 n. 66, 73, 88; s. 117 n. 93; s. 118 n. 43; s. 119 n. 63; s. 120 n. 79, 97. Vidare s. 120 n. 99; s. 121 n. 11, 13, 30; s. 122 n. 32, 39, 40, 47, 56, 61, 65; s. 123 n. 66, 68, 75, 80, 82, 94; s. 124 n. 97, 1, 4, 11, 14, 17; s. 127 n. 96, 97, 7, 8, 12; s. 128 n. 34, 39, 45, 50, 55, 58, 62; s. 129 n. 69.

— visar en lika stor öfverensstämmelse med Cod. Sch. — den schildenerska handskriften; § 3.
endast mellan den sistnämnda och den därefter afskrifna Cod. B 52 i Kongl. biblioteket i Stockholm eger en ännu större rum. Och på bägge hållen är grunden till denna öfverensstämmelse en närmare släktskap mellan de resp. handskrifterna. Det framgår däraf, att uti UI finnas flere för Codd. B 49 och B 12 gemensamma afvikelser från den i öfriga handskrifter bibehållna ursprungliga ordalydelsen, i UII åter ett antal dylika afvikelser, gemensamma för Codd. B 49 och Sch. (samt Cod. Holm. B 52):

Cod. B 49.	Cod. B 12	Cod. Sch.
2 pr. *Nu raþ'r man til brylløps. i brilløps timæ. þa sank'r han bruþframmo. ok buþmannum sinum.*	*Nu raþær man til brylløps .j. brylløps timæ. þa sankær han bruþframmu. ok buþmannum sinum.*	*Nu raþær man til brylløps .j. brylløps timæ. sankær han bruþmannum ok bruþframmu.*
8.1 *þa skal siþæn gifpt til skipt gangæ. þa standæ þær i þæs lut sum fangit hafw'r. ær foræ giort ær i giptinni.*	*þa skal siþæn gipt til skipt gangæ. þa standi þær .j. þes lott sum fangit haw'r ok fore giørt ær .j. giptinni.*	*þa skal siþn̄ gipt til skipt gangæ. þa standi þl̄ .j. lot þæs sum fangit haw'r. oc fore giørt ær .j. giptinni.*
12 *Døør siþæn eet aff þem. þær komb'r broþ'r at arfwi broþ'rs sinum. æy ær syst'r till. æll'r syst'r æfpt'r syst'r synæ æn ær broþ'r till.*	*Dør siþæn ett aff þem. þ'r kombær broþir at arfwi brøþ'r sinum. æi ær systyr til. æll'r systir æptir systur sinæ. æn æi ær broþer til.*	*Dør siþn̄ ett aff þem sizskinum. þa komb'r broþer at arfwi brøþær sinum. æn æi ær systir til. ællr systir æptir systur sinæ. æn æi ær broþer til.*
16 pr. *þa takir þæn arf sum niþum ær næst'r. ok kyni kumiær*[1] *ok byrþi sik till mꝫ XVIII manna eþæ.*	*þa takær þæn arff. sum niþum ær næstær. ok kyni kunnær. ok byrþi sik til mæþ atærtan mannæ eþe.*	*þa takær þæn arff. sum niþum ær næstær oc kyni ær kunnæst'r. ok byrþi sik til mꝫ atærtan mannæ eþe.*

---

16 pr. *Nu delæs wiþ'r faþ'r broþ'r ok moþ'r faþ'r æll'r moþ'r moþ'r þa takir ...*	*Nu delæs faþur faþir. ok faþurs broþir. taki faþur faþir arff. ok hin gangi fra. Delæs wiþær faþur broþer. ok faþur moþer. [taki faþir moþir. arff hin gange fraa. Delæs wiþær faþir. broþir. ok. moþir. faþir.] ællr moþor moþer. þa takær ...*	*Nu delæs wiþ'r faþur broþir. oc moþor faþir ællr moþor moþer. þa takær ...*

[1] Rättadt genom ett öfver raden tillagdt *st'r*. Huruvida rättelsen värkställts af B 49-skrifvaren själf eller, såsom Schlyter anser troligast, af en senare hand, är svårt att bestämdt säga.

§ 3. 16.1 *Nu delæs wiþ'r faþ'r æll'r moþ'r. viþ'r broþ'r barn. æll'r syst'r barn. þa ærfwi fæþarni æll'r møþ'rni. ok hin gangin fran. swa frampt sum ænctæ lifwr aff bondæns barnum. ok husfrunnær.*	*Nu delæs wiþer faþir ællr moþer. wiþ broþor barn. ællr systur barn. þa ærfwi faþærni ællr møþærni. ok. hin gangi fra. swa frampt æncti liwær aff bondæns barnum ællr husfrunnær.*	*Nu delæs wiþ'r faþir ællr moþer. wiþ'r broþor barn ællr systur barn. þa ærfwi fæþ'rni ællr møþærni. oc. hin gangi fran. swa frampt at ænkti liwær aff bondæns barnum oc husfrunær.*
18. *þa fyllæ hun mȝ attum fastum fyuræ a manz wæghnæ ok fyughur a quinnæ halfþæ.*	*þa fylli hun mæþ attæ fastum. fiurum aff mannæ halw. ok fiurum aff quinnæ halw.*	*þa fylli hun mȝ attæ fastum fiurum aff manz halw. ok fiurum a quinnæ halw.*

Jämväl **arten** af den närmare släktskap, som alltså eger rum å ena sidan mellan Codd. B 49 och B 12 af U I, å andra sidan mellan Codd. B 49 och Sch. af U II, låter sig utan svårighet fastställa. Den möjligheten, att Cod. B 12 eller Cod. Sch. skulle till någon del återgå på Cod. B 49, är redan af kronologiska skäl utesluten. Ej häller tyder någonting på att tvärtom U I i vår kodex afskrifvits efter Cod. B 12 eller U II efter Cod. Sch. Det motsäges t. o. m. positivt af vissa textställen, som i så fall skulle hafva en ursprungligare gestalt i afskriften än i förlaget. Vi läsa nämligen i

Cod. B 49:	Cod. B 12:	Cod. Sch.:
7.1 *Nu gang'r hun a gifpta aþrra. ok barns fæþ'rnæ ær mȝ hænnæ innæ. þa scal før barnæ fæþ'rnæ vndæn skiftæs. ok taki þer førstunni twa luti af løøꝝ.*	*Nu gangær hun a giptu aþræ. ok barns hænnær fæþærni undæn. skiptæs. ok taki þer fyrstunni twa løti aff løsorum.*	*Nu gang'r hun a giptu aþræ. ok barns hænnær fæþærni ær inni mȝ hænni. þa skal fyrst barns hænnær fæþ'rni undæn skiptæs. oc taki þl̄ fyrstunni twa løtenæ aff løsørum.*
9.1 *Lyutæ þe swa saliæ sum køþæ. gangæ þa a hustrunæ lot þryþiungær. ok twæ løtir a bondæn.*	*Liutæ þe þa sæliæ sum kiøþæ. gangi þa a husfrunæ lot þriþiungær. ok twe lotir a bonden.*	*Liutæ þøn swa sæliæ sum køþæ. gangi þa a husfrunnæ lot þriþiungær. ok twe løtir a bondæn.*
11.2 *þa taki ynxta syskin næst solo. ok siþæn æ hwart æ sum gamult ær till.*	*þa taki ynxtæ syzkini næst solo. ok siþæn ok æ swa hwart sum gamalt ær til.*	*þa taki ynxtæ sizkini næst solo. oc siþñ e swa hwart sum þl̄ ær gamalt til.*

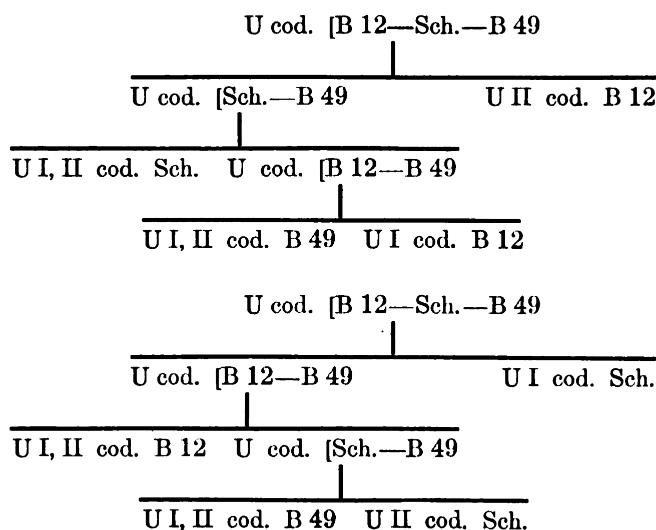
17.1 *han ær skild'r wiþ'r arf. ok bøtæ boot mȝ hundræþum*	*han ær skildær wiþ arff. ok bøte bot mæþ hundræþæ mar-*	*han ær skild'r wiþ arff. oc bøte bot mȝ hundræþum ok XL.*

m"rkum ok XL. vtæt þæt see mʒ waþæ till komit.	*kum ok fiurætighi. utæn þæt se mæþ waþæ til komit.*	*utæn þt se mʒ waþæ til komit.*	§ 3.
21.1 *Nu warþ'r man byltugh'r ok rymar aff land. ok husfru hans sit'r quæ æft'r hanum. komb'r han at'r ...*	*Nu wærþær man biltughær. ok rymir land. ok husfru hans sitær quær æptir hanum. kombær han atær ...*	*Nu wærþ'r man biltugh'r. ok rymir aff land. ok husfru hans sitær o c qwærr æptir hanum. komb'r han at'r ...*	

Det återstår följaktligen ingen annan möjlighet än att å ena sidan Codd. B 49 och B 12 af U I, å den andra Codd. B 49 och Sch. af U II äro syskonhandskrifter utgrenade från handskrifter, yngre än grundkodex, d. v. s. den kodex på hvilken alla tre handskrifterna af U närmast kunna återföras. Dessa mellanhandskrifter må i det följande betecknas resp. Cod. [B 12—B 49 och Cod. [Sch.—B 49, grundkodex åter Cod. [B 12—Sch.—B 49.

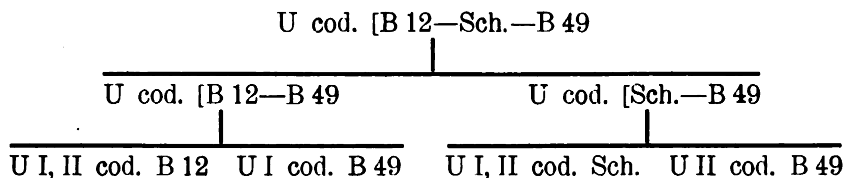
I och för sig låter det lika väl tänka sig att den olika gruppering af handskrifterna vi konstaterat för U I och U II beror på att dessa i Cod. B 12 eller Cod. Sch. äro afskrifna efter skilda förlag, som på att det är händelsen i Cod. B 49.[1] Men en omständighet fäller likväl utslag till förmån för det senare alternativet. Efter *Nu delæs,* vid gränsen mellan U I och U II, hafva i vår handskrift en mängd ord, af hvilka det första börjat på *faþ* ..., blifvit utplånade, hvarefter i deras ställe skrifvits *wiþ'r faþ'r broþ'r ok moþ'r faþ'r. æll'r moþ'r moþ'r þa takir moþ'r moþ'r arf ok hini gangæ fran. Swa stand'r moþ'r moþ'r i arfwi sum moþor faþ'r.* Då nu detta öfverensstämmer med Cod. Sch., medan Cod. B 12 efter *Nu delæs* har *faþur faþir. ok faþurs broþir. taki faþur faþir arff. ok hin gangi fra. Delæs wiþær faþur broþer. ok faþur moþer* o. s. v., inser man, att skrifvaren här öfvergått från ett förlag till ett annat. Hvad som förmått honom att rådfråga detta senare och ingifvit honom en högre tanke om dess korrekthet än om det dittills använda förlagets, är sannolikt den omständigheten, att det senare kort före *Nu delæs* haft ett förvanskadt, för honom obegripligt *kunnær* eller *kumiær,*

[1] Handskrifternas genealogi vore i det förra fallet resp.

§ 3. medan det andra i stället företett den riktiga läsarten *kunnæst'r*. Man möter nämligen, såsom ofvan påpekats, det sistnämnda i Cod. Sch., men i Cod. B 12 *kunnær* och i Cod. B 49 ett sedermera rättadt *kumiær*.

Förhållandet mellan de olika handskrifterna af U står nu fullkomligt fast. Det kan ej vara något annat än det, som åskådliggöres genom följande stamtafla:

Likväl gå möjligtvis några (senare öfverstrukna) rader i Cod. B 49, hvilka icke återfinnas i någon annan handskrift af U L, ej längre tillbaka än till B 49-skrifvaren. De följa efter *af siæng'r alstri byriæs al ærf* i den lilla inledning, som föregår ärfdabalkens kap. 1, och lyda: *þy þaghar møø tak'r man þa ær barn i wanum. han biþ'r gærnæ. ok hon syn noþugh. þy ær øþin ok scaparæn till. sum leyæ kuna sigh'r. hænnæ fruva maria. þættæ war mik skapat. før æn mik war skapat kiurtil æll'r særk. Et cetera.* [1]

§ 4. Vi ha i det föregående funnit, att icke samma handskrift tjänat B 49-skrifvaren till förlag för slutet af Hälsingelagens kyrkobalk som för lagens öfriga delar, och att också slutet af Upplandslagens ärfdabalk afskrifvits efter en annan kodex än det föregående. Att jämväl för Hälsingelagen och hvardera delen af Upplandslagens ärfdabalk olika handskrifter blifvit anlitade, kan med allt skäl antagas. Så vidt man har sig bekant, har den senare icke spelat någon roll vid lagskipningen i det gamla Hälsingland, så att den skulle af samma skäl upptagits i handskrifter af Hälsingelagen, som sedermera landskapslagarnas kyrkobalk i handskrifterna af landslagarna och Stadslagen. Efter allt att döma har en mera tillfällig orsak föranledt att Hälsingelagen och Upplandslagens ärfdabalk sammanförts i en handskrift, och detta minskar naturligtvis i hög grad sannolikheten af att sammanförandet skett redan i B 49-skrifvarens förlag eller tidigare.

---

[1] Härefter finnes ytterligare tillagdt det lågtyska versparet

Leef thar dinæ willæ lidæ hikh noot.
laath claus hich lakha mi dooth.

Ljudlära.

I. Rotstafvelsernas vokaler i kvalitativt hänseende.

Samnord. *a*.[1]

§ 5. Samnord. *a* fortlefver, bortsedt från de fall som omtalas i §§ 6—10, inom de uti Cod. Ups. B 49 representerade dialekterna såsom *a* eller — ifall det var långt, sannolikt åtminstone alternativt — såsom ett öppet *å*-ljud (jf. § 32). Det bevisa en mängd skrifningar i nämnda urkund, t. ex.

aar as. Kk. 19.4 o. fl.; U. 7.3
aldrigh adv. Æ. 12 pr.; U. 7.1 o. fl.
annar nsm. Kg. 1 pr. o. fl.; U. 10.2 o. fl.
baat as. Kk. 12 pr. o. fl.; U. 17 pr.
bar 3 spti. Æ. 1.1; U. 1.1.
fa 3 ppi. Kg. 4.1; U. 13 o. fl.
halft asn. Kk. 5.1 o. fl.; U. 7.2 o. fl.
lasæ gp. Æ. 3 pr.; U. 3 pr. o. fl.
swa adv. H. præf. o. fl.; U. prol. o. fl.
takæ inf. Kg. 2.1 o. fl.; U. 1 pr. o. fl.

I stället för *a*, på grund af felskrifning, står *æ* i följande exempel: *fæstæ* ap. U. 11.2; *malzættæ* ds. Æ. 14 pr.; *mæn* ns. Æ. 16.1 (*mæmpnd* [ɔ: *næmpnd*] *a konungx* föregår); *ræþæ* 3 spk. M. 22; *skæl* 3 spi. I. 4; *stændæ* 3 spk. M. 31 pr.; *syslæmæn* ns. Þ. 1 pr. (XII. *mæn* följer); *þæ* adv. Kg. 4 pr. (*ær* följer); *æ* prep. U. 2.1 (*wægh* följer); *æffraaz dagh'r* ns. I. 10.1; *ællom* dpm. Æ. 14 pr.; *æll'r* npm. Kk. 6.1, Kg. 9.2; npf. Kk. 3, 20, V. 22; *æt* konj. U. 10.2 (*æy* följer); möjligen ock i *bæþæ* konj. M. 24, som likväl kan tänkas återge en *i*-omljudd form, ehuruväl ordet annars i vår hskr. alltid (34 [35] g.) uppträder med rotvokalen *a*. Att *all'r* så ofta vanställts till *æll'r* beror väl på att en tanklös skrifvare, då han efteråt tillsatt *æ*-strecken, trott sig ha med konjunktionen *æll'r* att göra; fall af det motsatta misstaget konstateras i § 51.

Om behandlingen af den samnord. diftongen *ia* se §§ 61 ff.

§ 6. Samnord. *a* har i ställning framför *gg*, *kk*, *ŋg*, *ŋk* med därpå följande konsonantiskt eller sonantiskt *u*, som kvarstått efter synkoperingstiden, ge-

---

[1] De samnordiska nasalerade vokalerna inbegripas under samma beteckning som de till dem svarande onasalerade och hafva, för så vidt ej motsatsen uttryckligen angifves, undergått samma behandling som dessa.

§ 6. nom *ǫ* utvecklats till *o* samt framför konsonantiskt *u* vidare till *u*. En antydan härom ger å ena sidan

Huggæ 3 ppi. M. 14.1; *huggi* 3 spk. V. 15 — *huggi* ds. Kg. 10. *halshuggin* nsm. Æ. 16 pr.

å andra sidan

nokor nok'r nokon nsm. H. 10 g. ex. Kk. 1.2; U. 2.1; *nokon nokor* (ɔ: *-on*) asm. H. 4 g. ex. Kk. 13.1; *nokot nokit* (ɔ: *-æt*) n, asn. M. 15 pr., 36, V. 7; U. 6 g. ex. 2.1; *nokur nokor* n, apn. I. 16; U. 11 pr.

Att en icke-labial vokal, som närmast efterföljts af *gg*, också i östnordiskan med undantag af gutniskan varit mottaglig för labialomljud, värkadt af kvarstående konsonantiskt *u*, har konstaterats af Kock i Sv. landsm. XII. 7 s. 9 ff. Noreen utsträcker i Aschw. gr. § 70.2 detta jämväl till icke-labial vokal i ställning framför *kk*, *ŋg*, *ŋk*.[1] Om än de former, på hvilka han grundar sin åsikt, ej äro absolut bevisande — Kock uttalar sig ock i Arkiv XV s. 218 emot densamma — har den likväl onekligen en ganska stor inre sannolikhet. Den stödjes ock kraftigt af den omständigheten, att kvarstående sonantiskt *u* torde uti fornsvenskan omljudt *a* i alla de nämnda ställningarna. Härför talar först och främst formen *nokur*. Förhållandet mellan denna och sidoformen *nakwar* vill man gärna antaga är det samma som mellan *nǫkkurr* och *nakkuarr* i västnordiskan. Men då här under en tidigare period bägge stamformerna äro förenade i en böjning nom. sg. m. *nakkuarr*, f. *nǫkkur*, n. *nakkuat* o. s. v., så att *ǫ* förekommer endast i former med sonantiskt *u* i andra stafvelsen (Noreen, Aisl. gr.[3] § 465.3), innebär detta att stammen i fsv. *nokur* ljudlagsenligt framgått ur äldre *nakkur-*. Och för det andra har ett af *ŋg* efterföljdt kort *a* i fsv. bevisligen undergått omljud framför kvarstående sonantiskt *u*. Det adverb, som svarar mot fvn. *lǫngu* 'för länge sedan', ursprungligen dat. sing. neutr. af adj. *langr*, uppträder i åtskilliga fsv. urkunder, som annars aldrig återgifva urspr. *aŋg* genom *ong*, under formen *longo*.[2] Att vi icke ega

---

[1] Noreens tvekan att frånkänna gutniskan denna ljudlag (a. st. anm. 2) är knappast berättigad. Där möter som bekant ej allenast (fgutn.) *hagga* 'hugga', pret. part. *hagguin* och *hagg* 'hugg', utan ock (fgutn.) *nequar* 'någon' (jf. fvn. *nøkkuerr*), *singis* 'sjunges', *sinker* 'sjunker', *stinqua* 'hoppa' (fsv. *stiunka*), (nygutn.) *neggur* 'njugg' m. fl. Då sålunda en mängd ord af olika klasser konstant förete den ursprungliga vokalen framför äldre *ggu kku ŋgu ŋku*, där de öfriga nord. dialekterna hafva den omljudd eller bruten, är det nästan otänkbart att analogibildning skulle ligga till grund härför.

[2] Så uppvisar dipl. 716 i Sv. Dipl. N. S. 1 (fr. 1406) å ena sidan *longo*, å den andra *Karls Langæ* och *mangom*; sid. 51—60 af Birg. 2, aftr. efter Cod. Holm. A 5 a, *longo* s. 54: 9 skrifningar med *ang*, t. ex. *angrar* s. 53; sid. 61—70 af Bonav., aftr. efter Cod. Bergm., *longo* s. 62: 9 skrifn. m. *ang*, t. ex. *lang* s. 64; den i Patr. aftryckta delen af Cod. Bildst. *longo* s. 7: 20 skrifn. m. *ang*, t. ex. *fangadhe* s. 3; de 10 första sidorna af S. Germanuslegenden i Fsv. leg. 3, aftr. efter Cod. Holm. A 49, *longo* s. 199: 17 skrifn. m. *ang*, t. ex. *langan* s. 204; sid. 141—150 af Fsv. leg. 3, aftr. efter Cod. Linc. 91, *longho* s. 147: 9 skrifn. m. *angh*, t. ex. *ganghe* s. 141; Suso, aftr. efter Cod. Holm. A 4, 2 gånger *longo*, näml. s. 57, 154, men för öfrigt regelbundet *ang*, t. ex. *wranga* s. 60; den i Fsv. leg. 1—3, Läsn. f. klost. och Script. rer. suec. III.II aftryckta Cod. Linc. 39 fol. 4 gånger *longho* — Leg. 3 s. 341, 676, 693, Script. s. 209 — men annars alltid *ang[h]*, t. ex. *gangande* Leg. 3 s. 685.

flere exempel på *u*-omljud framför guttural geminata eller konsonantförbindelse, efterföljd af § 6.
kvarstående sonantiskt *u*, är helt naturligt, då de former, som innehålla en sådan, i allmänhet tillhöra flexionssystem, där det öfvervägande flertalet former icke har ändelsevokalen *u* och alltså alla förutsättningar för ett analogiskt återställande af den oomljudda vokalen varit för handen. Bevarandet i *longo* af den ljudlagsenliga vokalisationen har möjliggjorts blott af att detta ord i sin funktion som adverb isolerats. — Betr. sammanfallandet af *ǫ* framför guttural konsonant med samnord. kort *o* se § 49; betr. utvecklingen till *u* framför *ggu̯, kku̯, ŋgu̯, (ŋku̯)* Kock, Fsv. ljudl. s 476 o. Arkiv X s. 317 samt Noreen, Aschw. gr. § 109.

— H cod. 1609 företer, jämte *huggi* 3 spk. V. 15 och *halshuggin* nsm. Æ. 16 pr., ett par skrifningar, häntydande på en dialekt, där det enligt vår ljudlag utvecklade *o*-ljudet kvarstår som sådant också framför konsonantiskt *u*: *Hogga* 3 ppi. M. 14.1 och *hoggi* ds. Kg. 10. Cod. [B 49—1609 har snarast haft endast *u*-skrifningar, liksom Cod. B 49.

§ 7. Samnord. *a* i ställning efter konsonantiskt *u* har, ifall det af gammalt var långt eller före ljudlagens genomförande undergått förlängning — något som åtminstone var händelsen framför *rd* — utvecklats till ett *o*-ljud (hvilket möjligtvis är öppet, men i hvarje fall skiljer sig från den allmänna representanten för samnord. *ā*):

swo adv. H. præf. (2 g.). *worþmaþ'r* ns. Kg. 9.1.

Någon sådan ljudlag är visserligen icke påvisad inom fsv., men i fda. har den med säkerhet gjort sig gällande. Skrifningar, uti hvilka långt *a* efter *w* representeras, icke såsom i allmänhet af *a* (eller *aa*), utan af *o*, visa sig tidigt i den danska literaturen, delvis redan i den äldsta, och blifva efter hand det vanliga: *hwo, swo, two* '2', *wonlik* (fvn. *vánligr*), *wor* pron. poss.; *kwost, swort* 'svart', *wold* 'våld', *worth* subst., *worthæ* vb. (fvn. *varđa*), *worthæ* vb. 'varda'; *hwor* adv., *swor* 'svar', *[hyalmer]wol* (fsv. *[drap]val*), *won* 'van', *won[fræ̨gh], [krok]woth* (fvn. *vađr*). Också det *ā*, som tillkommit genom förlängning framför vissa konsonantförbindelser[1] eller i sluten kort stafvelse[2], har således fallit under ljudlagen; däremot icke det i öppen kort stafvelse förlängda, annat än i en del dialekter.[3] Den vokalväxling som härigenom uppstod inom vissa flexionssystem har af det nyare språket åter utjämnats. Längre än till ett öppet *o*-ljud nådde labialiseringen i allmänhet icke, såsom framgår af det nda. uttalet med *å* af t. ex. (betonadt) *hvor, Vaad* 'vad-ställe', *Vaar* '[dyn]var', *Vold* 'våld', *Vor* 'var i sår', *vor* pron. poss., *vorde, Vorte.* Men ifall det föregående *v*-ljudet följde på en konsonant och till följd häraf förblifvit halfvokaliskt, utvecklades det öppna *o*-ljudet vidare till slutet, framför hvilket sedan det förra bortföll; så uppstod nda. rspr. *to* (fvn. *tuá*), *to* (fvn. *þuá*), *sort* 'svart', *kost* 'kvast'; jf. äfven nda. dial. (Sejerö) *so̯r* (fsv. *swarþer*) och ä. nyda. *solis* 'svalkas' (förutsätter ett *sol* 'sval').

---

[1] Jf. Noreen, Grundriss I² s. 596 § 163 a; i fråga om förlängningen framför *st*, nda. rspr. *fåste Kiste*, Kock, Arkiv IX s. 52 samt Bennike o. Kristensen, Kort over de danske folkemål § 14.

[2] Jf. Noreen, Grundriss I² s. 569 § 163 b; annorlunda, men oriktigt, Boberg, Arkiv XII s. 318 ff.

[3] Jf. Thorsen, Sprogarten på Sejerö § 18 *α* samt Bennike o. Kristensen, Kort § 28.

§ 7. Att efter urspr. *hw* behandlingen varit olika i olika dialekter, beroende på om det hunnit utvecklas till spirantiskt *v* eller icke, antyda å ena sidan nda. rspr. *hvo hvor*, å den andra y. fda. och ä. nda. *ho hor* 'hvar', *hort* 'hvart'. Ännu i ett annat fall har äldre *[w]ā* gifvit slutet *o*, nämligen om stafvelsen var oaksentuerad; sålunda uttalas (enl. Lindgren, Dansk o. norsk gramm. § 19) nda. obetonadt *hvor* med denna vokal (men betonadt med *å*).

I obetonade stafvelser har nog utvecklingen af *ā* till *ō* efter (postkonsonantiskt) *u̯* varit allmän äfven inom svenskan, och det *swo*, som visar sig i Cod. B 49, kunde ock hafva framkallats af denna trängre begränsade ljudlag. Densammas tillvaro, som redan Kock i Arkiv VI s. 23 o. Sv. landsm. XV. 5 s. 45 ff. med hänvisning på fsv. *hwā* (> *hwō* >) *hō* sökt göra trolig, kan ej med fog bestridas. Den utgör ock en förutsättning för den utveckling af *su̯ā* till *sā så*, som egt rum i svenskan. Uppenbart och af alla erkändt är väl att den förra formen, hvilken är den vanliga i fsv. urkunder, fortlefver i det allmänna nsv. *så*. Men beträffande det sätt hvarpå ombildningen försiggått hafva olika åsikter blifvit uttalade, och ingen af dem torde i allo träffa det rätta. Till denna mening ledes man af en svensk-norsk gränsdialekt, som ställer ordets historia i ny belysning. Inom bohuslänskan har detsamma, enligt Niléns Ordbok öfver Sörbygdmålet, såsom betonadt formen *sǫ*, såsom obetonadt formen *sǝ*, den förra representerande fsv. *sā* (jf. *grǫ* 'grå'), den senare fsv. *sŏ* (jf. *lǝft* 'loft'). Det lider knappt något tvifvel att vi här återfinna — med förkortad sonant på grund af aksentlösheten — det i fsv. urkunder mötande *sō*. Denna form är alltså icke, såsom Noreen i Aschw. gr. § 175 menar, en från uråldriga tider vid sidan af *su̯ā* bestående afljudsvariant, utan en obetonad sidoform till densamma. Å andra sidan vederlägger den i bohuslänskan iakttagna växlingen den hypotes Kock framställt i Arkiv IX s. 145 samt Alt- u. neuschw. Acc. § 452, att fsv. *sā* uppkommit direkt af obetonadt *su̯ā* genom ljudlagsenligt bortfall af *u̯*. Aflägsnandet af denna konsonant beror tydligen i stället, såsom redan Noreen a. a. § 473 antagit, på partiell utjämning med växelformen *sō* (*sŏ*). Dialektiskt tyckes processen, att döma af enstaka exempel på *sa* i urkunder från 1300- och 1400-talen, hafva egt rum redan på denna tid, men ett allmännare genomförande af densamma torde vidtagit först omkring år 1500.[1] I ett och annat fall åsyftar dock måhända handskrifternas *sa saa* uttalsformen *sŏ* — jf. om liknande förväxlingar af *å* och öppet *ŏ* Noreen, Aschw. gr. § 110 — t. ex. i *haffwir iak giort saa ok swa* Med. Bib. 2 s. 19. Den

[1] Tidigast visar sig *sa* i ÖGL:s textkod., en enstaka gång i Æ. 1 pr. Från de följande hundra åren har intet ex. antecknats; först i Cod. Holm. D 6, fr. omkr. 1452, möter å nyo *sa*, t. ex. RK 2: 5043, 7748, 8028 o. s. v. Likväl förblir det sällspordt ännu under återstoden af 1400-talet; belägg finnas dock åtminstone i Cod. Holm. B 35 (cod. L af VGL II), fr. omkr. 1470, t. ex. i K. 32; Cod. Holm. D 2 (Spegelbergs bok) fr. 1470—1480, t. ex. RK 1: 2887; Dipl. fr. 1486, tr. i BSH 4 s. 111 samt Cod. AM 191 fol. (Ascabyensis) fr. 1492, t. ex. MD (S) s. 210, 259. Med ingången af 1500-talet blir däremot *sa* ytterst vanligt. — Det *sæ* 'så' Schlyter tillskrifver VGL I Md. 5.5 torde icke existera. Textstället skulle enligt honom lyda *Dræpær maþær vtlænskæn prest. bøte sæ mykit firi sum hærlænskan man.* Såsom förkortningstecken för *-te* fattar han en efter *bø* satt punkt. Men denna abbreviation vore lika enstående i handskriften som formen *sæ*. Snarare antyder punkten jämte ett streck, som ofvanom densamma förbinder *bø* och *sæ*, hvilket senare till nöd äfven kan läsas *tæ*, att båda böra sammanföras till ett ord. Antagligen hade *bø sæ mykit* uppstått genom förvanskning af *bøtæ æmmykit*. På motsv. ställe i VGL II återfinnes i själfva värket *æmmykit*.

satsfonetiska differentieringen synes här vara iakttagen, i strid med det fsv. skriftspråkets § 7.
vanliga förhållande i dylika fall — ett förhållande som gör det begripligt att *sō sŏ* blott alldeles undantagsvis kommer till synes i de fsv. urkunderna. D. v. s. i dem som nedskrifvits på fastlandet. Uti gottländskan har utjämningen mellan betonadt *sųā* och obetonadt *sŏ* icke sträckt sig blott till konsonanterna, utan resulterat i ett fullständigt ersättande af den förra formen genom den senare. Till följd häraf representeras ordet i de forngutniska urkunderna städse af *so* och i nygutniskan, enligt språkprofvet hos Noreen i Sv. landsm. I. 8 s. 365 ff., af *så* (där *å* icke kan motsvara samnord. *ā* utan måste återgå på *ŏ* liksom i *kåmm* 'kom', *tålv* 'tolf' o. likn., emedan det förra ljudet som bekant på Gottland kvarstått oförändradt). — I hvilket förhållande slutligen det i handskrifterna förekommande *swo* står till ordets öfriga former, kan man ej vara tveksam om: en utveckling *sųā* > *sō* är icke gärna tänkbar utan ett mellanstadium *sųō*.

Att den förra ljudlagen, enligt hvilken *ā* öfvergått till *o*-ljud oberoende af stafvelsens tonstyrka och efter hvarje samnord. *ų*, ingalunda värkat i alla Cod. B 49:s dialekter, ådagalägga skrifningar sådana som *Hwa* 'ho' Præf.; *hwartæ* (fvn. *huártki*) M. 22; *swa* H. præf., Kk. 2 1, 5.1 o. fl.; U. prol., 2.1, 4 o. fl.; *twa* am. Kk. 19.2, Æ. 8 pr., 9.1 o. fl.; U. 7.1, 2, 9.1 o. fl.; *wars* gsm. Æ. 16 pr.; *warþhald* as. Kg. ind.; *warþnæþ* U. 2.1; *waþæ* ds. Æ. 13.5 (2 g.), M. ind.; U. 17,1. 23.2.

Däremot bevisar skrifningen *swa*, äfven där den återger ordet i obetonad ställning, icke att den senare ljudlagen — öfvergång af *ā* till *o* i obetonad stafvelse efter postkonsonantiskt *ų* — varit främmande för en del af dessa dialekter. Ty det är, såsom nyss antyddes, möjligt och sannolikt att skriftspråket i regeln icke erkänt någon annan form af ordet än den betonade, fristående.

Skrifningen *worþ'r* 3 spi. (fvn. *verðr*) M. ind. utvisar att också ett ur samnord. *e* utveckladt *a* (§ 15) deltagit i den förstnämnda öfvergången.

De båda exemplen på *swo* återfinnas i Cod. 1609; men som de tillhöra Præf., gå de troligtvis ej längre tillbaka än till B 49-skrifvaren (§ 2). Att *worþmaþ'r* (och *worþ'r*) stammar från samma håll är icke osannolikt, enär Cod. 1609 på motsvarande ställe har *wardmadher* (och *warder*) och äfven andra under regeln fallande ord här (utom i Præf.) regelbundet uppträda med *a*. — U företer uteslutande *a*-skrifningar.

§ 8. Samnord. *a*, som genom öfvergång af ett föregående samnord. *ǣį* till *ē* och vidare till konsonantiskt *i* (§ 52) kommit att utgöra senare komponenten i en diftong *ia*, har slutligen genom framåtvärkande *i*-omljud utvecklats till *æ*:

siæng siængh gs. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.; ds. U. 6.2; as. Æ. 2.1, 6.1, 10 pr.; U. 4 g. ex. 6 pr.; *siængæ siængi* (ɔ: *-æ*) ds. Æ. 6 pr. (2 g.); U. 6.1 — *horsiæng* ds. U. ind. — *innan siængæ drap* as. M. ind. — *siængæ køp* as. Æ. 9.1; U. 9.1 — *siæng'r ald'r* ns. Æ. 12 pr. (2 g.); U. 12; *siæg'r ald'r* (ɔ: *siæng'r a.*) as. Kk. 17.3 – *siæng'r alstri* ds. U. prol.; *siængæ alst'r* as. U. ind.

Uti § 62 påvisas en dylik behandling af senare komponenten i den samnordiska diftongen *ia*.

§ 8. Att en eventuell förlängning af *a*-ljudet här värkat samma inskränkning af öfvergången, som för den sistnämndas vidkommande, får tagas för gifvet, fastän det icke framgår af handskriften.

§ 9. Samnord. *a* har i icke-hufvudtonig efterstafvelse öfvergått till *æ:*

afræþ as. I. 12.

Jf. dessutom *afræt* as. I. 10.1 och *æffraaz dagh'r* ns. I. 10.1, hvilka skrifningar torde tillkommit genom förvanskning af *afræþ affræz dagh'r.* — I hvad mån skrifningarna *siþæn* o. d. adv. H. 24 g. ex. Kg. 6 pr.; U. 14 g. ex. 2 pr.; konj. H. 5 g. ex. Kk. 2.2; U. 10.1. och *mæþæn* adv. V. 8.1; konj. H. 8 g. ex. Kk. 18.1; U. 11 pr., 2, 21 pr.[1] hafva denna ljudlag att tacka för senare stafvelsens *æ,* låter sig svårligen afgöra. Samma ljudlag har åstadkommit öfvergång jämväl af ändelsevokalen *a* till *æ* (§ 84). De ord, som erbjudit förutsättningarna härför, och icke samtidigt för samma öfvergång på grund af någon annan ljudlag, uppträda i handskriften 299 gånger med *æ,* 622 gånger med den ursprungliga ändelsevokalen *a* (se anf. §, under a), b), e) och h)). Men jämte de 44 exemplen på *siþæn* o. d. möta endast 4 *siþan,* jämte 12 *mæþæn* ingen motsvarande skrifning med *a.* Att det olika frekvensförhållandet mellan *æ*- och *a*-skrifningarna vore en tillfällighet, har man svårt att tro. Hvad *siþæn* och *mæþæn* beträffar har tydligen någon annan faktor än den ifrågavarande ljudlagen spelat in. Hos *mæþæn* kan det vara den vokalharmonilag, hvars invärkan på ändelsevokalen *a* skall behandlas i § 86. Men *æ*-skrifningarnas öfvervikt hos *siþæn* låter förmoda, att *æ*-ljudet i dessa ords ultima åtminstone alternativt är analogiskt (jf. pron. *þæn*). Härom vidare i formläran.[2]

Att någon del af dialekterna i fråga bevarat *a* i ofvannämnda ställning framgår, utom af det som nyss anfördes om behandlingen af ändelsevokalen *a,* af de i handskriften uppträdande *afraþ* as. V. ind.[3], *afrazdaghum* dp. I. 10.1 och *siþan* adv. Kk. 2.1 (3 g.), Æ. 2 pr. Andra ledens *a* kan här ej bero på association med simplex, ej häller gärna på hufvudtonighet.

Af § 10 ses att ett af *a* i icke-hufvudtonig efterstafvelse uppkommet *æ* under vissa omständigheter utvecklats vidare till *i* och *y.*

---

[1] Till dessa skrifningar kunna ännu läggas de säkerligen med dem ekvivalenta *siþn̄* adv. Kk. 19.5; konj. Kg. 6 pr. och *mæþn̄* konj. V. 9, þ. 14 pr,

[2] Är äfven *undan* 'bort', som i Cod. B 49 konsekvent uppträder med ultimavokalen *æ,* (i motsats till *undan* 'från undersidan af') ursprungligen en juxtaposition liksom *siþan* och *mæþan,* och *æ*-skrifningarnas exklusivitet att förklara på ofvan antydda sätt? Då ordet förekommer ej mindre än 13 gånger, tyckes densamma bestämdt motsäga att det är en afledning med samma suffix som t. ex. *innan* och *utan* (af hvilka det förra representeras af 9 *æ*- och 12 *a*-skrifningar, det senare af 8 *æ*- och 53 *a*-skrifningar). Man kunde tänka sig att *undan,* för så vidt det betyder 'bort', uppstått genom sammansmältning af *und* och *þan,* af hvilka ord det förra skulle återfinnas i förleden af fno. *undingi* (< *und-ʒæŋgi* enl. Bugge, Arkiv II s. 222 ff.) och ffris. *und-flia* 'undfly'. Åtminstone i anglosachsiskan voro dylika såsom adverb fungerande sammanställningar af en preposition med demonstrativpronomenet mycket vanliga; jf. utom *sioððan syððan* 'postea', *for ðon, bi ðon* 'deswegen', *æfter ðon* 'nachher' m. fl.

[3] I misstag användt för *afærþ.*

H cod. 1609 visar i st. f. de anförda skrifningarna nästan genomgående sådana med *a* § 9. — *afradh afrad Afrads dagher, sidhan* o. d., *mädhan* o. d.; enda undantaget är ett *sidhän* i Kg. 6 pr.[1] H cod [B 49—1609:s förhållande belyses ej härigenom. — I U codd. B 12 och Sch. äro *siþæn* och *mæþæn* lika enrådande som i U cod. B 49. Helt säkert hafva de ock varit det i resp. grundhandskrifter.

§ 10. Samnord. af *ld, nd, nn* eller *ng* efterföljdt *a* har i svagtonig efterstafvelse utvecklats till (*æ* enl. § 9 och vidare till) *i*, hvilken utveckling måhända i vissa fall — åtminstone om *r* föregick vokalen — fortsatts till *y*. Härpå tyda

iamlingæ motæ ds. Kk. 8. *wæryldin* ds. I. 17.

Möjligtvis står dock *y* i det senare exemplet för *i*, på grund af omvänd skrifning: jf. § 18. Det är ock tänkbart att den återgifna formen alls ej hör hit, utan genom en utveckling *u* > (*æ* >) *i*, parallell med den ifrågavarande, framgått ur fsv. fda. (Sk. L.) *wæruld*.

För fornsvenskans vidkommande är en utveckling *a* > (*æ* >) *i* uti ofvannämnda ställning hittills okänd; märk likväl det enstaka *iæmlinga dagh* i Flor. o. Blanz. 1061. Men i danskan antages en sådan hafva egt rum (jf. Torp o. Falk, Dansk-norskens lydhistorie § 80). Mycket tidigt, delvis redan i de äldsta handskrifterna, möter här *iamlinge iamling* subst., *wærild* och liknande former. — Om öfvergången *i* > *y* efter *r* se § 23.

Af handskriften kan icke direkt ses om den här behandlade företeelsen till äfventyrs varit inskränkt till blott en del af Cod. B 49:s dialekter. Åtskilliga exempel på *a* framför *ld, ng* o. s. v. i senare leden af ett kompositum finnas väl — bl. a. *iamlangæ* d, as. M. 27; U. 2 pr. och *wærald* as. Kk. 1 pr. — men då intet af dem kan med säkerhet påstås återgifva en form med svagtonig efterled, äro de föga upplysande. Med hänsyn till det i föreg. § anförda är det likväl troligt, att en del af dessa dialekter bevarat *a* äfven om förutsättningarna för öfvergången i fråga varit för handen.

H cod. 1609 har ej allenast *iamlanga* uti M. 27 utan ock *iamlanga moti* uti Kk. 8 — en konsekvens som väl snarast äfven H cod. [B 49—1609 företett. Att redan här i jordabalkens slutvers skulle stått *wæryldin*, bevisas knappast af att denna skrifning bokstaf för bokstaf återfinnes i Cod. 1609: jf. § 2. — Inom U anträffas inga *i*- eller *y*-skrifningar af hithörande ord.

Samnord. *e*.

§ 11. Samnord. *e* kvarstår till följd af de i §§ 12—17 omtalade öfvergångarna endast undantagsvis som *e*. Exemplen på denna behandling inskränka sig till

---

[1] Utan jämförlig motsvarighet i Cod. 1609 äro Cod. B 49:s *afraþ* as. V. ind. och *siþæn* adv. Æ. 8.2.

§ 11. a) *fredagh* as. þ. 7.1.
(*-sea* subst.:) *forseaman* (ɔ: *-æman*) ns. V. 14.4.
seet nsn. Æ. 10.1.
sweriki swerikæ d, as. Kg. 1 pr., 6 pr., Æ. 16 pr.; *swerikis* þ. 15 (2 g.).[1]

(*wæra*:) *se see* 3 spk. H. 6 g. ex. Kk. 21.3; U. 17.1, 24.1; *sein* 3 ppk. U. 11 pr.
þre am. H. 4 g. ex. Kk. 6.3; U. 13; n, af. H. 22 g. ex. Kk. 2.2; U. 1.1, 2 pr., 9 pr.;
þreær n, af. U. 7.1, 2.

Jf. äfven det analogiska *þreer þre* nm. Kk. 14, M. 14.1; U. 7.2.

b) (*-gef*:) *morghængeff* ds. Æ. 5.[2]
mellom prep. Kg. 2.2.

(*-rept*:) *lærept* as. Kg. 7.[3]
(*wæra*:) *er* 3 spi. Kk. 21.3 (2 g.).

§ 12. Samnord. *e* har, ifall det medan ljudlagen värkade stod framför konsonant eller i slutljudet, med de i §§ 13—17 angifna inskränkningarna utvecklats till *æ*, dels genomgående, dels endast i starktonig stafvelse. Ex.:

brækku ds. þ. 15 (2 g.).
bæri 3 spk. Æ. 13.7; U. 8.1.
fæstningæ fæ as. Kk. 15.1; U. 1.1 o. fl.
hær adv. H. præf. o. fl.; U. 1.2.
læræptæ ds. Kg. 7.

mæþæn konj. Kk. 18.1 o. fl.; U. 11 pr. o. fl.
ræt as. H. præf. o. fl.; U. 3 pr.
wægh ds. Kg. 3 pr. o. fl.; U. 2.1.
wærræ nsn. M. 1.4.
ængin nsm. H. præf. o. fl.; U. 7.1.

Också följande skrifningar åsyfta tvifvelsutan former med *æ*, ehuru de genom bortlämnande af ett *æ*-streck kommit att återge det med *a*: *an* konj. U. 24 pr.; *bara* 3 ppi. U. 16.2; *fa* as. M. 1.2; *fa takæ* as. þ. ind; *fæstnungæ fa* ns. U. 1.1; *hazslu* as. Kk. 21.4[4]; *Lansman* ns. þ. 8 pr.; *mallom* prep. Æ. 16.1; *sool satt'r* as. þ. 7.3; *twa botum* dp. U. 2.1; *walførær* npm. I. 8 pr.; *þassum* dp. I. 16; *þraskiftis* gs. Æ. 6.1, I. 7. — Lika litet torde skrifningen *aro* 'äro' Kg. 6 pr., þ. 2; U. 3 pr. återge någon värklig språkform, oaktadt sin upprepade förekomst såväl här som i andra fsv. urkunder. Då den tyckes visa sig uteslutande i handskrifter som äfven förete en inf. *wara*, pres. konj. *wari* o. s. v. — VGL I, Lyd., textkod. af ÖGL, Cod. B 49, anteckn. om „konungx vtskyller af væstergøtlandh“ i Cod. Ups. B 18 — kan man misstänka „omvänd skrifning“ eller falsk konstruktion af en skrifvare, som själf sade t. ex. *wæra* men sökte använda en dialekt där motsvarande form lydde *wara*; märkas bör, att man ingenstädes finner annat än enstaka exempel på *aru*, vid sidan af det vanliga *æru*. Denna misstanke vinner kraftigt stöd af den vacklan, handskrifterna i fråga merendels visa mellan *wara wari* etc. och *wæra wæri* etc.[5] Och den jäfvas ej af att man i en fda. urkund, Cod. Holm. B 76 af Sk. L., jämte *aræ* 'äro' (I. 16) återfinner samma vacklan. Om *ar* 'är' i några fsv. handskrifter (äfven

---

[1] Om förhållandet mellan fön. *swēar* och fvn. *suíar* se Noreen, Aisl. gr.[3] § 106 anm. 4.

[2] Obrutet *e* på grund af senare kompositionsledens svagtonighet.

[3] Den neutrala *a*-stammen fvn. *[lé]rept*, fön. *[lǣ]rept [lǣ]ræft* torde samnordiskt haft sonanten *e*; sidoformen *-ript* beror på invärkan från den feminina *i*-stammen fvn. *ript* eller den neutrala *ia*-stammen fvn. *ripti*. Annorlunda Lidén, Uppsalastudier s. 81.

[4] Jf. *hæþzlo* Kk. 21.4 och Söderwall, Öfvers. af filol. sällsk.:s i Lund förhandl. 1881—88 s. 21 ff.

[5] Den kan iakttagas i VGL I, Lyd. (t. ex. å s. 193 i Klemmings ed.) och Cod. Ups. B. 49.

Birg. aut., med *vara varit*) gäller det samma som om *aru*. Noreen, Aschw. gr. § 173 anm. 2, § 12. identifierar fsv. *ar, aru* med north. *arđ aron*, men lämnar i öfrigt dessa former oförklarade.

Såsom bl. a. de exempel ådagalägga, som anförts i föreg. § under a), hafva ord med samnord. *e*, efter hvilket den i § 103 framställda fsv. kontraktionslagen aflägsnat en vokal, i allmänhet haft denna kvar så länge *e* öfvergick till *æ* framför konsonant och i slutljudet. Men det synes troligt att åtminstone i vissa dialekter detta förhållande grundat sig på systemtvång och kontraktionen så tidigt begynt inträda, att vid fullkomligt ostörd ljudutveckling *e* också här fallit under vår ljudlag. Så kan *þrær* nf. Æ. 8 pr. enklast förklaras. Att det skulle uppkommit genom en dialektisk „kvantitetsomkastning" *ēa* > *iā* och en af det föregående *r*-ljudet framkallad öfvergång *iā* > *ǣ*, såsom Kock, Sv. landsm. XI. 8 s. 22 o. Arkiv XV s. 341 f. vill göra troligt i fråga om nom. ack. fem. *þræ* i UL:s textkod., är icke mycket sannolikt. Hvarken uti denna kodex, den här behandlade eller VGL I:s, där ett tydligen från *þrǣ* utgånget *þrǣa* möter, finner man något spår af en dylik kvantitetsomkastning i ord där *ēa* ej föregicks af *r*. Och lika oantaglig är Noreens mening (Aschw. gr. § 83 2 b), att *þrǣ* vore en helt annan bildning än det allmänna fvn. *þriār*, fsv. *þrēar þrīar* o. likn., nämligen en motsvarighet till got. *þrins*. Det må dessutom ej förbises att också andra fsv. exempel på *ǣ* för *ēa* finnas, dem man hvarken bör skilja från *þrǣ* eller kan jämte detta enhetligen förklara på något af de nämnda sätten: *frǣdagher* (jf. Cod. Bur. s. 17) och *swǣriki* (jf. Noreen, Aschw. gr. § 169 anm.). Fsv. *þrǣtighi* återgår väl ock på en samnord. form med *ēa*, i betraktande af det allmänna fvn. *þriátigi*. Under förutsättning af en kontraktion *ēa* > *ē* och ett analogiskt återställande i de flesta ord af *ēa* redan före öfvergången af antekons. och slutlj. *e* till *æ* förstår man lätt, att just det förstnämnda räkneordet, som i flexiviskt hänseende intog en särställning, och den relativt isolerade förra leden i de tre juxtapositionerna kommo att uppvisa den ljudlagsenliga utvecklingen.

— Ljudöfvergången i fråga var alternativt begränsad till starktoniga stafvelser; de i föreg. § under b) anförda exemplen medgifva knappast någon annan tydning. Att den alternativt — hvilket vill säga i en del af B 49:s dialekter — inträdt äfven utanför dessa gränser, bevisas väl ej af de talrika exemplen på *æ* för samnord. *e* i svagtoniga ord och senare leden af komposita. De förra kunna hafva genom utjämning antagit starktonsformen, eller ock kan skriftspråket hafva upphöjt denna till normalform; beträffande sammansättningslederna står den möjligheten alltid öppen, att de hafva *æ* på grund af starktonighet. Men då för ändelsestafvelsernas vidkommande en öfvergång till *æ* af (det ur *i* utvecklade) *e*-ljudet med bestämdhet kan konstateras inom B 49:s dialekter (§ 90), är det antagligt att *e* i svagtoniga rotstafvelser undergått samma behandling.

— I §§ 53, 54 skola vi finna att samnord. *æ* framför lång eller af homorgan explosiva efterföljd nasal eller *l* äfvensom framför (kort eller lång) guttural konsonant + (sonantiskt eller konsonantiskt) *i* öfvergått till *e* i någon af de ifrågavarande dialekterna. Det får väl tagas för gifvet att därsammastädes samnord. *e* bevarats som sådant för så vidt det befann sig i någon af de nämnda ställningarna. Det i föreg. § anförda *mellom* prep. Kg. 2.₃ kunde ställas i samband med detta förhållande lika väl som med bevarandet af *e* i svagtonig stafvelse. Att andra dialekter genomfört öfvergången till *æ* utan en sådan inskränkning bevisa skrifningar som *mællum* prep. Kk. 14 o. fl.; U. 1.₄ o. fl.

§ 12. Med såväl *ä* som *e* i rotstafvelsen, det förra omkr. 30 g., det senare 1 g. i Kg. 2.2, uppträder ordet också i H cod. 1609, och samma behandling har följaktligen redan H cod. [B 49—1609 företett. Huruvida den uppvisat andra exempel på *e* för samnord. *e* i svagtonig stafvelse eller framför vissa konsonanter, kan ej afgöras. Utom *mellom* motsvaras ingen af *e*-skrifningarna under § 11 b) uti Cod. 1609 af en dylik. Att de alla finnas i H gör det i någon mån troligt att de icke influtit först i Cod. B 49.

§ 13. Samnord. kort *e* i starktonig stafvelse har, om på detsamma följde kort *l* + (nasaleradt) *a*, brutits till *ia*, som därefter genom framåtvärkande *i*-omljud utvecklats vidare till *iæ*. Det framgår indirekt af det analogiska

Stiæl Stiæll stiæl styæl 3 spi. H. 11 g. ex. Kk. 18.1; *stiælz* 3 spi. Kk. 21.1, I. 13.1.

Se ang. detta specifikt önord. fall af *a*-brytning Kock, Arkiv XVII s. 171 ff. Betr. det framåtvärkande *i*-omljudet jf. § 62.

§ 14. Samnord. kort *e*, på hvilket följde en konsonantförbindelse, slutande med („kvarstående") konsonantiskt *u*, har omljudts till *ø*. Härom vittna

gøra gøræ gøri (ɔ: -*æ*) *giøræ* inf. H. 19 g. ex. Kk. 1.1; U. 5, 7.3; 3 ppi. Kk. 6.1, I. 14.1; *gøræs giøræs* inf. Kg. 6.1 (2 g.), 7; U. 2.1; *gøræ giøri* 3 spk. H. 8 g. ex. Kk. 2.2; 3 ppk. Kg. 7; *gøræs* 3 ppk. Kk. 7.

samt indirekt de analogiska

Gør gør 3 spi. H. 31 g. ex. Kk. 6.1; *Gørs gørs gøørs* 3 spi. H. 4 g. ex. Kk. 19.4.

Dessa påståenden torde i mer än ett afseende förefalla öfverraskande. Men den uppfattning de förutsätta måste man komma till, om man af den i nordiskan mycket utbredda flexionen inf. *gøra*, pres. *gør[ir]*: pret. *giorþe* tager den lärdom den kan gifva, utan att söka tvinga den att gå ihop med på förhand fastslagna teorier.

Man må då först och främst låta *io* i *giorþe* helt enkelt vara *w*-brytning af *e*. Sievers, Gött. gel. anz. 1883 s. 55 f., förklarar (det tydligen därmed identiska) fvn. „*gjǫrđi*" så, att ett ljudlagsenligt *gørđi* genom inflytande af adj. *gǫrr* skulle ombildats till *gǫrđi*, hvarefter det palatala uddljudet i presensformerna, till hvilka ombildningen ej sträckt sig, införts i preteritum och här framför det icke-palatala *ǫ* blifvit *gi*. Redan Brate, Bezz. Beitr. XIII s. 45 f., har häremot, i anslutning till Leffler, Tidsskr. f. filol. N. R. II s. 236 noten, velat göra gällande att brytning föreligger i *io*- (*jǫ*-) formerna af ordet; och samma åsikt omfattar äfven Noreen hvad fsv. vidkommer (jf. Aschw. gr. § 118), fastän han beträffande fvn. vidhåller den sieversska förklaringen (jf. Aisl. gr.[3] §§ 79 anm. 3, 254 anm. 1). Det skäl Brate anför mot denna, att *ǫ* framför *r* i fsv. blifvit *ø* och icke *o*, vederlägges visserligen måhända af fsv. *ortogh*, nsv. *mōl-* < *mǫr[ʒ]d;* se Noreen, Aschw. gr. § 104 anm. 3. Men att en så vanlig form som pret. *giorþe* skulle haft en så komplicerad uppkomst, som Sievers menar, måste i alla fall anses högeligen osannolikt.

Längre kunna vi emellertid icke följa Brate och Noreen i deras uppfattning af ordets § 14.
förhistoria. På grund af den förmenta oförenligheten af en del former — de med brytning äfvensom det enstafviga pres. ind. sing. — med en härledning från urnord. *ʒarṷian* — hänföra de dem till ett helt annat ord än de öfriga, det samma som sskr. *karōmi* (Bezz. Beitr. a. st.; Noreen, Urgerm. lautl. ss. 132, 234). Detta antagande, vågadt i sig själft, är det så mycket mera, som i många dialekter vokalen *ø* — stammande från urnord. *ʒarṷian* — och diftongen — som skulle förskrifva sig från det andra verbet — afväxla inom ett flexionssystem. Det är ock för ingen del nödvändigt. De enstafviga presensformerna kunna utan svårighet uppfattas såsom analogiska, bildade efter förhållandet *ber[r]: bera, sker[r]: skera* o. s. v. till de *ṷ*-lösa formerna inf. *gøra*, pres. plur. *gørum -id -a* o. s. v. Häremot må ej invändas att tvärtom de senare tillkommit genom en analogibildning, hvars nödvändiga förutsättning de enstafviga presensformerna äro. De äldsta isl. handskrifterna, där ordet konstant böjes inf. *gøra*, pres. ind. sg. *gøri -ir*, pl. *gørum* o. s. v. (se Ludv. Larsson, Ordförrådet s. 124) visar att så ej är fallet. Försvinnandet af *ṷ* får sin osökta förklaring af att, å ena sidan, verbet i fråga som bekant ytterligt ofta användes obetonadt, å andra sidan *ṷ* i de nord. språken tidigt bortfallit i obetonad stafvelse efter konsonant (Kock, Arkiv IX s. 143 ff.; eller efter obetonad stafvelse, enl. Noreen Aschw. gr. § 252 2 d).

Och tack vare denna ordets vidsträckta användning som obetonadt behöfver ej häller ursprunget till de former, som förete *w*-brytning och alltså tidigare företett rotvokalen *e*, sökas utanför det urnord. *ʒarṷian*. Det finnes skäl — och fullgoda skäl — för det antagandet, att t. ex. ett af urnord. *ʒarṷidē* uppkommet *gærṷði* i svagtonig ställning utvecklats till *gerṷði*, hvaraf sedan (i starktonig) kunnat bli *giorði*. Under den historiska tiden kan naturligtvis den differentiering af *æ*, hvaraf här förelåge ett fall, endast föga framträda, på grund af att äldre *æ* och *e* i de flesta nord. dialekter sammanfallit. Men där de undantagsvis hållits i sär, såsom i vissa fno. dialekter, är den omisskännlig. Man finner i nämnda dialekter såsom representant för urspr. *e* i regeln *e* och för urspr. *ǽ* i regeln *æ*; men i stället för det senare möter *e* i afledningsstafvelser (t. ex. *skynseme*), i senare leden af vissa komposita (såsom *staðfeste*) äfvensom i en del ofta svagtoniga ord: ej allenast *gera*, utan ock *mega, knegom, hefer, huerr, epter* (Wadstein, Fno. homb. ljudl. § 3; Sievers, Tüb. bruchstücke s. 8; Hægstad, Gamalt trøndermaal s. 79). Om spår af samma förhållande i fsv. se bl. a. Kock, Fsv. ljudl. s. 533 ff.

Men är det så, att af flexionen inf. *gøra*, pres. *gør* o. s. v.: pret. *giorþe* o. s. v. preteritalsystemet utgått från äldre svagtonsformer, så har det ingen sannolikhet för sig, att dess presensformer skulle från början varit starktoniga. Man kan därför ej undgå att hos samma flexion på ett tidigare stadium förutsätta rotvokalen *e* alltigenom. Och då presenssystemet (utom imp. sing.), som vi sett, ursprungligen utgjordes af idel former, där *ṷ* ej berörts af synkoperingslagarna, och ej häller dess *ø* kan med någon sannolikhet antagas vara infördt ur ett annat ord, måste det hafva uppkommit af *e* genom omljud, värkadt af det *ṷ*, som tidigare fanns framför ändelsevokalerna.

Här stöta vi nu mot de gällande teorierna om *w*-omljudet. I östnordiskan har, invänder man, konsonantiskt *u*, där det ej till följd af synkope bortfallit, icke förmått omljuda en föregående vokal annat än under vissa speciella betingelser, som här saknas. Härtill kan svaras, att hvad *e* och *i* beträffar några former, som skulle bevisa detta, åtminstone

§ 14. hittills icke blifvit anförda. Ty i fsv. pron. pers. *iþer iþar*, pron. poss. *iþar* och fsv. *spirwer* kan omljudet — liksom i fsv. *kwiker, dag* m. fl., om hvilka se Noreen, Aschw. gr. § 71.2, 3 — hafva bortanalogiserats till följd af att det inträdt på olika tider i de synkoperade och de osynkoperade formerna och eventuellt uteblifvit i sådana där *ṷ* bortfallit framför kvarstående *u.*[1] Pronominerna kunna ock vara gamla svagtonsformer och som sådana ha förlorat *ṷ* före omljudet (jf. Kock, Arkiv IX s. 145). Ett positivt bevis för att *i* varit underkastadt detsamma, utgör däremot vokalisationen i det allmänna nsv. *tyre töre* (Nyl.) *törv[ä]* o. s. v., som jämte fvn. *tyr[u]i* återgår på urnord. *tirṷia* och icke kunnat ha någon analogibildning att tacka för den. För *e* bevisas samma förhållande ojäfaktigt af *gøra.*

Någon läsare har kanske ändock bevarat ett tvifvel, huruvida ej omljudet i detta verb kunde förskrifva sig från pres. ind. sing. *gør[r]* eller, såsom Noreen anser (Aschw. gr. § 69.6), från adjektivet *gørr*. Att den förra möjligheten utan vidare förbigicks, skedde blott i stöd af hypotesen att pres. *gør[r]* uppstått genom analogibildning till öfriga presensformer, efter det dessa förlorat *ṷ*; och hypoteser kunna ju ibland vara oriktiga. Nåväl, vi skola lämna densamma å sido och undersöka, om det i och för sig är tänkbart, att *ø* stammar från nämnda håll.

Pres. *gør[r]* kunde, menar man väl, hafva utgått från ett urnord. *ȥarṷiʀ*, som i 2 sing. ersatt det regelbundna *ȥarṷīʀ*. Huru denna abnormitet skulle uppstått, lär emellertid bli svårt att förklara. Den leder icke sitt ursprung från en böjning sådan som den anglosachsiska pres. ind. sg. 1. *ȝierwe* 2. *ȝierest* 3. *ȝieređ*, pl. 1. 2. 3. *ȝierwađ*. Om denna egt en motsvarighet på nord. botten, såsom Sievers a. st. antog, kunde ju ett *ȥariʀ* i 2 sing. tänkas blifvit *ȥarṷiʀ* genom utjämning med de former där stammen företedde *ṷ*. Men det har den med säkerhet icke egt, ty den ags. växlingen mellan en stamform med *w* och en utan har reglerats af den tidigare i flexionssystemet förefintliga växlingen mellan konsonantiskt och sonantiskt *i* uti stamslutet; och denna senare växling har som bekant aldrig funnits hvarken i urgermanskan eller i nordiskan.

Men låtom oss göra det af ingenting motiverade antagandet att verbets 2 sing. pres. ind. på urnordisk ståndpunkt lydt *ȥarṷiʀ*. Under en senare period skulle detta utvecklats till *gærṷʀ*. En dylik form kan visserligen tänkas fortlefva som *gørr*, men svårligen i samma dialekter där ur pret. *gærṷđi* framgått ett *giorđi*. Har svagtonsformen med sin rotvokal *e* kommit till väldet i preteritum, är det mer än betänkligt att antaga det den ej gjort så äfven i presens. Jämsides med preteritum *giordi* hade helt säkert endast kunnat uppstå en 2 sing. pres. ind. *giorr*.

I högsta grad osannolikt är det slutligen att här pres. ind. sing. skulle segrat vid en utjämning med öfriga presensformer. Det bör en gång för alla konstateras, att en utjämning i denna riktning aldrig egt rum i nord., därest ej något särskildt förhållande kommit pres. ind. sing. till hjälp. Ett sådant har varit för handen i fsv. *blǣsa, lǣta, rǣþa*, da. *græde*, nämligen det ljudlagsenliga sammanfallandet af rotvokalen *ē* i pret. ind. och konj. (jf. fvn. *blés*

[1] Formen *spyrvir* uppges af Rietz, Ordb. s. 654 a, förekomma i Cod. Linc. 20 4:o, s. 287.

o. s. v.) med rotvokalen *ǣ* i pres. ind. sing.[1]; hos det förstnämnda har väl ock, såsom Kock § 14 antagit (Arkiv IX s. 159), dess användning som impersonellt spelat en roll. Till uppkomsten af fsv. *drægha* medvärkade analogien med *wægha* (pres. *wǣgher*, pret. *wōgh*, part. *wæghin* liksom pres. *drægher*, pret. *drōgh*, part. *dræghin*) äfvensom andra verb där *ū* i pret. plur. efter *ų* blifvit *ō* och analogice införts i sing. (*kwæþa*, *wǣwa* samt [!] *wræka*). Påvärkadt af dessa verb, särskildt af dem med *r* före eller *v*-ljud efter rotvokalen, är vidare fsv. *græwa* (som i likhet med desamma visade vokalen *æ* i pres. sing. och *ō* i pret.).[2] På genomförandet af *i* uti presens af fsv. *brigþa, brista, nima, slippa, spritta* — man kan tillägga *þriska* (fht. *drëskan*) — har, enligt hvad Kock framhållit i Arkiv VI s. 18, den partiella konformiteten med verbalgruppen *brinna: brann: brunno* utöfvat ett väsentligt inflytande. Att slutligen fsv. *gita, giwa* icke fått sitt *i* från 2. 3. sing. pres. ind. skola vi se i § 16. Med ett ord, i de fall där man hittills antagit generalisering af en vokalisation som tillhört sing. pres. ind. (eller 2. 3. sing. pres. ind.) i motsats till öfriga presensformer[3], har en dylik antingen alls ej egt rum eller ock underlåttats af särskilda lätt påvisliga omständigheter. Där någon sådan ej spelat in och utjämning skett, har den städse gått i motsatt riktning. Att här anföra exempel torde vara öfverflödigt.

Hvad åter det beträffar, att böjningen inf. *gøra*, pres. *gør[r]* o. s. v., pret. *giorþe* o. s. v. skulle för presenssystemets *ø* stå i skuld hos adjektivet *gørr*, så är detta alldeles otroligt. Ty hvarför skulle ej samma nybildning likformigt inträdt i hela flexionssystemet, utan endast i presens? Af de båda, presens och preteritum, stod ju dock det sistnämnda adjektivet i dess funktion som pret. part. närmare.

Nej, urspr. *e* har nog också i östnordiskan omljudts till *ø* framför kvarstående *ų* — det kommer man icke ifrån. Endast i gutniskan bör det medgifvas att något sådant omljud sannolikt aldrig gjort sig gällande. Härför talar dels det alltid *w*-omljudslösa fgutn. verbet *giera*, dels den konstanta frånvaron af omljud i analoga fall, såsom i fgutn. *hagga, nequar, stinqua* m. fl. (se § 6 not 1).

§ 15. Samnord. kort *e* har öfvergått till *a* i icke-hufvudtonig stafvelse, om det föregicks af konsonantiskt *u* och efterföljdes af *r*, vare sig ursprungligt eller af samnord. *ʀ* uppkommet. Detta *a* kunde sedan deltaga i den utveckling af *a* till (öppet?) *o*, som behandlats i § 7. Det förra bevisa direkt de obetonade

[1] På väsentligen samma sätt är det kortvokaliska fno. *leta* att förklara; dess uppkomst har betingats af det ljudlagsenliga sammanfallandet i obetonad ställning af rotvokalen i pres. ind. sing. *lǣtr* och pret. *lēt* o. s. v.; jf. Noreen, Aisl. gr.[3] § 495, anm. 1. Detta gäller ock om *läta* o. d. i de nsv. dialekter (östsv. o. a.), där urspr. *lāta* fortsättes, utom af det förra, som regelbundet har kort rotvokal och fungerar som hjälpverb, af ett *låta* med lång vokal.

[2] Noreen vill i fsv. *drægha* (fno. *drega*) *græwa* se afljudsvarianter till fsv. *dragha grawa* och åberopar till förmån för denna åsikt ffris. *drega greva* samt fsl. *grebą*. Aschw. gr. § 179; jf. äfven Aisl. gr.[3] § 166.4.

[3] Se Kock, Fsv. ljudl. s. 120 noten; Brate, Ä. Västml. ljudl. ss. 17, 19.

§ 15. *wari wara* (ɔ: *-æ*) 3 spk. H. 6 g. ex. Kk. 14; 3 ppk. Æ. 12 pr.; *warit* asn. U. 11.₃. *Warþ'r Uvarþ'r Hwarþ'r* (ɔ: *Warþ'r*) *warþ'r warþr* (ɔ: *-þ'r*) *hwarþ'r* (ɔ: *warþ'r*) *varþ'r* H. 34 g. ex. Kk. 19 pr.; U. 10 g. ex. Ind.; *warþæ* 3 ppi. Æ. 6 pr.;

samt indirekt de till följd af analogi uti betonad ställning förekommande

waræ inf. H. 6 g. ex. Kk. 19.₂; U. 4 g. ex. 2.₁; *warit* asn. Kg. 11 pr.; U. 10.₁. *warþa warþæ* inf. Kg. 9.₁ (2 g.), M. 2.₁; 3 ppi. Æ. 12 pr.; U. 2.₁ (4 g.); *warþ'r* 3 spi. H. 9 g. ex. Kk. 19 pr.

Utvecklingen *e* > *a* > *o* betygas af *worþ'r* 3 spi. M. ind.

Att öfvergång af icke-hufvudtonigt *u̯er* till *u̯ar* egt rum i fsv. har med ovederläggliga skäl ådagalagts af Kock, Sv. språkhist. s. 86 ff. Då fvn. *[-]verðr* subst., *-verðr* adj., *verða* och *vera* alla tillhöra olika flexionstyper, men hafva det gemensamt, att de alltid eller ofta sakna hufvudton, är det i högsta grad osannolikt att rotvokalen *a* hos deras fsv. motsvarigheter icke skulle bero på sistnämnda omständighet, utan på en sådan samfäld förkärlek för afljudsstadiet *a*, som Brate, Ä. Vml. ljudl. s. 2 ff., och Noreen, Aschw. gr. § 117 anm., förutsätta hos dem.

Huruvida ljudlagen tillämpats af alla de dialekter, som gjort sig gällande i vår hskr., är osäkert. Att så icke varit fallet bevisa åtminstone ej skrifningarna *wæra wæræ wæri* (ɔ: *-æ*) *wæru* (ɔ: *-æ*) *væræ* inf. H. 37 g. ex. Kk. 2 pr.; U. 10 g. ex. 1.₁; *wæri wæræ wæra* (ɔ: *-æ*) 3 spk. H. 34 g. ex. Kk. 12.₂; U. 6 g. ex. 1.₂; *wæri wæræ wæru* (ɔ: *-æ*) *væri wærin* 3 ppk. H. 18 g. ex. Kk. 11.₁; U. 4 g. ex. 7.₁; *wærit* asn. H. 5 g. ex. Kk. 2.₁ — *wærþ'r* 3 spi. Kk. 21.₂, ₃ — vare sig de återgifva ordet i obetonad eller i betonad ställning. De bevisa endast att i betonad användes former med den ljudlagsenliga rotvokalen *æ*, jämte sådana med *a*, hvarå ofvan anförts exempel: jf. §§ 7, 12. Lika litet får man däraf, att verbet *wæra* vida oftare (124 g. af 144) representeras af *æ*-skrifningar än verbet *wærþa* (2 g. af 64) och följaktligen torde förete rotvokalen *æ* åtminstone i någon dialekt där det senare har *a*, sluta till att här öfvergången uteblifvit framför samnord. *R*. Den olika behandlingen af rotvokalen hos de båda verben kan sammanhänga därmed att hos *wæra* pres. ind. och (den ursprungliga) pres. konj. icke kommo att förete några svagtonsformer med stammen *u̯ar-*. Ty det var i synnerhet dessa böjningsformer som förekommo i obetonad ställning, medan starktonsformen hade en relativt vidsträckt användning hos inf. och pret. part., till följd af bruket i det äldsta språket att ställa dem (aksentuerade) i slutet af satsen efter sina bestämningar.

Att den eventuella utveckling af *a* till *o*, som spåras i *worþ'r*, varit främmande för en del af Cod. B 49:s dialekter, visa *a*-skrifningarna af samma ord. Se för öfrigt § 7, slutet.

§ 16. Af palatal konsonant föregånget samnord. *e* har i obetonad stafvelse öfvergått till *i*. Det visar sig hos de obetonade

git'r git' 3 spi. I. 14 pr. o. fl.; *gitæ* 3 ppi. Kg. 2 pr. *giwa* o. d. inf. Kg. 6 pr. o. fl.; U. 4 o. fl.; *giwr* o. d. 3 spi. Kk. 14 o. fl.; U. 4 o. fl.; *gifs* o. d. 3 spi. M. 19 o. fl.; U. 7.₃ o. fl.; *giwi gifwi* 3 spk. Kk. 6.₁ o. fl.; U. 8 pr. o. fl.; 3 ppk. Kk. 4 o. fl.

Enligt Brate, Ä. Vml. ljudl. s. 19, skulle fsv. *gita giwa* fått sitt *i* genom generalisering af vokalisationen i 2. 3 sing. pres. ind., där *e* genom *i*-omljud öfvergått till nämnda vokal. Denna hypotes har tillbakavisats af Kock i Arkiv VI, s. 18 f. Det kan, framhåller han här, omöjligen vara tillfälligt, att *gita* och *giwa* äro de enda verben med *i*-ljud och tillika de enda med begynnande palatal inom sin grupp (*dræpa, kwæpa* o. s. v.). Palatalen och *i*-ljudet måste, såsom tidigare (af Leffler, Tidsskr. f. filol. NR II s. 291 och) af honom själf i Fsv. ljudl. s. 553 antagits, stå i något kausalsammanhang. § 16.

Detta kan man utan betänkande skrifva under. Man kan det så mycket hällre, som den utjämning Brate antar, knappast ens i sig själf är möjlig, af skäl som anförts i § 14 — låt vara att *i*-vokalisationen måhända, såsom Kock medger i P.-B.-S. Beitr. XXVII s. 182, delvis grundar sig på omljudet i 2. 3 sing. pres. ind.

Men Kock söker vidare på först anf. st. så begränsa den utveckling af *i* efter palatal konsonant, som röjer sig i *gita* och *giwa*, att den skulle inträdt i kort rotstafvelse framför *i*. Medgifvas bör, att om till följd af en sådan ljudlag 2 pl. pres. ind. och imp., hela pres. konj. samt pret. part. haft rotvokalen *i*, det ej vore otänkbart att den kunnat därifrån spridas till öfriga presensformer. Men det gifves en omständighet, som kullkastar hela denna förklaring. Det mot fvn. *geta* svarande fsv. verbet visar rotvokalen *i* endast för så vidt det tjänstgör som hjälpverb med betydelsen 'gitta, kunna'. I andra betydelser, såsom 'afla', 'erhålla', 'omtala', uppträder det däremot alltid som *gæta* o. s. v. Hvarför den af Kock antagna växlingen här skulle utjämnats i annan riktning än i det förra fallet, är omöjligt att inse. Däremot kan klyfningen med största sannolikhet härledas ur den olikhet i tonstyrka som i stort sedt torde varit förbunden med betydelsedifferensen. Med hänsyn till att hjälpverbet *gita* i regeln var obetonadt och att äfven verbet *giwa* ytterst ofta förekom i oaksentuerad ställning, kan man ej gärna tvifla på att det varit denna omständighet som jämte ställningen efter palatal konsonant betingat öfvergången af *e* till *i*.

Under ljudlagen föll äfven det korta *e*, som uppkommit i svagtonig stafvelse genom förkortning af *ē* (< *æi* < *æʒ* § 55): fsv. *gin-*, *ginum* — eller genom den öfvergång *æ* > *e*, hvarom i § 14 var fråga: fsv. *gira* 'göra', *halfgirþi, þorkil,* ä. nsv. *[kalf-]kitte*. Om en parallell utveckling af *ø* till *y* vittna fsv. *gynum, Østergytland, ogyr* (: *gør* MELL). Kock, som i Arkiv VI s. 16 f. (jf. äfven IX s. 263) påvisat densamma, tyckes anse att den varit begränsad till en mindre del af språkområdet, och enahanda är väl hans åsikt om den utveckling „*gæ* > *gi, kæ* > *ki* i relativt oaksentuerad stafvelse" som han konstaterar i fsv. *halfgirþi* och ä. nsv. *[kalf]kitte* (s. 19 f.). Det torde nu vara klart att den af stafvelsens aksentsvaghet betingade palataliseringen efter palatal konsonant haft ett lika vidsträckt område som fsv. *gita giwa*.

Att palataliseringen skulle inträdt ej blott i obetonad stafvelse, utan ock i bitonig, framgår icke med nödvändighet af de uppräknade exemplen.

§ 17. Samnord. *e* har i obetonad stafvelse framför *m* varit underkastadt en labialisering, till följd hvaraf det motsvaras dels af *u*, dels af *o*. Å ena sidan förekommer nämligen

sum pron. rel. H. 122 g. ex. Kk. 12.2; U. 28 g. ex. 1 pr.

sum konj. H. 68 g. ex. Kk. 2 pr.; U. 35 g. ex. Prol. *Vm vm wm* konj. H. 6 g. ex. Kk. 12.1;

§ 17. å andra sidan

som pron. rel. H. 36 g. ex. Præf. *Som som* konj. H. 12 g. ex. Præf.; U. 11.2.

Ang. beteckningen *v*, *w* för *u* jf. § 33.

Se om denna ljudlag Kock, Sv. akc. II s. 335 ff. Det bevismaterial han framlägger lämnar icke rum för något tvifvel. Den afvikande förklaring Noreen (Arkiv VI s. 366; Urgerm. lautl. s. 62; jf. äfven s. 66 med Aschw. gr. § 256 anm. 4) vill gifva detsamma är föga öfvertygande. Så olikartade än de ord äro som det omfattar, skulle enligt honom deras *u* gentemot *e* i fvn. öfverallt representera ett annat afljudsstadium. Den yngre och kanske dialektiska, men ljudfysiologiskt identiska utveckling af („reduceradt") *e* till *u*, som en del ortnamn på *-um* uppvisa (Kock, Accentuierung § 411 o. där anf. litteratur), erkänner likväl äfven han (Aschw. gr. § 150 anm.).

Hvad beträffar förhållandet mellan *sum vm* etc. och *som*, får det tagas för gifvet att de stamma från olika dialekter. Att något *om* ej visar sig, kan vara tillfälligt, då ordet förekommer i vår hskr. så få gånger och nästan endast i den del där *sum* är enrådande (se nedan). Den olika behandlingen sammanhänger tydligen med den som ändelsen *-um* varit underkastad i långstafviga ord (§ 97).

Vi finna i vår handskrift *som* regelbundet (5 g.) användt uti HL:s företal; så ock i 1609 års edition. För de i handskriftens öfriga delar växelvis mötande *som* och *sum* visa såväl H cod. 1609 som U codd. B 12 och Sch. undantagslöst *sum*. Hvartdera låter sluta till att *som* inkommit först i B 49 och att tidigare handskrifter öfverallt haft *sum*. B 49-skrifvaren tyckes efter hand ha kommit under fund med att *sum* och icke *som* borde användas. Uti HL:s Kk. brukar han det förra icke hälften så ofta som det senare (8: 19 g.), i Kg. något oftare än detsamma (20: 15 g.), i Æ. 4 gånger så ofta (36: 9 g.), medan han i det följande konsekvent skrifver *sum* utom på ett enda ställe (i U. 11.2), där han låter ett *som* insmyga sig.

Samnord. *i*.

§ 18. Samnord. *i* kvarstår, för så vidt ej någon af de i §§ 19—27 behandlade ljudlagarna gjort sig gällande, såsom *i*. T. ex.:

i prep. Kk. ind. o. fl.; U. ind. o. fl.
innæ adv. Kg. 11 pr. o. fl.; U. 7.1.
lik ns. Kk. 12.1; U. 2.1.
liþ ns. Kk. 18 pr.
ogild npn. Æ. 6 pr.; U. 6.2.
skiftæ inf. Kg. 2.4 o. fl.; U. 8.1 o. fl.
timæ as. M. 38 o. fl.; U. 2 pr. (2 g.).
tiu num. U. 10.1.
þingi ds. Kg. 4.1 o. fl.; U. 25.1.
witæ inf. 'veta' Þ. 3 pr.; 11.2 (2 g.).

Ljudvärdet *i* tillkommer tydligen äfven bokstafven *j*, som någon gång i början af ett ord återger samnord. *i*: *J j* prep. H. 5 g. ex. Kg. 6 pr.; *Jndalz a* ns. V. 18.2. Samma ljud åsyftas väl ock med *y* i ett antal skrifningar, där det motsvarar samnord. långt *i* uti öppen stafvelse: *dyki* ds. V.4; *lyti* 3 spk. V. 24.3; *synum synom* dsm. H. 5 g. ex. Kk. 14; U. 9 pr., 11.2; dpm. Kg. 2.1; *synu* dsn. U. 11.1; *synæ* asf. U. 12; *syþæn* adv. U. 8.1; *typum* dp. Kk. 13.1. Om *y* så-

som tecken för ɪ se Noreen, Aschw. gr. § 108, anm. 2, 4. Påfallande många äro exemplen § 18.
på *y* i de former af pron. *sin,* hvilkas ändelse innehåller (eller innehållit) *u*: 9, mot 36 med *i* (däremot för ack. sing. fem., ack. plur. mask och nom. ack. plur. fem. 1 med *y*, 35 med *i*). Man kunde håraf frestas att antaga en värklig öfvergång till *y* framför *u*, kanske begränsad till nasaleradt ɪ och sålunda ett motstycke till *u*-omljudet af nasaleradt *ā* i önord. Så länge vidare antydningar om en dylik ljudlag saknas, vore dock detta förhastadt. Måhända beror *y* i de anförda exemplen delvis på „omvänd skrifning", ty såsom vi i § 45 skola se, har en öfvergång af *y* till *i* egt rum i någon af B 49:s dialekter. Denna omständighet eller ock samhörigheten med *synum* (som förekommit strax förut) o. likn. har väl framkallat skrifningen *synnu* (ɔ: *-æ*) dsf. 'sin' Kk. 14. Att *twælyt* asn. 'tvåfärgadt' Kg. 7 tillkommit genom omvänd skrifning kan med stor sannolikhet antagas; jf. särskildt fsv. *twælyti* 'två tredjedelar'.[1]

Om behandlingen af den samnord. diftongen *æi* se §§ 74 ff.

§ 19. Samnord. *i* har i ställning framför *gg, kk, ŋg, ŋk,* på hvilket (ännu efter synkoperingstiden) följde konsonantiskt *u*, utvecklats till *y* och sedan — dock måhända icke efter *r* eller framför *kk* — vidare till *iu*. Detta antydes af

siunka inf. Æ. 4.

Om det i ofvannämnda ställning inträdda önord. *w*-omljudet af *i* se Kock, Sv. landsm. XII.7 s. 9 ff. och Noreen, Aschw. gr. § 70.2; om utvecklingen *y* > *iu* därsammastädes Wadstein, Fno. homb. ljudl. s. 150 f.[2]

§ 20. Samnord. *i* har, ifall det var kort och inom samma stafvelse *k* föregick och *r* efterföljde detsamma, öfvergått till *y*. Det synes af lånordet

kyrkiu ns. H. 5 g. ex. Kk. 2 pr.; g, d, as. H. 25 g. ex. Kk. 1 pr.; *kyrku* as. Kk. 4; *kyrkiunna kyrkiunnæ* gs. Kk. 20 (2 g.); ds. Kk. 21 pr. — *kyrkiu balk'r kyrkio b.* ns. H. præf., Kk. ind. — *kyrkiu bole k. bolæ* ds. Kk. 2.1, þ. 3 pr.; *kyrkiu bool* as. Kk. ind. — *kyrkiu bygning* as. Kk. ind., 1.2 — *kyrkiu dorum* dp. Kk. 15.1 — *kyrkiu friþ'r* ns. Kg. 4.1; *kyrkiu friþi* ds. Kk. 21.2; *kyrkiu friþ* as. Kk. 18.1 — *kyrkiu garþi* ds. Kk. 18 pr., 1, M. 33; *kyrkiu gaarþ kyrkio garþ kyrkægarþ* as. Kk. ind., 19.4, Æ. 13.7; *kyr-*

---

[1] Samnord. *i* behöfver ej föreligga i *byltughur byltugh'r* nsm. Kg. 6.2, Æ. 13.8 (2 g.) o. s. v.; ordet kan (liksom fsv. *byskuper*) hafva *u*-omljud. Se för öfrigt om detsamma § 33. Lika litet vittnesgillt i fråga om behandlingen af samnord. *i* är *styltingx rast* n, as. V. 15 (2 g.), som efter Verelius och Schlyter plägar härledas från fsv. *stilta stylta* 'krycka' och tilläggas betydelsen 'krymplingsmil', d. v. s. 'så långt stycke en gubbe l. vanfört folk kan gå innan de hvila sig'. Ett så kuriöst längdmått har nog aldrig existerat, utan textens *styltingx rast* har kommit till genom förvanskning af ett *styttingx rast,* i hvars förra led vi igenkänna det från östsvenska och norrländska dialekter välbekanta *stytting stötting* 'skogskälke, kort släde att köra timmer på'. Detta framgår alldeles tydligt af lagens egen definition af begreppet: *Sua langh scal st. r. wæra. aki heman foræ sool vm staþu tima. gen iulum ok huggi storæ las. ok kumi at'r vm miþian dagh.* På motsvarande ställe i H cod. 1609 läses ock *Styttungx rast.*

[2] Fgutn. har stått utanför dessa ombildningar; jf. § 6 not 1.

§ 20. *kiu garþæ* ap. Kk. ind. — *kyrkiu klæþi kyrkiu klæþu* (ɔ: -*æ*) ap. U. 10 pr. (2 g.) — *kyrkiu præst* as. Kk. ind. — *kyrkiu skruþ* as. Kk. 6.2 — *kyrkiu sokn* ds. Æ. 1.2, I. 4, 9 — *kyrkiu wigning* as. Kk. ind. — *kyrkiu wægh kyrkiu uægh* ds. Kk. 12.2, Kg. 4 pr.; as. V. 2 — *kyrkiu wæriændær* np. Kk. 1.2; *kyrkiu væriundum* dp. Kk. 6.3.

Villkoren för denna öfvergång hafva först angifvits af Kock i Sv. språkhist. s. 22 f. Hvad särskildt beträffar fsv. *kyrkia*, som utgör ett af stöden för hans teori, har likväl Noreen i Aschw. gr. § 108 anm. 1 velat göra gällande, att det haft inflytande från ags. *cyrce* och gr. *κυριακή* att tacka för sitt *y*. Denna mening faller väl på de invändningar Tamm framställt däremot i Granskn. af sv. ord s. 16. Men den förklaring han vill sätta i stället — att här föreläge *u*-omljud af *i*, värkadt af ändelsevokalen i gen. dat. ack. sing. o. s. v. — är ej mera tillfredsställande, då några flere exempel på detta nya fall af *u*-omljud icke af honom anföras. Man frågar sig förgäfves, hvarför icke *y* här kan ha uppkommit genom den kockska ljudlagen, hvars existens ju i alla fall står fast. Att fsv. *kyrkia* möter redan i de äldsta handskrifterna utgör icke något hinder, enär ingenting motsäger att öfvergången är så gammal; af de ord, i hvilka den för öfrigt visar sig, finnes intet enda belagdt i den äldre fsv. litteraturen.

Troligtvis har ljudlagen i fråga icke tillämpats af alla B 49:s dialekter. Detta är den sannolikaste förklaringen af det faktum att äfven *i*-former af *kirkia* voro i bruk inom desamma, såsom följande skrifningar ge vid handen: *kirkia kirkiu* ns. Kk. 5 pr., 21.3 (2 g.); *kirkiu* g, d, as. 8 g. ex. Kk. 1 pr. — *Kirkiu balk'r* ns. Kk. 21.2 — *kirkiu bolæ* ds. Kk. 5.1 — *kirkiu doþ* dp. Kk. 21.2 — *kirkiu friþir* ns. Kk. 21.5; *kirkufriþi* ds. Kk. 21.2; *kirkiu friþ* as. Kg. ind. — *kirkiugaþz* (ɔ: -*garþz*) gs. Kk. 21.2; *kirkiugarþi* ds. Kk. 21.2, 3; *kirkiugarþ* as. Kk. 21.2, 5 — *kirkiugarþz liþi* ds. Kk. 21.2 — *kirkiu klæþi kirkiu klæþæ* ap. Æ. 10 pr.; U. 10 pr. — *kirkiu wægh* ds. Kk. 21.2 (2 g.), Kg. 4 pr. — *kirkiu þiuf* as. M. ind.

H cod. B 49 uppvisar i allmänhet blott sällan skrifningar med *i*, inströdda bland de vanliga *y*-skrifningarna, men i Kk. sl., som stammar från en annan hskr. än det öfriga, icke mindre än 15 af det förra slaget och ej en enda af det senare. Väsentligen samma motsättning måste B 49-skrifvarens förlag hafva företett. Att redan i H cod. [B 49—1609 funnits både *y*- och *i*-skrifningar är icke osannolikt, med hänsyn till att också Cod. 1609, som annars uteslutande använder de senare, i lagens första kapitel tvänne gånger visar ett *kyrkiu* i öfverensstämmelse med Cod. B 49. — U cod. B 49 har, i 10 pr., 2 hithörande skrifningar med *y* och 1 med *i*. Cod. [B 12—Sch.—B 49 och Cod. [B 12—B 49 torde snarast, liksom Cod. B 12 och Cod. Sch., haft endast *i*-skrifningar.

§ 21. Samnord. kort *i*, som efterföljdes af *lƀ*, har öfvergått till *y*:

sylfwr as. Kp. 1 — *sylfsmiþ'r* ns. Kp. 1 (2 g.) — *sylf tali* ds. Æ. 12.2.

I de fsv. urkunderna är *sylwer* (*sølfwer*) nästan lika vanligt som *silwer*. Det får därför icke likställas med öfriga, endast undantagsvis mötande exempel på labialisering af *i* framför *l*, hos hvilka denna måste bero på en ljudlag med vida trängre område. Orsaken till den allmännare labialiseringen i *sylwer* synes vara den, att här *lƀ* — ej blott *l* — följde på vokalen. Också *rƀ* tyckes i många fsv. dialekter framkallat öfvergång af kort *i* till *y*; jämte *dirwe dirwas* anträffas synnerligen ofta *dyrwe dyrwas* (*dørfwe dørfwas*). Att förbindelserna *lƀ* och *rƀ*

särskildt gynnat labialitet hos den föregående vokalen visa också nda. *Gulv,* ä. nda. *kulff;* § 21.
nda. *Kurv, Skurv,* jämförda med t. ex. nda. *Folk, Holm; Bord, Hors, Korn, orke, Orm, skorte, Torv* (< fda. *torgh*). — Mindre sannolikt förefaller det att — såsom Noreen, Aschw. gr. § 108 anm. 3, håller för möjligt — den större utbredningen af fsv. *sylwer* skulle bero på inflytande från ags. *sylfren.*

Jämte de ofvannämnda exemplen förekommer ett *silfwri* ds. Kp. ind., hvilket gör troligt att icke alla B 49:s dialekter berörts af ljudlagen.

De förra, såväl som *silfwri,* hafva sannolikt i H cod. [B 49—1609 motsvarats af *i*-skrifningar, i öfverensstämmelse med förhållandet uti Cod. 1609.

§ 22. Samnord. kort *i* har i ställning framför *m* labialiserats till *y*:
hymiriki as. Kk. 21.5.

Tillvaron af en sådan ljudlag i en del fsv. dialekter bevisas äfven af de i handskrifterna (merendels alternativt) mötande *dymba* subst., *dymber* adj., *gymsten, hymin, symma, sympa, tymber, ympa.* Enligt Noreen, Aschw. gr. § 108 anm. 3, kunna *dymba dymber* ock stå i afljudsförhållande till fsv. *dimba* fvn. *dimmr* och *hymin hymirike* höra till fht. *humil.* Att de tillkommit genom samma ljudlag som de öfriga måste väl dock anses sannolikare.

För denna ljudlags invärkan hafva emellertid B 49:s dialekter endast delvis varit utsatta; i en annan del kvarstår samnord. kort *i* framför *m* som sådant, enligt följande skrifningars vittnesbörd: *himiriki himirikæ himærikæ* as. H. 4 g. ex. Præf.; *himærikis himarikas* (ɔ: *himærikæs*) gs. H. præf., Kg. 11.1; *limmæ* ap. M. 15.1; *timb'r* as. V. 13 pr.

Då *y*- och *i*-skrifningarna fördela sig sålunda att den förstnämnda finnes i Kk. sl., medan i öfriga delar af H cod. B 49 de senare äro enrådande, uppvisade väl redan B 49-skrifvarens förlag samma motsättning (§ 2). H. cod. 1609 använder skrifningar med *i* ej allenast där Cod. B 49 har dylika utan äfven för dess *hymiriki.* H cod. [B 49—1609 har väl snarast öfverensstämt med den förra.

§ 23. Samnord. kort *i* har, ifall det föregicks af *r*, utvecklats till *y*:

bryst'r 3 spi. U. 8 pr.
fryllu gs. U. 18.
fryþ as. Kg. 6 pr.
helbryghþæ adj. Æ. 13.6.
þryþiungær ns. U. 9.1; *þryþiung* as. Æ. 9.1, Kp. 1 — *lagha þryþiungx* gs. Æ. 7 pr.

Att en föregående konsonant ensam förmått framkalla öfvergång af kort *i* till *y* i fsv., bestrides af Noreen i Aschw. gr. § 108 anm. 5. Men då såsom här en mängd skrifningar i samma urkund tyda på ett dylikt förhållande, kan man svårligen komma från saken med specialförklaringar. Sådana stå icke ens till buds för alla de fall, som yppa sig i de fsv. urkunderna, ur hvilka ytterligare kan anföras *brygdha* vb., *drykka* vb., *grysla* 'brödspade', *ryddare, ryse* 'rese', *rysta.* Icke häller för alla de skrifningar af samma slag, men delvis af andra ord, hvarpå de fda. handskrifterna öfverflöda. Och man skaffar lika litet ljudlagen ur världen genom att öfverallt där andra utvägar tryta uti *y* se blott en beteckning för *i.* Det gifves ett annat vittnesbörd för dess existens, som icke så lätt låter sig bortförklara: det lefvande språkets. En önord. dialektisk öfvergång af kort *i* till *y* under invärkan blott af ett före-

§ 23. gående *r* förutsättes med nödvändighet af nda. *Brøst* 'brist', nda. dial. (Sejerö) *röst* 'halster' (fvn. *rist*); troligtvis ock af nsv. *rysta,* nda. *ryste*, som Kock, Sv. språkhist. s. 26 väl med orätt vill skilja från fvn. *hrista,* nsv. *rista.* Dessa enstaka exempel torde visserligen uppträda i resp. munarter blott på grund af dialektblandning. Men med hänsyn till vår ännu högst ofullständiga kunskap om de nordiska dialekterna är det föga öfverraskande att några sådana, där ljudlagen finnes genomförd, icke kunna angifvas.

Ibland Cod. B 49:s dialekter finnas äfven sådana, där öfvergången i fråga ej egt rum. Handskriften uppvisar nämligen inemot 200 skrifningar med *i* för samnord. kort *i* efter *r*, bl. a. *brist'r* 3 spi. Kk. 6.3 o. fl.; U. 8.1; *frillæ barni* ds. Æ. 14.2; U. 24 pr.; *friþ* as. Kk. ind. o. fl.; U. 21.1 o. fl.; *þriþiung* as. Kk. 17 pr. o. fl.; U. 7.2 o. fl.

Ett af samnord. *a* uppkommet *i* (§ 10) har varit underkastadt samma ljudlag, om man får döma af *wæryldin* ds. I. 17.

I såväl H cod. 1609 som U codd. B 12 och Sch. motsvaras de ofvan anförda skrifningarna med *y* (liksom de motsvarande *i*-skrifningarna) af sådana med *i.*[1] Med största sannolikhet kan det därför antagas, att resp. grundhandskrifter ej visat några spår af den här behandlade ljudlagen, utan att de skrifningar, som innehålla dylika, stamma från B 49-skrifvaren.

§ 24. Samnord. kort *i* tyckes, om det omedelbart efterföljdes af ett *v*-ljud, åtminstone under vissa omständigheter hafva öfvergått till *e.* I handskriften förekommer nämligen

guzeuelagh spiæl as. Kk. 15 pr. *lew'r* 3 spi. H. præf.; *lewa* 3 ppi. U. 12 pr.

En bekräftelse på kausalsammanhanget mellan *e* och det därpå följande *v*-ljudet gifva de spår af en öfvergång kort *y* > *ø* framför *v,* som föreligga i *øfningæ* gs. 'ymnighet' I. 17; *øwirklæþi* ns. U. 10 pr. (§ 46). Och att här icke är fråga om en tillfällighet framgår däraf att man också i fda. urkunder från början och midten af 1300-talet — hvilka urkunder i allmänhet icke röja någon förändring af kort *i* och *y* — möter skrifningar liknande de här anförda, t. ex. i Cod. Holm. B 76 och Cod. Ledreborg 12, utgifna af Schlyter i Sk. L.: *lewær* 3 spi. I. 4 och *øwer* I Add. D 5; samt i Cod. AM. 187 8:o, utg. af V. Såby: *lefær, refnær.*

I en del af de ifrågavarande dialekterna har likväl ljudlagen icke egt hemortsrätt, eftersom handskriften innehåller också skrifningarna *guþsiuilagh* as. Kk. 11.1; *guþsiwi lagh spiæl* as. U. 24.1; *lifwa liwa* inf. H. præf., I. 17; *lifwr* o. d. 3 spi. H. 5 g. ex. Kk. 10; U. 22 g. ex. Prol.; *lifwæ* 3 ppi. U. 1.2, 13.

Skrifningarna med *e* tillhöra dels H, dels U. Om man frånser *lew'r* H præf., som återfinnes med *e* i H cod. 1609, förete denna samt U codd. B 12 och Sch. ej mindre i deras ställe än i de sist uppräknade exemplens skrifningar med *i.* De förra kunna därför med tämlig visshet antagas blifvit insatta af B 49-skrifvaren. Jf. § 46, slutet.

---

[1] *þryþiung* as. Kp. 1 saknar likväl motsvarighet i H cod. 1609, *bryst'r* 3 spi. U. 8 pr. i U cod. Sch.

§ 25. Samnord. kort *i*, som föregicks af konsonantiskt *u* och efterföljdes § 25.
af tautosyllabisk supradental har, ifall följande stafvelse icke innehöll (son. eller konson.) *i*, öfvergått till *e*:

Wel 3 spi. Kk. 19.3.

En utveckling af kort *i* till *ä* har enligt Kock, Arkiv IX s. 248 f., under nämnda betingelser egt rum inom svenskan. Att den närmast resulterat i ett *e*-ljud, är väl ett oundgängligt antagande. — *Wel* kunde naturligtvis också stamma från någon dialekt med den allmänna öfvergång kort *i* > *e* framför supradental, som Kock a. st. uppvisat i Cod. Bur.

Att åtminstone en del af B 49:s dialekter icke haft denna sistnämnda öfvergång visa likväl skrifningar sådana som *kirkia* ns. Kk. 21.3; *silfwri* ds. Kp. ind.; *skiliæs* inf. Æ. 10 pr.; U. prol. o. fl.; *wiliæ* 3 ppi. Kg. 6.1 o. fl. Osäkrare är, om ej den förstnämnda, trängre begränsade ljudlagen varit gemensam för dem alla. *Wil* o. d. 1, 3 spi. H. 54 g. ex. Kk. 4; U. 12 g. ex. 1.2 kan (liksom *will vill* Kk. 12.2, þ. 4.1) hafva långt dentalt *l* eller bero på utjämning med inf. *wiliæ*, pres. ind. plur. *wilium wilin wiliæ*, pres. konj. *wili* o. s. v. Och *win* as. Kg. 4.1 kunde tänkas fått sitt *i* från de tvåstafviga böjningsformerna (eller nom. sing., med långt dent. *n*?), där det ljudlagsenligt bevarats. Det troligaste är väl emellertid, att en del af dialekterna alls ej tillämpat ljudlagen.

Wel motsvaras i H cod. 1609 af *Wil*, och äfven annars finner man där inga *e*-skrifningar af hithörande ord. Att H cod. [B 49—1609 visat samma konsekvens, är icke osannolikt, men naturligtvis högst osäkert.

§ 26. I svagtonig stafvelse, på hvilken följde en hufvudtonig med sonanten *y*, har samnord. kort *i* blifvit *y*. Till denna slutsats berättigar väl

mysfyrm'r mysfyrmæ 3 spi. Æ. 2.1; U. 2.1,

jämfördt med *miskunna kona miskunnæ konæ* ns. Æ. 1.2; U. 1.2. En dylik på regressiv vokalharmoni beroende öfvergång *i* > *y* anför också Noreen exempel på i Aschw. gr. § 138 anm.

H cod. 1609 har i stället för Cod. B 49:s *mysfyrmæ* ett *misfirmis;* grundhandskriften kan lika väl hafva haft det ena som det andra. Med större sannolikhet låter sig *mysfyrm'r* i U. 2.1 återföra på U cod. [B 49—Sch.—B 49: Codd. Sch. och B 49 öfverensstämma i bruket af *y*-formen emot Cod. B 12, som har *misfyrmis*.

§ 27. Samnord. kort *i* har i obetonad stafvelse utvecklats till en *e*- eller *æ*-liknande vokal. Likväl var ljudlagen alternativt begränsad sålunda, att den icke värkade framför *t*, eller så, att den värkade efter en stafvelse med sonanten *e*, *o* eller *ø*. Öfvergången visar sig i

eþren ns. I. 17.[1] *landzens* gs. þ. 4.2.

[1] Man har att för slutartikelns vidkommande utgå från samnord. former med rotvokalen *i*. Där den i historisk tid icke företer denna, utan i stället *e* (eller *æ*), sker det till följd af ljudlagar, som hvarje *i* uti samma ställning varit underkastad. Se härom Noreen, Aisl. gr.[3] § 143 anm. 1 och

§ 27. samt i

gærþæn ns. Æ. 16.1.
iorþænnæ ds. Kg. 6 pr.
kostænn ns. U. 10.2.
mannæn as. M. 17.
præstæns gs. Kk. 2.2.
(*rætter:*) *biscups rættæn* as. M. 25 — *konungx rættæn* as. M. 25.
þiufwæn ns. M. 35.

Också skrifningarna *iorþanæ* as. Kg. 2.1; *giærnningun* ns. Kg. 6.1, *gærningunæ* as. Kg. 1 pr.; *giærþunæ* as. Kg. 1 pr.* tyda hän på former med *æ* i artikelns rotstafvelse. De härröra från en skrifvare, som ofta förblandat de tre ändelsevokalerna *a i u*, emedan de uti hans egen dialekt sammanfallit i den nämnda — något hvartill vi skola återkomma i §§ 84, 90 o. 98.

Alla B 49:s dialekter voro ej delaktiga af öfvergången i fråga: uti handskriften förekommer äfven *barnsis* (ɔ: *-ins*) gs. U. 11.1, *barnin* np. U. 7.1; *botin* ns. V. 6.1, *botina* as. U. 1.1; *gifþtin* ns. U. 8.1, *giptinni* ds. U. 8.1, *gifþtinæ* as. U. 8.1; *giældin* n, ap. U. 25 pr., 1; *gærningini* ds. M. 22; *husin* np. Kk. 2.2 (3 g.); *iorþinæ* as. Kg. 2.4; *kalkin* as. M. 35; *laghin* np. Kk. 16.1; *lansins lansis* (ɔ: *-ins*) gs. Þ. 1.1, 11; *lækirin* ns. M. 14.1; *mannin* ns. Æ. 16.1; U. 7.1, *manzins mansins* gs. M. 17; U. 1.1; *præstins* gs. Kk. 2.2; *sakin* ns. Æ. 16.1; *sarin* ap. M. 14.1; *skiftæ lotin.* as U. 8.1; *skifþtin* ns. U. 8.1; *staþin* as. Æ. 16.1; *wæghin uæghin* as. Kk. 14 (2 g.); *wæryldin* ds. I. 17; *øþin* ns. U. prol.

Att åtminstone någon dialekt, som annars genomfört öfvergången, bevarat *i* framför *t*, kan slutas däraf att ingen skrifning med *-et* eller *-æt* visar sig vid sidan af de 17 exemplen på artikeln *-it: arit* Kk. 10; *barnit* Æ. 10.1, 13.1, 2, 16.1; *fangit* Kg. 2 pr.; *gozit* U. 10.1; *husit* M. 31.2, V. 15; *lagh slitit* Kg. 6.1; *malit* Þ. 3.1; *banzmalit* Kk. 17.2; *ranit* Æ. 2.1, M. 17 (2 g.), 18; *skiplaghit* M. 23. I öfriga former af slutartikeln möta vokalerna *i* och *e æ* resp. 33 och 10 gånger. — En liknande differentiering af artikelns rotvokal har Kock, Fsv. ljudl. s. 289, påvisat uti vissa yngre fsv. urkunder.

Likväl är den möjligheten icke utesluten, att någon af B 49:s dialekter låtit öfvergången ske också framför *t*, fastän det tillfälligtvis icke kommer till synes i handskriften. I § 90 skola vi finna att vissa skäl göra en sådan behandling af ändelsevokalen *i* sannolik.

Kock, Fsv. ljudl. s. 288 ff.; jf. äfven här längre fram. Jämväl där artikeln, såsom i vissa fornnorska och östsvenska dialekter är händelsen (Wadstein, Fno. homb. ljudl. s. 88; Hægstad, Gam. trønderm. s. 79; Hultman, De östsv. dial. § 2.10 o. anm.) uppvisar *e* i större utsträckning än de i ändelsestafvelser konstaterade ljudlagarna kunna förklara, torde det vara att återföra på äldre *i*. Märkas bör nämligen att artikeln saknade den biton, som tillkom böjningsändelser af för öfrigt samma ljudgestalt, och att det ej saknas antydningar om att nämnda dialekter låtit hvarje *i* uti fullkomligt obetonad stafvelse öfvergå till *e*. En tämligen säker sådan gifva de fno. pronominalformerna *mek, þek, sek, vet, met*, som visa sig i samma urkunder som nämnda förhållande (Wadstein, a. a. s. 53, o. Hægstad a. st.), Att här invärkan från *ek, mér, þér, sér* och *vér* skulle framkallat *e*-ljudet (jf. Wadstein, senast a. st.) kan väl ej anses som en mera tilltalande förklaring. Endast under förutsättning af en ljudutveckling *i* > *e* i obetonad stafvelse kan man dessutom förstå att suffixet *-lig-* i en del fno. urkunder konstant ersättes af *-leg-* (*-læg-*). Också hvad östsvenskan angår, hänvisar vokalisationen i ack. sing. af de personliga pronominerna på samma ljudlag; de hafva nämligen äfven i dialekter, där starktoniga kortstafviga monosyllaba bevara *i* oförändradt (Hultman, a. a. § 8.6), i svagtonig ställning formen *mä, tä* (*dä*), *sä*.

Ett spår af en liknande, men endast efter stafvelser med *e*, *o* eller *ø* inträdd öfvergång — hvilken naturligtvis tillhört någon annan dialekt — utgör åter på sätt och vis *kostænn* i U. 10.2. Såsom nedan skall visas, har denna skrifning föranledts af ett *kosten* i tidigare handskrifter, där en dylik vokalharmonisk differentiering af artikelvokalen tydligare framträdt. § 27.

Exemplen med *e* och de med *æ* representera utan tvifvel skilda dialekter. Jf. § 90.

Uti H cod. [B 49—1609 hafva väl skrifningar med *-it* uppträdt lika exklusivt som i Cod. B 49; de göra det nämligen också i Cod. 1609. I stället för de öfriga hithörande skrifningarna i H cod. B 49, 20 med *i* och 9 med *e* l. *æ*, finner man i Cod. 1609 24 med *i* och 8 med *e*.[1] Af de sistnämnda förekomma 2 på ställen där också Cod. B 49 har en *e*- eller *æ*-skrifning, och endast 1 motsvaras där af en *i*-skrifning. Det synes på grund häraf mycket sannolikt, att redan i grundhandskriften hvartdera slaget varit representeradt. — Om U cod. [B 12—Sch.—B 49 kan detta med säkerhet påstås. Codd. B 12 och Sch. visa liksom Cod. B 49 i allmänhet skrifningar med *i*, men i 10.2 har Cod. B 12, likaledes i väsentlig öfverensstämmelse med densamma, *kosten*. Visserligen läses på motsvarande ställe i Cod. Sch. *kostrin*, men detta är påtagligen mindre ursprungligt; *kosten* stammar nog från Cod. [B 12—Sch.—B 49, i likhet med ett *botenæ* (*botænæ*) som både i Cod. B 12 och i Cod. Sch. möter uti 1.1, och med en mängd i UL:s öfriga balkar förekommande exempel på öfvergång af artikelns rotvokal till *e* (*æ*) enligt vokalharmonilagen.[2]

Såväl i H cod. 1609 som i U codd. B 12 och Sch. visar artikeln, där den ej uppträder med sin ursprungliga rotvokal *i*, i dess ställe *e*. Enda undantaget härifrån, *botænæ* U. 1.1 i Cod. B 12, har för penultimans *æ* att tacka en assimilation med ultimans; artikelns rotvokal är nämligen här aldrig *æ* utom i ack. sing. fem. (hvarå ett annat ex. föreligger i *læstis botænæ* M. 24.1). Nämnda undantag är således icke likställigt med *æ*-skrifningarna i vår hskr., hvilkas *æ* mera spontant utvecklats ur *i*. Dessa sistnämnda, som förekomma både i H och i U, kunna under sådana omständigheter med stor sannolikhet antagas härröra från B 49-skrifvaren. Att han i enlighet med sin egen dialekt användt en skrifning med *æ* har dock åtminstone ibland föranledts af att hans förlag på motsvarande ställe visat en med *e*. Ty såsom vi ofvan sett, tyda vissa koincidenser mellan *æ*-skrifningar i Cod. B 49 och *e*-skrifningar i andra handskrifter på att de icke oberoende af hvarandra inkommit i texten.

Samnord. o_1.[3]

§ 28. Samnord. o_1 kvarstår i allmänhet — om undantagen se §§ 29—31 — såsom *o*:

---

[1] Nämligen *edhren* I. 17; *mannen* M. 17; *mansens* M. 17. Till *gærningini* M. 22 och *þiufwæn* M. 35 finnes ingen jämförlig motsvarighet i H cod. 1609.

[2] T. ex. *boten* M. 10.1, 21 pr., 33 pr.; *botenæ* M. 26, 44.1; *læstis boten* M. 24.1; *læstis botenæ l. botænæ* M. 24.1, 29 pr.; *saræ boten* M. 29.3; *eþren* I. 23; *iorþenæ* Kg. 5.1. — Efter andra vokaler än *e o ø* tyckes artikelns rotvokal undantagslöst vara *i*.

[3] Med o_1 förstås här det vanliga *o*-ljudet. Om ett annat sådant, som tyckes hafva förefunnits där ett genom *a*-omljud uppkommet *o* ytterligare varit utsatt för invärkan af ett påföljande *h* se § 32 not 2. Betr. den samnord. fördelningen af kort *o* och kort *u* se Exkurs I.

§ 28. a) *bondæ* ns. Kk. 12 pr. o. fl.; U. 2.1 o. fl.
bort adv. I. 5; U. 6.3 o. fl.[1]
broþ'r ns. Kg. 6 pr. o. fl.; U. 1 pr. o. fl.
doo 3 spi. Æ. 10.1 o. fl.
hoor as. Kk. ind. o. fl.; U. 5.
norghi ds. Æ. 16 pr.
ok konj. H. præf. o. fl.; U. ind. o. fl.
solo ds. U. 11.2.
tolf num. Kk. 4 o. fl.
tompt ds. V. 1,[2]
med flere liknande.

b) *borgh'r* o. d. 3 spi. Kp. 6 (3 g.).
boorþ as. M. 23.
for prep. H. 36 g. ex. Præf.; U. 23.2. — *forbuþit* nsn. Kk. 21.1 — *forbuþ* as.

[1] I starktonig ställning mot det ursprungliga förhållandet, till följd af utjämning; se formläran.

[2] Orsaken till att *tompt* ds. V. 1, *tomptum* dp. V. ind., 1 (2 g.) ej nämnas bland exemplen på *o* för samnord. *o* = urgerm. kort *u*, af hvilka en fullständig samling står att finna under b), är den, att rotvokalen i detta ord torde återgå på urgerm. *ō*. Af de tvänne olika åsikter, som uttalats rörande ordets uppkomst och hvilka hafva det gemensamt, att rotvokalen återföres på urgerm. kort *u*, kan nämligen ingendera utan reservation godkännas. En identifiering af nord. *tōpt topt tupt tomt* o. s. v. och fht. *zumft* — efter Noreens anvisning i Aschw. gr. § 84, 2 b — är ur flere synpunkter betänklig. Först och främst synes de båda ordens betydelse vara i grund olika. Det senare betyder som kändt 'Schicklichkeit, Gesetz, Regel; Verein nach bestimmter Regel, Zunft' och kan icke skiljas från fht. *zëman*, got. *gatiman* 'ziemen, passen', medan *tōpt* o. s. v., också enligt Noreen (Aschw. gr. § 260.2), sammanhänger med got. *timbrjan*, gr. **δέμω** o. s. v. För det andra står hypotesen om ett urgermanskt konsonantinskott i *zumft* o. likn. ord (Sievers, Grundriss I[1] s. 298) på synnerligen svaga fötter. Bortsedt från det tvetydiga *tōpt* visa öfriga germ. språk intet spår af dylika former, och man har därför allt skäl att uppfatta företeelsen som specifikt högtysk — något som i sig självt mycket väl låter sig göra (se Brugmann, Vergl. Gram. I[2] s. 385 f.). För det tredje, slutligen, nödgas man med afseende å formen *tomt* anlita den icke särskildt tilltalande utvägen att i densamma se en blandprodukt af två olika stamformer *tōft-* och *tumt-*, i hvilka den ursprungliga skulle differentierats. Den andra etymologien af ordet, hvilken framställts af Bugge i P.-B.-S. Beitr. XXI s. 426 (jf. äfven Hultman hos Mikkola, Bezz. Beitr. XXV s. 75) sammanhåller det med gr. **δάπεδον.** I den form, hvari den föreligger hos Bugge och Kock, Arkiv XV s. 345 ff., leder denna till antaganden, snarlika det sistnämnda. Och hvad värre är, man kan mot densamma invända, att den icke-hufvudtoniga andra stafvelsens *e* ofelbart skulle öfvergått till *i* och i nord. framkallat *i*-omljud uti alla böjningsformer (jf. Noreen, Urgerm. Lautl. s. 13 f.; Streitberg, Urgerm. Gramm. s. 53 f.). Alla dessa svårigheter undgår man emellertid genom en modifikation af den senare förklaringen. Ordets rotdel skulle icke omedelbart återgå på ieu. *dm̥ped-* (> gr. **δαπεδ-**), utan representera ett ieu. *dōmpd-* (anal. f. *dōmbd-*, jf. sskr. *upa-bdá-*, gr. **ἐπι-βδαι**). Under denna förutsättning lydde stammen på urgerm. och urnord. ståndpunkt *tōmfti-* eller kanske snarare *tōmftō-* (Märk den alternativa fsv. pluralen *tomptar* samt att nord. i allmänhet icke låtit *i*-stammar antaga *ō*-stamsböjning, väl däremot ofta tvärtom). Allt efter huruvida *ft* kvarstod eller blef *pt* kom ordet att i olika dialekter lyda *tōmft* eller *tōmpt*. Från *tōmft* utgingo *tōft* (*toft*) och *tōmt* (*tomt tompt*), det förra från böjningsformer med tautosyllabiskt *mft*, det senare från sådana med heterosyllabiskt: jf. Kock, Arkiv IX s. 142 o. Noreen, Aschw. gr. § 248.1. Också *tōmpt* uppträder under den historiska tiden i tvåfaldig gestalt, dels som *tōmpt* (*tōmt tomt* etc.), dels, till följd af assimilationen *mp* > *pp*, som *tōpt* (*topt toft* etc.). Att *tōpt* o. d. företrädesvis användes inom västnordiskan, *tōmpt* o. d. inom östnordiskan, sammanhänger med att assimilation af nasal + homorgan tenuis skett i större utsträckning i den förra; uti VGL. I, hvars språk häri ansluter sig till västnordiskan (Kock, Fsv. ljudl. s. 503 ff.), finner man ock *topt toft*. Hvad slutligen beträffar fvn. *tupt*, så har här *u* uppstått genom förkortning af *ō*, liksom i fvn. *gutt* (Morgenstern, Arnamagn. Fragm. s. 44 f.). No. *tyft tøft* åter kan vara påvärkadt af verbet *tyfta* *tøfta, liksom fsv. *ærf* af verbet *ærwa*.

Kk. ind. — *fordærwæs* 3 spi. U. 23.3; 3 ppk. Kk. 2.2 — *forfal forfall* n, ap. H. 5 g. ex. Kk. 12.1; U. 1.4; *forfallum* dp. M. 29 — *forfaræs* 3 ppi. Æ. 13 pr. — *forgangæ* inf. þ. 14 pr. — *forgærnig'r* ap. M. ind. — *forgiøræ for giøræ* inf. Kg. 6 pr. (2 g.); *forgiort for giort* n, asn. H. 6 g. ex. Kg. 6 pr.; U. 1.3, 5, 10.1 — *forhæfþæ* inf. U. 8.1; *forhæfþæt* asn. U. 8.1 — *for hælgh* ns. Æ. 16.1 — *forlata forlatæ* inf. Æ. 1.2; U. 1.2; *forlatit* nsn. Æ. 1.2; U. 1.2 — *forløþit* asn. Kg. 10 — *owormaghi* ns. H. 6 g. ex. Kk. 19.1; as. (ɔ: *-æ*) Æ. 7.1, I. 8.1 — *forman* ns. U. 16.2; *formans* gs. V. 14.4; *formanni* ds. Kk. 20 — *forseaman* ns. V. 14.4 — *forskilæ manni* ds. M. 26 — *forsæti* as. Kg. 4.1 — *fortaki* 3 spk. V. 15 — *forwærk'r* 3 spi. U. ind.

fori o. d. adv. H. 12 g. ex. Kk. 2.2; U. 4 g. ex. Ind.; prep. H. 111 g. ex. Kk. 1.2; U. 13 g. ex. 2 pr. — *foræ giort forægiort* n, asn. M. 24; U. 8.1 — *fora haldæ* (ɔ: *foræ h.*) inf. Kk. 2.2 — *foræ koms* 3 spti. U. 10.1 — *foræ læggiæs* inf. I. 9. § 28.

fornt n, asn. Kg. 11 pr., I. 14.1; *fornum* dsm. V. 18 pr.

horn ns. U. 11.1 — *horn stok* as. V. 6 pr.

korn koorn n, as. H. 6 g. ex. Kk. 6.1 — *frøkorn* as. þ. 14 pr. — *Koorn tiund* ns. Kk. 7.

morghin as. U. 4 — *morghungiæf* o. d. d, as. Æ. 5; U. 7 g. ex. Ind.[1]

morþ as. M. ind. — *morþgiældæ* gp. U. 6.2.

morþare ns. M. 16.

norþæn adv. Kg. 7, þ. 15.

Norþstigh'r norþstigh'r ns. Kg. 11 pr., 1; *norþstighi* ds. Kg. 11.1.

okært nsn. U. 11.2; *okur* apn. U. 10.1.[2]

or prep. Kg. 10, þ. 15; U. 19; adv. M. 15.1 — *orlof orloff* as. Kk. 3, þ. 14.3; U. 1 pr. — *orþiufwæ* adj. M. 34.1, 36.[3]

orf orff as. Æ. 10.1, 11; U. 7 g. ex. 10.1.

orkær ork'r 3 spi. H. 4 g. ex. M. 15.1.

(*orþ:*) *eþzorþ* as. þ. 7.2[4] — *mætz mannæ orþum mæþzmanna orþum* dp. V. 4, 5

---

[1] Alla dessa former äro analogiska; se formläran.

[2] Såsom man i formläran skall finna, är *okur* en analogibildning.

[3] Användt som adverb (eller hufvudtonig sammansättningsled) är *or* analogiskt: se formläran.

[4] Brate har i Ä. Vml. ljudl. s. 63 noten icke lyckats göra troligt, att fsv. *ezorþ wizorþ* innehölle ett som simplex aldrig anträffadt neutralt subst. *sōrþ* (< *sụōr-þ*) 'svärjande, ed'. Betydelsen nödvändiggör för ingen del ett frångående af den gamla uppfattningen, att ordens senare sammansättningsled helt enkelt utgöres af subst. *orþ*. På de tre ställen i den fsv. litteraturen, där *ezorþ* möter, afser det tydligen just 'edsorden', innehållet af den ed som skulle svärjas. Så i DL þ. 13 pr.: *firi hanum* (den som skall gå eden) *skal eþa taki edzord sighia. Dela þer siþan um ezord þæt skal a eþa taka standa.* Och i HL þ. 7.2: *skill þem* (den som utfäst eden och hans motpart) *um eþzorþ. þa a han witæ mæth II mannum før hwæriæ han hafwr skilt* (huru han formulerat den utfästa eden): *ok gangi siþæn lagh sin.* Hvad åter *wizorþ* beträffar, står tydningen 'bevisningsord', d. v. s. 'bevisningstalan' i god öfverensstämmelse med ordets faktiska betydelse 'rättighet l. skyldighet att bevisa eller med ed fria sig' och är också därför att föredraga framför Brates, att den ej som denna lösrycker *wizorþ* från de liktydiga *witorþ witu orþ*. Jf. för öfrigt Wadstein, Tidskr. f. fil. N. R. X s. 230; Björkman, Sv. landsm. XI. 5 s. 41 not 2; Lidblom, Ant. tidskr. f. Sv. XVI. 1 s. 46 ff. m. fl. — Likväl förekom i fsv. också ett *uitzsørþ* (Tamm, Uppsalastudier s. 30), hvars senare del man kunde vara böjd att härleda från en konsonantstam *sụōr-iþ*, afljudsvariant till Brates *sụōr-þ*. Men ojämförligt sannolikare än att en så unik bildning skulle föreligga är det naturligtvis att *-sørþ* utgör en vanlig *iþō*-afledning till adj. *sørr*, som väl i likhet med t. ex. *førr* haft både

§ 28. pr. — *wizorþ* o. d. n, ap. H. 22 g. ex. Æ. 13.4; U. 7.3, 11.2; *wiþzorþum* dp. þ. 13 pr.
os d. H. 4 g. ex. Kk. 21.2; a. Kg. 11.1, I. 17; *oos* a. Æ. 16.1. [1]
sorgh'r ap. Kp. 6.
þokkæ ns. Æ. 2.1 (2 g.) — *þokkæ bøt'r* ap. M. ind.
þorn ns. H. præf.
þorþa karlæ np. þ. 1.1.
(*þorwæ:*) *þorf* 3 spi. V. 18 pr.; *þorffuum* 1 ppi. Kk. 21.3; *þorwæ* 3 ppi. Kk. 4. [2]

Felskrifning för *foræ* är säkerligen *føra* prep. Æ. 16 pr., V. 8.

Rotvokalisationen i *burghan* as. Kp. ind., *burghuþæ* (ɔ: *-æþæ*) 3 spti. Kp. 6 hänvisar på lågtyskt ursprung för de båda orden: jf. mlt. *burge* (Schiller-Lübben I s. 397).

Om behandlingen af den samnord. diftongen *io* se §§ 63 ff.

§ 29. Samnord. o_1 i kort rotstafvelse, efterföljd af *u*, har öfvergått till *u*:

Huru huru adv. H. 24 g. ex. Kk. 7; U. 6 g. ex. Ind. [3]

---

aktiv och passiv betydelse; liksom subst. fvn. *førđ* betyder 'Adgang til at komme frem underveis' skulle alltså *sørþ* betyda 'möjlighet (d. v. s. rättighet) att svärja'. Det är icke otroligt att det vanligare *wizorþ* är en folketymologisk ombildning af detta *wizørþ* — uppkommen efter det simplex *sørþ* fallit i glömska. Då ordet mest förekom i vissa stående uttryck, där dess flexion och genus icke framträdde — *wald ok w.*, *ægha w.* o. s. v. — och då som bekant *orþ* mycket tidigt öfvergick till *örþ*, var det så godt som uteslutande vokalkvaliteten som skilde *wizørþ* från ett *wizörþ*. — Noreen anför i Urgerm. Lautl. s. 171 äfven ett fsv. subst. *epsørþ*. Troligtvis åsyftas här *edzørd*, som i DL þg. 13 pr. möter i sammanhanget *gangi þæn dagh eþ sin sum þær næst ær e. æpti*. Då emellertid å ena sidan *ær ezørt* i det fsv. lagspråket är ett vanligt uttryck för 'det är tillåtet att aflägga ed' — äfven i DL förekommer det — och å andra sidan just DL har att uppvisa flere exempel på *-d* eller *-đ* för *-t* i adjektivens nom. ack. sing. neutr. (Brate, a. a. s. 52), så kan *edzørd* i samma lag ej gärna uppfattas annorlunda än som en sidoform till *ezørt*, neutr. af adj. *ezør*.

[1] Dat. *os* är analogisk; så ock ack. *os oos*, då den såsom här brukas i svagtonig ställning. Se härom formläran.

[2] Alla dessa former äro analogiska; se formläran.

[3] Fön. *horo huru hworo hwaru* etc. äro etymologiskt identiska med fvn. *huernug*. De båda förstnämnda formerna utgöra ljudlagsenliga fortsättningar af ett äldre *hyarn-yuʒ*, eg. 'hvilken väg', och de öfrigas afvikelser från desamma bero på anslutning till motsvarande simplex. Betr. första stafvelsens *o*, *u* jf. fvn. *horvetna* fg. *hurvitna;* betr. bortfallet af *n* fsv. *Arwiþer* (jämte *Arnwiþer*); att slutljudande *ʒ* bortfallit i obetonad stafvelse visar fvn. *huersu* jämte *huersug*, fvn. *hize* a. nsv. *hitze* jämte fvn. *hizig* fsv. *hyzsek*. — Oafsedt det mindre tilltalande i att skilja de liktydiga och till ljudgestalten snarlika önord. och vnord. formerna från hvarandra, går det af tvänne skäl icke an att uppfatta fön. *horo huru* etc. såsom dat. sing. neutr. af pron. *hyärr* (jf. Wadstein, Fno. homilieb. ljudl. s. 44, o. Kock, Sv. landsm. XII. 7 s. 6). Det sistnämnda betyder 'hvilken af de två', men de förra ha i c k e betydelsen 'på hvilketdera sättet'. Och formen *horo huro* i fda. urkunder, som regelbundet (utom framför *m* och *ng*) förete *æ* för urspr. *u* i ändelsestafvelser — t. ex. Er. Själl. L. 1: 48, 3: 49, 51 — bevisar att ordets ultimavokal icke kan vara den gamla dat. sing. neutr.-ändelsen. — En uppfattning, som står den här framställda nära, uttalas i Falks o. Torps Etym. ordb. s. 314 f.: de önord. formerna skulle ha utgått från en af „**huer* + *ug* < *veg*“ sammansatt sidoform till fvn. *huersu*, *huersug*, *huernug* etc. Hvad *huer* föreställer och huru det utvecklats till *hor- hur-* upplysa dessa författare likväl icke om.

Ett ur samnord. *ǫ* i diftongen *ǫu* utveckladt *o* har i samma ställning alternativt be- § 29.
handlats på samma sätt. Se § 80.

§ 30. Samnord. långt o_1 har i svagtonig stafvelse förkortats till *u*:

fatugh'r nsm. I. 3; *fatukt* nsn. Kp. 7; *fatughu* (ɔ: *-æ*) bf. asm. Kp. 7.[1]

Jf. beträffande denna ljudlag Noreen, Aschw. gr. § 146.2.

Att ljudlagen tillämpats af alla B 49:s dialekter motsäges åtminstone ej af någon bland de i handskriften mötande skrifningarna med *o* för samnord. *ō*. I intet enda fall kan man med bestämdhet säga att hvarken stafvelsen haft (hufvud- eller bi)aksent eller någon analogiinflytelse kunnat göra sig gällande.

§ 31. Samnord. kort o_1 har i svagtonig efterstafvelse, ehuru måhända blott framför guttural eller labial konsonant, öfvergått till *u*:

bryllups kost as. U. 10.2 — *bryllups timum* dp. U. 2 pr.

ørtugh as. H. 4 [5] g. ex. M. 28 pr.; ap. V. 18.3; *ørtugh'r* ap. V. 18.3.

Öfvergångens begränsning till efterstafvelser framgår af att konjunktionen *ok*, där vokalen likväl också står i svagtonig stafvelse, i handskriften städse (1028 gånger, 740 i H, 288 i U) uppträder med *o*, aldrig med *u*. Samma differentiering visar sig i nydanskan, där man å ena sidan har *og*, å den andra *Bryllup*, *Vindue* (fsv. *vindogha*), *Ørtug*, (ä. nda.) *Mullu[g]* 'handfat' (fsv. *mullogh*). Tilläggas bör emellertid, att differentieringen äfven kunde tänkas ha försiggått redan i och med kontraktionen af det *ǫu*, som på ett äldre stadium funnits hos alla de nämnda exemplen.

Skrifningarna *brylløps* gs. U. 2 pr.; *brylløps gærþ'r* ap. U. ind.; *brylløps timæ brilløps timæ* ds. Æ. 2 pr.; U. 2 pr. motsäga naturligtvis icke att ljudlagen möjligen varit gemensam för alla B 49:s dialekter. Såväl dessa skrifningar, till den del de finnas i U, som de ofvan nämnda *bryllups kost bryllups timum* motsvaras i U codd. B. 12 och Sch. af skrifningar med *ø* i andra stafvelsen. De i vår hskr. mötande *u*-skrifningarna har därför snarast hvarken U cod. [B 12 —Sch.—B 49 eller U cod. [B 12—B 49 känt.

Samnord. o_2.[2]

§ 32. Samnord. o_2 fortlefver dels som *o*, dels som ett öppnare, i skrift genom *a* återgifvet ljud, sannolikt *å*. I Cod. B 49 förekommer nämligen ej allenast

[1] Samnord. hade ordet formen *fātōkʀ* (jf. fda. *fatok*), som förhöll sig till *tǿkʀ* liksom fsv. *Ingemār* till adj. *mǣr*, *Styrkār* till *kǣr*, *ūsal* till *sǣl* o. s. v. (jf. Noreen, Aschw. gr. § 60). Fvn. *fátǿkr*, fön. *fātøker* bero på association med det enkla *tǿkʀ*.

[2] Man har ej tillräckligt beaktat, att rotvokalen i ordet *dotter*, hvilken öfver hufvud är eller förutsätter långt slutet *o*, uti de nydanska dialekter, där dess ursprungliga kvantitet upprätthålles, i stället är den som annars representerar urspr. långt *a*. Så anföres från Nordsjälland t. ex. *dọ̄ter*, *ọte* 'åtta', *bọd* 'båt': *fọd* 'fot', *sọl* 'sol', *båṿ* 'bok' (J. K. Kryger, Blandinger udg. af Univ.-Jubil. da. Samf. h. 5 s. 347 ff.); från Sejerö t. ex. *dụ°dər*, *ụ°də* 'åtta', *rụ°ə* 'råda': *stoụr* 'stor', *soụd* 'sot', *klåụ*

§ 32. *dott'r* ns. Æ. 14.2; U. 7 g. ex. 8.1; as. Æ. 14 pr.; U. 8 pr., 1 — *tott'r barn* (ɔ: *dott'r b.*) ns. U. 16.1 — *dott'r sun* ns. Æ. 15,

utan ock

datt'r as. Æ. 12 pr.

Den olika behandlingen af ljudet har utan tvifvel kännetecknat olika dialekter. H cod. 1609 visar öfverallt — äfven där vår hskr. har *datt'r* — skrifningar med *o*, hvilka med någon sannolikhet kunna förmodas varit enrådande också i H cod. [B 49—1609.

Samnord. *u*. [1]

§ 33. Samnord. *u* kvarstår, frånsedt de i §§ 34—42 behandlade inskränkningarna, såsom *u*. Det motsvaras i handskriften dels af *w* eller *v*, dels af *u*, i början af

'klok' (Thorsen, Sprogarten på Sejerö ss. 9, 23 ff.). Att här antaga ljudlagsenlig utveckling af *ō* till *ǡ* (eller *ā*) strider mot hvad vi veta om *ō*-ljudets behandling i danskan; och lika litet är något analogiskt införande af den öppna vokalen tänkbart. Den enda möjliga förklaringen synes vara den, att redan det *ō*, som ordet på samnordisk ståndpunkt uppvisade, var i någon mån öppnare än det vanliga *ō*-ljudet. Till följd häraf kunde det i en del dialekter sammanfalla med sistnämnda vokal, i andra, efter det långa *a*-ljudets öfvergång till *å*, med detta. Hvarför *ō*-ljudet här var öppnare är ej svårt att inse. Då *h*-ljudets delabialiserande inflytande (Noreen, Aisl. gr.[3] §§ 108.2, 109) gjorde sig gällande, hade ordet redan formen *dohter*, med *o* för urgerm. *u* till följd af *a*-omljud. Det är därför ganska naturligt, att ljudlagen här frambragt en annan vokalnyans än i t. ex. *soht* (> *sōtt*), *ōhta* (> *ōtta*), där ett *u* varit utsatt för dess invärkan. — Ordets behandling i det danska skriftspråket står väl ihop med vår hypotes. I de äldsta fda. urkunderna skrifves det *dottær dotær*, men redan tidigt visar sig därjämte *dattær* (Lund, Det ældste da. Skriftspr. Ordforr. s. 25); sedermera och ända till 1700-talets midt är *daatter* — länge jämte *dotter* — det vanliga. Förmodligen återgifva alla dessa skrifningar ett uttal med *å* i första stafvelsen, så att uppträdandet af beteckningen *a* bör ställas i samband med att vid samma tid långt *a* öfvergick till *å*, hvarigenom bokstafven *a* erhöll äfven sistnämnda ljudvärde. Delvis står måhända bakom dem en uttalsform med förkortadt *å*, hvilken förhöll sig till *dǻtter* liksom nsv. *dotter* till nsv. dial. *dōter*. Ur en sådan har möjligtvis nda. *Datter* direkt framgått. Mot antagandet af en ljudlagsenlig utveckling af kort *å* till *a* kan knappast någonting invändas; att den ej visar sig i flere ord, kan bero på att *å* ej var förkortadt i flere då den genomfördes. Det är för öfrigt icke så säkert, att *Datter* är det enda exemplet. Kanske förtjänar det närmare undersökas, om ej en sådan öfvergång ligger till grund för det påfallande faktum, att urspr. kort *a* framför *ŋg* i många danska dialekter — äfven riksspråket — städse representeras af *a*, aldrig af *å* — i olikhet mot förhållandet framför urspr. *ld nd mb* och uti de omgifvande dialekterna i Danmark och sydligaste Sverge. I svenska dialekter har tvärtom *ŋg* framom de senare konsonantförbindelserna framkallat utveckling af ett föregående *a* till *å*. Förhåller det sig så som nämndes, skulle den förlängning, som betingat öfvergången till *å*, tidigast hafva upphäfts framför *ŋg*, framför *ld nd mb* däremot först senare, då kort *å* icke längre blef *a*. I själfva värket har *å* i en skånsk dialekt, Åsbomålet, förkortats, där da. rspr. har *a*, men förblifvit långt och diftongerats till *ău* där det har *å*, t. ex. *log, stoga: kaul, baun, haun* = da. *lang, stange: kold, bånd, hånd* (jf. G. Billing, Sv. landsm. X. 2 ss. 92, 99, 128 f.). — Men oberoende af om nda. *Datter* bör på så sätt förklaras torde man med stor sannolikhet kunna påstå, att detta ord ursprungligen haft ett *o*-ljud, öppnare än det vanliga. Det sistnämnda betecknas här med o_1, det förra med o_2.

[1] Betr. den samnord. fördelningen af kort *u* och kort *o* se Exkurs I.

ett ord gemenligen det förra, annars nästan alltid det senare; föregånget af ett *v*-ljud, åter- § 33.
gifves det jämte detta genom *w*. Att med alla dessa beteckningar *u* åsyftas, är intet tvifvel underkastadt.

Man finner sålunda *w* för samnord. *u* i

a) *wlaghlikæ* adv. Æ. 1.1.

wp adv. H. 4 g. ex. Kk. 19.3 — *wp byuþæ* inf. I. 9 — *wp boæ* inf. Kk. 2.2 — *wp byggiæ* inf. Kk. 2.2 — *wrgiærþ'r* (ɔ: *wpg.*) ap. V. ind. — *wphald wp hald* as. þ. 2 (2 g.) — *wphængiæ* inf. M. 28 pr. — *wplansk* npn. U. 3 pr. — *wp nøtt* nsn. I. 15 — *wp skæræ* inf. þ. 1.1 — *wp taka* inf. H. præf.; *wptakin* nsf. Æ. 16 pr. — *wp tald* npn. U. 11 pr.

wt wth adv. H. 9 g. ex. Kk. 15.2; U. 4 g. ex. 8 pr. — *wt fødd'r* nsm. U. 11 pr. — *wth giwæ* inf. U. 24.2; *wt giwin* 3 ppk. U. 24.2 — *wtgærþ'r* ap. þ. 14 pr. — *wt komin* o. d. nsm. Æ. 11 (2 g.); U. 11 pr. — *wt letæ* inf. U. 16.2 — *wtlændis* o. d. adv. Æ. 13.4, V. 16 pr.; U. 21 pr. (2 g.) — *wtmark* ns. V. 15 — *wt rak* 3 spti. Kp. 7 — *wt røønt* nsf. Kk. 19.3; *wt rønt* nsn. þ. 11; npn. þ. 4.2 — *wtskut* as. U. 6.3 — *wtskutz stool* as. Æ. 6.1 — *wtskyldom* dp. Kk. 2 pr. — *wt sætiæs* inf. I. 9 — *wt takx wt tax* 3 spi. M. 31.4, I. 13.1 (2 g.) — *wtængium* dp. V. 3 — *wtøium* dp. þ. 1.1.

wtan wtæn prep. H. 8 g. ex. Æ. 16.1; U. 10 pr. (2 g.).

wtan wtæn konj. H. 7 g. ex. Kg. 2 pr.; U. 8 pr.

wti adv. M. 35; U. 2.1, 16.3.

b) *wm* adv. H. 8 g. ex. Kg. 3 pr.; U. 6.2 — *wm eghnir* ap. þ. 9 pr.; *wm eghnum* dp. U. 12, 13.

wm prep. H. 39 [40] g. ex. Kk. 5 pr.; U. 4 g. ex. 4.

wndæn adv. U. 7.1 — *wndæn skifptæs* inf. U. 7.1; *wndæn skift* nsn. Æ. 7 pr., 2, 8 pr.; U. 7.1, 2.

wndæn prep. Kg. 11.1.

wnd'r prep. H. 7 g. ex. Kk. 19.5.

wrf ap. U. 11 pr., 16.3, 18 (2 g.).[1]

c) *Hws hws* as. Kp. 7; np. Kk. 2.1; ap. Kk. ind.

tw an. M. 14.1.[2]

---

[1] Vokalisationen i fsv. *urf* — sidoform till fsv. *orf* — är påfallande därför att urgerm. kort *u* hos neutrala *a*-stammar, där det efterföljes af *r* + konsonant, uti fsv. i allmänhet uppträder som *o*; att ordet tillhör nämnda kategori, liksom det därmed identiska ags. *orf* 'beast, cattle', har man ingen anledning betvifla. Formen med *u* visar sig utom i U cod. B 49 i textkod. af SML. Sannolikt utgör *urf* en isolerad kvarlefva af den ljudlagsenliga nom. ack. pluralis, framför hvars urnord. ändelse -*u* något *a*-omljud ej inträdt. Det möter nämligen uteslutande i det stereotyperade uttrycket *arf ok urf* 'fastighet och lösören'.

[2] Såsom den samnord. formen för nom. ack. neutr. af räkneordet fvn. *tueir* fön. *twēr* har man väl att betrakta *tū*, som ljudlagsenligt utvecklats ur äldre *tu̯ō* (: mask. *tu̯ai tu̯anz*, fem. *tu̯ōz* = got. nom. ack. neutr. *þō̥*: mask. *þai þans*, fem. *þōs*); jf. van Helten, P.-B. Beitr. XV s. 478 not 2. Fvn. *tuau* (< *tu̯ǫu*) har säkert uppkommit under en relativt sen period, genom analogibildning efter den samnordiska pronominala nom. ack. plur. neutr.-formen *þǫu*. Till en dylik analogibildning inbjöd parallellismen mellan mask. nom. *tu̯æiʀ*, ack. *tu̯ā*, fem. nom. ack. *tu̯āʀ*, mask. fem. neutr. dat. *tu̯æim[ʀ̥]* och mask. nom. *þæiʀ*, ack. *þā*, fem. nom. ack. *þāʀ*, mask. fem. neutr. dat. *þæim[ʀ̥]*. — Noreen,

§ 33. d) *lwt raan* as. M. ind. (*sufl.*) *leefs swl* ns. Kk. 6.1.

Exemplen med *v* utgöras af

a) *vp* adv. H. 7 g. ex. I. 11.1; U. 14[1] — *vpsala vpsalæ* gp. Kk. 2 pr., Kg. ind.
vtt adv. Æ. 14 pr. — *vtroþ vtroþ'r* as. Kg. ind., 8 — *vt øiær* ap. V. 6 pr.
vtan adv. Kg. 9.1, M. 27.

vtan vtæn prep. H. 16 g. ex. Kk. 3; U. 4 g. ex. 1 pr.
vtan o. d. konj. H. 18 g. ex. Kk. 1.2; U. 17.1.
vti vtæ adv. H. 4 g. ex. Kk. 19.4; U. 2.1 [2 g.].

b) *vm* adv. H. 4 g. ex. Kk. 2.1; U. 1.2 — *vm banz man* as. M. ind.[2] — *vm ga* inf. H. præf.; *vmga vm gaa* 3 ppk. H. præf. (2 g.) — *vm iorþum* dp. Æ. 12.2.
Vm vm prep. H. 137 [139] g. ex. Kk. ind.; U. 23 g. ex. Ind.
vndæn gangit nsn. V. 14.1 — *vndæn skiftæs vndæn skifptis* (ɔ: -*æs*) inf. Æ. 7 pr.; U. 7.1; *vndæn skift vndæn skifpt* nsn. Æ. 8 pr.; U. 7.2.
vnd'r prep. H. 5 g. ex. Kk. 19.3.[3]
vnnæ inf. Kk. 5 pr.
vppa haldæ (ɔ: *vppæ h.*) inf. V. 18.2.
vrþa (ɔ: -*æ*) 3 spk. Æ. 16 pr.[4]

Bokstafven *u* möter åter i

a) *up* adv. Kk. 21.2 — *upsalæ* gp. Kg. 11.1.
ut utt adv. M. 29, Kg. 7; U. 24 pr. — *uth færþ* ds. Kk. 8 — *utt giwæs* inf. Æ. 12.2.

utan prep. Þ. 8.2.
utan konj. Kg. 7.
ute utæ adv. V. 9; U. 23.2.

b) *Um um* prep. H. 13 g. ex. Kk. 8; U. prol.
undir undi prep. Kk. 19 pr., 21.3.

uppi haldi (ɔ: -*æ*) inf. M. 27.

c) *bruþ* ns. Æ. 2.1; U. 2.1.
fuul nsm. Æ. 16 pr.
hufwþdugh'r ns. U. 10 pr.
huus ap. I. 11.2; U. 10.1.

knut'r ap. V. 15.
nu adv. Æ. 10 pr. o. fl.; U. 4 o. fl.
runir np. Þ. 15,
m. fl.

Grundriss I² § 215.3, vill i fvn. *tuau* återfinna — ehuru omtydd till nom. ack. neutr. — den ieu. nom. mask.-form, som sskr. *dvāu* pekar tillbaka på.

[1] På sistn. ställe felaktigt för *vt*.

[2] Schlyter har i st. f. handskriftens *Vm vm banz man ok hans vitni* insatt den i Cod. 1609 förekommande läsarten *Vm lækaris fæ* och motiverar ändringen genom en hänvisning till innehållet i det kapitel, som svarar mot rubriken i fråga. Emellertid är detta innehåll — ett stadgande, att den som tillfogat en annan sår borde inför kyrko- eller tingsmenigheten erbjuda ett visst arvode åt läkaren eller ock böta — alldeles icke oförenligt med den förstnämnda läsarten, om man fattar *vm banz* såsom gen. af ett med fvn. *umband* 'förband' identiskt ord och *vm banz man* som 'sårförbindare, läkare'.

[3] I Þ. 4.2 felaktigt för *mæþ*.

[4] Formen analogisk: se formläran.

d) (*binda:*) *bundin* nsm. V. 5 pr. — *laghbundin* nsm. M. 28.1.

(*biupa:*) *bupin* asm. þ. 7.3 (2 g.) — *forbupit* nsn. Kk. 21.1 — *obupin* nsm. þ. 14.4 — *ølbupin* nsf. Æ. 2.1.

(*-brughpu:*) *helbrughpæ* adj.[1] U. 18.

brut o. d. n, ap. H. 7 g. ex. Præf.; *brutum* dp. H. 4 g. ex. Kk. 20 — *friþ bruth* ns. M. 21; *friþbrut* as. Kk. 21. 2, 5 — *hælghædax brut* as. Kk. 16 pr. — *skriptæ bruth* ap. Kk. ind.

brutlik'r nsm. Kg. 6 pr.

(*bryta:*) *brutin* nsm. Kk. 21.2, Kg. 10; *brutæn* asm. Kk. 18.1; *brutit* n, asn. H. 10 g. ex. Kk. 16 pr.

bughæ bughu d, as. H. 4 g. ex. Kg. 7 — *bughu skut* ns. þ. 14.1.

bukk'r ns. V. 18.3.

bulst'r as. Æ. 6 pr.; U. 6 pr., 10 pr.

bundin ap. M. 32 pr.

buþ n, as. H. 7 g. ex. Kk. 1.1; *buþi* ds. þ. 1.1 — *forbuþ* as. Kk. ind. — *hembuþ* § 33. as. V. ind. — *hærbuþ* as. Kg. 9 pr. — *tillbuþi* ds. M. 1.2 — *ølbuþz mæn* np. Æ. 2.1 — *buþkafwlæ* o. d. as. þ. 1.1 (5 g.); ap. þ. ind., 1.1 — *buþmannum* dp. U. 2 pr.

dul n, as. M. 31.4, þ. 4.3.

dulghæ drap as. M. ind.[2]

(*dylia:*) *duldi* 3 spti. Æ. 16.1; *dult* asn. þ. 4.3 (2 g.).

fuglum dp. Kk. 7; *fughlæ* ap. M. 1.1 — *fughlæ. gildri* as. V. 8.3.

fullum dsm. Kk. 21.2, V. 15; U. 11.2; dpn. Æ. 4, M. 1.4; U. 4 (2 g.), 18; *fullan fullæn* asm. H. 4 g. ex. Æ. 1.2; U. 1.2, 8.1, 11 pr.; *full ful* nsf. Æ. 16.1; U. 4; *fullæ* asf. Kg. 2.2; *fult* n, asn. H. 7 g. ex. Kk. 2 pr.; U. 13; *fullu fullæ* dsn. I. 8 pr.; U. 13; *fuldræ* gpn. U. 25 pr. (2 g.) — *fulgærþæ bøndør* np. Kk. 1.2 — *fulsæri fulsæræ* as. M. 1 pr., 14.1, 2 — *fultiþæ* adj. M. 2 pr.

---

[1] Formen analogisk: se formläran.

[2] Fsv. *dulghadrap* har allt sedan Ihres dagar plägat sammanställas med verbet *dölja;* endast Säve, Ynglingasagan s. 33 not 8, trodde sig i ordet återfinna gen. plur. af fvn. *dólgr* 'fiende'. Från den förra ståndpunkten har man, naturligt nog, tänkt sig grundbetydelsen vara 'fördoldt dråp'; etymologiens formella sida har Tamm, Etym. sv. ordb. s. 106 f., sökt tillgodose genom en förmodan att *dulgha* vore „neutr. i svaga formen till ett fsv. adj. *dulugher* el. dyl.". Två omständigheter få emellertid icke lämnas ur akt vid bedömandet af frågan. Fsv. *dulghadrap* användes i regeln icke om själfva dråpet, hvars gärningsman förblef okänd, utan om de böter häradet (l. skeppslaget; enl. VGL i vissa fall grannarna i byn l. närmaste by l. byar) måste erlägga för detsamma; ja, det gifves intet enda otvetydigt exempel på den förra användningen. Å andra sidan torde ett adj. *dulugher* värkligen funnits i fsv., men icke med betydelsen 'fördold', utan med betydelsen 'dåsig, trög, slapp, liknöjd'; detta framgår af textstället *medh ræddom dulghom ok twæhugha mannom* i Kg. Styr. 80. Den tanken ligger då ytterst nära, att *dulghadrap* egentligen betydt 'liknöjdhets-dråpsböter' och haft afseende på häradets uraktlåtenhet att enligt lagens föreskrift (se t. ex. VGL I Md. 14, UL M. 8 pr.) framskaffa gärningsmannen. Förra sammansättningsleden vore gen. sing. af ett *an*-stamsabstraktum, bildadt till adj. *dulugher* liksom fvn. *hǫfge* 'tyngd' till adj. *hǫfugr* 'tung'. Sidoformen *duladrap* (som ock en gång, rimligtvis sekundärt, betecknar själfva dråpet) innehölle på samma sätt gen. sing. af ett subst. **duli*, hvaraf väl *dulugher* är afledt och som utgjorde *an*-stamsabstraktum till det därmed liktydiga adjektivet *dul*. Af detta **duli* ingår troligen en kvarlefva i nsv. dial. (Nyl.) *dåla-fågk* m. 'saktlig, obestyrsam karl', liksom af adj. *dulugher* i nsv. dial. (Nyl.) *dålå-måns* m. 'dummerjöns' (*dålå-* < fsv. **dologh-*).

§ 33. (*gialda:*) *guldit* asn. Þ. 8.1; U. 25.1 (4 g.); *guldin* npn. Kk. 5.1; U. 25 pr.
gulli ds. Kp. ind.; *gul gull* as. Kp. 1; U. 3 pr. — *gulsmiþ'r* ns. Kp. 1.
(*gumi:*) *bruþgummi* (ɔ: *-æ*) ds. Æ. 2.1.
Guþ guþ ns. H. 8 [9] g. ex. Præf.; *guz guþz* Kk. 21 pr., I. 17; *guþy* ds. H. præf.; *guþir* np. Kk. 1 pr. — *affguþum* dp. Kk. 1 pr. — *guz likama* o. d. d, as. H. 4 g. ex. Kk. ind. — *guþsiuilagh* as. Kk. 11.1 — *guþsiwi lagh spiæl guzeuelagh spiæl* as. Kk. 15 pr.; U. 24.1.
hugh'r ns. Æ. 1.3; U. 1.3.
huld as. V. 8.1.
humblæ gaarþ as. V. 2.
hund'r ns. V. 24.1; *hund* as. V. 8 pr., 24.1; *hundæ* np. V. 23.2.
(*hundraþ:*) *hundraþæ hundræþæ* num. H. 7 g. ex. Kk. 21.2; U. 2.1; *hundræþum* U. 17.1 — *þryhundruþ* Æ. 16 pr.; *þryhundraþæ* Kg. 10.
(*kluþra:*) *okluþraþir* (ɔ: *-þæ*) dsn. U. 11.2.
(*kulder:*) *kull'r* ns. Æ. 12 pr.; U. 13; *kul* as. Æ. 12 pr.; *kullinum* ds. U. 13 — *kullær arf* as. U. ind. — *kulfiski watnum* dp. V. 14 pr.
(*-kulla:*) *samkulla* o. d. adj. Æ. 12 pr. (2 g.); U. 13, 16.1 — *synd'rkulla* o. d. adj. Æ. 12 pr. (2 g.); U. 13, 14, 16.1.
(*-kulli:*) *samkulli* adj. U. 13 (2 g.) — *synd'rkulli* adj. U. 13, 14 [2 g.].
kumma inf. Æ. 13.7; *kumb'r kumbr* (ɔ: *-b'r*) 3 spi.[1] H. 10 g. ex. Æ. 13.7; U. prol., 2.1, 10.1; *kuma* o. d. 3 ppi. H. 5 g. ex. Kg. 2 pr.; U. prol.; *kumi kumma* (ɔ: *-æ*) 3 spk. V. 7, 15; *cum* 3 spti. Kg. 1 pr.; *kumin* nsm. Kg. 7, 10; nsf. U. 10.1; *kumæn* nsf. Æ. 1.1; *kumit* nsn. U. 12 — *wt kummin* nsm. Æ. 11.
(*-kun:*) *miskunna kona miskunnæ konæ* ns. Æ. 1.2; U. 1.2.
kuna kunæ ns. H. 15 g. ex. Kk. 15 pr.; U. ind.; *kunu* ns. Æ. 16.1; g, as. Kg. 3 pr., Æ. 13.2; U. 1 pr.; *kunæ kuna* (ɔ: *-æ*) g, d, as. H. 8 g. ex. Kk. 15.1; U. ind.; *kunar* (ɔ: *-ær*) ap. Æ. 8 pr. — *Legha kuna* (ɔ: *Leghæ k.*) ns. Kk. 10; *leyæ kuna* (ɔ: *l. kunæ*) ds. U. prol.
(*kunder:*) *kumiær* (ɔ: *kunnæstær*) sup. nsm. U. 16 pr.; *kunæst'r* sup. npm. U. 11.2.
kunnu o. d. 3 ppi. H. 6 g. ex. Æ. 1 pr.; U. 7.3, 10 pr., 11.2; *kunnu* (ɔ: *-æ*) *ku* . . . 3 spti. U. 11.2 (2 g.).
kunung'r ns. Kk. 21.2 (2 g.); *kunungi* ds. Kk. 21.2.
(*lund:*) *sama lund* adv. Kk. 7.
lundæ ap. Kk. 1 pr.
lutt'r ns. Kg. 6 pr.; *lut luth* ds. Æ. 8.2 (2 g.), 12 pr.; U. 8.1 (2 g.); as. H. 7 g. ex. Kg. 6 pr.; U. 4 g. ex. 8.1; *luti* ap.[1] U. 7.1, 13; *lutinæ* ap.[1] U. 9.1 — *broþ'r lut* as. Æ. 11; U. 12 — *skiptis lut* as. U. 8.1 — *syst'r lut* as. Æ. 11; U. 12 — *ærfþa lut ærfþæ luth* as. Æ. 1.2; U. 1.2 — *lutløsir* npm. V. 6.1; *lutløsum* dpm. Þ. 7.3; *luthløsæ* apm. M. 19.
(*lykkia:*) *luct'r* nsm.[2] M. 19.
mughæ 3 ppi.[1] I. 8.1.
(*muna:*) *mun* 3 ppi. I. 17; U. prol.
munni ds. V. 20.
(*ruf:*) *leghu ruff* as. V. ind. — *wærnæ ruff* as. V. ind.
runþiuf as. M. ind.

---

[1] Formen analogisk: se formläran.
[2] F. *lutt'r* ns., till följd af textställets förvanskning.

skuld as.[1] H. præf., M. 1.2 — *skuld aarf* as.[2] U. ind.

skulu o. d. 3 ppi. H. 62 g. ex. Kk. 1 pr.; U. 8 g. ex. 1 pr.; *skuldæ* 1 spti. U. 10.1; 3 spti. Æ. 16 pr.; *skuldi* 3 sptk.[1] I. 2, V. 7, 16 pr.

skuti ds. Kg. 10 — *bughu skut* ns. þ. 14.1 — *wtskut* as. U. 6.3 — *wtskutz stool* as. Æ. 6.1.

skupa skupæ inf. Kk. 1.1, V. 8.1, 17.1; *skupæ* 3 spk. Æ. 13.3; *skupy* 3 ppk. Kk. 2.2.

(*skæra*:) *skurin* nsm. Kg. 9.1.

stulit nsn. M. 31.4.

stumblæ as. M. 15.1.

(*stuwa*:) *præstæ stusw* (ɔ: *p. stufw*) ds. Kk. 21.2.

(*sumar*:) *mæpsumbry* ds. þ. 8 pr. — *Summar føl* ns. V. 18.3.

sum'r summ'r npm. Æ. 16.1 (2 g.). § 33.

Sun sun ns. Æ. 15; U. 11.2; as. Æ. 12 pr., M. 38; *sunar* gs. Æ. 15 — *bropur sun* ns. Æ. 15 — *dott'r sun* ns. Æ. 15 — *sunar sun* ns. Æ. 15 — *sust'r sun* (ɔ: *syst'r s.*) ns. Æ. 15 — *suna barn* ns. U. 16.1.

sund np. V. 14.1 — *aspå sund* as. Kg. 7 — *smasund* ap. V. 14.1 — *sundapy sundapa* (ɔ: *-æ*) ds. Kg. 7, 11.1.

sunnastæ høghær ns. Kg. 11.1.

(*sunnudagher*:) *sunædagha* (ɔ: *sunnæd.*) ap. Kk. 15.1.

(*synia*:) *sund* nsf. Æ. 2 pr.

(*-tugher*:) *byltugh'r* o. d. nsm.[3] H. 5 g. ex. Kg. 6 pr.; U. 4 g. ex. 21 pr.; *byltughum biltughum* dsm. Æ. 13.6; U. 21.2; *byl-*

---

[1] Formen analogisk: se formläran.

[2] Formen förutsätter en sammanblandning af *ō*-stammen *skyld* 'skyldskap' och *i*-stammen *skyld* 'skuld': se formläran.

[3] Af de olika etymologier som framställts för fsv. *biltugher* — se Verelius hos Schlyter, Ordb. s. 67; Rydqvist, Sv. spr. l. II s. 388; Brate, Ä. Vml. ljudl. s. 33 ff., noten — kan ingen anses tillfredsställande, och de senaste uttalandena om ordet — hos Tamm, Etym. sv. ordb., s. 36, och Freudenthal, Östgötalagen s. 39 — bestå blott i ett resigneradt „non liquet". Ett ytterligare försök att bringa klarhet i frågan må dock här göras. Hvad då först och främst ordets förra del beträffar, så utgöres den nog i öfverensstämmelse med den äldsta uppfattningen af fvn. *bil* 'tidrymd, viss begränsad tid'. I fråga om *-tugher* måste vi däremot se oss om efter nya kombinationsmöjligheter. En sådan erbjuder sig ock osökt. I fvn. finnes som bekant ett verb *tióa*, som från början är identiskt med got. *tiuhan*, fht. *ziohan* (pret. pl. *zugum*, part. *gizogan*) 'draga'. Det förstnämnda har emellertid, frånsedt det isolerade participet *togenn*, antagit svag böjning och sammanblandats med det mot fht. *zîhan* 'säga, beskylla' svarande verbet *tiá*. Med denna sammanblandning hänger det ihop på följande sätt. Till pres *týr* (< urnord. *tiuhiʀ*) bildades ett pret. *téða* och part. *téðr*, i analogi med pres. *sýr*: pret. *séða*, part. *séðr* äfvensom pres. *hlýr*: pret. *hléða*. Då nybildningarna sammanföllo med det pret. *téða*, part. *téðr*, som verbet *tiá* erhållit vid sin omgestaltning till svagt, öfverfördes också det sistnämndas presensformer (inf. *tiá*, pres. ind. *té*, *tiá* o. s. v.) till det förra verbet. Till följd häraf blef detta ock sedermera, liksom det ursprungliga *tiá*, delaktigt af de analogiska pret.- och part.-formerna *tiáða*, *tiáðr*. I semasiologiskt hänseende skiljer sig verbet i fråga från motsvarande i de öfriga germ. språken däri, att det gemenligen betyder 'gagna, hjälpa'. Dessutom spåras i uttrycket *eigi tiá tanna* — enl. Fritzner, Ordb.², 'ikke tage Mad til sig, faste' — en medial modifikation af denna betydelse, jämförlig med den som kan iakttagas i ä. nsv. *gagna* 'nyttja'. Sålunda brukadt i bemärkelsen 'begagna sig af, nyttja' afger verbet ett antagligt etymon för senare sammansättningsleden i fsv. *biltugher*; *-tugher* förhåller sig till detsamma liksom t. ex. fvn. *holr* till fht. *hëlan*, fvn. *þungr* till got. *þeihan*. Då den biltoge karakteriserades såsom en 'som begagnar l. begagnat sig af en viss begränsad tid' syftade man gifvetvis på den frist han efter domens afkunnande åtnjöt för att genom

§ 33. *tughan* asm. Kg. 6.2; *biltughir* npm. Kg. 2 pr.; *byltugh* npn. U. 21 pr.
(-*tughi*:) *biltughu mans* (ɔ: -*æ m.*) gs. U. ind.
tungu as. M. 15.1.
(*ulwer*:) *botulfs mæssu* as. V. 5 pr., Þ. 14 pr.
þurwæ 3 ppi. Kk. 2.2 — *wiþ þurfwæ* inf.[1] I. 15.

Jämte ett föregående *v*-ljud återgifves *u* genom *w* i

awnd ds. Kg. 4 pr.
laghwunnæn nsm. Kg. 3.2 — *till wnnin* o. d. nsm. M. 32 pr., V. 14.3; U. 20; nsf. Æ. 5; U. 5.[2]

Om behandlingen af den samnord. diftongen *ǫu* och triftongen *iǫu* se resp. §§ 79 f. och 69 ff.

§ 34. Samnord. långt *u* har, redan innan de urnordiska synkoperingslagarna trädde i värksamhet, framför vokal öfvergått till *o:*

bo boo n, as. H. 6 g. ex. Kk. 19.4; U. 5 g. ex. 7 pr.; ds. U. 11.2, 25 pr.; *boum* dp. U. 10 pr. — *boodræt* as. M. 31.5 — *bolagh* as. Æ. 7.2, I. 13 pr.; U. 7.1 (2 g.) — *boolax fastum* dp. U. 7.1 — *boskap* as. Kk. 10 — *booskifptis eþ* as. U. 11.2 — *boskiftis fastur* (ɔ: -*ær*) np. U. 11.2.[3]
(*boa*:) *boæ* inf. Kk. 2.2 (2 g.); 3 ppi. Þ. 1.1; *boor* 3 spi. H. 5 g. ex. I. 11.2; *booz* asn. H. præf. — *wp boæ* inf. Kk. 2.2 — *wæl boin* npn. Kk. 2.2.
(-*boi*:) *landboæ landbo* ns. H. 5 g. ex. I. 10 pr.; d, as. H. 6 g. ex. Kg. 2.4 — *syoboo raaþ* as. Kg. 11.1 — *Viþ'rbo balk'r wiþ'rbo balk'r* ns. H. præf., V. ind., 24.3.
bro n, as. V. 18.1, 2; ds. V. 18.3; *broo* ds. V. 18 pr., 3; *broær* n, ap. H. 6 g. ex. V. ind.; *broum* dp. V. ind. — *iorþbroær* ap. V. 18 pr. — *bro kar* as. V. 18 pr.
broor 3 spi. V. 18 pr.
troæ inf. Kk. 1 pr. (2 g.).[4]

---

flykten sätta sig i säkerhet. Att en sådan förmån tillerkändes deh fredlös förklarade, bevisa flere ställen i de fsv. lagarna. Så VGL I Md. 1.3: *þa skal han friþ flyiæ. ætæ hema a daghurþi. a sægnærþingi ok i. skoghæ at natværþi;* VGL II Fr. 12: *þa skal hun friþ hauæ til skoghs. daghs ok nater . . . dræþi þær sum naa. siþan;* UL Kg. 9.3: *Hwa sum biltughæn man hysir ællr hemær innæn þæn dagh hanum ær laghdhær. til þæs han rymæ skal. wæri sakløs;* HL Kg. 6.2: *hwar sum byltugh'r warþ'r sworin. han hawr manaþæ dagh at letæ sik ii friþ æll'r rymæ.* Speciellt till den sakfälldes rättsliga ställning före fristens utgång hänför sig väl ifrågavarande adjektiv i uttrycket *byltughir mæn æll'r friþløser* VGL II add. 13.1.

[1] Formen analogisk: se formläran.

[2] Möjligtvis återgifva dock dessa skrifningar det ljudlagsenliga -*unnin* -*unnæn*. Med hänsyn till den konstanta användningen af *w* — också i *laghwunnæn* — är det emellertid troligare, att en bildning med analogiskt återställdt *v*-ljud afses.

[3] För den händelse att i *bo boo* ingen suffixvokal blifvit apokoperad — jf. nedan — är formen analogisk. Se vidare formläran.

[4] Med orätt förmodar Schlyter i sin Ordbok, att *luin,* som läses i Þ. 5, återger en motsvarighet till fvn. *lúinn,* pret. part. af *lýia* 'göra mjuk, böjlig, trötta, utmatta' och betyder 'den som ej förmår gå ed'. Det förekommer i följande sammanhang: *Falz at eþæ. bøtæ luin.* Då något bötesbelopp hvarken här eller annanstädes i samma kapitel finnes nämndt, synes det säkert, att *luin,* som är fullkomligt enstående i den fsv. litteraturen, uppkommit genom förvanskning af *III m*[tt] — hvilket i 1300-talets skrift ter sig i det närmaste lika med det förra.

En önord. öfvergång af långt *u* till *o* framför vokal — antingen endast *a* eller ock § 34.
hvarje sådan — har påvisats af Kock i Idg. Forsch. II s. 382 ff. (jf. ock Hultman, Östsv. dial. § 1.10). Enligt honom skulle den inträdt först efter synkoperingstiden. Öfverraskande är emellertid i så fall den konsekvens, hvarmed de hithörande enstafviga orden ersatt sin ljudlagsenliga rotvokal *ū* genom ett analogiskt *ō*. Ur hela den fön. litteraturen och alla önord. dialekter har Kock kunnat hopbringa endast följande exempel, som skulle förbjuda att uppfatta detta *ō* som ljudlagsenligt: fsv. *bu bw* (hvartdera en g. i VGL I, resp. Rkr. 1), ä. nda. *buen* 'färdig' (fsv. *boin*) och *kuehale* (äfven de *ἅπαξ λεγόμενα*) samt de i en del jylländska mål förekommande *kų skų*. De sistnämnda exemplen bevisa likväl föga, så länge det ej blifvit ådagalagdt, att de icke kunna återgå på fda. former med *ō*, liksom de af Thorsen, Nörrejysk lydl., från särskilda trakter i Jylland anförda *fų* 'fot', *mų* 'mod', *rų* 'rot', *sų* 'sot' (s. 37), *blų* 'blod' (s. 38), *gų* 'god', *stų* 'stor' (s. 39). Och uppträdandet af *bu* i VGL I kan sammanhänga med den öfvergångsställning denna urkunds språk intar mellan fsv. och fno. (jf. Kock, Fsv. ljudl. s. 502 ff.); *bw* i Rkr. 1 åter, hvilket användes om norrmän som *lotho tha løpa alt thera bw*, kunde möjligtvis, såsom redan Söderwall förmodar, vara en afsiktlig, på hån använd norvagism. För öfrigt behöfver ett fsv. *bu* alls icke stå i vägen för den ofvan gifna formuleringen af ljudregeln. Ordet är måhända en gammal rotstam, på könet när identisk med sskr. *bhū-*, som bl. a. liksom det förra betyder 'land, landed property', 'a district, piece or plot of ground'. Lika litet kräfves en trängre formulering af *buen* och *kuehale*. Såvida de ej återgifva dialektformer af samma slag som de nyss nämnda, hafva de väl tillkommit genom omvänd skrifning, hvartill ljudutvecklingen i vissa dialekter kunnat gifva anledning. (Jf. t. ex. [Jyll.] *bòw stòw kòw bow* = rspr. *Bue Stue Ko bo.*)[1]

§ 35. Samnord. kort *u* i lång rotstafvelse har före den urnordiska synkoperingsperioden af ett *a* eller *ō* i nästa stafvelse omljudts till *o*, om mellan vokalerna ej fanns konsonantiskt *i*, *gg*, *nn*, *mm*, nasal + konsonant, *ll* eller dentalt *l* + konsonant. Alternativt inträdde omljudet äfven framför den sistnämnda geminatan och konsonantförbindelsen. De bevisande exemplen äro:

a) *bolst'r* as. Æ. 10 pr.
flokk'r np. H. 6 g. ex. Kk. ind.; U. ind. — *frændæ flok* as. U. 2 pr.
folk n, as. H. 6 g. ex. Kk. 12 pr. — *folkwakn folk wakn* ap. Æ. 14.2, þ. 14.2.
(*holmber*:) *hwitæ holmæ* ap. þ. 15 — *stokholmi* ds.[2] Æ. 16 pr. (2 g.).
kost'r kost ns. Æ. 14 pr. (2 g.); *kostænn* ns. U. 10.2; *kost* as. H. 5 g. ex. Kk. 2.2; U. 2 pr., 10.2; *kost'r* ap. Kp. ind. —

[1] De af Vendell från Östersjöprovinserna anförda *bū kū lū* 'loge' (Runö: Sv. landsm. II., 3 s. 20) *skū* (Runö: a. st.; Ormsö o. Nuckö: Schwed. Mundarten in O. und N. s. 49) kunna icke häller tillerkännas vitsord i frågan, emedan de för samma mål uppgifna *hūr* 'hora', *nūs* 'nosa' (Runö: a. st.), *fūl* 'fiol', *klūt* 'klot' (Ormsö o. Nuckö: a. st.) låta förmoda, att beteckningen *ū* blott föranledts af en ung modifikation af *ō*-ljudet.

[2] Formen analogisk; se formläran.

§ 35. *andro kost* adv. U. 8.1 — *ankosti* o. d. ap. Kp. 4, V. 24.2 (2 g.) — *bryllups kost* as. U. 10.2.[1]
lokk'r 3 spi. Æ. 14 pr.
lokkæ ap. U. 6 pr.
Molk'r molk'r 3 spi. V. ind., 21 (2 g.).
optæ adv. Kp. 6; *optæra* (ɔ: *-æ*) adv. komp. Æ. 16 pr.
oxæ as. M. 36.
(*skokker:*) *frændæ skokki* ds.[2] Æ. 2 pr.
stok as. Kg. 5 pr., M. 15.1, V. 6 pr. — *hoffstokki* ds.[2] V. 6 pr. — *horn stok* as. V. 6 pr. — *knæstokki* ds.[2] V. 6 pr. — *stokholmi* ds. Æ. 16 pr. (2 g.).
(*stolpi:*) *grindæ stolpæ* ap. Kg. 2 pr.
topp as. M. 1.3.

b) *koll'r* ns. U. 12; *koll* as. U. 12, 13; *kollur* (ɔ: *-ær*) np. U. 13.
moldran as. V. 3 (2 g.).

Se ang. detta fall af *a*-omljud Exkurs I.

Till följd af vissa ännu outredda omständigheter hafva likväl några ord mot förväntan ej påvärkats af ljudlagen: *bukk'r* ns. V. 18.3; *fuglum* dp. Kk. 7; *fughlæ* ap. M. 1.1; *fughlæ. gildri* as. V. 8.3; *leefs swl* ns. Kk. 6.1; *botulfs mæssu* as. V. 5 pr., þ. 14 pr. Hit höra ock, trots vokalens ställning framför *ll* eller dent. *l* + konsonant, *bulst'r* as. Æ. 6 pr.; U. 6 pr., 10 pr.; *fullum* dsm. Kk. 21.2, V. 15; U. 11.2 m. fl. former af samma ord (§ 33); *gul gull* as. Kp. 1; U. 3 pr.; *gulsmiþ'r* ns. Kp. 1. Se vidare härom Exkurs I.

I motsats till de här uppräknade formerna med *u* framför *ll* eller dent. *l* + konsonant, som förekomma äfven inom sådana nordiska dialekter, där *u* undergått *a*-omljud i nämnda ställning, och torde tillhöra jämväl dem, från hvilka de ofvan under b) anförda exemplen förskrifva sig, representera utan tvifvel några andra gentemot dessa exempel en dialektolikhet: *huld* as. V. 8.1; *kull'r* ns. Æ. 12 pr.; U. 13; *kul* as. Æ. 12 pr. (jf. också *kullinum* ds. U. 13); *kullær arf* as. U. ind.; *kulfiski watnum* dp. V. 14 pr.; *samkulla* o. d. adj. Æ. 12 pr. (2 g.); U. 13, 16.1; *samkulli* adj. U. 13 (2 g.); *synd'rkulla* o. d. adj. Æ. 12 pr. (2 g.); U. 13, 14, 16.1; *synd'rkulli* adj. U. 13, 14 [2 g.]. Det samma kan däremot ej sägas om *guldit* asn. þ. 8.1; U. 25.1 (4 g.); *guldin* npn. Kk. 5.1; U. 25 pr.; *skuldæ* 1 spti. U. 10.1; 3 spti. Æ. 16 pr. (jf. ock *skuldi* 3 sptk. I. 2, V. 7, 16 pr.), ehuru enligt ljudlagarna också dessa ord skulle bevarat *u* i en del af B 49:s dialekter och erhållit *o* i andra. Ty antagligen hafva de på det senare hållet genom analogibildningar, till hvilka vi i formläran skola återkomma, utbytt sitt ljudlagsenliga *o* mot *u*, med hvilken vokal de så godt som alltid uppträda i fsv.

Samma dialektmotsättning har kommit till synes redan i H. cod. [B 49—1609, enär Cod. 1609 öfverensstämmande med vår hskr. visar *o* i *moldran* (2 g.), men *u* i *huld, kuller, kul, kulfiski watnum, samkulli* (2 g.), *sunderkullä -i* (2 g.). Cod. 1609 skiljer sig emellertid från Cod. B 49 däri, att motsvarigheterna till en del af exemplen under a) förete *u* (*v*) i st. f. *o*. Främst gäller detta om några med *kk* eller *ks* efter vokalen: *flukkar* Kp. ind., þ. ind.; *lukkar* Æ. 14 pr.; *stuck* M. 15.1; *vxa* M. 36. Här spåras tydligen en dialekt, där *a*-omljudet uteblifvit också framför nämnda konsonanter. Men sannolikast är, att den icke gjort sig gällande ännu i

---

[1] Alla dessa former uppkomna genom analogibildning, hvarom formläran skall lämna närmare upplysning.

[2] Formen analogisk; se formläran.

grundhandskriften, eftersom Cod. B 49 konsekvent har *o* i dessa ord, medan Cod. 1609 vacklar. Icke häller Cod. 1609:s *ankusti* V. 24.2 ser ut att stamma från H cod. [B 49—1609, i betraktande af det *o*, som ordet *kost'r* etc. genomgående visar i vår hskr. och, om den nämnda skrifningen undantages, äfven i Cod. 1609. Med större skäl kan det förmodas vara fallet med *bulstär* Æ. 10 pr., då i fråga om detta ord inkonsekvensen är på Cod. B 49:s sida (jf. *bulst'r* Æ. 6 pr.: *bolst'r* Æ. 10 pr.) — U codd. B 12 och Sch. känna icke den ofvannämnda dialektmotsättningen, som vi konstaterat också i U cod. B 49, hos *koll'r kull'r* med dess böjningsformer och afledningar. Af dessa ord förekomma här endast *o*-skrifningar. Att förhållandet varit det samma i grundhandskrifterna är mycket antagligt. För öfrigt råder i ifrågavarande punkt full öfverensstämmelse mellan de tre handskrifterna. § 35.

§ 36. Samnord. kort *u* i kort rotstafvelse har före den urnordiska synkoperingsperioden under inflytande af ett *a* eller *o* i nästa stafvelse omljudts till *o*, ifall på detsamma följde *r* eller (kakuminalt) *l*:

borin nsm.[1] U. 15 pr.; *borit* n, asn. U. 1.1 (2 g.), 6.3 — *wælbornæ* gpm. H. præf.
(*dyr*:) *kyrkiu dorum kirkiu doꝝ* dp.[2] Kk. 15.1, 21.2 — *sangus doꝝ* dp. Kk. 21.2.
hol as. M. 31.4 — *þiuf hool* ns. M. 31.4.
(*skæra*:) *blaskorin* apn. Kg. 7.
(*stiala*:) *þiufstolnu þiufstolin* (ɔ: *-lnu*) *þiufstolnæ* dsn. M. 30, 31 pr., 1; *þiufstolit* asn. M. 29.
sworin nsm. Kg. 6.2; *swornum* dsm. Æ. 8.2; U. 8.1.
polæ inf. V. 23.1.

Se ang. denna ljudlag Exkurs I.

I H cod. 1609 ersättas en del af nämnda skrifningar genom sådana med *u* — *blaskurin*, *tiufstulno* (3 g.), *tiufstulit* — hvilka dock lika litet som de för Codd. B 49 och 1609 gemensamma *skurin* nsm. Kg. 9.1, *stulit* nsn. M. 31.4 göra ljudlagens hemortsrätt i alla B 49:s dialekter tvifvelaktig. De här återgifna formerna, som i formläran skola närmare belysas, äro tydligen alla analogiska.

§ 37. Samnord. kort *u* i kort rotstafvelse, på hvilken efter de urnordiska *a*-synkoperingarna följde en stafvelse med sonanten *a*, har omljudts till *o*, ifall det stod framför ett *ƀ*; dessutom, men sannolikt endast alternativt, äfven om det efterföljdes af en annan konsonant (och ej redan på grund af den i föreg. § behandlade ljudlagen blifvit *o*). Detta antydes af

a) *klouæ* as. V. 6 pr.
lof o. d. as. H. 6 g. ex. Kk. 1.1; U. 1 pr. — *olofwi* ds. V. 11.1, 13.1 — *orlof orloff* as. Kk. 3, Þ. 14.3; U. 1 pr.[3]
(*-lowandis*) *olowandis* adv. V. 14 pr.
owan adv. Kg. 6 pr., M. 31 pr.

---

[1] Om suffixvokalen i det starka pret. part. se Kock, P.-B.-S. Beitr. XXIII s. 484 ff.

[2] Formen *dorum* är analogisk; se härom formläran.

[3] Dessa former äro nybildade till andra, där öfvergångens förutsättningar varit för handen. Se formläran.

§ 97. b) *dropa rum* as. V. 1.

koma komæ inf. Kg. 6 pr., þ. 7.3; U. 2.1 (2 g.); 3 ppi. Kg. 2 pr., Æ. 8.1; U. 7.3; *komb'r* o. d. 3 spi.[1] H. 16 g. ex. Kk. 5 pr.; U. 11 g. ex. 5; *komæ koma* (ɔ: -*æ*) 3 spk.[1] H. 4 g. ex. Kg. 2.2; *kom* 3 spti.[1] M. 1.4, V. 6.1; U. 11.2, 12; *komænda* (ɔ: -*æ*) npm. Kk. 1 pr.; *komin* nsf. U. 1.4, 2.1; *komit* nsn. U. 24.2 — *at'r koma at'koma* inf. Æ. 13.3; U. 16.2 — *foræ koms* 3 spti.[1] U. 10.1 — *fram koma* inf. I. 14 pr. — *saman kom* 3 spti.[1] I. 13 pr. — *till komit* nsn. U. 17.1 — *wt komin wt kommin* nsm. Æ. 11; U. 11 pr.

(*koma*:) *aafkoma* ns. U. 11 pr. — *a komu* as.[1] M. 14.2.

kona o. d. ns. H. 12 g. ex. Kk. 15.2; U. 19 g. ex. 1.4; *konu* o. d. g, d, as.[1] H. 11 g. ex. Kk. 13.1; U. 16 g. ex. Ind.; *konunnæ kononnæ* gs.[1] Kg. 3.2; U. 1.1, 2 pr.; *kononæ* as.[1] U. 6 pr.; *konur* ap.[1] U. 7.2 — *fæstækona* o. d. ns. Æ. 2 pr.; U. 2 pr. (3 g.); *fæsti kono fæstikonæ* as.[1] U. 2 pr. (2 g.) — *miskunna kona miskunnæ konæ* ns. Æ. 1.2; U. 1.2 — *apulkona barn* (ɔ: -*æ b.*) *apælkona barn* (ɔ: -*æ b.*) ns.[1] Æ. 13.6; U. 18 (2 g.).

konung'r kon' ns. H. 11 g. ex. Kk. 19.4; U. 3 pr.; *konungx* o. d. gs. H. 31 g. ex. Kg. ind.; *konung* gs. Æ. 16 pr. (2 g.); *konungi* o. d. ds. H. 12 g. ex. Kk. 2 pr.; *kon'* as. Kg. 6 pr.; *konungæ* gp. þ. 15 — *konungx balk'r* o. d. ns. H. præf., Kg. ind., 11.1 — *konungx hællu* as. þ. 15 — *konungx rættæn* as. M. 25.[3]

lot'r ns. Kg. 6 pr.; *lot* o. d. as. U. 12 g. ex. 9.1; *lotæ* gp. Æ. 7 pr. — *skiftæ lotin* as. U. 8.1.[2]

mon as.[1] V. 3.

opit nsn. M. 31 pr.

scopæ inf. I. 14.1; U. 1.4 — *skopi* 3 ppk.[1] Kk. 2.1.

son ns. þ. 10.1; U. 8 g. ex. 8.1; as. U. 8 pr., 1; *sons* gs. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.[3]

Se ang. den ifrågavarande ljudlagen Exkurs I.

På grund af exemplens fåtalighet kan det icke afgöras, huruvida *brupgummi* (ɔ: -*æ*) ds. Æ. 2.1; *kumma* inf. Æ. 13.7; *kuma* o. d. 3 ppi. H. 5 g. ex. Kg. 2 pr.; U. prol.; *kumin* nsm. Kg. 7, 10; nsf. U. 10.1; *kumæn* nsf. Æ. 1.1; *kumit* nsn. U. 12; *wt kummin* nsm. Æ. 11 och *Summar føl* ns. V. 18.3 hafva *u* därför att till äfventyrs B 49:s dialekter liksom fvn. (se anf. st.) icke låtit denna vokal undergå *a*-omljud framför nasal (i hvilket fall samtliga ofvannämnda exempel med *o* i denna ställning vore analogibildningar). Har ingen sådan begränsning af ljudlagen förekommit därstädes, representera dessa skrifningar en annan dialekt än de ofvan anförda — en dialekt, där öfvergången till *o* egt rum blott ifall den mellan vokalerna stående konsonanten var *b*; på en sådan tyda i hvarje händelse *bughæ bughu* d, as.[4] H. 4 g. ex. Kg. 7; *bughu skut* ns. þ. 14.1; *skupa skupæ* inf. Kk. 1.1, V. 8.1, 17.1. Analogibildning kan nämligen knappast ligga till grund för alla dessa former; åtminstone är det

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

[2] *lot'r* ns., *lot* o. d. as., *skiftæ lotin* as. analogibildningar, hvarom se formläran. Betr. *lotløsir* npm. Kk. 14 (2 g.), V. 8.1 se § 40.

[3] Dessa former äro nybildade till andra, där öfvergångens förutsättningar varit för handen. Se formläran.

[4] Om ändelsevokalen i *bughu* se § 88.

högst osannolikt i fråga om *an*-stamssubstantiven i gen., dat., ack. sing. — *bruþgummi* (ɔ: *æ*), § 37.
bughæ bughu, bughu skut — samt inf. *skuþa skuþæ*. Härmed förnekas naturligtvis ej, att *u* kunnat på analogisk väg insättas i vissa former, uti dialekter som tillämpat vår ljudlag. Med större sannolikhet än i de nämnda fallen kan detta antagas vara händelsen i *buþin* asm. þ. 7.$_3$ o. s. v.; *brutin* nsm. Kk. 21.$_2$ o. s. v.; *biltughu mans* (ɔ: *-æ m.*) gs. U. ind. — hvilka så vidt man kan se uppträda med *u* i alla Cod. B 49:s dialekter — och äfven i *kuna kunæ* ns. H. 15 g. ex. Kk. 15 pr.; U. ind. o. s. v. samt *sunar* gs. Æ. 15 o. s. v. (närmare uppgifter om dessa formers förekomst i vår handskrift hafva meddelats i § 33).

De skrifningar, som här ofvan under **b**) anförts ur H cod. B 49, samt de därmed jämförliga skrifningarna med *u* (anförda, jämte andra, under **d**) i § 33) motsvaras i H cod. 1609, till den del de återgifva former af verbet *koma*, i allmänhet af sådana med *o*, någon gång af en med *u*[1]; för öfrigt merendels af *u*-skrifningar och endast jämförelsevis sällan af skrifningar med *o*.[2] De 4 exemplen på *u* hos verbet *koma* visa sig alla på ställen där också H cod. B 49 ger det samma rotvokal. Enär detta sker blott i 23 fall af 54, är det så godt som säkert att verbet redan i Cod. [B 49—1609 företett hvardera vokalisationen. Af de öfriga orden synes åtminstone substantivet *son* förhållit sig på samma sätt; den enda *o*-skrifningen i Cod. 1609, *sons* gs. Æ. 3 pr., svarar mot en af de 2 skrifningar med *o*, som finnas i H cod. B 49, vid sidan af 8 med *u*. Substantivet *konungær* uppträdde väl snarast — liksom i H cod. B 49 (utom Kk. sl.), men i strid med förhållandet i Cod. 1609, där det har dels *o*, dels *u* — i Cod. [B 49—1609 med *o*. I hvad mån den ena eller andra vokalisationen för öfrigt varit representerad där, förblir oklart. I ingen händelse torde *o*-skrifningarna i vår handskrift härröra från B 49-skrifvaren: jf. nedan. — Hvad U cod. [B 12—Sch.—B 49 beträffar, tyder ingenting på att i dess dialekter öfvergången varit bunden vid ställningen framför *ð* eller några andra konsonanter. I Cod. Sch. — som väl häri återspeglar nämnda kodex — uppvisa verben *komæ, skoþæ* och substantiven *afkomæ, lotær, son* konsekvent rotvokalen **o**, och likaså subst. *konæ*, med undantag blott för ett enstaka *kunu* gs. Ind., hvilket ju ej behöfver förutsätta någon sådan inskränkning. De *u*-skrifningar af dessa ord, som jämte *o*-skrifningar förekomma i U I cod. B 49, hafva likväl (äfven frånsedt det för alla tre handskrifterna gemensamma *kunu kunæ* gs. Ind.) åtminstone delvis funnits redan i U cod. [B 12—B 49. Otvifvelaktigt är det fallet med *kumb'r* 3 spi. Prol., *kumin* nsf. 10.$_1$, hvilka återfinnas med *u* i U I cod. B 12, ehuru frekvensförhållandet mellan *u*- och *o*-skrifningarna af detta verb, i U I cod. B 49 6: 20, här är 2: 24; likaså med *sun* ns. 11.$_2$, af 8 exempel på ordets nom. sing. det enda med *u*, såväl i U I cod. B 49 som i U I cod. B 12[3]. Till någon del kunna *u*-skrifningarna i U cod. B 49

---

[1] *kuma* 3 ppi. Kg. 2 pr., þ. 1 pr.; *kumin* nsm. Kg. 7, 10.

[2] *bogha* as. Æ. 14.$_2$; *a komo* as. M. 14.$_2$; *kona* ns. Kk. 15 pr.; as. M. 32.$_1$; *konunger* ns. Kk. 21.$_2$ (2 g.), Kg. 6 pr., V. 18 pr.; *konungx* gs. Kg. 11 pr.; *konungi konunge* ds. H. præf., Kk. 19.$_4$, 20, Kg. 6 pr., V. 24.$_3$; *Konungx balker* ns. Kg. 11.$_1$; *lot* ds. Æ. 8.$_2$; *mon* as. V. 3; *opit* nsn. M. 31 pr.; *sons* gs. Æ. 3 pr. — Till *dropa rum* as. V. 1, *miskunna kona* ns. Æ. 1.$_2$ och *konung'r* ns. þ. 15 (2 g.), *konungæ* gp. þ. 15, *konungx hællu* as. þ. 15 finnes i H cod. 1609 ingen jämförlig motsvarighet.

[3] I U I cod. B 12 finnas följande *u*-skrifningar af orden i fråga: *kumbær* 3 spi. Prol.; *kumin*

§ 37. äfven vara insatta af B 49-skrifvaren. En omständighet gör det troligt, att hans dialekt haft *u* i åtminstone en del af de nämnda orden. Han har i kap. 12 först skrifvit *kum*, men sedan rättat det till *kom*, tydligen emedan hans förlag (liksom Codd. B 12 och Sch.) haft denna läsart; och i 11.2 finnes en liknande rättelse af *luth* till *loth*.

§ 38. Samnord. kort *u* i kort rotstafvelse har, om denna var relativt obetonad, redan före den urnordiska synkoperingsperioden öfvergått till *o* framför ett *a* (eller *o*) i nästa stafvelse (äfven där det icke efterföljdes af *r* eller *l*, jf. § 36). En sådan ljudlag spåras i

ofsinni[*] *arff* o. d. as. Æ. 13 pr.; U. ind., 17 pr. (*-skot:*) *matskot* ap.[1] Kk. 10. — *ofwærkæ bøtær* np. Kk. 21.4.

I *ufsinis arf* as. U. 17 pr., som i texten föregås af *vm* (U. codd. B. 12 och Sch. *um*), står troligen *u* för *o* på grund af dittografi.

Ang. ljudlagen i fråga se Exkurs I.

§ 39. Samnord. kort *u* har öfvergått till *o* i obetonad efterstafvelse, närmast föregången af en stafvelse med sonanten *o* (äfven om denna uppkommit af samnord. *a* enl. § 6 och såvida den icke blifvit *u* på grund af den i § 29 behandlade ljudlagen):

nokor nokon nsm. H. 9 g. ex. Kk. 1.2; *nokon nokor* (ↄ: *-on*) asm. H. 4 g. ex. Kk. 13.1; *nokot* n, asn. M. 36, V. 7; U. 6 g. ex. 2.1; *nokor* apn. I. 16.

Detta speciella fall af vokalharmoni tyckas de flesta fsv. dialekter varit delaktiga af — äfven sådana, där samnord. *u* i en dylik stafvelse, men med svag biton, förblifvit oförändradt. Textkodex af SML, som för samnord. svagt (och halfstarkt) bitonigt inljudande *u* efter *o* ungefär lika ofta visar *u* och *o*, brukar sålunda, vid sidan af t. ex. *broþur*, *dottur*, *rowr*, konsekvent (20 g.) *nocor nocot nocors nocon* (jf. R. Larsson, Ant. tidskr. f. Sv. XII. 2 s. 91 ff.). Och uti DL, hvarest urspr. *u* i ändelser blott alldeles undantagsvis representeras af en annan vokal, förete likaså de skilda böjningsformerna af samma pronomen så godt som alltid (i 17 fall af 18) *o* i andra stafvelsen (jf. Brate, Ä. Vml. ljudl. s. 45). Orsaken till den benägenhet för vokalharmonisk assimilation, som sammansättningen *nokor* visar framom öfriga ord, kan ej gärna vara någon annan än att dess slutled i olikhet med de senares ändelse saknat biton.

Att emellertid en af B 49:s dialekter låtit *u* i obetonad efterstafvelse utveckla sig till *æ*, skola vi finna i § 42. Se där sammastädes ang. de skenbara undantagen *nokit* asn. M. 15 pr. och *nokur* npn. U. 11 pr.

§ 40. Samnord. kort *u* har öfvergått till *o* i svagtonig stafvelse, äfven om denna icke föregicks af en stafvelse med sonanten *o* (jf. föreg. §):

---

nsf. 10.1; *kunu* g, d, as. Ind., 1 pr., 6 pr., 2; *kunur* ap. 7.2; *sun* ns. 11.2; i U II cod. B 12 *kumit* nsn. 24.2.

[1] Formen analogisk; se formläran.

hon n. H. 6 g. ex. Kg. 3.1[1]; *hona* a. Æ. 2 pr., M. 22.[2] § 40.

lotløsir npm. Kk. 14 (2 g.), V. 8.1.[3]

mon 3 spi. Kk. 5 pr.

op taka inf. U. 11.2.

---

[1] Det i betonad ställning mötande *hon* U. prol. har här icke medtagits, då det ju kan ljudlagsenligt motsvara den samnord. starktonsformen *hōn*. På denna kunde väl ock de ofvannämnda, obetonade exemplen återgå, till följd af utjämning; men sannolikare är likväl, att de regelrätt utvecklats ur *hun*. Det är nämligen tydligt, att ordet på samnord. ståndpunkt såsom obetonadt haft sistnämnda form — som utvecklats ur *hǭn* (Noreen, Aisl. gr.^{3} § $144._5$) eller ur *hōn* (parallellt med utvecklingen af t. ex. *auzun* ur *auzōn*) — och att den i de nordiska fornspråken uppträdande *o*-formen i allmänhet framgått ur densamma enligt de särdialektiska lagarna för behandlingen af *u* i svagtonig stafvelse. Man kan sluta härtill af den öfverensstämmande vokalisation, som detta pronomen och ändelsestafvelser med urspr. *u* i det stora hela visa. De äldsta isländska handskrifterna, där de senare nästan alltid uppträda med *o*, använda ock regelbundet *hon* (eller undantagsvis *hón*, hvarom se nedan). I de yngre fisl. urkunderna däremot, hvarest ändelserna öfvervägande förete *u*, är också *hun* vanligt; det är ju tänkbart, att denna vokalisation gentemot den förra icke representerar ett yngre utvecklingsstadium, utan en annan dialekt. Hvad fornnorskan beträffar, så uppvisar åtminstone fno. homilieboken, jämte konstant *hon*, öfvergång af ändelsevokalen *u* till *o*, på ss. 137—142 i alla ställningar, uti öfriga delar (efter vissa vokaler samt) i fullkomligt obetonad stafvelse (jf. Wadstein, Fno. homb. ljudl. s. 94 ff.). Gå vi åter till fornsvenskan och undersöka först de urkunder, där samma ändelsevokal konsekvent företrädes af *u* utom där vokalharmonien fordrar *o* — VGL I o. IV samt UL:s textkodex — så befinnes här *hun* vara enrådande. Uti Bj. R., där harmoniregeln ock i hufvudsak är tillämpad, men likvisst spår finnas af en mot densamma stridande öfvergång af svagtonigt *u* till *o* (Zetterberg, Bjärköarättens ljud- o. böjn.-lära § 12), användes oftast *hun*, men stundom *hon*. Enahanda är förhållandet i HL:s textkod., inom hvilken växling af *u* och *o* på grund såväl af vokalharmoni som af vokalbalans kan iakttagas i ändelsestafvelserna. DL återger i allmänhet ändelse-*u* genom *u*, men därjämte undantagsvis — utan inskränkning till någon viss ställning — genom *o*, och här förekomma både *hun* och *hon*. Men VML:s textkod., uti hvilken *o* är den normala representanten för *u* i ändelsestafvelser, känner endast *hon*. Och likaså de handskrifter, där ändelsevokalerna *u* och *o* växla enligt balansregeln; hit höra som bekant de båda gamla fragmenten af ÖGL, Cod. Bur., textkod. af MELL, Birg. Aut. m. fl. urkunder från den äldre fsv. perioden, äfvensom de flesta från den yngre. De fornskånska urkunderna slutligen visa — frånsedt talrika spår af den i danskan väster om Öresund genomförda öfvergången af ändelsevokalerna till *æ* — å ena sidan *u* i ändelser, som ej följa på en stafvelse med *ū*, *ē*, *o* eller *ø*, å andra sidan städse *hun*. — Spörjer man nu, om ej det ifrågavarande pronomenet i alla nord. dialekter återgår på äldre *hun*, måste härtill emellertid svaras nej. Skrifningen *hón*, som några få gånger möter i ett par af de äldsta isl. handskrifterna, Cod. AM 237 fol. och Rimbegla, har ej så mycket att betyda: här behöfver ej det ursprungliga *hōn* föreligga, enär dessa urkunder ha att uppvisa äfven skrifningarna *óll*, *fýʀ*, *uáſ*, *þéss* och andra liknande. Men man kan knappast undgå att med den gamla *ō*-formen identifiera det *hon*, som alldeles undantagslöst användes i ÖGL:s textkod., oaktadt här ändelsevokalen *u* är så godt som enrådande, äfvensom i SML:s textkod., där samma ändelsevokal är ytterst vanlig, i synnerhet om stafvelsen är sluten och vokalharmonien ej fordrar *o*. Det ser alltså ut som om åtminstone dialekterna i kustlandskapen söder om Mälaren skulle upprätthållit den ursprungliga starktonsformen *hōn*.

[2] Formen analogisk; använd, såsom här, i obetonad ställning, har den väl närmast utgått från obetonadt *hon* nom.

[3] Medan de olika böjningsformerna af subst. *luter* inom H cod. B 49 företrädas af 14 skrifningar med *u* och 2 med *o*, är proportionen, hvad adjektivet *lutløs* beträffar, 3: 3; och i Cod. 1609 framträder samma motsats än tydligare, i ty att här motsvarande tal äro 16: 1 och 2: 4. Att någon

§ 40. Se om denna ljudlag Noreen, Aschw. gr. § 143 m. anm. 10.

Vissa ibland B 49:s dialekter torde i nämnda ställning hafva bevarat *u*. Det bevisa väl icke *hun* n. H. 23 g. ex. Æ. 1.1; U. 21 g. ex. 1 pr.; *mun* 3 ppi. I. 17; U. prol. eller några andra i obetonad ställning förekommande exempel med rotvokalen *u*, då de ju kunna representera den ortotonerade formen. Ej häller de talrika sammansättningar, hvilkas förled utgöres af *wp vp up* — *wp byupæ* inf. I. 9 m. fl.: se § 33 — eller ett annat ord med rotvokalen *u*, t. ex. *lutløsir* npm. V. 6.1; *lutløsum* dpm. Þ. 7.3; *luthløsæ* apm. M. 19. Det låter om dem alla tänka sig, att förleden burit hufvudton eller rönt påvärkan af resp. simplex, hvarförutom det vid behandlingen af kvantiteten skall visa sig, att *wp* här delvis haft långt *u*. Men då bland dessa dialekter finnas sådana, som låtit *u* kvarstå i svagtoniga ändelsestafvelser (§ 95), måste man antaga, att de behandlat det på samma sätt i obetonade rotstafvelser, eftersom här en utveckling till *o* synes egt rum blott i sammanhang med en dylik i de svagtoniga ändelserna (jf. Noreen a. st.).

Skrifningar med *o* af hithörande ord hafva med säkerhet, jämte sådana med *u*, funnits i H cod. [B 49—1609. Cod. 1609 visar dels *hon*, dels *hun*, det förra 16 g., det senare — städse i öfverensstämmelse med vår hskr. — 9 g.[1] Ett afgörande bevis innebär kongruensen mellan växlingen *lotlösir* npm. Kk. 14 (2 g.), V. 6.1, 8.1: *lutlösum* dpm. Þ. 7.3, *lutlösä* apm. M. 19 i Cod. 1609 och motsvarande i Cod. B 49, hvilken blott så till vida skiljer sig från den förra, att i V. 6.1 läses *lutløsir*. Jämväl *mon* 3 spi. återfinnes med samma vokal i Cod. 1609, hvilket ock är fallet med *mun* 3 ppi. I. 17, ehuru häraf ingen slutsats om grundhandskriften får dragas, då det förekommer i en afslutningsvers, som möjligen influtit ur Cod. B. 49 (§ 2). Grundhandskrifterna för U codd. B 12, Sch. och B 49 torde ej hafva företett några spår af öfvergången i fråga. De båda förstnämnda känna inga dylika; de hafva sålunda i 11.2 *vp takæ* (*up t.*) för Cod. B 49:s *op taka*. Senare influtet är också *hon*, som denna hskr. en gång brukar i starktonig ställning — hvilket här nämnes för den händelse att det icke vore lika med samnord. *hōn*, utan enligt vår regel utveckladt ur samnord. *hun*. Det uppträder nämligen i tillägget till U prol., hvilket såväl Cod. B 12 som Cod. Sch. saknar.

§ 41. Samnord. kort *u* har öfvergått till *y*, ifall det vid ljudlagens genomförande befann sig mellan ett föregående *s*, *t* eller *þ* och ett efterföljande *nn* eller *nd* och ej var förlängdt — hvilket det torde varit framför *nd*, utom där på detta följde (eller följt) en stafvelsebildande konsonant. De hithörande exemplen äro

syndær synd'r adv. Kg. 6 pr., 9.2, V. 12 — *synd'rkulla* o. d. adj. Æ. 12 pr. (2 g.); U. 13, 14, 16.1 — *synd'rkulli* adj. U. 13, 14 [2 g.]

synnædaghæ ap. Kk. 6.3.
synnæn adv. Þ. 15.

af Cod. [B 49—1609:s dialekter företett en växling *luter: lotløs* synes otvetydigt framgå häraf. Då det ju ej låter tänka sig, att endast sammansättningen, men icke själfva det enkla ordet, som i vissa former genom *a*-omljud erhållit *o*, skulle blifvit delaktigt af en generalisering häraf, är det troligt att *lotløsir* bör likställas med de öfriga ofvan anförda exemplen och alltså förutsätter ett uttal med obetonad förled.

[1] Af de i Cod. B 49 förefintliga exemplen på *hun* sakna 4 motsvarighet i Cod. 1609.

§ 41. Dessa i en del nordiska dialekter mötande *y*-former, mot hvilka i andra svara former med *u*, hafva hittills förklarats hvar på sitt särskilda sätt. Enligt Brate, Ä. Vml. ljudl. s. 28, vore fsv. *synnan* påvärkadt af komparativen *sypri*. Noreen förmodar i Aschw. gr. § 63.3, att fsv. *synder* motsvarar fht. *suntir* (fsv. *sunder* däremot fht. *suntar*) och att vokalisationen i fsv. *synnodagher* är att härleda från en tidigare flexion sådan som got. *sunnō:* dat. *sunnin*. Däremot vilja Torp och Falk, Dansk-norskens lydhist. s. 107, äfvensom Reinius, Språkv. sällsk. förhandl. 1897—1900 s. 55 ff., i nda. *Söndag* (< fda. *syndagh*) resp. fsv. *synnodagher* se ett lånord; enligt de förra skulle det förskrifva sig från lågtyskan (*sünnedag*), enligt den senare möjligen äfven från fornfrisiskan (jf. *synna* 'sol').

Mot detta särskiljande af de tre orden vore väl knappast någonting att invända, om inga flere företedde en liknande växling mellan *u* och *y* och om ingen öfverensstämmelse i afseende å de skilda *y*-formernas utbredning tydde på att de uppstått i ett sammanhang.

Men man återfinner växlingen *u*: *y* jämväl i andra ord, där vokalen liksom uti de ofvannämnda föregås af tonlös dental — visserligen icke *s*, men dock de närbesläktade *t* och *þ* — samt efterföljes af *nn* eller *nd*. I fsv. förekomma, jämte *tunder* subst., *tunna* subst. och *þunder* adj., *y*-formerna *tønder* (< *tynder*), *tynna* och *thyndir*. Och hvad som framför allt är af vikt, *u*- och *y*-formernas geografiska områden tyckas för de skilda orden — såväl dessa som de nyss nämnda — vara väsentligen de samma, så att i regeln de enskilda dialekterna hos dem alla förete blott endera vokalisationen.

Östsvenskan har *sundär såndär* o. d. 'sönder', *sunnan sånnan* o. d., *sunnda sånnda* 'söndag', *tundär tåndär* o. d. 'tunder', *tunnå tånnu* o. d. 'tunna', *tunn tånn* o. d. (*å* < *u*: Hultman, Östsv. dial. § 1.48; betr. själfva formerna se bl. a. Freudenthal, Ordb. öfver Närpesmålet; Vöråmålet ss. 122, 124, 130 f.; Vendell, Ordb. öfver Pedersöre-Purmo-målet; Ordlista öfver allmogemålet i Finnby; Samlingar af ord ur nyländska allmogemålet; Runömålet i Sv. landsm. II. 3, ss. 138, 144; Freudenthal o. Vendell, Ordb. öfver estl.-svenska dialekterna). Med *u* eller ett därur utveckladt *å*- (eller *a*-)ljud uppträda alla dessa ord jämväl i den nordligare delen af Sverge, möjligen med undantag af vissa trakter[1]; Dalarna och Uppland ligga (åtminstone delvis) innanför områdets sydgräns, men Värmland utanför. Från de nordligaste svenska målen — i Öfver- och Neder-Kalix — hafva vi formerna *såndesmårjan* 'söndagsmorgonen' och *sōnt* 'sönder' (Sv. landsm. III. 2 ss. 34, 37); från Burträsk i Västerbotten *san̲ər* 'sönder', *tôn̲* 'tunna', *ton̲* 'tunn' (Lindgren, Sv. landsm. XII. 1 ss. 95, 104; *a* < *o*), och från Degerfors i samma landskap *sūn̲ər, sūn̲a* 'sunnan', *tūn̲* och *tūn̲* (Åström, Sv. landsm. VI. 6 s. 43). För Hälsingland uppgifvas formerna *sunt sonner* 'sönder', *sunnanette sonna* 'sunnan', *sunndag, tonner* 'tunder' (Ordb. öfver allmogeord i Helsingl.; Sv. landsm. XI. 4 ss. 54, 91), för Dalarna (Mora) *sūn̲d* 'sönder', *sūn̲o, sūn̲dag* (Noreen, Sv. landsm. IV. 2). Skuttungemålet i mellersta Uppland har *sən̲dər̲, sən̲a, sən̲dər* 'söndag' (Grip, Sv. landsm. XVIII. 6 s. 79; *ə* < *u*). Vätömålet i Roslagen *səndər, sən̲avədər* 'sunnanvind', *sən̲dag, tūn̲a, tūn̲ər* 'tunn' (Schagerström, Sv. landsm. II. 4 s. 14 f., X. 1; *ə* < *u*). Också gottländskan tyckes använda endast *u*-former,

[1] Inom Hälsingland förekommer, enligt uppgift, jämte *tonner* 'tunder' ett *tynner* (Ordb. öfver allm. ord i Helsingl.); i n. Ångermanland *sönt* 'sönder', *sönnätt* 'sunnan' (Sidenbladh, Allm. målet i n. Ångermanl. ss. 12, 78).

§ 41. att döma af Fårömålets *sündur sundaksgrada* 'söndagsgrädda', *tündur* 'tunn', *gyltuna* 'öltunna' (Noreen, Sv. landsm. I. 8 ss. 57, 83, 85). Äfvenså Sörbygdmålet i Bohuslän: *sunner, sunna, sonda, tunna, tunn* (Nilén, Ordb. öfver allm. målet i Sörbygden).[1]

För dialekterna inom Värmland och Götaland med undantag af gottländskan och bohuslänskan angifva däremot (de visserligen högst fragmentariska) källorna så godt som enstämmigt *y* eller ett därur framgånget *ö* såsom de ifrågavarande ordens rotvokal. Ur Fryksdalsmålet i mellersta Värmland anföras *sönnär* 'sönder', *sönna* 'sunnan', *sönnda* 'söndag', *tönnär* 'tunder', *tönn* 'tunna', *tönn* 'tunn' (Noreen, Fryksdalsm. ljudl. § 83.2 o. Ordb. öfver Fryksdalsm.; Magnusson, Sv. landsm. II. 2), ur Bärgslagsmålet i östra delen af landskapet liknande former (Kallstenius, Sv. landsm. XXI. 1 ss. 131, 157, 166 not 2). Från Västergötland hafva antecknats *sönner, söndara* 'söndagarna', *tönna* (Telländer, Allmogelif i Vestergötl. ss. 6, 21, 39); från Småland *tönna, tönn* (Rietz, Ordb.); från Kalmar län *sönda, tönner* 'tunder', *tönna, tönner* 'tunn' (Linder, Allm. målet i S. Möre h:d s. 181; Sv. landsm. II. 7 s. 7); från Öland *sönner, tynn* l. *tönn* 'tunna' (Bodorff, Folkspr. på Öl. ss. 6, 7; Sv. landsm. II. 9 s. 14); och Spegel (Gloss. Sveo-Goth. s. 534) anför formen *tynna* såsom östgötsk. I de från forndanskan stammande dialekterna i södra Sverge möta ock dylika former: halländskan har åtminstone *tönder* 'tunder' (Rietz, a. a.) och skånskan i Luggude h:d *sønda tøna* (Olséni, Sv. landsm. VI. 4 s. 27), i S. och N. Åsbo h:der dessutom *sønan tøn* (Billing, Sv. landsm. X. 2 ss. 56, 70 f.). — I Danmark uppvisar som bekant riksspråket, hvarmed dialekterna synas härutinnan öfverensstämma, hos alla sex orden rotvokalen *ö* (i skriften delvis återgifven genom *y* i enlighet med ljudets tidigare beskaffenhet): *sönder, sönden, Söndag, Tönder, Tönde, tynd.* — De nynorska dialekterna slutligen använda *u*-former: *sunder, sunnan, sunndag, tunder, tunna, tunn,* men därjämte former med *y* (eller motsvarande ljud); och äfven här tyda de förefintliga uppgifterna på en konform vokalisation af de olika orden. Så uppgifves för Söndmöredialekten *synd* 'sönder', *synna, syndag, tynna, tynn* (Aasen, Ordb.).

I jämbredd med dessa fakta hafva de fall, där undantagsvis *y*-former uppträda vid sidan af *u*-former, föga att betyda. Anmärkningsvärdast är motsättningen *sönder, söndag: sunnan, tunder, tunna, tunn* i nysvenska riksspråket. Då emellertid detta också i många andra punkter icke representerar en enhetlig dialekt, synes det antagligt, att detsamma upptagit de förstnämnda formerna ur de sydvästligare dialekterna, de senare ur de nordöstligare. Också då ett dylikt förhållande möter i ett eller annat bygdemål nära *u*- och *y*-områdenas gräns, kan dialektblandning tänkas föreligga. Så uti N. Vadsbomålet i Västergötland (närmast Närike), hvarest man har *sønər* 'sönder', men *tona* 'tunna' (Sv. landsm. VII. 4 s. 5 f.). På liknande sätt är väl ock motsättningen *sinna* 'sunnan', *sinnda* 'söndag': *sunn* 'sönder', *tunn* i Solörsdialekten i östra Norge (Larsen, Lydlæren i den solørske Dial. ss. 62, 80, 146 f.; $i < y$) att förklara. — Äfven af riksspråket har naturligtvis folkspråket ej kunnat undgå att i enstaka fall röna invärkan; härpå torde t. ex. det *søndər* bero, som i Burträskmålet förekommer jäm-

---

[1] Här kunde likväl dessa ords rotvokal, för så vidt den är *u*, vara utvecklad ur äldre *y* och *ö* på grund af dettas ställning framför nasal + konsonant, enligt en i målet värksam ljudlag: jf. *funn* 'fynd', *funster* 'fönster', *lunn* 'lönn', *munster* 'mönster', *runn* 'rönn', *sunn* 'synd'; *drumm* 'dröm', *glumma* 'glömma' m. fl.

sides med de ofvan anförda *u*-formerna (Lindgren, a. a. s. 40). Däremot är Skuttungemålets § 41.
sa̤ŋa 'sunnan' (jämte *sòṉa*! Grip, a. st.) efter all sannolikhet en hypersvecism, framkallad af rspr. *sönder, söndag.*[1]

Den iögonenfallande öfverensstämmelse, de sex orden visa under de lokala växlingarna i vokalisationen, kan ju omöjligen vara tillfällig. Den ställer det utom allt tvifvel, att vi här hafva att göra med en enhetlig företeelse — närmare bestämdt, med en dialektisk öfvergång af kort *u* till *y*, vid hvilken ställningen mellan den tonlösa dentalen *s, t, þ* och (det palatala?) *nn, nd* spelat en väsentlig roll.

För denna tanke — som beträffande orden med *s* och *nn, nd* alternativt framkastats redan af Kock, Arkiv XV s. 210 — står visserligen skenbart det i vägen, att man hos orden *stund sund* i allmänhet icke finner *y* (eller dess motsvarighet).[2] Orsaken till detta förhållande är att söka i den bekanta vokalförlängningen framför *nd*. Man invänder naturligtvis häremot, att *sunder* och *tunder* då ock borde fått behålla sitt *u*. Om vid ljudlagens genomförande vokallängd fanns blott hos ettdera af dessa ordpar, var det väl, menar man, just hos det senare, där *nd* var antesonantiskt: endast framför ett sådant *nd* anses ju förlängningen hafva inträdt (Tamm, Fonet. kännet. s. 14; Kock, Arkiv IX s. 62 f.; Noreen, Aschw. gr. § 129. 1).

Det lider emellertid intet tvifvel, att detta resonemang hvilar på falska förutsättningar. Hvad först och främst det beträffar, att förlängningen framför *nd* ej skulle egt rum ifall detta var slutljudande, så är det åtminstone för en del svenska dialekters vidkommande med säkerhet oriktigt. Tydligast ses detta i östsvenskan, hvars flesta dialekter än i dag bevara den förlängda vokalen som sådan, så vidt den representerar urspr. *a* eller *æ* och icke rikssspråkets invärkan gjort sig gällande (Hultman, Östsv. dial. § 1.60). Den uppträder här också hos de enstafviga orden med en regelbundenhet, som utesluter hvarje tanke på att den vore blott analogisk: *ānd å̄nd* o. d., *bānd bå̄nd* o. d., *brānd brå̄nd* o. d., *hānd hå̄nd* o. d., *lānd lå̄nd* o. d., *rānd rå̄nd* o. d., *sānd så̄nd* o. d., *strānd strå̄nd* o. d. Och dialekterna i södra Sverge måste tidigare hafva förhållit sig liksom de östsvenska. Från Västergötland, Östergötland, Småland, Kalmar län och Öland uppgifves tämligen enstämmigt — i många fall visserligen jämte sidoformer med *a*, som emellertid säkert stamma från rikspråket — *ånn* 'and', *ånn* 'ande', *bånn* 'band', *blånn* 'blandning', *brånn* 'brand', *hånn* 'hand', *rånn* 'rand', *sånn* 'sand'; endast för *lann* 'land' och *strann* 'strand' uteslutande *a*-former (jf. Rietz, Ordb. s. 557; Belfrage, Verbet i Vestg. målet ss. 5, 45 f.; Rääf, Ydre-målet ss. 9 f., 12, 37, 50, 103; Gadd, Allm. målet i Östra h:d ss. 4, 29; Linder, a. a. ss. 7, 34, 37, 117, 161, 167, 195; Bodorff, Folkspr. på Öland ss. 7, 9, 17). Lika regelbundet tyckas dessa ord inom de sydligaste svenska landskapen uppträda med

---

[1] För Moramålet i Dalarna, såsom vi sett ett *u*-mål, uppgifver Noreen (Sv. landsm. IV. 2 s. 189) som sidoform till *sa̤ŋd* (*sa̤ṉt*) 'sönder' ett *syŋḍ*. Men det är att märka, att detta förskrifver sig från Nusnäs by, hvarest man finner *y* äfven i *brytúm̱* 'bröto', *byḍar* 'säter', *byjị* 'båge', *drypị* 'droppe', *rẏg* 'råg', *stẏr* 'stor' m. fl. ord, som i andra delar af socknen visa *u*-ljud.

[2] Värmländskan har dock åtminstone delvis, jämte *sonn* 'sund', ett *stönn* 'stund' (jf. Noreens och Kallstenius' ofvan citerade arbeten). Troligtvis beror denna form på utjämning af en flexion med *i*-omljudd nom. ack. plur. Vissa norska mål i Söndre Trondhjems amt böja ordet sing. *stonn:* plur. *styndi* o. d. (Larsen, Lydl. i den solörske Dial. s. 146). — Uti Norge företer Söndmöredialekten m. fl. *synd* 'sund' och åtskilliga dialekter *stynn* o. d. 'stund' (Aasen, Ordb.; Ross, Ordb.).

§ 41. en vokalisation, som vittnar om äldre förlängning. Åtminstone är det fallet i N. och S. Åsbo samt Luggude h:der i Skåne, af hvilka de förra t. o. m. delvis bevara den långa vokalen, ehuru diftongerad till *āu* (Billing, Sv. landsm. X. 2 ss. 99. 129, 165; Olséni, Sv. landsm. VI. 4 s. 35). Då man nu i nysvenska riksspråket har *and, band, bland, brand, grand, hand, land, rand, sand, strand: stånda, vånda* — tydande på en växling mellan kort och lång vokal vid tiden för öfvergången *ā* > *å* — är det i betraktande af det anförda icke osannolikt, att äfven här de enstafviga orden deltagit i förlängningen, ehuru de låtit den inträda först efter nämnda öfvergång eller ock redan före densamma åter förkortat vokalen. Det samma gäller om nydanska riksspråket och öfver hufvud om alla önord. dialekter, så vidt de haft nämnda kvantitetsväxling.

Lika litet som det är uteslutet att *stund sund* haft förlängd vokal då kort *u* blef *y*, lika litet behöfver under denna förutsättning också rotvokalen i *sunder tunder* varit lång på den tiden. Det gifves intet positivt bevis för att en dialekt nödvändigtvis måste hafva lång vokal framför *nd*, ifall detta ursprungligen efterföljts af stafvelsebildande *r*, därför att den har sådan framför *nd* i andra ställningar; men väl tyda vissa omständigheter afgjordt på ett motsatt förhållande.

Kock meddelar i Arkiv IX s. 61 den iakttagelsen, att Gustaf I:s Bibel, hvarest rotvokalen hos adverbet *sönder* så godt som alltid är *ö*, regelbundet visar *y* uti det därtill hörande verbet *syndra*. Han söker förklara saken så, att *sönder* utgått från den svagtoniga, *syndra* från den starktoniga formen af adverbet. I den förra skulle *y* förblifvit kort och öfvergått till *ö*, i den senare förlängts och kvarstått som *y*. Att vokalväxlingen förutsätter en kvantitetsväxling mellan adverbet och verbet är i sig själft påtagligt och bestyrkes af estsvenskan, ur hvilken antecknats blott kortvokaliska former af det förra — *sundär sundur såndär* — men endast en långvokalisk af det senare: *sǭndär*. Men hvad beträffar Kocks åsikt om uppkomsten af denna motsättning, är den naturligtvis, så länge icke den af honom antagna kvantitetsväxlingen hos adverbet värkligen uppvisats någonstädes, blott en hypotes, som icke kan anses bindande, om företeelsen lika väl låter återföra sig på en annan, allmängiltigare grund. Och detta sistnämnda är just händelsen.

Den för flertalet östsvenska dialekter gällande regeln, att urspr. kort *a* och *æ* äro förlängda framför *nd* har — något som hittills icke blifvit tillräckligt beaktadt — ett undantag: om på *nd* följer motsvarigheten till urspr. sonantiskt *r*, är den föregående vokalen ljudlagsenligt kort. Ur Kökarsmålet i åländska skärgården anföras (af A. Karsten, Sv. landsm. XII. 3 ss. 91, 127) jämte *hąnda* 'hända', *ʃąnda* 'sända' böjningarna: *ąnd: ąndær, hąnd: hąndær*. Samma företeelse återfinnes i södra Österbotten; så har Närpesmålet *hānd: händär* men *ēnda* adv., *vǟnd* 'vända' o. s. v. (Freudenthal, Ordb.). Också från Egentliga Finland och Nyland föreligga liknande uppgifter. T. ex. från Finnby *hąnd: hąndər* och *tąnda, vąnda, ąnda* 'ände' (Vendell, Ordlista), och från mellersta Nyland *hānd: händär, rānd: rändär* jämte *vēnd viend* 'vända' (Vendell, Ord ur nyl. allm. målet). Att ifrågavarande egendomlighet icke häller är främmande för den baltiska dialektgruppen, se vi af formerna *hānd: händir, strānd: strändir* och *ēnd* 'ände', *tēnd* 'tända', *vēnd* i Rågö-Wichterpalmålet (Freudenthal o. Vendell, Ordb.) äfvensom *huand* (< *hānd*): *hændru* (< *hændr* + *u*) och *ęnd, tęnd, vęnd* i Runömålet (Vendell, Sv. landsm. II. 3 ss. 88, 100, 141, 149). Ja, inom denna dialektgrupp, där äfven andra vokaler än *a* och

æ uppträda förlängda framför *nd*, möter oss t. o. m. den ofvan postulerade växlingen *stūnd*, § 41.
sūnd: sundur -är, tundur -är (så åtminstone Nuckö o. Runö, se anf. arbeten ss. 218, 221 f., 242 resp. 137 f., 144). — Att tillskrifva de kortvokaliska formerna rikssprakets inflytande — som visserligen annars anställt stora förödelser bland de genuina långvokaliska — går naturligtvis icke an här, där de förekomma i samma flexionssystem med former, som visa förlängd vokal. Tillvaron af en värklig ljudlagsenlig differentiering är så mycket mindre tvifvelaktig, som den tydligen spåras också framför andra konsonantförbindelser. Här kan vara nog att anföra ett par exempel. Kökarsmålet, hvarest *a* och *æ* regelbundet förlängts framför urspr. *ŋg* — t. ex. *hęŋdʒa* 'hänga', *ęgg* 'äng' — använder likväl den kortvokaliska formen *tæggær* 'tänger' (Karsten, a. a. ss. 51, 92). Och hos adverben *aldär -ur* 'aldrig' (fsv. *alder*) och *häldär -ur* 'hällre' (fsv. *hælder*) finna vi kort rotvokal i samtliga östsv. dialekter, äfven sådana där förlängningen af *a* och *æ* framför *ld* (Hultman, Östsv. dial. § 1.28) upprätthålles, så att man har t. ex. *fāld* 'fäll', *hālda* 'hålla', *kēldå* 'källa', *spjēld* 'spjäll' eller motsvarande former (se de anförda ordböckerna af Freudenthal och Vendell; dessutom Karsten, a. a. ss. 31, 91 och Thurman, Sv. landsm. XV. 4 ss. 64, 70 f.).[1] Det bör likväl ej förtigas, att merendels äfven exempel på förlängd vokal vid *nd gg* + urspr. sonantiskt *r* finnas. De utgöras emellertid uteslutande af konsonantstamspluraler sådana som (Närpes) *strēndär stēggär* och hafva med säkerhet för vokallängden att tacka en analogibildning till de former i resp. flexionssystem, som icke slutade på urspr. sonantiskt *r*. Att den ljudlagsenliga korta vokalen företrädesvis anträffas hos den vanligaste konsonantstampluralen *händär* o. d. och de isolerade *aldär -ur, häldär -ur,* bestyrker riktigheten af detta antagande.

Men om den regel för växlingen mellan kort och lång vokal framför *nd*, som faktiskt tillämpats af östsvenskan — kort framför *nd* + urspr. stafvelsebildande *r*, lång framför *nd* i annan ställning — om denna regel kan förklara såväl den fsv. och fda. motsättningen *stund sund: synder tynder* som den ä. nsv. *syndra: sönder*, torde det icke vara ett för djärft antagande, att den egt giltighet också i Sverge och Danmark.

För att besvara frågan, på hvad denna kvantitetsväxling kan grunda sig, bör man ej förbise den märkliga kongruens, som eger rum mellan densamma och en aksentväxling, hvilken kan iakttagas i en ålderdomlig svensk dialekt och utan tvifvel en gång varit vida mer utbredd än i våra dagar. Gottländskan och Älfdalsmålet i Dalarna visa — enligt Kocks helt säkert riktiga mening (Sv. akc. II s. 444) öfverensstämmande med det ursprungliga tillståndet i alla nord. språk — tvåspetsig fortis icke allenast i två- och flerstafviga ord med aksent 2, utan ock i enstafviga ord.[2] Men åtminstone den förra — huru Älfdalsmålet förhåller sig finnes ingen uppgift om — uttalar städse tvåstafviga ord som hafva aksent 1, bl. a. sådana på urspr. stafvelsebildande *r*, med enspetsig fortis. Det heter alltså t. ex. *bǭt* 'båt', *trę̄* 'trä', *sǭul* 'sol' och *grǭta* 'gråta', *lę̄ra* 'lära', *kǫuka* 'koka' — men *lǭgur* 'låg', *nę̄tur* 'nätter', *tǫumbur* 'tom' (Noreen, Sv. landsm. I. 8 passim). Då det nu är bekant, att tvåspetsig

[1] I östra Eg. Finland (åtminstone Pargas och Finnby), hvars dialekt hör till de nämnda, är likväl också *halda håld* 'hålla' kortvokaliskt; se Thurman a. st. samt Vendell, Ordlista.

[2] I gottländskan hafva visserligen de (i det nuvarande språket) kortvokaliska enspetsig aksent; men detta anser Kock på goda grunder vara oursprungligt.

§ 41. aksent mer än enspetsig gynnar vokallängd i stafvelsen — jf. Sievers, Phonetik[5] § 846 — synes man icke sakna skäl att antaga ett kausalsammanhang mellan kvantitetsväxlingen i fråga och denna aksentväxling. I konsekvens härmed är också den kvantitetsväxling, som förutsättes af nsv. rspr. *and band* o. s. v.: *stånda vånda* att återföra på den växling mellan enspetsig och tvåspetsig aksent som numera, sedan de enstafviga orden antagit enspetsig, är den vanliga.

— Efter denna utredning lär det icke längre kunna anses omotiveradt, att en ljudlagsenlig öfvergång af kort *u* till *y* mellan *s*, *t*, *þ* och *nn*, *nd* konstaterats inom Cod. B 49:s dialekter på grund af de ur densamma anförda skrifningarnas vittnesbörd. Här må emellertid tilläggas, att ljudlagen icke torde varit värksam i alla dessa dialekter. Äfven skrifningarna *sunædagha* (ↄ: *sunnæd.*) ap. Kk. 15.1 och *sunnastæ høghær* ns. Kg. 11.1 förekomma nämligen i vår kodex.

H cod. 1609 samt U codd. B 12 och Sch. förete konsekvent *u*-skrifningar såväl där Cod. B 49 har dylika som där den har *y*-skrifningar.[1] Häraf kan med tämlig visshet slutas, att de sistnämnda blifvit insatta af B 49-skrifvaren, medan *u*-skrifningar varit enrådande i grundhandskrifterna.

§ 42. Samnord. *u* har i obetonad stafvelse efter den hufvudtoniga utvecklats till *æ*:

hustræ ns. U. 10 pr. *nok'r* (ↄ: *nokær*) nsm. Æ. 1.1; U. 2.1.[2]

Om en form *nokæt* asn.[2] får väl ock skrifningen *nokit* M. 15 pr. anses indirekt vittna. Den härrör säkerligen från en skrifvare, som ofta förväxlat ändelsevokalerna *a*, *i* och *u*, emedan hans egen dialekt, i motsats till den han sökt använda, låtit dem sammanfalla i *æ* (§§ 84, 90, 98). Också det enstaka (jf. § 39) *nokur* npn. U. 11 pr. är väl snarast en konstruktion af honom, hvartill han förledts af ett därpå följande *annur*, och förutsätter ett *nokær*[2] i hans dialekt.

Att ljudlagen i fråga värkat i alla B 49:s dialekter motsäges — då de resp. ordens aksentuering undandrager sig vår iakttagelse — ej nödvändigtvis af något bland de exempel, där samnord. *u* icke blifvit *æ* i senare leden af en sammansättning. Till dem höra bl. a. *husfruæ* ns. Æ. 4; *husfru Hustru hustru* ns. H. 13 g. ex. Kk. 10; U. 11 g. ex. 2.1; g, d, as. H. 8 g. ex. Kk. 17.3; U. 9 g. ex. 3 pr.; *husfrur* np. U. 4; *husfrun husfun* (ↄ: *-frun*) *hustrun* ns. U. 5 g. ex. 9.1; *husfrunnær hustrunæ* gs. U. 9.1, 16.1; *husfrunnæ* ds. U. 2.1, 4, 10.1 samt *nokor nokon nakur* nsm. H. 10 g. ex. Kk. 1.2; *nokon nokor* (ↄ: *-on*) asm. H. 4 g. ex. Kk. 13.1; *nokot* n, asn. M. 36, V. 7; U. 6 g. ex. 2.1; *nokor* apn. I. 16. En annan omständighet låter emellertid sluta till att de obetonade rotstafvelserna värkligen bevarat *u* i en del af dialekterna: med de obetonade ändelsestafvelserna, till hvilka ljudlagens invärkan äfven sträckt sig, torde detta vara fallet (§ 95).

---

[1] Likväl äro *synd'r* adv. Kg. 9.2 och *synnæn* adv. þ. 15 utan motsvarighet i Cod. 1609, och det öfverstrukna *synd'rkulli* adj. U. 14 uti Codd. B 12 och Sch.

[2] Denna form förutsätter en analogibildning, hvarom se formläran.

H. cod. 1609 och U. codd. B 12 och Sch. hafva såsom motsvarighet till de i paragrafens § 42.
början anförda skrifningarna *husfrun, nokor, nokot, nokor.* Nämnda skrifningar kunna alltså med någon sannolikhet antagas vara insatta af B 49-skrifvaren. Jf. också det ofvan om *nokit nokur* sagda samt §§ 84, 90, 98.

Samnord. *y*.

§ 43. Samnord. *y* har, för så vidt ej de i §§ 44—47 omtalade specialljudlagarna gjort sig gällande, dels bibehållits såsom *y*, dels delabialiserats till *i*.

Af exemplen på den förra behandlingen må nämnas:

by as. M. 2.1 o. fl.
byriæs 3 spi. H. præf. o. fl.; U. prol.
dyrræ nsm. M. 20 o. fl.
fyllæ 3 spk. Æ. 10.1 o. fl.; U. 10.1 o. fl.
lyti ap. 'lotter' Æ. 9.1; U. 14 o. fl.
rymæ inf. Kg. 6.2 o. fl.
skyldum dpm. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.
syn 3 spi. Kp. 7; U. prol.
synæs inf. U. 10.1.
syst'r ns. Æ. 11 o. fl.; U. 1 pr. o. fl.

Delabialiseringen yppar sig i följande exempel:

biggiæ 3 spk. V. 18 pr.
skiflæs inf. Þ. 4.2.
skil as. M. 32 pr. (2 g.).

I st. f. *syns* 3 spi. U. 2 pr. har ock först skrifvits *sins,* men detta beror väl på att skrifvaren trott sig ha att göra med gen. sing. af pron. poss. *sin,* hvars rotvokal i Cod. B 49 ej sällan återges genom *y* (§ 18). Om *brilløps timæ* ds. U. 2 pr. kan likställas med de ofvannämnda exemplen, är också tvifvelaktigt. Det är icke otänkbart att det tillkommit genom omvänd skrifning, föranledd af öfvergången *i* > *y* efter *r* (§ 23; märk särskildt *fryllu* gs. U. 18). Jf. dessutom fno. *brilaup* samt Kock, Arkiv XII s. 257.

I § 47 uppräknas några ytterligare exempel, där samnord. *y* motsvaras af *i*; men det är mindre sannolikt att detta hos något af dem beror på den ifrågavarande allmänna delabialiseringen af *y*.

Genom dittografi har tydligtvis *sust'r sun* ns. Æ. 15 kommit till. Omvänd skrifning kan åter ligga till grund för det enstaka *løktæs* 3 spi. Kk. 21.3 (jämte *lyktæs lyctæs* 3 spi. Kk. 21.2, Kg. 11.1, V. 24.3; *lyktæt* nsf. I. 16): uti Cod. B 49 förekommer å ena sidan *wanrøkt wanrokt* (ɔ: *-røkt*) ds. Kk. 2.2 (4 g.); U. 23.3, å andra sidan exempel på öfvergången *ø* > *y* framför guttural kons. + kons. (§ 58). Jf. dock Noreen, Aschw. gr. § 116, anm. 1.

— En genomgående delabialisering af *y* kännetecknar åtskilliga nysvenska mål, äfven inom Hälsingland, Medelpad och Härjedalen, hvarom se Lundell, Sv. landsm. I. 2 s. 77. Att *i*-skrifningarna i fråga utgöra spår af en dylik, är med hänsyn härtill antagligt. Detta innebär naturligtvis att de representera en annan dialekt än *y*-skrifningarna. I ingen händelse är här fråga om en blott inomdialektisk växling, ty jämte de förra möter i vår kodex *byggiæ* o. d. inf. H. 9 g. ex. Præf.; 3 ppi. Kg. 7; 3 spk. Kk. 2.1, I. 11.2; *Bygg'r bygg'r* 3 spi. H. 5 g.

§ 43. ex. Kk. 2.1; *byggum* 1 ppk. Æ. 16.1; *byghæ* 3 spti. V. 15; *byggias byggiæs* inf. Kk. 2.1 (2 g.); *byghd* nsf. Kk. 2 pr.; *obygþ'r* nsm. V. 14.1 och *skyfling* ns. Kg. 6 pr.

Om en jämsides med öfvergången *y* > *i* inträdd delabialisering *ø* > *e* se §§ 57, 81.

De 4 säkra exempel på delabialisering af *y*, som här blifvit påvisade, finnas alla i H. Cod. 1609 har på motsvarande ställen, liksom i allmänhet, *y*-skrifningar; men ett *skildum* = *skyldum* dpm. förekommer i dess Æ. 3 pr. Allt detta gör det i någon mån sannolikt att *i*-skrifningarna stamma från H cod. [B 49—1609.

Om behandlingen af den samnord. diftongen *øy* se § 81.

§ 44. Samnord. kort *y*, som föregicks af guttural konsonant och efterföljdes af *r* + konsonant, har, om stafvelsen var hufvudtonig, brutits till *iu:*

kiurtil ns. U. 10 pr.; as. U. prol.

Se ang. denna ljudlag Kock, Skand. Archiv I s. 20 ff.

Jämte *kiurtil* förekommer i handskriften ett *skyrþ* as. V. ind. Detta bevisar dock ej, att öfvergången icke egt rum i alla Cod. B 49:s dialekter, ty äfven i nsv. rspr. står ju *skörd* vid sidan af *kjortel, skjorta*. Enligt Kock bör det tillskrifvas inflytandet af de talrika komposita, hvilkas senare led utgjordes af (icke-hufvudtonigt) *-skyrþ;* därjämte ock analogien *skyrþ: skurin* = *styld* etc.: *stulin* etc.

§ 45. Samnord. kort *y* har framför *r* öfvergått till *ø*, ifall det icke brutits till *iu* enligt ljudregeln i föreg. § eller blifvit förlängdt — vid tiden för öfvergången hade detta skett framför *rd* och möjligen framför *rk* och *rm* — och icke häller *r* omedelbart efterföljdes af ett *i*-ljud. Samma öfvergång har egt rum framför kakuminalt *l* och supradentalt *n*. Exemplen på den äro:

a) *dør* ap. Kk. 2.2.
før prep. V. 10, þ. 7.2.[1]
før adv. o. konj. H. 30 g. ex. Kk. 11.1; U. 16 g. ex. Prol.
førræ førrræ (ɔ: *førræ*) adv. o. konj. H. 15 g. ex. Æ. 7 pr.; U. 4 g. ex. 2 pr.[2]
først adv. H. præf., Kg. 6 pr., Æ. 7 pr.; U. 17 pr. (2 g.).
første førstæ n, asn. Kg. 1 pr., 2 pr., þ. 12.
førstunni adv. U. 7.1.
førstæ adv. þ. 6.1.

b) *Summar føl* ns. V. 18.3.

c) *søn* ns. Æ. 14.2; *sønz* gs. Kg. 6 pr.[3]

Huruvida till det under b) anförda exemplet bör läggas *mølnær* ap. V. ind.; *mølnæstaþ* ns. V. 17 pr.; *mølnøstaþ* as. V. 17 pr.; *mølnæstaþa* np. V. 17 pr. är mer än tvifvelaktigt. I Arkiv IX s. 84 har Kock, hänvisande till bl. a. mlt. *molne* fvn. *mølna*, framhållit

[1] På det senare stället m. dat. och därför, såsom i formläran skall visas, analogiskt f. *for*.
[2] Ordet har utgått från samnord. ack. sing. neutr. *fyrra:* se formläran.
[3] Båda formerna uppkomna genom analogibildning; se härom formläran.

att ordet torde alternativt lånats till norden med *ø*. Att det konstant uppträder med denna vokalisation i vår hskr., där eljest öfvergången *y* > *ø* framför kakum. *l* blott alldeles undantagsvis spåras (se nedan), tyder ock på ett annat ursprung för densamma än nämnda öfvergång. § 45.

I *for* adv. 'förr' U. 16.1 har uppenbart ett *ø*-streck blifvit uteglömdt, i *forra* adv. Æ. 13.6 genom missförstånd utbytt mot *r*.

Den ljudlag, hvarom här är fråga, har behandlats af Kock i Arkiv IX ss. 50 ff. o. 235 ff. — Om uteblifvandet af öfvergången *y* > *ø* framför *rđ* — tydligen till följd af vokalens förlängning — vittna skrifningarna *byrþ* ns. I. 8 pr.; ds. Kk. 14; U. 8.1; as. Æ. 16 pr., þ. 10 pr.; *abyrþ* as. M. 31.3; *iarnbyrþ* ns. Æ. 16 pr. (2 g.); *iarnbyrþæ maal* np. Æ. 16 pr.; *byrþi* ds U. 10.1; *byrþi* 3 spk. U. 16 pr.; *myrþ'r* 3 spi. M. 16; *skyrþ* as. V. ind. Mindre säkert om ock långt ifrån osannolikt är, att de fåtaliga exemplen på *y* framför *rk* och *rm* — *yrk'r* 3 spi. M. 36; *yrknæþæ fæ* as. V. 23.1, 2 och *mysfyrm'r mysfyrmæ* 3 spi. Æ. 2.1; U. 2.1 — böra tydas på detta sätt. Att *y* icke afficierats af *r*, ifall på detta följde ett *i*-ljud, bevisar väl *byrias byriæs* 3 spi. H. 8 g. ex. Præf.; U. prol., ind.; 3 ppi. U. prol.; jf. äfven *firi* adv. H. præf. (§ 47). Samma förhållande återfinner man i östsvenskan, hvarom se Hultman, Östsv. dial. § 1.74. Huruvida en liknande inomdialektisk växling af *ø* och *y* är för handen framför kakum. *l* och suprad. *n*, kan på grund af *ø*-skrifningarnas fåtalighet icke afgöras. Östsvenskan har låtit *y* blifva *ø* också framför ett af *i* efterföljdt kakum. *l*; men å andra sidan röjer motsättningen *søn* (3 g.): dat. sing. *syni*, nom. plur. *synir* (3 g.) uti Sk. L:s Stockholmskodex en differentiering af *y* framför suprad. *n*, analog med den nyss framför *r* iakttagna.

Utom i de ofvannämnda fallen, där samnord. kort *y* framför *r* konsekvent representeras af *y*, kommer uti vår handskrift samma behandling till synes i ett antal strödda exempel: *fyrræ* adv. I. 7; U. 2 pr.[1]; *fyrst* adv. H. 5 g. ex. Kk. 1 pr.; U. 10 pr., 17 pr. (2 g.); *fyrstæ* nsm. Kp. ind. Dessa skrifningar, som gentemot de ofvan under a) anförda *ø*-skrifningarna utgöra en ringa minoritet — frekvensförhållandet är 11: 78 — företräda utan tvifvel en annan dialekt än dessa, en dialekt, i hvilken *y* alls icke påvärkats af ett följande *r*. — Icke håller kakum. *l* torde hafva i alla Cod. B 49:s dialekter framkallat öfvergången. Handskriften innehåller jämte det förut omtalade *Summar føl* skrifningarna *Dyl dyl* 3 spi. H. 9 g. ex. Æ. 14.3; U. 25.1 (2 g.); *dyli dyly* 3 spk. H. 21 g. ex. Kk. 17 pr.; U. 4 g. ex. 1.1; *dyliæs* 3 ppi. V. 22 pr.; *fylghæ* inf. Kg. 11 pr., V. 13.3; *fylghær* o. d. 3 spi. Æ. 14 pr. (2 g.), M. 20; *fylghiæ* o. d. 3 ppi. H. 6 g. ex. Kk. 12.2; *fylghæ* 3 spk. M. 32.1; *fylghæs* 3 spi. V. 1; *fylghæ fylgha* (ɔ: -*æ*) n, as. Kk. 15.2, Kg. 2.2, þ. 4.1; *fylghæ fal* as. þ. 4.1; *hemfylgh'r* ap. U. ind.; *mʒfylghþ mʒ fylgþ* as. U. 2.1, 8.1; *mæþ fylgh'r* np. U. 2.1; *tylt'r* ap. Æ. 14.2; *tylptum tyltum* dp. þ. 14.2; U. 25.1. Visserligen kan *y* i en del af formerna bero på att *l*-ljudet efterföljdes af *i* eller på analogibildning till former, där detta var fallet; men andra återstå, som förutsätta ett allmännare bevarande af detsamma i någon dialekt. Också bortsedt från de förra är *y*-skrifningarnas relativa frekvens ojämförligt större här än hos orden med *r* efter vokalen. Man torde däraf få sluta, att icke ens alla de dialekter, som haft ifrågavarande öfvergång framför *r*, låtit den inträda framför kakum. *l*. — Det får väl tagas för gifvet, att äfven suprad. *n* i någon eller några af dialekterna lämnat *y*-ljudet oförändradt. Något exempel, som skulle otvetydigt

[1] Jf. s. 60 not 2.

§ 45. ådagalägga detta, finnes icke i handskriften. De följande **kunna** härröra också från en dialekt med öfvergång af *y* till *ø* framför suprad. *n*, såvida ett på detta följande *i* hindrat densamma: *bryniu* as. þ. 14.2; *kyni* ds. U. 11.2, 16 pr.; *nøþsyn* n, as. Kg. 11 pr., Kp. 4 (3 g.); *syniæ* inf. Kp. 7; *syniær* 3 spi. V. 14.3; *syn* 3 spi. Kp. 7; U. prol.; *syns* 3 spi. U. 2 pr. (3 g.); *synd* nsf. U. 2 pr.; *syn* ns. 'son' Kg. 6 pr.; *synir* np. Kk. 1 pr.

H cod. 1609 samt U codd. B 12 och Sch. återgifva i regeln samnord. kort *y* framför *r*, kakum. *l* och suprad. *n* genom *y*. Af *ø*-skrifningar med *r* efter vokalen förekomma i H cod. 1609 blott *för* adv. 7 g. ex. M. 28.1; *först* adv. H. præf., Æ. 7 pr.; *förrä* adv. M. 36, I. 6, V. 15 (och *for* ɔ: *för* Æ. 2.1, *forrä* ɔ: *förrä* Æ. 16 pr.). Att de i Cod. B 49 alla motsvaras af dylika, bevisar till följd af *y*-skrifningarnas sällsynthet därstädes ingenting för grundhandskriften. I denna kan Cod. B 49:s *Summar føl* ännu icke hafva funnits; Cod. 1609 har nämligen i öfverensstämmelse med UL, hvarifrån textstället härstammar, *Sumar tenlongar*. Härigenom blir förekomsten i Cod. [B 49—1609 af *ø*-skrifningar med *l* efter vokalen ännu tvifvelaktigare än den annars vore, trots *fölghir* 3 spi. Æ. 14 pr., *fölghi* ns. þ. 4.1, *tölptir* ap. Æ. 14.2 i Cod. 1609. — U cod. B 12 innehåller en enda *ø*-skrifning — *før* adv. 7.1 — U cod. Sch. ingen, hvaremot uti Cod. B 49 såväl U I som U II innehåller skrifningar af hvartdera slaget. I U cod. [B 12—Sch.—B 49 hafva väl därför *y*-skrifningarna varit enrådande, och likaså i U II cod. [Sch.—B 49. Med hänsyn till att Cod. B 49 såväl i H som i U företer skrifningar med *ø* i mångfaldt större antal än de öfriga handskrifterna, är det icke otroligt, att de till största delen blifvit insatta först i densamma. Häraf skulle följa, att den ofvan antydda divergensen i behandlingen af *y* framför *r* och kakum. *l* funnits i B 49-skrifvarens dialekt.

§ 46. Samnord. kort *y* har, efter hvad det vill synas, framför ett *v*-ljud utvecklats till *ø*. I hvad mån öfvergången till äfventyrs varit ytterligare begränsad, framgår ej af exemplen,

øfningæ gs. I. 17. *øwirklæþi* ns. U. 10 pr.

De skäl, som tala för tillvaron af en sådan ljudlag, hafva redan blifvit framlagda i § 24, i sammanhang med konstaterandet af en utveckling *i* > *e*, parallell med den ifrågavarande.

Att blott en del af Cod. B 49:s dialekter karakteriserats af denna, tyckas skrifningarna *skiflæs* inf. þ. 4.2; *skyfling* ns. Kg. 6 pr.; *yfwr ywr ifwr iuær* prep. H. 8 g. ex. Kk. 19.4 utvisa.

Af de båda *ø*-skrifningarna förekommer den, som tillhör H, i jordabalkens slutvers och motsvaras i H cod. 1609 af en dylik (*öfwingä*). För öfrigt finner man här inga sådana. Mot *øwirklæþi* svarar i U codd. B 12 och Sch. *iwirklæþi*. Dessa fakta utpeka B 49-skrifvaren såsom den, hvilken insatt *ø*-skrifningarna. Jf. härmed § 24, slutet.

§ 47. Samnord. *y* har i svagtonig stafvelse öfvergått till *i*:

ifwr iuær prep. Kg. 7, 10.
iæmskild npn. Æ. 12.1.
*ofsinni*ˢ *arff* o. d. as. Æ. 13 pr.; U. ind., 17 pr. (2 g.).[1]
samsiskini sam siskini ns. U. 14 (2 g.).

[1] Uppkomsten och betydelsen af fsv. *ofsinni* med dess sammansättningar *ofsinnis arf* och *ofsinnis vatn* hafva icke blifvit tillfredsställande utredda. Schlyter öfversätter (Ordb. s. v.) det förstnämnda 'skada l. olycka' och synes fatta det som en utvidgning af fsv. *ofse* — enl. honom 'våldsamhet

Indirekt vittnar äfven *firi* adv. H. præf., hvilken form säkerligen lånats från den motsvarande prepositionen, om samma ljudlag. § 47.

---

l. något som på ett våldsamt sätt värkar' — isl. *ofsi* 'fåfänga, öfvermod, våldsamhet'; på annat ställe (Gloss. t. UL s. v.) tänker han likväl i stället på sammanhang med fsv. *osini* 'i en ond stund, olyckligtvis'. Mellan samma uppfattningar tvekar Rydqvist (Sv. spr. l. V s. 137 f., VI s. 336), blott att samhörigheten med *ofse* enligt hans förmenande skulle inskränka sig till att båda orden „utgått" från *of;* det förras *-sinni* kan, anser han, föras till *sinni* 'gång'. — Vi skola ej uppehålla oss med en kritik af dessa förslagsmeningar, som väl numera ingen lär vilja biträda. I stället kan det vara skäl att genomgå de ställen i litteraturen, där orden förekomma, för att med ledning af dem söka fastställa dessas betydelse. Som osammansatt möter *ofsinni* i Bj. R. 20.1: *komæ mæn i hafs nøþ. komb'ri a siorđ* (ɔ: *sior*) *oc ofsinnæ. oc þorwæ kastæ.*, i en liknande passus uti St. L. Sk. 11.1 samt i St. L. Sk. 14 (där det är fråga om haveri med lots ombord): *Komber a them sio ok offsinne, wari sakløs . . .*; på de båda senare ställena likväl icke i textkodex, där ordet ersättes af *opse.* Jämte *offsinnis watn* anträffas det dessutom i UL V. 23.1 och i den ord för ord därmed öfverensstämmande VML Bg. 23.4: *Nu kan bro bort gangæ. mz offsinnis watn. ællr eld. ok ær þy o før . . . Nu ligg'r bro þe sum offsinni ma æi at komæ . . .* Sammansättningen *ofsinnis arf* förekommer i UL Æ. 17 pr.: *Nu six um offsinnis arff. Sæz allt .j. bat samæn man ok konæ. ok barn mæþ þøm. wet ængin hwar fyrst dør. ællr lænxt liwær. gangi þær fæþærni til fæþærnis. ok møþærni til møþærnis. Sættiæs all .j. slæþæ bonde ok husfru. akæ all .j. enæ wak. wet ængin hwar lænxt liwær. ællr fyrst dør. gangi ok þ'r fæþærni til fæþærnis. ok møþærni til møþærnis. þæt kallr ofsinnis arff. Brindær allt inni. bonde. barn. ok husfru. wet ængin hwilikin fyrst dør. gangi ok þ'r fæþærni. til fæþærnis. ok moþærni til møþærnis. Gangær her a land . . .*; vidare i VML Æ. 13 pr., som nästan ordagrant upprepar detta stadgande, samt i de likaledes därifrån härstammande SML Æ. 6 (Cod. B; textkod. har *ofsimis arf*) — blott uti rubriken — och HL Æ. 13 pr.: *Um ofsinni*ˢ *arff. Gang'r hær a land. aka mæn i wak. forfaræs i eldi æll'r watni. arwæ . . .* På alla dessa ställen utom de båda sistnämnda är det fråga blott om olyckshändelser, förorsakade af vatten. Hvad särskildt *ofsinnis arf* beträffar, visa ordalagen i UL Æ. 17 pr. (och VML Æ. 13 pr.) tydligt, att därmed endast förstods arf efter drunknade personer. Då SML och HL låta denna term omfatta jämväl sådana fall, där arflåtaren omkommit genom vådeld eller för fiendehand, måste detta bero på ett lätt begripligt missförstånd af förebildens, UL:s formulering; att man tidigt upphört att förstå ordet *ofsinni*, visa äfven förvanskningarna *ofsime* i SML:s textkodex och *ofsvme off swiwe* m. fl. i vissa handskrifter af St. L. Schlyter har alltså varit på rätt väg, då han i glossaret till UL tänkt sig den möjligheten, att *ofsinni* betecknar endast en af öfversvämmande vatten vållad skada. Att han ej stannat vid denna uppfattning, beror säkerligen blott på att han med den ej fann någon anknytningspunkt för ordets härledning. Emellertid möjliggör just den en oklanderlig etymologi. Ordet har på ett tidigare stadium lydt *of-syndi;* öfvergången af *y* till *i* är regelrätt under förutsättning att senare kompositionsleden varit svagtonig, och assimilationen *nd* > *nn* efter svagtonig vokal spåras redan i de äldsta fsv. urkunderna (Noreen, Aschw. gr. § 292.2). Förra leden består af partikeln *of*, hvilken som bekant i sammansättningar uttrycker ett skadligt öfvermått. Senare leden är en *ia*-stamsutvidgning af subst. *sund*, till hvilket *ofsyndi* förhåller sig liksom fsv. *ofæfli* till *afl*, fvn. *ofmǽli* till *mál*, *ofviđri* till *veđr* o. s. v. Att den betecknat ett varande i eller nedsänkande under vattnet — alltså det samma som fsv. *kwaf* fvn. *kaf* — har man rätt att antaga på den grund att *sund* i fvn. äfven brukas i denna betydelse (jf. textcitaten hos Fritzner, Ordb.[2] s. v. under 1: påtagligen bör ordet ej i dem alla öfversättas 'simning'). För riktigheten af den tydning fsv. *ofsinni* här fått borgar det närbesläktade fvn. adjektivet *ofsyndr*, som förekommer i det tautologiska uttrycket *kafinn ok o.* (jf. Fritzner). Ett modernt ord, som exakt motsvarar hela betydelseomfånget hos *ofsinni*, står knappast att finna.

§ 47. Det är icke sannolikt, att den allmänna öfvergång af *y* till *i*, hvarom i § 43 varit fråga, ligger till grund för något af dessa exempel. De ord, som här äro representerade, uppträda med *i* också i sådana fsv. urkunder, där nämnda öfvergång icke kan spåras. Man märke ock i Cod. B 49 motsättningen *skyldum* dpm. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.; *skyldust'r* (ɔ: *-æst'r*) nsm. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.; *skyldæsti* npm. U. 12; *skyldæstæ* gpm. I. 4; *skyldæsta skyldæstæ* bf. dsm. Æ. 8.1, I. 15 (2 g.); *skyldæstu* bf. dpn. U. 7.3: *iæmskild* (jämte *iæmpskyld'r* npm. Æ. 12.3) samt *syskin* ns. U. 11.2; np. Æ. 8.2, 11, 12 pr.; U. 11 pr.; *syskini* o. d. ns. U. 4 g. ex. 11 pr.; as. U. 11.2; np. U. 5 g. ex. 11 pr.; *syskina* (ɔ: *-ns*) gs. U. 11 pr.: *samsiskini sam siskini.*

Den öfvergång af *y* till *i*, som uti fsv. ofta visar sig i en del prepositioner och i vissa kompositas slutled, har först af Kock, Arkiv IV s. 163 ff., ställts i sammanhang med deras tonsvaghet. Enligt hans mening har likväl icke denna ensam förmått åstadkomma öfvergången. Han fasthåller a. st. vid den förut af andra uppställda satsen, att förekomsten af ett *i*-ljud i följande stafvelse utgjort ett nödvändigt villkor för densamma. I Arkiv XI s. 332 ff. modifieras detta därhän, att äfven en omedelbart föregående palatal konsonant — eller rättare ett efter denna utveckladt konsonantiskt *i*-ljud — kunnat i förening med stafvelsens aksentsvaghet delabialisera *y*.

En inskränkning af öfvergången till dessa båda fall antydes emellertid icke af det fsv. språkmaterialet, utan motsäges tvärtom af detsamma. Det är nog sant att hos de ord, där den visar sig, följande stafvelse synnerligen ofta innehåller ett *i*. Men det gäller äfven om andra ord med samnordiskt *y* i rotstafvelsen och är helt naturligt i betraktande af detta ljuds uppkomsthistoria. Och om än de fall, där ett ur *y* utveckladt *i* icke åtföljes af samma ljud i ändelsen, delvis kunna otvunget tillskrifvas analogiens inflytande, så är det dock långt ifrån alltid händelsen. Omöjligheten att på denna väg tillfredsställande förklara de fsv. adjektiven *iamskilder, oskilder* och *giælskildugher* samt subst. *landskild* har ock tydligtvis ledt Kock till det antagandet, att här en särskild ljudlag varit värksam. Också efter palatal konsonant (+ därur utveckladt *i*) skulle *y* i relativt oaksentuerad stafvelse blifvit *i*. Men härmed äro vi i alla fall icke hjälpta, då vi komma till adjektiven *faniter* 'fåfäng' (MP 1 s. 29; jf fvn. *fánýtr*) och *uniter* 'onyttig' (VGL I M. 5; fvn. *únýtr*), hos hvilka generaliseringen af ett *i*, som skulle utvecklats blott i former med ändelsevokalen *i*, ej är mindre osannolik än hos *iamskilder* och *oskilder*. Jämväl fsv. *thordin* 'tordön' (LB 3 s. 186 o. fl.) förblir oförklaradt, ty singularen, som väl på grund af ordets betydelse var vida öfvervägande brukad, innehöll inga former med *i* efter rotstafvelsen. Då Noreen ej upptagit Kocks senare regel i sin Aschw. gr., är fördenskull därom ingenting att säga. Däremot kan man icke gifva honom rätt, då han (§ 101) tvärtemot all sannolikhet antyder, att vokalisationen i *iamskilder oskilder*, inom hvilkas flexionssystem ju formerna med *i* uti ändelsen utgjorde ett försvinnande fåtal, utbredt sig från dessa.

De svårigheter, som sålunda uppresa sig framför oss, komma vi knappast förbi utan att helt och hållet afstå från tanken att öfvergången i fråga vore bunden vid grannskapet till ett följande *i* eller en föregående palatal. En annan omständighet gör ock dess berättigande misstänkt. I fsv. har en delabialisering af *ø* egt rum under inflytande af stafvelsens aksentsvaghet, utan att, så vidt man vet, några andra faktorer behöft medvärka: se härom i synnerhet Kock, Arkiv V s. 96 noten, samt Noreen, Arkiv VI s. 329 o. Aschw. gr. § 146.2.

Visserligen företräder det *e*-ljud, som de hithörande exemplen uppvisa, merendels äldre långt § 47.
ø. Men då kort *ø* var ganska sällsynt i fornspråket och dessutom åtminstone ett kortvokaliskt exempel värkligen finnes, *alskens* i Cod. Bildst. etc.[1], står nämnda förhållande ej i vägen för antagandet att öfvergångarna *y* > *i* och *ø* > *e* uti aksentsvag stafvelse skett i ett sammanhang. Under denna förutsättning, hvars sannolikhet svårligen kan bestridas, är det icke mycket troligt, att den förra delabialiseringen varit inskränkt inom trängre gränser än den senare.

Enligt den formulering Noreen gifvit de båda ljudreglerna skulle emellertid öfvergången *y* > *i* i en riktning sträckt sig längre än öfvergången *ø* > *e*. Den förra skulle inträdt i icke-hufvudtoniga stafvelser, den senare endast i svagtoniga. Att också de starkt bitoniga stafvelserna delabialiserat *y* måste dock tills vidare anses obevisadt. De sammansättningar, som i sin slutled förete ett på denna väg uppkommet *i*, kunna lika väl som de med *e* tänkas haft densamma obetonad eller svagt bitonig.

Också inom Cod. B 49:s dialekter kan man jämte denna öfvergång *y* > *i* iakttaga en parallell utveckling *ø* > *e* (> *æ*). Se härom § 60. — På frågan, huruvida vår ljudlag gällt för alla Cod. B 49:s dialekter, lämnar handskriften icke något svar. Att så icke varit fallet bevisas naturligtvis ej af de i densamma förekommande exemplen på oförändradt samnord. *y* i en preposition eller senare leden af ett kompositum, bland hvilka märkes, utom *iæmpskyld'r* npm. Æ. 12.₃, *yfwr ywr* prep. H. 6 g. ex. Kk. 19.₄.

— Med stöd af skrifningarna *fira* am. V. 15; *firæ* af. Kk. 8; *firatighi firæti* num. Þ. 4 pr.; U. 6.₃ skall i § 73 visas, att ett ur samnord. *iǫu* utveckladt *y* behandlats liksom det ursprungliga.

Samnord. *ǫ*.

§ 48. Samnord. kort *ǫ*[2] har delabialiserats till *a*, såframt det ej före ljudlagens genomförande undergått förlängning — hvilket det sannolikt gjort fram-

---

[1] Ingen anledning har man att med Noreen i Aschw. gr. § 149 anm. 1 skilja *alskens* från de öfriga exemplen på *e* för *ø* i senare leden af ett kompositum och sammanhålla det med exemplen på reducerad vokal i obetonad stafvelse (gen. sing. *henne*, 3 pl. *ære* o. likn.).

[2] Huruvida något exempel på samnord. långt *ǫ* finnes i Cod. B 49, är osäkert. Enligt Noreens antydan i Aschw. gr. § 104 anm. 3, 5 vore dess ljudlagsenliga fortsättning i fsv. snarast genomgående *ō*. Denna åsikt grundar sig därpå, att ett framför *rt rd* förlängdt *ǫ* företrädes af nämnda ljud i fsv. *ortogh* och nsv. *mol-* (som Noreen, utan tvifvel med rätta, sammanställer med fvn. *mǫrđ* f. **mǫrgđ* 'stor mängd'). Det gifves ännu ett tredje exempel på samma behandling: det *morþ* som ingår i de fsv. ortnamnen *Amorþ*, *Øþmorþ* och *Morþbækker*. Detta *morþ* och dess sidoform *marþ* i fsv. *Marþbækker* och *Kolmarþ* hade betydelsen 'gränsskog'; de anförda ortnamnen afse sålunda de skogsmarker, som åtskilde Värmland och Dal, Gästrikland och Hälsingland samt Södermanland och Östergötland. Ordet måste därför identifieras med fht. *gimarchida* f. 'confinium'. Det samnord. *mǫrđ*, som ligger till grund för fsv. *morþ* 'gränsskog', förhåller sig till urnord. *ʒamarkiþu* liksom det, hvarur nsv. *mol-* framgått, till urnord. *marʒiþu*. Enligt ljudlagarna borde dessa ord förete rotvokalen *æ* hela flexionssystemet igenom. Tydligtvis hafva de på grund af anslut-

§ 48. för *rđ* och möjligen framför *rt* — eller deltagit i någon af de öfvergångar, som behandlas i §§ 49, 50:

an as. M. 1.4.
band n, ap. Kk. 6.3, M. ind.
hand as. M. 15 pr., 1, V. 5 pr.
(*hatter*:) *iærnhat* as. Þ. 14.2.
Land land n, ap. V. 1 (2 g.), 18 pr. — *spannaland* ap. I. 11.1.
last'r ns. Kp. 3.
(*rast*:) *styltingx rast* (ɔ: *styttingx r.*) n, as. V. 15 (2 g.).
spand'r ns. Kk. 6.1; *span* as. M. 32 pr.[1]

---

ning till *i*-stammarna kommit att böjas, först *mærđ*: gen. *marđaʀ* etc. och sedan *mǫrđ*: gen. *marđaʀ* etc.: jf. t. ex. fvn. *ǫld*: gen. *aldar* för äldre **æld*: gen. *aldaʀ* (got. *alds* f.). Så är ock fvn. *einǫrđ*, *iþō*-abstraktum till adj. *einarđr*, att förklara. Ett bortfall af *k* mellan *r* och *þ*, sådant identiteten af fht. *gimarchida* och fsv. *morþ* förutsätter, är redan med hänsyn till den i fvn. påvisade utvecklingen *rks* > *rs* och *rkt* > *rt* (t. ex. *vers*, gen. af *verk*, *iartegn* f. äldre *iark-tegn;* se Noreen, Aisl. gr.[3] § 281.6) icke osannolikt. Direkt bevisas detsamma af fvn. *hannyrđ* f. 'kvindeligt Haandarbeide'. Falk, Arkiv III s. 89 f., härleder detta från äldre *hand-gørđ*, utan att dock kunna tillfredsställande förklara senare kompositionsledens rotvokal *y*. Rätta förhållandet är uppenbart, att *-yrđ* går tillbaka på äldre *-[u̯]yrkþ*, *iþō*-afledning af verbet *[u̯]yrkia* 'arbeta'. En annan etymologi för fsv. *morþ* 'gränsskog' — att det vore en dentalafledning af nsv. dial., no. *mōr* 'skog, särskildt sådan som växer på kärrmark', fht. *muor* 'moras', fs. ags. *mór* 'kärr' och 'hed' o. s. v. — har Noreen framställt i Sv. etym. s. 54 f. Den här meddelade är att föredraga både emedan den återför ordet på en urform, som faktiskt är för handen i ett annat språk, och därför att den tager hänsyn till dess specifika betydelse 'gränsskog'. Förhållandet mellan fsv. *morþ* och *marþ* ligger det naturligtvis närmast att uppfatta så, att dubbelformer uppstått genom olika utjämning af *u*-omljudsväxlingen i flexionen *mǫrd*: gen. *marđaʀ* etc. Men man kan ock tänka sig en annan möjlighet: att skrifningarna *morþ* och *marþ* återgifva en enda form, som till sonant haft en vokal mellan (slutet) *ō* och *ā*, d. v. s. öppet *ō* eller *å̄*. Detta göres i någon mån sannolikt af att fsv. *Amorþ* i våra dagar uppträder som *Åmål* (icke *-mol*) och att HL:s båda handskrifter benämna en och samma lokalitet än *Morþbækker*, än *Marþbækker*. Om långt *ǫ* sålunda icke sammanfallit med långt *o*, är väl en liknande vacklan i beteckningen orsak till att man i Västgötaurkunderna finner, jämte *ortogh*, skrifningen *artogh*. Man kan visserligen invända, att nsv. *mol-* synes öfverallt uttalas med slutet *o*. Detta kunde dock bero på en folketymologisk anslutning till subst. *morþ* 'homicidium'; jf. ty. *Mord(s)* i förstärkande betydelse. — Kock sluter af fsv. fda. *øl* 'rem', nda. *sølle* 'stackars' (< *sǭlʒe*) till att det urspr. långa *ǫ*-ljudet framför *r* och kakum. *l* öfvergått till *ø*, liksom det korta (Fsv. ljudl. s. 479 f.; Arkiv XV s. 212). Denna sats vederlägges, menar han, ingalunda af fsv. *ortogh* och nsv. *mol-*, hvilka på sin höjd bevisa något i fråga om det förlängda *ǫ*-ljudet. Det är väl dock mindre sannolikt, att detta skulle blifvit *o*, om såväl kort som ursprungligen långt *ǫ* blifvit *ø* i samma ställning. Å andra sidan låta sig hvarken exemplen på *o* för *ǫ* framför *rt rđ* eller de på *ø* framför kakum. *l* bortförklaras. Motsägelsen kan väl lösas blott på ettdera af dessa sätt: de båda behandlingarna tillhöra skilda dialekter — något sådant har Kock äfven tänkt sig — eller ock har det långa *ǫ*-ljudet i olikhet med det korta blifvit *ø* endast framför kakum. *l*, icke framför *r*. — För de samnord. former, som innehöllo långt *ǫ*, finna vi i vår hskr. regelbundet skrifningar med *a*. I hvad mån detta återger ett öppet *ō* (l. *å̄*) eller ett analogiskt *ā*, är ej möjligt att afgöra.

[1] Jf. fno. ack. *spǫnn*. Hos Fritzner, Ordb.[2], antages ordet vara fem., liksom *spǫnn* 'spithama'. Det gifves emellertid ingenting, som talar emot att det är mask. liksom fsv. *spander*; utom nämnda ack.-form är endast (den med fsv. gen. sing. *spanna* öfverensstämmande) gen.-formen *spannar* belagd.

Kock har i Fsv. ljudl. s. 469 och Arkiv V s. 95 på följande sätt formulerat regeln § 48.
för behandlingen af kort *ǫ* i önord.: „1) det öfvergår till *ø* (*ö*) a) framför *r* b) framför kort *l*-ljud, när detta står i slutljud eller före vokal; 2) det öfvergår till *u* framför *gg*; 3) det kvarstår för öfrigt såsom *o*". En afvikande åsikt beträffande den spontana fortsättningen af ljudet har i Finländska bidrag s. 94 ff. framställts af denna afhandlings författare: kort *ǫ* skulle, där det ej särskildt påvärkats af den efterföljande konsonanten, hafva öfvergått till *a*. Där påpekades nämligen, att man i önord. hos de *ō*- och *u*-stamssubstantiv, som tidigare företett en växling *ǫ* : *a*, i regeln finner *a*, hvaremot hos dem, i hvilkas flexionssystem *io* och *ia* växlat, den förra diftongen är lika vanlig som eller vanligare än den senare. Motsatsen är, framhölls där vidare, alltför utpräglad för att ej hafva en särskild grund, och denna kan ej gärna vara någon annan än den nämnda.

Denna hypotes har, om man frånser att Noreen i Aschw. gr. § 68 anm. medgifvit möjligheten af att *ǫ* i vissa fsv. dialekter blifvit *a*, icke rönt något beaktande. Likväl har v. Friesen ansett densamma förtjäna en formlig vederläggning i Nord. studier s. 274 ff.

Äfven om man icke kan anse att han lyckats gendrifva hypotesen, måste man gifva honom rätt däri, att de exempel på en utveckling *ǫ* > *o* eller *å* (i starktonig stafvelse), hvarå Kock m. fl. beropat sig, till största delen värkligen äro sådana. Och man är honom tack skyldig för det han till dem lägger ytterligare några. Ty sedan dessa kommit till, är den regel alldeles omisskännlig, efter hvilken *ǫ* i vissa fall blifvit *o* (eller *å*) och — i andra icke.

Förhållandet är nämligen det, att hos de allra flesta af de anförda exemplen och, det kan ej nog starkt betonas, hos alla säkra, vokalen står antingen framför guttural konsonant eller framför dentalt *l*. Vi ha å ena sidan fda. *logh*, fsv. *loghman* och fsv. *Hogne;* vidare de af v. Friesen a. st. påvisade nsv. *såg* f., nsv. dial. *dråg* f. 'långsträckt fördjupning i marken, dalsänka' och nsv. dial. *lǫg* m. 'varmt vatten hvari något kokas l. tvättas' (fvn. *lǫgr* m.)[1]; dessutom fsv. *ox* (fvn. *ǫx*), *skrok* och *nokor.*[2] Å andra sidan fsv. *bolder* m., ä. nsv. *gräswåll* och fsv. *troll* (= fvn. *trǫll*).

De åberopade exemplen med en annan konsonant efter vokalen äro blott tre — nsv. dial. *trost* 'trast', fsv. *hovuþ* med dess afledningar samt fsv. *rost* 'rast' — och intet af dem afger ett bindande bevis för att *o* äfven i detta fall vore den önord. representanten för samnord. *ǫ*.

Von Friesen, som hyllar en motsatt åsikt, yttrar om det första exemplet: „det ligger dock närmare att hålla nsv. *trost* samman med fvn. *þrǫstr*, nsv. *trast* än med nht. *drossel*"[3].

---

[1] Förekommer i Östergötland (Ydre h:d) uti sammansättningen *fåralǫg* samt i Hälsingland (Delsbo *lòg* — d. v. s. lmalf. *lǫg*, jf. Sv. landsm. XI. 4 s. 80 — 'vatten hvari växter kokats').

[2] Skrifningen *ox* förekommer dock blott 1 g. i VGL I och är därför möjligtvis ett *øx* med bortglömdt *ø*-streck.

[3] Han framhåller detta för att motivera, att han finner „Hultmans analys af de ord som Kock ansett innehålla *o* (< *ǫ*) icke alltid öfvertygande". Den åsyftade uppsatsen i Finl. bidrag berör emellertid ej med ett ord nsv. *trost*. — Ett likartadt misstag, som v. Friesen gör sig skyldig till i Nord. språkhist. s. 50 noten, må i detta sammanhang rättas. Han säger där, att „Hultman anf. arbetet" — d. v. s. Finl. bidrag — „s. 121 söker åt fsv. *sior*, *snior*, *slior*, *mior* vindicera ett ljudvärde *siǭr* *sniǭr* o. s. v." och framdrager särskilda argument för att sonanten i dessa ord icke är

§ 48. Argumentet förefaller nog så öfvertygande, om man icke närmare undersökt saken. Men denna framstår i ett annat ljus, då man kommer underfund med att „nsv. *trost*“ åsyftar dalmålets *trǭst* (Älfd.), *trǫst* (Mora), *trǭst* (Orsa); att ordet uppträder med slutet *o*, utom i en del af Dalarna, inom de svenska och norska landskapen sydväst och väster om detta — åtminstone Värmland (Noreen, Ordb. öfver Fryksd. målet; Kallstenius, Sv. landsm. XXI. 1 s. 169), Bohuslän (Nilén, Ordb. öfver allm. målet i Sörbygden), Solör (Larsen, Lydl. i den solørske Dial. s. 89), trakterna kring den inre Kristianiafjorden, Vestfold, Ringerike och Hedemark (Ross, Ordb.); samt att Solörsdialektens *trost* icke låter sig på grund af dess ljudlagar härledas från en form med kort *ǫ*, åtminstone icke omedelbart (Larsen a. st.), utan endast, liksom *hostə* vb., *ost* m., från en med långt *o*. Då det ju är högst otroligt, att samma form i ett landskap skulle haft en upprinnelse, i ett angränsande en annan, får det väl anses tämligen säkert, att också det *trost*, som förekommer i de svenska dialekterna, närmast framgått ur *þrōst*. Under dessa omständigheter torde det ligga närmare att uppfatta det öppna *o*-ljud, som i en del dalsocknar tillkommer ordet, såsom ett förkortadt långt *o* än såsom den omedelbara fortsättningen af kort *ǫ*. För öfrigt kan ju, äfven om det senare alternativet mot all sannolikhet vore det riktiga, något vitsord beträffande *ǫ*-ljudets utveckling i hufvudmassan af de önord. dialekterna omöjligen tillerkännas dalmålets *trost*. Det är kändt och erkändt, att denna dialekt i många punkter — en del af dem uppräknar Noreen i Sv. landsm. IV. 1 s. 7 — skiljer sig från de förra och ansluter sig till norskan (hvarest urspr. *ǫ* allmänt företrädes af ett öppet *o*-ljud).

Icke häller fsv. *hovuþ* och dess afledningar *hofþa* vb. och *Hofþi* n. pr. stödja på något vis åsikten om fsv. *o* såsom den spontana representanten för samnord. kort *ǫ*. Dessa former kunna endast upplysa om behandlingen af det i diftongen *ǫu* ingående *ǫ*-ljudet, hvilket som bekant gått andra vägar än det självständiga. Det är nämligen intet tvifvel underkastadt, att fsv. *hovuþ* (och fvn. *hǫfuð*, fno. *hafuð*) är direkt utveckladt ur ett ursprungligt *hǫuƀuð*, och dat. sing. *hofþe* etc. samt de ofvannämnda *hofþa* och *Hofþi* från detsamma utgångna nybildningar, som trädt i stället för ljudlagsenligt *høfþe* (< *hǫuƀði*) o. s. v. Att förhållandet är sådant och att icke, såsom tidigare antagits, ordet ursprungligen lydt *haƀuð*, men i dat. sing. *hǫƀði* (< urnord. *haƀuðē*), bevisar framför allt böjningen *hovoþ*: dat. sing. *høfþi* i VGL I och andra fsv. urkunder.[1] Den differentiering af diftongen, som här framträder, kan hafva försig-

---

identisk med *ǭ*. Verba formalia på det anförda stället äro emellertid: „Att ä. fsv. *sior snior slior mior* det oaktadt i y. fsv. uppträda som *siø sniø sliø miø* antyder att i de förra formerna *o* betecknar ett ljud, öppnare än det vanliga långa *o*.“ Härmed behöfver naturligtvis icke *ǭ* åsyftas.

[1] I VGL I böjes ordet konsekvent på detta sätt. Där förekommer dels *hovoþ hovod houod* as. Kk. 10 pr., 1, 2, Md. 12.2, VS 1.1, FB 10.1 samt *houod syndir* ap. Kk. 4; *houodtiundæ* o. d. as. Kk. 4, Br. 2 (8 g.); *houodtiundæ houod tindæ* inf. Kk. 3, Br. 2; *hovodtiundaþo* 3 ppti. Kk. 3 — dels *høfþi* ds. S. 4.3, 5 („*høspi*“), O. 6, 10. Också DL visar, jämte *o* (7 g.) eller *u* (2 g.) i de osynkoperade formerna, *ø* i dat. sing.: *høfþi* M. 13; men alternativt äfven *o*: *hofþi* þg. 13 pr. Ur Cod. Bur. anför Söderwall i sin Ordbok en mängd exempel på *howoþ howþ huuuþ* o. d. — städse med *o* l. *u* — men vid sidan af *hofþe* s. 149, *hofþeno* s. 74, *hofþom* s. 129 skrifningarna *høfþe* s. 209, *høfþom* s. 71. Ännu i andra fsv. urkunder, såsom SML:s textkod., Cod. Bildst., Cod. AM 787 4:o (tr. i Med. Post. 1), kommer en böjning *hovuþ*: dat. *høfþe* etc. på samma sätt till

gått sålunda, att ljudförbindelsen *-ȣðu-* förbytts i *-ðu-* genom en dissimilation, jämförlig med § 48.
den som i fsv. låtit *-rðr* blifva *-ðr* (Noreen, Aschw. gr. § 320.2).[1] Då det onekligen är möjligt, att förra komponenten i diftongen *ǫu* vid denna tid ej var identisk med det vanliga *ǫ*-ljudet, är det klart att fsv. *hovuþ* o. s. v. icke bevisar någonting i fråga om behandlingen af det senare. Fornnorskan har ju (alternativt) *a* i *hafuð*, liksom i diftongen *au*, fastän det självständiga *ǫ*-ljudet kvarstår oförändradt.

Med större skäl kunde det tredje exemplet åberopas — det i ÖGL och Greg. förekommande *rost* — om det uppvuxit på svensk grund Men detta är åtminstone osäkert. Vi behöfva visst inte gå ända till ndl. mht. *rust* för att finna stöd för denna mening. I ett språk, hvars inflytande på medeltidssvenskans ordförråd varit långt större än nederländskans och medelhögtyskans, nämligen medellågtyskan, har ordet i fråga formen *roste*. Från detta håll har det i ä. nda. mötande *rost* med skäl antagits förskrifva sig (Kalkar, Ordb.). Och det är väl inte så orimligt att fsv. *rost* har samma ursprung.[2] Häremot må man icke anföra några sådana „reala skäl", som att svenskarna af gammalt egde både själfva begreppet och ett eget uttryck för detsamma, hvarför någon import ej behöfde ske (jf. v. Friesen a. a. s. 279). Det gifves ju oräkneliga exempel på att ett inhemskt ord uttrångts af ett liktydigt lånord.

Lämna vi dessa tre mer eller mindre tvifvelaktiga fall ur räkningen — något som en oklanderlig metod ålägger oss — komma vi alltså till följande regel: kort *ǫ* har öfvergått till öppet *o* framför guttural konsonant och dentalt *l*. Under denna regel kunna ock inbegripas exemplen på *o* såsom *u-* l. *w*-omljud af *a* framför *gg*, t. ex. fsv. *dog* 'dagg', fsv. fda. *hog* 'hugg'. Att icke blott *ll*, utan äfven *ld lt* — med andra ord hvarje påföljande dentalt *l*-ljud — framkallat öfvergången, har man allt skäl att antaga, om än några former med *-old- -olt-* för *-ǫld- -ǫlt-* icke påträffats.

Denna de gutturala konsonanternas och det dentala *l*-ljudets invärkan på *ǫ* står i samklang med den benägenhet att förskjuta en föregående guttural vokal åt *u*-hållet — eller hindra dess förskjutning åt *a*-hållet — som de i andra fall visa. Här må endast erinras om motsättningen *hiog, miok, thiokker* etc.: *biørn, miødher, miølk* etc. i y. fsv. (Hultman, Östsv. dial. § 1.9, not 1; Kock, P.-B.-S. Beitr. XX s. 117 f.; blott ett relativt öppet *o* undergick progr.

---

synes. Ett *høvuþ* tyckes visa sig endast i Kg. styr. (ur hvilken äfven synkoperade former med *ø* antecknats).

[1] Också Noreen förklarar i Aisl. gr.[3] § 94.1 fvn. *hǫfuð* fsv. *hovuþ* så, att det omedelbart härstammar från ett urspr. *hǫuðuð*. Dock tänker han sig behandlingen af diftongens senare komponent annorlunda än här föreslagits. Enligt honom har *ð* till följd af sin ställning framför *u* blifvit halfvokal och bortfallit, hvarefter diftongens *u* blifvit *ȣ* och deltagit i den allmänna öfvergången af detta ljud till spirantiskt *v*. Det är ju möjligt att denna uppfattning är den riktiga. Noreen tyckes icke hafva observerat, att ordets flexion i en del fsv. urkunder direkt vittnar om en växling mellan enkel vokal i de böjningsformer där *ð* efterföljdes af *u* och diftong i de synkoperade. — Den ofvan meddelade härledningen af fsv. *hovuþ* ur äldre *hǫuðuð* har tillkommit oberoende af Noreens hypotes.

[2] Mlt. feminina (och neutrala?) substantiv på *-e* ombildades, då de inlånades i svenskan, ej sällan till ändelselösa. T. ex. mlt. *veide* f.: fsv. *feghþ;* mlt. *gemene* f.: fsv. *gemen;* mlt. *leide* n. (jf. mht. *leite* f. 'Leitung'): fsv. *leidh*.

§ 48. *i*-omljud) samt om att *a*-omljudet af *u* i fsv. dialektiskt uteblifvit framför *ll ld lt* (t. ex. *[om] kull, muld, hult;* se f. ö. Exkurs I) och att *a* uti vissa nordsvenska dialekter i samma ställning öfvergått till ett öppet *o* (t. ex. dalm. *ko̱la, o̱lda* 'hålla', *so̱lt;* se Hultman, Nord. studier s. 234 not 2).

Men om *ǫ* endast framför gutturaler och dentalt *l* sammanfallit med *o* och endast framför *r* och kakuminalt *l* blifvit *ø*, hvad har det då blifvit framför andra konsonanter? Vi finna här regelbundet i stället för detsamma *a*. En öfvergång af kort *ǫ* till *a* har bevisligen egt rum inom en dialekt, som väl ej hör till de ursprungligen svenska, men i alla fall omedelbart gränsar till dem, nämligen bohuslänskan. Tack vare den omständigheten, att det ur *ǫ* utvecklade *a*-ljudet ej fullständigt sammanfallit med det ursprungliga, är öfvergången här alldeles uppenbar. Böjningen sing. *lann* (med öppet *a*): plur. *lann* (med slutet *a*) i Sörbygdmålet (Nilén, Ordb.) måste ljudlagsenligt fortsätta den samnord. böjningen sing. *land:* plur. *lǫnd*. Är det då så osannolikt, att i önord. den ljudlagsenliga fortsättningen af samnord. kort *ǫ*, så vidt det ej särskildt afficierats af den påföljande konsonanten och ej förlängts, är *a*?

— Om behandlingen af de samnord. diftongerna *iǫ* och *ǫu* samt triftongen *iǫu* se resp. §§ 67 f., 79 f. o. 69 ff.

§ 49. Samnord. kort *ǫ* har framför guttural konsonant (och sannolikt äfven framför *ll ld lt*) öfvergått till öppet *o*:

hognær npf. þ. 15. *skrok witnj* as. þ. 10 pr.

Se ang. denna ljudlag § 48.

Analogibildning till de former af verbet *hugga,* som genom den i § 6 omtalade ljudlagen erhållit rotvokalen *u* (för samnord. *a*), torde ligga till grund för *aff hug* n, as. Kg. 10, M. 17; *hug wakn* as. Æ. 14.2. Väl anser Kock (Fsv. ljudl. ss. 469, 476 f., Arkiv V s. 95 f.) *u* vara den normala fön. representanten för *ǫ* framför *gg,* medan de fsv. alternativa formerna med *-ogg-* skulle tillhöra en del dialekter, där det ännu ej hunnit utvecklas. Men han har själf i Arkiv X s. 317, XII s. 243 härledt den tvåfaldiga vokalisationen i fsv. *skrok skruk* från en flexion *skrok:* dat. *skrukku̧i*. Och Noreen ser på goda grunder i den senare formens *u̧* den väsentliga orsaken till att *o* här utvecklats vidare till *u* och antager, att också hos ord med *gg* (och *ŋg*) efter *ǫ*-ljudet dettas utveckling till *u* varit inskränkt till det fall att ytterligare ett *u̧* följde (Aschw. gr. § 109). Riktigheten af denna hypotes bevisar motsättningen *hågg* subst. (jämte *hugg*): *hugg* vb. (< *hugga*) i vissa österbottniska och estländska mål (Vendell, Ordb. öfver Pedersöre-Purmomålet; Freudenthal o. Vendell, Ordb. öfver estl.-sv. dial.). Med densamma går också det väl ihop, att Västgötaurkunderna, där *u* är den vanliga rotvokalen hos verbet *hugga* och subst. *hugg,* likväl några gånger visa *o* i 3 sing. pres. ind.[1] af det förra: *Hoggær hogg'* VGL I O. 6; III. 87, och gen. sing. af det senare: *hogs* VGL I þ. 3 pr.; II þ. 24. Så ock, att vi i vår hskr. jämte *Huggæ* 3 ppi. M. 14.1; *huggi* 3 spk. V. 15; *halshuggin* nsm. Æ. 16 pr. finna *hognær* npf. Däremot bör väl det genomgående *-ogg-* i vissa fsv. urkunder (t. ex. SML) snarast förklaras så, att denna ljudförbindelse dialektiskt ej ens framför *u̧* blifvit *-ugg-*.

Också det *ǫ*, hvartill samnord. *a* genom särspråkligt *u*- l. *w*-omljud utvecklats, ifall det efterföljdes af *gg kk ng nk* + son. l. konson. *u*, har deltagit i den ifrågavarande öfvergången (och delvis utvecklats vidare till *u*). Se § 6. § 49.

§ 50. Samnord. kort *ǫ*[1] har framför kakuminalt *l* — och helt säkert äfven framför *r*[2] — öfvergått till *ø*:

(*øl*:) *pæningx øll* as. Kg. 4.1 -- *ølbuþin* nsf. Æ. 2.1 — *ølbuþz mæn* np. Æ. 2.1 — *ølfriþ'r* ns. Æ. 2.1.

Denna ljudlag har först påvisats af Kock i Fsv. ljudl. s. 464 ff. o. Arkiv V s. 95 ff.

Samnord. *æ*.

§ 51. Samnord. *æ* kvarstår, med de i §§ 52—56 omtalade inskränkningarna, såsom *æ*. T. ex.

færræ npm. Kk. 4 o. fl.; U. 13.
fæst pt. pc. asn. V. 10; U. 1.4 o. fl.
hær ns. Æ. 13 pr.; U. 17 pr.
mæn np. H. præf. o. fl.; U. 1.3 o. fl.
næst'r npm. Æ. 13 pr.; U. 11.3.
pænningæ ap. Kk. 6.1 o. fl.; U. 25 pr.
rænir 3 spi. M. 20; U. 1 pr. o. fl.
twæggiæ gpm. Æ. 7 pr.; U. 7.1.
ærfwr 3 spi. Æ. 3.1 o. fl.; U. 3.1 o. fl.
æt ds. U. 19.

Former med rotvokalen *æ* afse tydligtvis också det felaktiga *full'r* 3 spi. Kk. 1.2 samt en mängd skrifningar, i hvilka samnord. *æ* motsvaras af bokstafven *a*: *bak* as. V. 13.2; *frandær frand'r* np. Æ. 1.1, 7 pr.; U. 1.1; *fall'r* 3 spi. Kg. 7; *fallæ* 3 ppi. Æ. 6.1; *fariur* ap. V. 18.2; *fastæ* 3 spi. Æ. 1.1; *fastu* as. þ. 13.1; *fastningæ stafwnæ* ds. Æ. 1.4; *Lagg'r* 3 spi. I. 11.1; *man* np. U. 17 pr.; *marki* ap. V. 11 pr.; *nampd* ns. Æ. 16 pr.; *saliæ* inf. U. 9.1; *Sat'r* 3 spi. I. 9; *satiæ* 3 ppi. þ. 4 pr.; *satz* 3 spi. Kg. 4.1; *aft'r* adv. 'efter' Æ. 12 pr.; *aftir* o. d. prep. H. 5 g. ex. Kg. 6 pr.; *all'r* o. d. konj. Kg. 1.1, 2 pr., I. 17; U. 7.1 (2 g.), 14. I dessa skrifningar har ett *æ*-streck blifvit uteglömdt; dock tyder den talrika förekomsten af *aft'r, aftir* o. d. samt *all'r* o. d. på att här förväxling med adv. *apter* 'åter', resp. nom. plur. mask. och nom. ack. plur. fem. af adj. *alder* spelat in. Jf. § 5.

— Om behandlingen af den samnord. diftongen *æi* se § 74 ff.

§ 52. Samnord. långt *æ* har framför konsonantiskt *i* utvecklats till *e* (efter hvilket *i̯* bortfallit). Detta *e* har, om det kommit att omedelbart efterföljas af en starktonig vokal, öfvergått till konsonantiskt *i*. På den förra utvecklingen finnas ej flere ex. än

bleæ blea (ɔ: *-æ*) as. Æ. 6 pr.; U. 6 pr.

---

[1] Jf. s. 65, not 2.

[2] Något säkert exempel på samnord. *ǫ* i denna ställning finnes icke i handskriften; *gør gørþæ* (ɔ: *gør*) nsm. Æ. 2.1 (2 g.); nsf. M. 26; *gørin* (ɔ: *-æn*) asm. M. 21 kunna motsvara såväl fvn. *gørr* etc. som fvn. *gǫrr* etc.

§ 52. Öfvergången till kons. *i* visar sig i

siæng siængh gs. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.; ds. U. 6.2; as. Æ. 2.1, 6.1, 10 pr.; U. 4 g. ex. 6 pr.; *siængæ siængi* (ɔ: -*æ*) ds. Æ. 6 pr. (2 g.); U. 6.1 — *horsiæng* ds. U. ind. — *innan siængæ drap* as. M. ind. — *siængæ køp* as. Æ. 9.1; U. 9.1 — *siæng'r ald'r* ns. Æ. 12 pr. (2 g.); U. 12; *siæg'r ald'r* (ɔ: *siæng'r a.*) as. Kk. 17.3 — *siæng'r alstri* ds. U. prol.; *siængæ alst'r* as. U. ind.[1]

Den utveckling till *ē* ljudförbindelsen *ǣį* undergått i önord. plägar som bekant uppfattas såsom en företeelse med kontraktionen af diftongen *æi* till *ē* därsammastädes. Det förefaller emellertid egendomligt, att *ǣį*, som genom sina komponenters fördelning på tvänne stafvelser saknade just det för diftongerna karakteristiska kännemärket, skulle behandlats som en sådan. Och till dessa tvifvelsmål lägga vissa nysvenska dialekter en positiv antydan om att utvecklingen *ǣį* > *ē* och diftongkontraktionen icke gått hand i hand. Östsvenskan,

[1] De olika former, hvarunder detta ord uppträder i de nord. språken, återgå som bekant dels på *si̯anəg* (: fsv. fda. *siang*, fsv. *siæng*), dels på *sǣinəg* (: fvn. *sǽing sǽng*, fsv. fda. *sæng*). Utredningen af de båda grundformernas förhistoria och inbördes förhållande har ej kommit längre än till famlande gissningar, hvilkas sannolikhet är ganska ringa. Noreen framkastar i Aschw. gr. § 93.1 den tanken, att *si̯anəg* bildats till gen. sing. *si̯anəgaʀ*, som genom brytning skulle framgått ur äldre *senəgaʀ*. Han antager nämligen att *āi* uti de icke-synkoperande formerna utvecklats till *ǣi* — däraf *sǣinəg* — men uti de synkoperande till *ai* > *æi* > *e*. Enligt Kock (Arkiv XVII s. 364 not 2) „är växlingen *ǣ* : *iā* måhända att förklara liksom i *snǽr* : *sniár* etc., i hvilket fall ordet kan vara afledt från ett kortare ord **sǣ*- : **siā*-“; dock medger han att ordets historia är „alldeles dunkel“. En tredje gissning framställer v. Friesen i Nord. språkhist. s. 49 f. Det gifves emellertid en förklaring, hvilken icke såsom de nämnda opererar med mer eller mindre tvifvelaktiga antaganden, utan härleder differentieringen från förutsättningar, som ordets flexion faktiskt erbjudit, samt vissa kända ljudlagar. Detsamma böjdes utan allt tvifvel ursprungligen, liksom ännu under den handskriftliga tiden i vnord., som „enstafvig“ konsonantstam. Växlingen i dess ljudgestalt låter återföra sig på *i*-omljudsväxlingen inom denna deklination. Fsv. *siang* och fvn. gen. sing., nom. ack. pl. *sǽingr* kunna utgöra den ljudlagsenliga fortsättningen af äldre *sǣi̯anəg* : *sǣi̯ænəgʀ*. Det förra gaf på önord. botten *sēanəg;* och då senare stafvelsen hade stark biton, såsom *i*-omljudet i gen. sing. etc. utvisar, kom den förras sonant att deltaga i öfvergången af *ē* framför starktonig icke-palatal vokal till kons. *i* och man erhöll formen *si̯anəg*. Gen. sing. etc. *sǣi̯ænəgʀ* måste åter utveckla sig till *sǣi̯inəgʀ* enligt den af Bugge i Arkiv II s. 224 och Kock i P.-B.-S. Beitr. XXIII s. 508 konstaterade ljudlagen, att *æ* blifvit *i* framför *nəg* uti starkt bitonig eller svagtonig stafvelse. Detta *sǣi̯inəgʀ* öfvergick sedan samnordiskt till *sǣinəgʀ* — hvarigenom formen kom att bli oberörd af den önord. utvecklingen *ǣį* > *ē*. Genom analogibildning i olika riktning har man fått dels *si̯anəg*, gen. *si̯anəgaʀ*, dels *sǣinəg*, gen. *sǣinəgʀ*. — Om än uppkomsten af växelformerna *sǣinəg* och *si̯anəg* sålunda låter tillfredsställande förklara sig, är dock ordets etymologi fortfarande oklar. Den gissningen erbjuder sig väl, att dess förra del vore ett substantiv, som förhölle sig till fvn. *sá* 'så', äfv. 'strö', fs. *sâian*, lit. *sēju* etc. liksom lat. *stratum* 'läger, bolster' till *sterno* 'strö', medan senare delen skulle sammanhänga med gr. *ἠν-εγκ-ον* 'bära' etc. Ordet vore alltså ett kompositum, hvilket karakteriserade sängen såsom 'den bolstret bärande'. Men det behöfver ej framhållas, huru litet en sådan kombination är bindande, så länge ej fastare hållpunkter för densamma blifvit funna. — Gen. sing. af ordet berördes, såsom vi nyss sågo, ej af utvecklingen *ǣį* > *ē* > *i̯*, hvadan de ofvan ur Cod. B 49 anförda exemplen på denna böjningsform äro analogiska. Se vidare formläran.

enligt hvars ljudlagar diftongen *æi* förblifvit okontraherad (Hultman, Östsv. dial. § 1.99) har § 52. icke dess mindre utvecklat samnord. *hlǣįa* till *lē*.[1] De finländska dialekterna kunde ju möjligtvis hafva lånat sistnämnda form från högsvenskan. Men för Runömålets och estsvenskans vidkommande måste denna möjlighet anses utesluten, då hos dem en så genomgående anslutning till hsv. ej plägar förekomma. Att här stamkaraktären *į* skulle aflägsnats på analogisk väg, förefaller ock osannolikt, då andra verb i flertalet af dessa dialekter så godt som undantagslöst bevarat den (såsom son. *i*; jf. a. a. § 1.77). Det torde därför vara riktigast att i kontraktionen *æi* > *ē* och utvecklingen *ǣį* > *ē* se två skilda ljudlagar.

Betr. öfvergången af *ē* framför starktonig vokal till kons. *i* jf. Noreen, Aschw. gr. § 93.3 o. Grundriss[2] I s. 560 f.

§ 53. **Samnord. kort *æ* tyckes hafva framför geminéradt eller af homorgan konsonant efterföljdt nasal- eller dentalt *l*-ljud öfvergått till *e*:**

empnæ as. Kk. 1.1.
hennæ ds. Æ. 1.2.
men np. I. 17.
penning as. Kk. 10.[2]
Semb'r 3 spi. I. 13 pr.; *sempdæ* 3 spti. Æ. 2 pr.[3] — *a semb'r* 3 spi. Kk. 6 pr.
skakheldæ ds. V. 6 pr.

Också i vissa fno. dialekter hafva enligt Wadstein, Fno. homb. ljudl. s. 50 f., nasalgeminator och -förbindelser framkallat öfvergång af ett föregående *æ* till *e*. Likväl har densamma här påvisats endast framför *nn*, *nd* och *ŋg*, hvarförutom den synes egt rum i de båda sistnämnda ställningarna blott för så vidt nasalen och den därpå följande konsonanten voro heterosyllabiska. Hvad det förra beträffar, motsäger dock åtminstone det af Wadstein meddelade materialet icke, att *æ* blifvit *e* jämväl framför *mm* och *mb*. I sig själft är detta ganska sannolikt, med hänsyn till den likformiga behandling framför *ŋ*, *n*, *m* + kons. en palatal vokal undergått i andra fall — t. ex. vid den urgerm. utvecklingen *e* > *i* i nämnda ställning. Att något exempel på *e* för *æ* framför *mm* l. *m* + homorgan kons. icke anträffats, kan vara en tillfällighet, då de hithörande orden äro ganska fåtaliga, åtminstone i fno., hvarest *mp* assimilerats till *pp* och *mr ml mn mt ms* i regeln icke blifvit *mbr mbl mpn mpt mps* liksom i fsv. En utveckling *æ* > *e* såväl framför geminerad eller af homorgan konsonant efterföljd nasal som framför ett dylikt dent. *l* har icke veterligen iakttagits inom det nord. medeltidsspråket; väl däremot en utveckling *æ* > *i*, hvilken säkerligen i sig innefattar den förra. Den har egt rum i fda., under svag aksent, t. ex. uti *alminning, avind, iamlingæ, arild*. Enstaka spår af denna ljudlag anträffas, såsom vi sett i § 10, också i fsv. urkunder, bl. a. den här behandlade. — Jf. äfven § 12 samt § 54.

De *e*-skrifningar, som anfördes här ofvan, utgöra i Cod. B 49 undantag: vanligen återger den samnord. *æ* uti ifrågavarande ställning genom *æ*, enligt den i § 51 meddelade hufvud-

---

[1] Formen *lā*, som undantagsvis uppgifves från Borgå s:n i Nyland, är med säkerhet en hypersvecism: jf. Hultman, Östsv. dial. § 1.45.

[2] I *penning* har *e* blifvit ändradt till *æ*.

[3] Den *i*-omljudda rotvokalen i *sempdæ* är analogisk; se formläran.

§ 53. regeln.[1] Också af de ord, som nämnda skrifningar representera, förekomma sålunda *æ*-skrifningar: *byæ æmpni byæ æmpnæ* as. V. 15 (2 g.); *hænni* o. d. ds. H. 9 g. ex. Kg. 3 pr.; U. 9 g. ex. 1.2; *mæn man* (ↄ: *mæn*) n, ap. (med sammansättningar) H. 88 g. ex. Præf.; U. 11 g. ex. 1.2; *pænning* as. Kk. 6.1, M. 35; *fæstupænnung* as. V. 10; *sæmb'r* 3 spi. H. 4 g. ex. Kk. 6 pr.; *a sæmb'r* 3 spi. Kk. 5 pr.; *hældu* as. V. 6 pr. Häraf får utan tvifvel slutas, att vår ljudlag icke gjort sig gällande i alla handskriftens dialekter.

Däremot berättigar den omständigheten, att *e*-skrifningarna samtligen tillhöra H, knappast till den slutsatsen, att de funnits redan i B 49-skrifvarens förlag. De äro nämligen alltför fåtaliga och H:s omfång alltför mycket större än U:s, för att ej detta kunde bero på en tillfällighet. Också i H cod. 1609 visar sig stundom *e* för samnord. kort *æ* framför geminator och konsonantförbindelser, men utan att, så vidt ses kan, vara bundet vid några särskilda sådana och utan att en enda gång koincidera med de ofvannämnda skrifningarnas *e*. Något som skulle tyda på att dessa äro ett arf från H cod. [B 49—1609 gifves det alltså icke häller. Det rimligaste är väl, att de härröra från samma dialekt som de ofvan omtalade exemplen på utvecklingen *æ* > (*e* >) *i*.

§ 54. Samnord. kort *æ* har framför guttural konsonant, på hvilken följde ett (sonantiskt eller konsonantiskt) *i*-ljud, utvecklats till *e*. Framför spirantiskt *g*, efterföljdt af konsonantiskt *i*, äfvensom i icke-hufvudtonig stafvelse har utvecklingen fortsatts till *i*. Det förra ådagalägges af

dreghin nsm. Kk. 21.3.
leggias inf. M. 24.
twegiæ gen. M. 31.3 — *twegiæ manna witnæ* ap. Kk. 16.1.

Om utvecklingen till *i* vittna

a) *sighiæ* inf. H. 4 g. ex. Kk. 8; U. 1.4, 10.1; *Sighia* o. d. 3 ppi. H. 13 g. ex. Kk. 2.1; U. 8 pr., 11.1, 18; *sighiæs* inf. Æ. 2.1 — *afsighiæ* inf. I. 11 pr. — *til sighiæ till sighiæ* inf. H. 4 g. ex. Kk. 6.3; *till sighiæs* inf. Kk. 19.4.

samt indirekt de analogiska

sighir o. d. 3 spi. H. 21 g. ex. Præf.; U. 9 g. ex. Prol.; *sighiæ* 3 spk. V. 11 pr., Þ. 1.1; *six* o. d. 3 spi. V. 1; U. 6 g. ex. 10.1.

b) (*-tiggia*:) *antighiæ* konj. Kk. 15.2 — *æntiggiæ* konj. Kk. 12 pr.

En öfvergång af *æ* till *e*, framkallad af guttural kons. + *i*, synes icke blifvit konstaterad i någon dialekt af det nord. fornspråket, men de först anförda exemplen tyda omisskännligt på en sådan — äfven om *twegiæ* möjligtvis vore en associationsbildning efter nom. mask. *twer*. Dess existens göres särskildt sannolik af den utveckling till *i*, önord. låtit icke-hufvudtonigt *æ* undergå i samma ställning; den förhåller sig till denna liksom den ljudlag, ur hvilken föreg. § härledde formerna *empnæ, hennæ, skakheldæ* m. fl., till utvecklingen *æ* > *i* uti fda. *alminning, arild* etc.

Om den önord. öfvergången *æ* > *i* framför *ʒ* + *i̯* samt i icke-hufvudtonig stafvelse framför guttural konsonant + *i*, *i̯* se Kock, Arkiv IV s. 171 ff. o. Noreen, Aschw. gr. § 102.

Något som skulle tala emot att denna senare öfvergång varit gemensam för alla Cod. § 54.
B 49:s dialekter gifves det, såsom man kan vänta, icke; naturligtvis göra ej skrifningarna *æntwæggiæ æntwægiæ* konj. Kg. 2.4, 3 pr. det. Men i de fall, där utvecklingen ej resulterat i ett *i*-ljud, utan stannat vid *e*, har den helt säkert egt rum blott i en del af dialekterna. Vid sidan af *e*-skrifningarna förekomma nämligen en mängd *æ*-skrifningar, delvis t. o. m. af samma ord som de förra: *dræghit* nsn. Kg. 10; *Læggiæ læggiæ* inf. Æ. 7.3, I. 15; U. 7.1 (2 g.); 3 ppi. M. 37.1, I. 13 pr.; 3 spk. V. 6 pr., þ. 7 pr.; 3 ppk. I. 13 pr.; *læggi* 3 spk. V. 2; *læggiæs* inf. Kg. 6 pr.; 3 ppi. Kg. 2 pr.; *foræ læggiæs* inf. I. 9; *twæggia twæggiæ* gm, f, n. Æ. 7 pr., V. 18.3; U. 7 pr., 1, 10.1; *twæggiæ manna witni* o. d. ap. M. 17; U. 11.1, 25.1.

Skrifningarna med *e* finnas alla i H, men äro för fåtaliga för att detta skulle bevisa deras härstamning från den handskrift, efter hvilken nämnda del af Cod. B 49 afskrifvits. I H cod. 1609 motsvaras såväl de som deras sidostycken med *æ* af *ä*-skrifningar, dock med ett undantag: gen. af *twer* har städse (5 g.) formen *tweggia* l. *tweggiä*, antagligen på grund af association. Det är icke otänkbart att Cod. B 49:s *twegiæ twegiæ manna witnæ* utgör en rest af ett dylikt förhållande i H cod. [B 49—1609. Å andra sidan ligger den tanken nära, att *e*-formerna i fråga utvecklats inom samma dialekt som de i § 53 behandlade.

§ 55. Samnord. kort *æ* i ställning framför ett af *n* efterföljdt spirantiskt *g*-ljud har, om stafvelsen var obetonad, jämte den påföljande konsonanten, som först öfvergått till spirantiskt *j*-ljud, utvecklats till diftongen *æi*, hvilken sedermera (enl. § 74) kontraherats till *ē*. Alternativt har detta *ē*, om stafvelsen förblef obetonad, ytterligare (enl. § 77) öfvergått till *æ*. Utvecklingen *æ3n* > *ēn* ådagalägga

gen geen prep. H. 6 g. ex. Kk. 18.1; U. 2 pr., 1, 13 — *i geen* prep. M. 24;

indirekt också de från prepositionen utgångna

geen adv. U. 1.4 — *i geen* adv. U. 4 — *gen fastær geen fast'r* ap. þ. 8 pr. (2 g.); *gen fastum* dp. þ. 7.1 — *gengærþ* as. þ. 14.4. *genstæ* adv. Kg. 4.1.

På utvecklingen *æ3n* > *ēn* > *æn* finnes endast ett ex.:

gæn prep. Kk. 21.3.

Huru fvn. *gegn* och fsv. *gen* förhålla sig till hvarandra, är ett spörsmål, som ännu icke blifvit på ett öfvertygande sätt besvaradt. Kock antog, Fsv. ljudl. s. 406, att i fsv. *g* bortfallit och framkallat ersättningsförlängning af vokalen; Brate, Ä. Vml. ljudl. s. 9 f., att detta skett endast i obetonad ställning. Det säger sig dock självt, att förklaringen i denna form icke är möjlig; då såväl kort som långt *e* i fsv. blifvit *æ*, är det alldeles otänkbart, att urspr. *æ*, om det förlängts, skulle öfvergått till *e*. I en punkt torde dock Brate hafva träffat det rätta: då han ställer *g*-ljudets försvinnande i samband med ordets användning som obetonadt.

En gifven utgångspunkt för hvarje försök att lösa problemet måste det faktum blifva, att fsv. *gēn* med nödvändighet framgått antingen ur en äldre form med *ǣį* eller *ē* + vokal eller ur

§ 55. ett *gæin.* Det förra alternativet synes ej erbjuda någon möjlighet till en lösning. Däremot kommer man med formen *gæin* det fvn. *gegn* — d. v. s. *gæʒn* — så nära, att man har svårt att tro, att ej här vore den brygga, som ledt öfver från den vnord. formen till den önord. Naturligtvis har ej *gæʒn* såsom starktonigt blifvit *gæin;* ett dylikt antagande förbjudes af att samnord. *hæʒna* i fsv. uppträder som *hæghna,* samnord. *reʒn* som *ræghn* o. s. v. Men möjligheten af en sådan utveckling i svagtonig ställning låter sig knappast afvisas. En öfvergång af spiranten *ʒ* mellan palatal vokal och *n* till den palatala spiranten *j* och därefter till *i.* är i och för sig icke utan exempel i de nord. språken. Den i Österbotten (utom Gamlakarleby och Nedervetil) brukade formen *räin* 'regn' förutsätter denna öfvergång. Likaså *iartein* — jämte *iartegn* — i fvn.; här har den tydligtvis varit inskränkt till svagtoniga stafvelser.[1] Formen *gæin* l. *gēn* har från den i regeln obetonade prepositionen öfverförts till adverbet; och det är väl icke för djärft att i adjektivet *gēn* se en nybildning till detta. Hvad fsv. *gin* beträffar, är det enklast att uppfatta det såsom utveckladt ur *gēn.* Vid fortsatt användning i obetonad ställning kan detta lätt hafva fått sin sonant förkortad, och i § 16 har visats att kort *e* öfvergått till *i* efter guttural konsonant i obetonad stafvelse. Inträffade förkortningen efter det denna ljudlags värksamhet upphört, kvarstod *gĕn* som sådant eller förbyttes, uti de dialekter där hvarje svagtonigt *e* blef *æ,* i *gæn.*

Med det sista synes det stämma väl öfverens, att formen *gæn* möter i Cod. B 49, som vanligen företer ändelsevokalen *æ* i sådana fall, där vokalharmonien eller vokalbalansen plägar fordra *e.* Att detta *gæn* och *gen* etc. representera skilda dialekter, får ej tagas för gifvet. Man kan ock tänka sig en inomdialektisk växling mellan starktonigt *gēn* och svagtonigt *gĕn* under skriftspråkets *gen:* i den enstaka skrifningen *gæn* skulle undantagsvis svagtonsformen återgifvits strängt fonetiskt.

En omständighet talar dock i någon mån för att *gæn* och *gen* etc. värkligen ej tillhöra samma dialekt. Ordet uppträder under den förra gestalten i Kk. sl., under den senare i öfriga delar af Cod. B 49. Det är därför icke osannolikt, att *gæn* leder sitt ursprung från någon handskrift, på hvilken endast Kk. sl. går tillbaka (jf. § 2). Från H cod. [B 49—1609 behöfver det åtminstone ej hafva kommit: Cod. 1609 visar såväl i Kk. sl. som på öfriga ställen *gen.*

§ 56. Samnord. kort *æ* har sannolikt framför labial konsonant öfvergått till *ø,* om stafvelsen var obetonad:

øpt'r prep. M. 31.1.

Bugge ställer i Ant. tidskr. f. Sv. X. 1 s. 224 *ø*-ljudet hos denna form i kausalsammanhang med den därpå följande labiala konsonanten och anför ur äldre och nyare nord. dialekter flere exempel på labialisering af palatal vokal framför en sådan. Samma uppfattning hyllar Kock i Arkiv VII s. 305 f. Noreen, som i Sv. landsm. I. 8 s. 46 f. gifvit det på gottländska runstenar förekommande *übtir* samt Fårömålets *ȳtu̥r* en liknande förklaring, anser i Urgerm. Lautl. s. 67 fvn. *epter* stå i afljudsförhållande till fsv. fno. run. *uftiʀ,* fno. *øptir.* Men

[1] *Korrekturnot:* En annan förklaring af fsv. *gen,* hvilken dock synes mindre tilltalande, framlägger J. E. Olson i Östgötalagens ljudlära s. 29 f.

i Aisl. gr.³ § 166 anm. 2 har han öfvergifvit denna i själfva värket föga sannolika åsikt. § 56. Han är i stället böjd att i modifierad form akseptera en af Pipping, Ardrestenarna s. 20 f., framställd förklaring, enligt hvilken den af runstenarnas *übtir* etc. återgifna formen skulle bero på en kontamination mellan *æftir* och *ybir*, uppkommen därigenom att de båda prepositionerna ideligen användes alternerande med hvarandra i den stående frasen: N. N. reste sten öfver (efter) N. N. Enligt Noreen har fno. *øptir*, run. *uftiʀ* „väl rönt inflytande af“ *of, uf* 'öfver'. Likväl afvisar han ej bestämdt den möjligheten, att *ø*-ljudet här uppkommit genom en dialektisk ljudlag, som röjer sig i flere andra fno. exempel på *ø* för *æ*, *e* framför *f* (*ð*) — anförda Aisl. gr.³ § 82 anm. 2. Hans betänkligheter härvid och vid tillämpandet af samma förklaring på fsv. *øptir* (run. *uftiʀ* etc.) grunda sig, att döma af ett uttalande i Aschw. gr. § 107 anm. 2, på denna forms allmänna och tidiga förekomst i olika delar af norden.

Valet mellan dessa två förklaringar, den Bugge-Kockska och den Pipping-Noreenska, är icke svårt. Om någondera är egnad att väcka betänkligheter, är det väl den senare. Man saknar vid den en psykologisk grund för den antagna ombildningen af *æftir* efter *of, uf*. Hvarken ljudlikhet eller likhet i betydelsen bör hafva föranledt en speciell association dem emellan. Att, såsom Pipping tänkt sig saken, runstensinskrifterna skulle värkat en sådan, är mindre troligt.

Däremot gifves det icke något skäl att betvifla, det redan runperiodens språk kunnat uppvisa en ur fonetisk synpunkt så naturlig företeelse som labialisering af palatal vokal under invärkan af en påföljande labial konsonant. Den stora utbredning *øptir* tyckes haft i jämförelse med öfriga exempel på denna labialisering förklaras utan svårighet så, att i allmänhet blott de svagtoniga stafvelserna varit underkastade ljudlagen, endast i enstaka dialekter jämväl de starktoniga; såsom preposition var *øptir* ju i regeln svagtonigt.

Vid sidan af *øpt'r* förekommer i Cod. B 49 *æftir* o. d. prep. H. 51 g. ex. Præf.; U. 19 g. ex. Ind. Här kan, men behöfver ej, dialekt stå mot dialekt. En annan möjlighet är, att skrifningarna återge, å ena sidan den faktiska prepositionella formen, å andra sidan dess starktoniga, adverbiella motstycke, hvilket uppfattats som normalform.

Samnord. *ø*.

§ 57. Samnord. *ø* fortlefver, utom i de speciella fall §§ 58—60 omtala, såsom *ø*. Alternativt torde det likväl i stället hafva utvecklats till *e* (då det var långt; såsom kort sannolikt till *æ*). Å ena sidan möter t. ex.

brøþ'r np. U. 12.
bøndær np. Kk. 2.2.
bøtæ 3 spk. Kk. 1.2 o. fl.; U. 1 pr. o. fl.
dømæs inf. Kg. 3 pr.
føræ inf. Kk. 2.2 o. fl.; U. 2.1 o. fl.
føþæs 3 spi. Æ. 10.1 o. fl.; U. 10.1 o. fl.
høt nsn. Kg. 2 pr. o. fl.
møþ'r 3 spi. V. 8.1.
søkiæ inf. Kk. 19.4 o. fl.; U. 2.1.
øxæ as. Þ. 14.2;

å andra sidan

skegning as. V. ind.

§ 57. Flere exempel på den ifrågavarande allmänna delabialiseringen af *ø* gifves det icke; *fatækræ* gpm. Kp. ind. har efter all sannolikhet den trängre begränsade ljudlag, hvarom § 60 handlar, att tacka för sitt *æ*.

Skrifningen *wanrokt* ds. U. 23.3 föreställer säkerligen *wanrøkt* (så 4 g. i Kk. 2.2).

Antagandet att någon af Cod. B 49:s dialekter genomgående delabialiserat *ø* grundar sig ej blott på den enstaka skrifningen *skegning*, utan ock därpå, att spår af en parallell utveckling *y* > *i* och *øy* > (*ø̄* >) *ē* visa sig i handskriften, samt att enl. Lundell, Sv. landsm. I. 2 s. 82 f., vissa nutida dialekter i Hälsingland och Härjedalen (samt flerstädes inom det svenska språkområdet) faktiskt genomfört en dylik allmän delabialisering. Se härom § 43 och där citerade ställen.

Cod. B 49:s *skegning* förekommer i H. Cod. 1609 har i stället *Skiöghning*, och ej häller några andra exempel på öfvergången i fråga stå att finna därstädes. I och för sig skulle detta snarast tyda på att inga sådana funnits i H cod. [B 49—1609. Jf. emellertid § 43, slutet.

Om behandlingen af den samnord. diftongen *øy* se § 81.

§ 58. Samnord. långt *ø* i ställning framför guttural konsonant har, om det förkortats, öfvergått till *y*. Härom vittnar skrifningen

samdyghnis adv. M. 35.

Det första uttalandet om en sådan ljudlag i fsv. är af Kock i Arkiv IX s. 84 f. Noreen vill i Aschw. gr. § 106.2 modifiera regeln därhän, att hvarje kort *ø*, på hvilket följde *k*, *g*, *ȝ*, *ŋ* + konsonant, blifvit *y*. Häremot invänder Kock i Arkiv XV s. 212 f., att denna formulering lämnar ä. nsv. *öx* 'yxa', y. fsv. *høg*, nsv. *högg* oförklarade och äfven står i strid med utvecklingen fsv. *myghla* > nsv. *mögla*, fsv. *lyghn* > nsv. *lögn*. Han antar därför, att jämte den af honom förut påvisade ljudlagen funnits en annan, enligt hvilken kort *ø* omedelbart före guttural konsonant öfvergått till *y*, då *i* eller *i̯* följde i nästa stafvelse. Detta förklarar, menar han, de former Noreen anfört till stöd för sin åsikt: fsv. *yx* (anal. t. ack. sg. *yxi*), *slykkia*, *dyggia*, nsv. *snygg* (anal. t. ack. sg. m. *snyggian*, nom. pl. m. *snyggir* etc.).

Otvifvelaktigt har Kock rätt i sin opposition mot att det ursprungligen korta *ø*-ljudet skulle under invärkan af en påföljande guttural öfvergått till *y* i samma omfång som det förkortade urspr. långa. Framför allt vederlägges detta af det faktum, att icke allenast MELL företer en motsättning *dyghne* þg. 28, Dr. Vl. 2, 3, 6, 19, 31, 32: *øxe* B. 8.4, 17.10 utan ock bägge handskrifterna af HL motsättningen *samdyghnis* adv. M. 35: *øxæ* ns. Kg. 10; as. þ. 14.2. Dessa samstämmiga vittnesbörd ställa det utom allt tvifvel, att vissa fsv. dialekter, som låtit *ø̄* utvecklas till *y* uti *dyghn*, likväl användt formen *øxe* l. motsv. En annan fråga är, om Kock rätt uppdragit gränserna för öfvergången af kort *ø* till *y* framför guttural konsonant. Hans hypotes, att den egt rum om nästa stafvelse innehöll son. l. konson. *i*, annars icke, uttömmer ej alla möjligheter. Gränserna kunna ock varit af geografisk natur, så att vissa dialekter låtit öfvergången inträda, andra icke. (Detta motsäges åtminstone ej af att nsv. rspr. jämte *yxa*, *snygg* har *högg*, eftersom öfvergången kan hafva varit slutförd, då det sistnämnda erhöll *ö*: jf. ä. fsv. *hiog*). En närmare undersökning af materialet kan måhända bringa klarhet i frågan.

I motsats till *samdyghnis* visar *wanrøkt* (*wanrokt* ɔ: *-røkt*) ds. Kk. 2.2 (4 g.); U. 23.3 *ø* § 58.
för äldre *ø̄* i ställning framför guttural, oaktadt man har anledning förmoda att den långa vokalen i detta ord undergått förkortning (jf. fsv. *rykt*). Att här icke är fråga om en dialektmotsättning, utan att värkligen *dyghn* och *røkt* (samt de från dem utgångna orden) i vissa fsv. dialekter varit olika vokaliserade, bekräftas af St. L, där man finner å ena sidan *dyghne* R. 10, Dr. Vl. 6, å andra sidan *wanrøkt* Æ. 13.1, B. 20 pr., samt af Chr. LL, som likaså företer *dygn* Eds. 35, men *wanrøkt* Æ. 18.1. Med detta skenbara undantag från vår regel hänger det tydligtvis så ihop, att *røkt* bevarat eller återfått *ø̄* på grund af association med verbet *rø̄kia* (jf. fsv. *afrøkia*, fvn. *rǿkia*).

§ 59. Också ifall det förkortats framför *ll* (och *ld lt*?) har troligen samnord. långt *ø* blifvit *y*. Af en sådan ljudlag torde ett spår föreligga i

bryplingær np. U. 11.2.

Denna skrifning kan nämligen med stor sannolikhet antagas bero på en kompromiss mellan ett *bryllungær* i tidigare handskrifter och ett *brøplingær* i någon afskrifvares personliga språk. Af skäl, som anföras här nedan, är det så godt som säkert, att U cod. [B 12—B 49 på motsvarande ställe haft en skrifning med *y*. Och å andra sidan tyder den omständigheten, att såväl U cod. B 12 som U cod. Sch. konsekvent (3 g.) visar *ll*, aldrig *pl* i ordet, med bestämdhet på att förhållandet varit enahanda i Cod. [B 12—Sch.—B 49 och Cod. [B 12—B 49. I Cod. B 49:s *brøplungær* np. U. 1 pr., *brøtlung'r bryplingær* np. U. 11.2 (2 g.) synes alltså *pl tl* — det senare en tydlig förvanskning af *ll* — datera sig först från en handskrift efter Cod. [B 12—B 49. Bortsedt från detta *bryplingær* (och fgutn. *bryplingi*, som enl. dialektens ljudlagar står för *brø̄plingi*) företer ordet i hela den fön. litteraturen, där dock en mängd belägg för detsamma finnas[1], aldrig på samma gång rotvokalen *y* och oassimileradt *pl*. Det är därför mer än antagligt, att den skrifvare, som insatt *pl* i *bryplingær*, i sin egen dialekt haft formen *brøplingær* eller *brøplungær*, hvilken faktiskt förekommer i U. 1 pr.

Det nyss antydda förhållandet, att (med undantag för U cod. B 49:s *bryplingær* och fgutn. *bryplingi*) *y* kommer till synes hos ordet endast för så vidt det uppträder med *ll* för äldre *ðl*, tyckes ge vid handen, att utvecklingen *ø̄* > *y* betingats af vokalens ställning framför *ll*. Detta är ej öfverraskande, då man betänker den tendens till sluten artikulation vokalerna äfven annars visa framför gemineradt eller af homorgan konsonant efterföljdt *l*; man jämföre t. ex. fsv. *bulle* (fvn. *bolli*), *muld, hult* samt fda. *abild, arild*. Andra förklaringar af *y*-formen hafva framställts af Brate, Dalal. böjn. lära s. 3, Kock, Arkiv VII s. 183 ff. och Noreen,

[1] Enligt hänvisningarna i Schlyters glossarier innehåller VGL I *brøþvngær* G. 8 pr., *brøþvngor* G. 8 pr., *brøprungær* G. 8.1, *broprung* G. 8.1; VGL II *brøplungær* O. 3 (2 g.), *brøplungø* O. 3, *brøpunger* G. 15, *brøpungæ* G. 15, *brøllongæ* Add. 8; Lydek. *brøp'longæ barn* 63; ÖGL *brøplunganir* Æ. 3.1; UL *brøllungær* J. 3 pr., 1, *brollungær* Æ. 11.2, *bryllungær* Æ. 1 pr., 11.2; SML *brøllungar* Æ. 1 pr.; DL *brylungar* M. 1.3, *brullungar* G. 11.1; textkod. af MELL *brøplunga brøplunge* Æ. 2 pr. (2 g.), andra hskrr. af samma lag *bryllunga bryllinga* ib.; St. L *brøllunga* Æ. 2 pr., andra hskrr. af St. L *brødlunga bryllunga bryllinga* ib.; Chr. LL *bryllunga* Æ. 3.2 (2 g.). Ur ä. nda. anför Kalkar i sin Ordb. *brødlinge*.

§ 59. Aschw. gr. § 106.2 b). Desamma äro dels för invecklade, dels nödgas man med dem mot all rimlighet i motsättningen *-øpl- : -yll-* se en lek af slumpen.

Jämte *bryplingær* förekommer, såsom nämndt, i Cod. B 49 ett *brøplungær* och ett *brøtlung'r*. Det förra, som otvifvelaktigt företräder en annan dialekt än det *bryllungær*, hvars plats *bryplingær* torde intagit, bevisar dock icke, att ljudlagen i fråga varit främmande för en del af Cod. B 49:s dialekter. Det gör däremot det senare, som uppenbart är ett förvanskadt *brøllung'r*.

Alla tre exemplen förekomma inom U I. Det troligaste är, att U cod. [B 12—Sch.—B 49 öfverensstämt med Cod. Sch., där ordet genomgående skrifves *brøllung'r*. Men redan i U cod. [B 12—B 49 har *bryplingær* helt säkert motsvarats af en skrifning med *y*. Ty växlingen *brøtlung'r* : *bryplingær* i Cod. B 49:s U. 11.2 återfinnes i Cod. B 12:s såsom *brollungær* : *bryllungær*.

§ 60. Samnord. *ø* har i svagtonig stafvelse utvecklats — väl först till *e* och sedan, åtminstone alternativt — till *æ*. Endast ett exempel:

fatækræ gpm. Kp. ind.

Att ursprungligt eller af diftong uppkommet *ø* i fsv. delabialiserats till *e* uti icke-hufvudtonig stafvelse, hafva Kock (Arkiv IV s. 177) och Bugge (Arkiv IV s. 127 f.) först sett. Medelst nytt bevismaterial har teorien blifvit ytterligare befäst af förstnämnde författare i Arkiv V s. 96 noten och af Noreen i Arkiv VI s. 329. Enligt Noreens formulering af regeln i Aschw. gr. § 146.3 skulle endast långt *ø* varit underkastadt delabialiseringen. Uti § 47 har redan i förbigående framhållits, att denna i sig själf osannolika begränsning vederlägges af fsv. *alskens*, samt att det korta *ø*-ljudets sällsynthet till fyllest förklarar, att ej flere exempel på delabialisering däraf anträffats i urkunderna. Med större skäl anser Noreen företeelsen vara inskränkt till svagtoniga (obetonade och svagt bitoniga) stafvelser. Det faktum att det delabialiserade *ø*-ljudet i regeln uppträder som *e*, men i VGL I:s *noræn* och HL:s *fatækræ* som *æ*, synes antyda ett sådant förhållande. I de svagtoniga stafvelserna har som bekant icke häller ändelsevokalen *e* deltagit i öfvergången *e* > *æ*, utom i enstaka dialekter, af hvilka bl. a. just VGL I och HL uppvisa spår (jf. Noreen, Aschw. gr. § 137 anm. 1, och §§ 77, 90 här nedan).

Då flere fsv. urkunder förete ett *fateker* o. d., som endast kan hafva uppkommit genom ifrågavarande ljudlag, måste det anses sannolikare, att också Cod. B 49:s *fatækræ* har detta ursprung, än att det skulle sammanhänga med den sällsynta och i handskriften föga framträdande delabialisering af *ø*, hvarom i § 57 varit fråga. Den parallella öfvergången af svagtonigt *y* till *i* har i § 47 blifvit konstaterad inom Cod. B 49:s dialekter.

---

[1] Det *fätøkʀa*, hvarur denna form utvecklats, har sannolikt uppstått på grund af association med det osammansatta adjektivet *tøkʀ̥*, i st. f. ett ursprungligare, samnordiskt *fūtōkʀa*. Jf. § 30 not 1.

Skrifningen *fatøkari* npn. Æ. 4, som jämte *fatækræ* möter i vår handskrift, motbevisar § 60. lika litet som något annat exempel på *ø* i senare leden af ett kompositum, att ljudlagen varit gemensam för dess dialekter. Alla sådana fall kunna grunda sig på afvikande betoning eller association med resp. självständiga ord.

Samnord. *ia* [1].

§ 61. Samnord. *ia* har till följd af den i § 62 omtalade ljudlagen endast inom mycket trånga gränser bevarats såsom *ia*. Exemplen på denna behandling äro:

a) *giald* np.[2] M. 23; *gialdum* dp.[2] M. 2 pr. *gialdi gialdæ* 3 spk. M. 2 pr., 30.

b) *fiarst* adv. U. 11.2. *sialfwr* nsm. V. 14 pr.; *sialwæ* dsf. Kk. 21 pr.

c) *ia* interj. H. 5 g. ex. Kk. 14; U. 8 pr. *Jak iak* pron. Þ. 8.1; U. 6 g. ex. 10.1. *iamlangæ* ds. U. 2 pr.; as. M. 27 — *iamlingæ motæ* ds. Kk. 8. *iarnbyrþ* ns. Æ. 16 pr. (2 g.) — *iarnbyrþæ maal* np. Æ. 16 pr.[3]

§ 62. Samnord. *ia* har i starktonig stafvelse genom progressivt *i*-omljud utvecklats till *iæ*. Alternativt har likväl diftongen förblifvit oberörd af omljudet, om dess *a* var långt vid tiden för detsamma. Detta var förmodligen fallet jämväl framför ett af konsonant efterföljdt *r* eller kakuminalt *l*, i hvilken ställning *ia* äfvenledes alternativt kvarstår. Handskriften återger i regeln *iæ* genom *iæ*, någon gång genom *yæ*. Den förra beteckningen möter i följande exempel:

fiærþæ[2] gsm. M. 38; dsn. U. 25.1. *fiærþung* as.[2] Kg. 7; U. 13 (2 g.). *fiæt* as. V. 8.1; *fiæz* gs. V. 3, 5 pr.; *fiæti* ds.[2] V. 8.1; *fiætum* dp. Kg. 10.

---

[1] Se Exkurs II.

[2] Formen analogisk; se formläran.

[3] Hos de under c) anförda formerna beror brytningsdiftongens uppträdande som *ia* på att den stått i svagtonig stafvelse — icke, såsom man möjligtvis med hänsyn till Kocks utredning i Arkiv V s. 374 ff. kunde tänka, på dess ställning i uddljudet. Flertalet af de ord, som på samnord. ståndpunkt började på *ia* — bland dem *iæmn* och flere sammansättningar därmed samt *iæn* 'järn' — förete konsekvent i dess ställe *iæ*, såsom af exempelsamlingen i § 62 kan ses. Men af orden *ia*, *iak*, *iamlangi* och *iarnbyrþ*, som dock förekomma i handskriften resp. 6, 10, 3 och 3 gånger, visar *iak* 7 g. *ia* och 3 g. *iæ*, de öfriga alltid *ia*. Man måste ovillkorligen häraf sluta till en inomdialektisk växling mellan *iæ* i de förra orden och *ia* i de senare. Och en sådan är icke begriplig under annan förutsättning än att *ia* och *iak* samt förra kompositionsleden i *iamlangi* och *iarnbyrþ* varit svagtoniga. Häremot strider ej att *iamlingæ motæ* Kk. 8 i andra leden visar ett *i*, som enl. § 10 uppkommit under svag aksent. Detta *i* har nämligen, såsom där framhållits, snarast inkommit i texten först efter H cod. [B 49—1609, väl ur någon dialekt där ordet haft hufvudton på förra leden, hvaremot *ia*, som återfinnes i Cod. 1609, torde vara ett arf från nämnda grundhandskrift. — Användandet i svagtonig ställning af den urspr. starktoniga formen *iak* grundar sig på en utjämning, om hvilken se formläran.

§ 62. *fiætræ* inf.[1] U. 6.2.
fiætur as. M. 16.
(*gildi:*) *at'r giældæ* as.[1] V. 20.
giæf[1] ns. U. 4, 9 pr.; as. Æ. 4; U. ind., 4 — *hind'rdax giæf* ds.[1] U. 10 pr. — *lagha giæf* o. d.[1] ns. U. 4; as. Kk. 14 (2 g.) — *morghungiæf morghun giæf*[1] ds. U. 5; as. U. 4 g. ex. Ind.
giæld as. þ. 2 (2 g.); U. 25.1 (3 g.); np.[1] H. 5 g. ex. Kk. 5.1; U. 25 pr. (3 g.); ap.[1] M. ind.; U. ind.; *giældæ giældi* (ɔ: *-æ*) gp. U. 25 pr. (2 g.); *giældum giældom* dp.[1] M. 1.4, 23, V. 24.1; U. 2.1, 25 pr.; *giældin*[1] np. U. 25 pr.; ap. U. 25.1 — *lagha giældum* dp.[1] M. 30 — *mangiæld* ap.[1] M. ind. — *morþgiældæ* gp. U. 6.2 — *scaþa. giæld* o. d. ap.[1] M. 28 pr., V. 9, 24.3 — *waþæ giældum* dp.[1] V. 18.3.
giældæ giældi (ɔ: *-æ*) inf. H. 4 g. ex. Æ. 14.3; 3 ppi. M. 38; *giæld'r* 3 spi.[1] H. 5 g. ex. I. 10.1; U. 12, 13; *giældi giældæ* 3 spk. H. 16 g. ex. Kk. 6.3; U. 8.1; 3 ppk. Kk. 6.3; *giældæs* 3 ppk. U. 25 pr. (2 g.).
giælscap ns. U. 5.
hiælpæ inf. H. præf.
iæfwær 3 spi. Æ. 13.7.
Jæk iæk ns. U. 10.1 (2 g.), 11.2.
iæmnir iæmpnir npm. I. 2; U. 1 pr.; *iæmnæ* npf. Æ. 12.1 — *iæmpn arfwæ iæmpn aruæ* npm. U. 15 pr.; npf. U. 15 pr. — *iæmpkristæn* apn. H. præf. — *iæm næær iæmpnær* adv.[1] U. 15 pr. (2 g.) — *iæmpskyld'r* npm. Æ. 12.3; *iæmskild* npn. Æ. 12.1.
iæmpnæst adv. U. 11.2.
iæmni 3 ppk. Kg. 11 pr.
iæmpnæþæ arff iænaþæ arf (ɔ: *iæmnaþæ a.*) as. Æ. 12.1; U. ind. — *iæmpnæþæ hænd'r* ap. U. 10.1.
iærf as. V. 8.2.
(*iærn:*) *iæni* ds. Æ. 16 pr.
iættæt asn. Kk. 21.4.
miælk as.[1] Æ. 13.7.
siæl 'själspäck' ds.[1] Kk. 7.
siælwr o. d. nsm. H. 14 g. ex. Kk. 6.1; U. 25.1 (3 g.); *siælf* nsf.[1] Æ. 1.1 (2 g.), 4; U. 4 g. ex. 1.1; *siælfs* gsm. V. 1; *siælwm siælf. vm* dsm. Kg. 2.4 (2 g.); *siælfwar* (ɔ: *siælfwær*) npm. Kg. 11 pr.
siæti nsm.[1] U. 25.1; *siættæ* asm. M. 35.
siæx num.[1] H. 5 g. ex. Kk. 12.2; U. 25.1 (2 g.).
skiæl ap.[1] þ. 8.2; *skiælum* dp. Æ. 4 (2 g.), 13.6; U. 4 (2 g.), 18 — *taku skiæl* ap.[1] I. 10.2.
(*spiæl:*) *franzemis spiæl* o. d. as. Kk. ind., 15 pr., 2; U. 24.1 — *gupsiwi lagh spiæl guzeuelagh spiæl* as. Kk. 15 pr.; U. 24.1 — *wixlæ spiæll* as. Kk. 21.2.

Beteckningen *yæ* förekommer i

byærg as. V. 13.2.
fyærþung as.[1] M. 34 pr.

Att detta *yæ* återger ett annat uttal än *iæ* är icke troligt. Man kunde visserligen, då det i bägge exemplen föregås af labial konsonant, vilja i detsamma spåra en labialisering i nämnda ställning af diftongens förra komponent. Men *styæl* 3 spi. M. 32.1, V. 24.1 (med särspråklig brytning, jf. § 13) visar att detta ej vore berättigadt. Och en spontan utveckling *iæ* > *yæ* är af ljudfysiologiska skäl oantaglig. Troligtvis har beteckningen *yæ* uppstått genom omvänd skrifning, hvartill förekomsten af *yo* jämte *io*, *yu* jämte *iu* såsom representant för samnord. io_2 resp. *iǫ iǫu* (§§ 64, 68 f.) kunnat gifva anledning.

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

De i § 61 under a) omtalade skrifningarna *giald, gialdum, gialdi, gialdæ* antyda, att § 62. öfvergången *ia* > *iæ* inträdt blott ifall diftongens *a*-ljud icke varit långt, ursprungligen eller till följd af förlängning framför vissa konsonantförbindelser; en del af exemplen här ofvan — bl. a. *giæld* as. etc. och *giældæ giældi* (ɔ: -*æ*) inf. etc. — att ljudlagen dock endast alternativt lidit denna inskränkning. Gifvetvis föreligger här en dialektmotsättning. Att *iā* i vissa fsv. dialekter vid genomförandet af det progressiva *i*-omljudet förblifvit oförändradt, har Kock utredt i Arkiv V s. 371 ff.

Skrifningarna *fiarst, sialfwr, sialwæ,* som påvisades under b) i föreg. §, samt, å andra sidan, åtskilliga i denna § anförda *iæ*-skrifningar, bland dem *siælwr* o. d. nsm. etc., synas likaså ge vid handen, att öfvergången *ia* > *iæ* åtminstone i någon af Cod. B 49:s dialekter, men ej i alla, uteblifvit framför *r* eller kakum. *l* + konsonant. Att detta skett i samma dialekt (eller dialekter) där *ia* i *giald* etc. undandragit sig öfvergången, kan ej med bestämdhet påstås, men göres sannolikt af att de båda företeelserna äfven annanstädes uppträda sida vid sida (jf. nedan). Bevarandet af *ia* framför kakum. *l* + konsonant i en del fsv. dialekter, som i allmänhet låtit det blifva *iæ*, iakttogs först af Kock a. st. Enligt honom har öfvergången också i detta fall hindrats af att *a*-ljudet varit långt vid tiden för densamma. Han förutsätter hos resp. dialekter den på vnord. botten iakttagna förlängningen af guttural vokal i nämnda ställning. Riktigheten af denna uppfattning är emellertid ej utan vidare gifven. Det spörsmålet kunde ock med någon rätt framställas, om ej det kakuminala ljudet haft en direkt konserverande invärkan på brytningsdiftongen. Enligt Tamms iakttagelse i Uppsalastudier s. 25 kvarstår, om man ser bort från enstaka spår af ett annat behandlingssätt, *ia* i ÖGL:s textkodex framför hvarje kakuminalt *l*; här kan man väl dock knappast antaga en genomgående förlängning af *a*-ljudet såsom närmaste orsak. Ett annat stöd för samma åsikt vore, att *ä* i många svenska dialekter öfvergått till *a* framför det med kakum. *l* nära besläktade *r*-ljudet; ja, åtminstone en af dem, målet i Östra härad i Småland, uppvisar jämte denna öfvergång den ifrågavarande behandlingen af *ia* framför kakum. *l* + konsonant; t. ex. *farsk* 'färsk', *varre* 'värre', *tjalke* 'kälke' (fsv. *kialki*). *sjalk* 'stjälk', *jalpa* 'hjälpa'. *sjalv* 'själf' (Lundell, Sv. landsm. I. 2 s. 97 f.; Gadd, Allm. målet i Östra h:d s. 3). För Kocks mening, att kvarståendet af *ia* framför kakum. *l* + konsonant närmast beror på att *a*-ljudet här blifvit förlängdt, talar dock, och det vida bestämdare, att de urkunder och dialekter där det för öfrigt påvisats — ÖGL fragm., SML, DL, HL samt Runömålet — alla därjämte förete spår af en dylik behandling af *iā* (jf. Kock a. st.; Vendell, Sv. landsm. II. 3 §§ 5 mom. 7 o. 8 mom. 4 ff). Och denna mening vederlägges ej däraf att de centralare svenska dialekterna (som den fsv. litteraturen väl nästan uteslutande representerar) eljest icke gifva någon antydan om en vokalförlängning framför kakum. *l* + konsonant (annan än *d*); ej häller däraf, att *ia* somligstädes — såsom i Runömålet (jf. Vendell, a. st.) och i någon af Cod. B 49:s dialekter — tyckes kvarstått icke blott framför kakum. *l* + konsonant utan ock framför sådana förbindelser af *r* och konsonant, vid hvilka ingen vokalförlängning ansetts hafva egt rum. Det kan nämligen, af skäl som utvecklats i Nord. studier s. 217 ff., icke sättas i fråga att ej urspr. kort vokal i fornsvenskan varit förlängd i vida större utsträckning än man hittills med ledning af den nuvarande kvantiteten och öfvergångarna *ū* > *å*, *ō* > *o* och *ȳ* > *ö* antagit. Utan svårighet låter det därför tänka sig, att vid tiden för öfvergången *iā* > *iæ* kort *a* i vissa dialekter varit förlängdt ej allenast

§ 62. framför *rđ, ld* etc., utan ock framför kakum. *l* + konsonant, och i andra dessutom framför *r* + konsonant (utom *rđ* etc.), fastän förlängningen i de båda senare ställningarna hvarken upprätthållits eller varit af nog gammalt datum att göra vokalen delaktig af öfvergången *ā* > *å*.

Det progressiva *i*-omljudet har inom Cod. B 49:s dialekter afficierat också det *ia*, som uppkommit särspråkligt af *e* framför kakum. *l* + *a* (§ 13) — t. ex. *stiæl* 3 spi. M. 28 pr. o. fl. — äfvensom det af *ǣį* + starkt bitonigt *a* uppkomna (§ 8) — t. ex. *siæng* as. Æ. 2.1 o. fl.; U. 6 pr. o. fl. — Också i lånord har *ia* blifvit *iæ: mikiælz mæssu michiæls mæssu* d, as. þ. 8 pr., 14 pr.; *siæll* 'anima' as. M. 38; *siælæ gifþ* (ɔ: *s. gift*) as. Kk. ind.; *siælæmæssur siælu mæssur* ap. Kk. ind., 8.[1]

Liksom H cod. B 49 återger Cod. 1609 i de båda ofvannämnda undantagsfallen samnord. *ia* dels genom *ia*, dels — och vida öfvervägande — genom *iæ*. Den senare handskriftens *ia*-skrifningar[2] koincidera i intet enda fall med den förras, hvarför det är osäkert om samma vacklan funnits redan i H cod. [B 49—1609. Ett bevis för att *ia*-skrifningarna i Cod. 1609 åtminstone delvis blifvit insatta först senare utgör det, att Cod. B 49:s *hiælpæ* inf. H. præf. här är utbytt mot *hialpä;* vi minnas att H præf. i Cod. 1609 leder sitt ursprung från Cod. B 49. — Grundhandskrifterna för U. codd. B 12, Sch. och B 49 hafva väl företett uteslutande skrifningar med *iæ* i de ifrågavarande fallen. Detta är nämligen händelsen med de båda förstnämnda handskrifterna, där sålunda ett *fiærst* motsvarar *fiarst*, den enda *ia*-skrifningen i U cod. B 49. Att detta *fiarst* och H cod. B 49:s *ia*-skrifningar — eller en del af dem — härröra från samma skrifvare, d. v. s. B 49-skrifvaren, är icke osannolikt; men någon säkrare kunskap om huru härmed förhåller sig står ej att vinna.

Samnord. io_1.[3]

§ 63. Samnord. io_1 kvarstår såsom *io*:

hion hioon[4] ns. Kk. 20, Kg. 2.1; np. Kk. 15.1, Æ. 10 pr.; U. ind., 2.1, 10 pr.; *hionum* dp.[4] U. 2.1 — *hemæ hion* ap.[4] U. 3 pr. — *leghæ hioon* np.[4] M. 37.1 — *reþo hion* np.[4] U.

---

[1] Jf. Brate, Uppsalastudier s. 10 f., och Reinius, Språkv. sällsk. i Upsala förhandl. 1897—1900 s. 50 ff. (men äfven Kock, Arkiv XVII s. 363 f.).

[2] *hialpä* inf. H. præf., *iarni* ds. Æ. 16 pr., *sialwer sialfwer* nsm. M. 24, I. 10 pr., V. 7, 8.1, þ. 13 pr. samt — utan motsvarighet i Cod. B 49 — *hiarna hinnu* ds. M. 9.1.

[3] På samnordisk ståndpunkt skilde sig det *iō* som ingick i t. ex. gen. pl. *hiōna* och det ur äldre *ǣų* utvecklade *iō* i t. ex. *siōʀ* från hvarandra däri att det förra innehöll vanligt slutet *ō*, det senare ett som något mera närmade sig *a*. En sådan skiljaktighet har nämligen konstaterats i fornsvenskan äfvensom i en nsv. dialekt (se Hultman, Östsv. dial. § 1.9 not 1 och jf. Kock, Idg. Forsch. V s. 156 noten; betr. v. Friesens obefogade inkast i Nord. språkhist. s. 50 noten se Kock, Arkiv XVIII s. 255 noten, och s. 67 not 3 här ofvan). Och det gifves knappast någon möjlighet att antaga särspråklig differentiering. Den förra varianten betecknas i denna afhandling med io_1, den senare med io_2.

[4] Formen analogisk; se formläran.

2.1 — *wærnæþæ hionum* dp.[1] V. 19.1 — *hionalagh hionælagh* n, as. H. 4 g. ex. Kk. ind. — *Hionæ mala* as. Kk. 10 — *hionæ spaan* as. M. 31.5 — *hiona vigning* § 63. *hionæ wigning* as. Kk. ind., 9.

Samnord. io_2.[2]

§ 64. Samnord. io_2 har, frånsedt det specialfall hvarom § 65 handlar, bevarats såsom *io* eller, alternativt, öfvergått till *yo.* Antagligen utgöres senare

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

[2] Jf. s. 84 not 3. — Under hvilka omständigheter den urnord. ljudförbindelsen *aiu̯* kommit att fortsättas af *iō[u̯], iā[u̯], ǣ[u̯]* eller *øy*, är en fråga som de senaste åren varit föremål för liflig diskussion: se Hultman, Arkiv XVII s. 209 ff.; Kock, Arkiv XVII s. 355 ff., XVIII s. 226 ff., XX s. 255 ff.; v. Friesen, Nord. språkhist. s. 8 ff., Arkiv XIX s. 334 ff. Att *iō* närmast framgått ur tautosyllabiskt *ǣu̯* — en tanke hvilken särskilda författare utan att vinna gehör uttalat och senast Hultman och v. Friesen återupptagit — därom torde numera alla vara ense. Men i öfriga punkter gå meningarna åtskils. Genom polemiken mellan Kock och v. Friesen får det väl emellertid anses fastslaget, att *aiu̯* åtminstone framför kvarstående *a* och *i* blifvit *āu̯*, i enlighet med den gamla åsikten. Och vidare, att hos de former, hvilkas urnord. motsvarighet efter *aiu̯* synkoperat ett *a* eller *i* — t. ex. *siōr, siō,* sing. *friō, miōr, miōtt* — *iō* är strängt ljudlagsenligt och icke genom analogibildning trädt i stället för *øy*. Vid fullkomligt ostörd ljudutveckling skulle alltså flexionssystemen kommit att förete en växling mellan *iō* framför synkoperad och *āu̯* framför kvarstående ändelsevokal (frånsedt *u*). Denna omständighet ger oss en enklare och sannolikare förklaring på *iā*-formerna af de hithörande orden än de härintill framställda — enligt hvilka nämnda former skulle för sin vokalisation hafva att tacka antingen en analogibildning till *iō*-formerna efter mönster af böjningssystem med ljudlagsenlig växling *ō* : *ā* (t. ex. *mōʀ,* pl. *māu̯aʀ*; *hōʀ,* ack. sg. m. *hāu̯an*) eller ock en öfvergång *iō* > *iā* framför stafvelser, innehållande *a*. Det måste medges, att det förra antagandet är något djärft i betraktande af mönsterordens fåtalighet, relativa sällsynthet och delvis afvikande flexion. Den senare hypotesen innebär i och för sig ingenting, som vore mindre sannolikt, men ur metodologisk synpunkt är det naturligtvis att föredraga, om någon ny ljudlag icke behöfver a d h o c antagas. Man undgår ock detta, utan att likväl på något vis prässa materialet, med den redan antydda förklaringen: *iā*-formerna hafva helt enkelt uppkommit genom öfverförande af *iō*-formernas uddljud till *āu̯*-formerna. I st. f. en böjning sg. n. *siōʀ,* g. *sāu̯aʀ,* d, a. *siō,* pl. n. *sāu̯aʀ* etc. fick man sålunda flexionen *siōʀ,* g. *siāu̯aʀ,* d, a. *siō,* pl. n. *siāu̯aʀ* etc. En dylik till uddljudet inskränkt utjämning inom ett flexionssystem saknar icke exempel inom de nord. språken; flere finnas anförda hos Kock i Arkiv XI s. 320 f. Medan stamformen i de böjningsformer, där *a*- eller *i*-synkope egt rum, af en del dialekter generaliserats då den ännu lydde *sǣu̯*- — hvilket ledde till böjningar sådana som sg. n. *siōʀ,* g. *sǣu̯aʀ* etc. — skulle således andra värkställt en utjämning i samma riktning först efter det nämnda stamform blifvit *siō*-, och låtit den sträcka sig endast till uddljudet. — Något som den senaste diskussionen ställt utom all fråga är väl också det, att den äldre förklaringen af *ǣu̯* hos de ifrågavarande orden — det skulle ha uppkommit af *āu̯* genom *i*-omljud, betingadt af gammal *i*- eller *ia*-stamsböjning — för en del af dem icke är möjlig. Man vill nu i stället antaga en utveckling *aiu̯* > *æiu̯* > *ǣu̯* utan medvärkan af något följande ljud. Men vare sig man menar att den egt rum jämte en utveckling *aiu̯* > *āu̯*, d. v. s. blott i former med synkoperadt *a* l. *i* (jf. ofvan), eller att *aiu̯* alls icke blifvit *āu̯*, kan häremot invändas, att å ena sidan den likformiga kontraktionen i fornhögtyskan af *ai* till *ê* framför *h, r, w* (t. ex. *zêha, sêr, wêwo*), å andra sidan den genomgående kontraktionen i

§ 64. komponenten i dessa ljudförbindelser af ett mera *a*-liknande ljud än det vanliga långa *o*. Exemplen i vår handskrift äro, å ena sidan

sio ns. V. 13.2; *sioar* np.[1] V. 14.1 — *ælgsio* as. *snio* d, as. Kg. 11 pr. (2 g.); Kg. 11 pr. — *sio liþ'r* np.[1] V. 14.2.

å andra sidan

syo d. as. Kg. 9.1, V. 13.2 — *syoboo raaþ* as.[1] Kg. 11.1.

---

nordiskan af *ai* till *ā* framför *h* och *r* (t. ex *ā* 'eger', *sār*) göra en afvikande behandling därsammastädes af *ai* framför *u̯* ganska osannolik (jf. också Kock, Arkiv XVIII s. 229 f.). Problemet är ej lätt att lösa, och man har intrycket att någon faktor spelat in, som för närvarande undandrager sig vår kunskap. Skulle denna faktor vara en urgermansk assimilation af svagtonigt *a* med ett *i* uti föregående rotstafvelse, sådan Walde, Germ. Auslautgesetze s. 94 f., förmodar hafva inträdt i mellanstafvelser? Ifall en sådan gjort sig gällande, förstår man, också under förutsättning att *ai* städse blifvit *ā* framför *u̯*, huru *ēu̯* kunnat uppkomma genom *i*-omljud hos alla de ifrågavarande orden, äfven sådana som måste frånkännas egenskapen af gamla *i*- eller *ia*-stammar. Oförklaradt blir då visserligen fvn. pret. sing. *spió*. Men detta kan — något som man icke synes observerat — vara en nybildning, framkallad af analogien pres. *bý*, *býr* : pret. *bió* = pres. *spý*, *spýr* : pret. *spió*, och möjligtvis därjämte af det ljudlagsenliga pret. plur. *spióm* etc.; ordets pret. part. *spúinn* (f. **spivinn*), som väl icke finnes belagdt i fvn. men förekommer i nisl., är alldeles påtagligen bildadt efter pret. part. *búinn*. Att sålunda i parallellismen mellan got. *saiws spaiw* och fvn. *siór spió* se blott ett „irrsken" vore väl icke så öfver höfvan vågadt. Huruvida den waldeska hypotesen kan upprätthållas och låter utsträcka sig till äfven andra svagtoniga stafvelser än mellanstafvelser, är här icke stället att närmare pröfva. Onekligen förklarar den på ett tillfredsställande sätt flere annars dunkla punkter i den germ. språkhistorien. Sådana äro urnord. **minino**, fsv. run. **sinin** och ags. *ǽnne* (< *aininō*). Vidare de *a*-omljudslösa pret.-participen af typen fvn. *bitinn*, fht. *bizzan* etc. Den förliker ock Tanumstenens **haitinaʀ** med det faktum, att de starka verbens pret. part. i urnordiskan öfver hufvud torde innehållit suffixformen *-an-* — ett faktum, på hvilket såväl förhållandet i de öfriga forngermanska språk, där de gamla ändelsevokalerna hållits åtskilda, som det konstanta *a*-omljudet af *u* i fvn. och den lika konstanta frånvaron af *i*-omljud i fvn. och fön. samstämmigt häntyda (Jf. Kock, P.-B.-S. Beitr. XXIII s. 484 ff. Noreens i Idg. Forsch. XIV s. 399 ff. framställda teori, att suffixformen *-an-* skulle tillkommit de synkoperande böjningsformerna, *-in-* de icke-synkoperande, hvilar på allt för bräcklig grund för att den förra uppfattningen kunde anses vederlagd genom densamma. Också på Möjebrostenens **slaȝinaʀ**, som Noreen anför emot den, kan ej mycket byggas. Den tydning man senast gifvit inskriften, hvilken lyder **frawaradaʀ anahahaislaȝinaʀ**, nämligen 'Fráráðr der beherzte ist totgeschlagen' — se Noreen, Aisl. gr.[3] s. 340 — är icke den enda möjliga eller ogensägligt den mest plausibla. En tolkning 'Fr. är enda egare till anläggningen l. byggnaden', hvarvid det andra ordet uppfattas som *ainaha-aiha* och det sista som *laȝīnaiʀ*, synes väl så rimlig. Beträffande **a** för *ai* jf. **dalidun** på Tunestenen och **stan** etc. på yngre runstenar, t. ex. Dyb. fol. I. 64, 82; betr. ordet *ainaha-aiha*, got. *ainaha* och fsv. *en-egha* f.; betr. *laȝīnaiʀ*, got. *lageins* och fvn. *leggia*, som bl. a. betyder 'ved Læggen opføre, istandbringe, f. ex. *garð*'). — Hvad slutligen beträffar utvecklingen *aiu̯* > *øy* i fvn. *øy* 'alltid' och nsv. dial. *frøy* o. d. 'frö', är det antagligast att den, såsom Kock, Arkiv XX s. 280 f. alternativt föreslår, hör hemma i former med synkoperadt *u*, framför hvilket *u̯* bortfallit redan före öfvergången *aiu̯* > *āu̯* och *u*-omljud inträdt liksom i *bīu* > *bȳ* 'bin'. Ngutn. *snoy* 'snö', *sloygur* 'slö' bero på lån från fastlandssvenskan, med substitution af *oy* för *ö*.

[1] Formen analogisk; se formläran.

Dialektisk utveckling af *io* till *yo* inom fsv. har Kock förut påvisat i Fsv. ljudl. s. 448 f. § 64. Det är antagligt, att *io*- och *yo*-skrifningarna i Cod. B 49 representera skilda dialekter.

Jämte öfvergången io_2 > *yo* kommer en parallell öfvergång *iu* > *yu* till synes i vår handskrift. Se härom §§ 68, 69.

H cod. 1609 har merendels *io* (*iö*) i de hithörande orden, men därjämte *yö* — visserligen endast 1 gång, i *syö* Kg. 9.1. Då detta ställe är ett af dem, där Cod. B 49 har *yo*, synes det sannolikt, att redan H cod. [B 49—1609 uppvisat både *io*- och *yo*-skrifningar. U saknar exempel på samnord. io_2.

§ 65. Samnord. io_2 har i ställning efter konsonant + *r* utvecklats till *ø*:

frø ds.[1] V. 11.1 — *frøkorn* as.[1] þ. 14 pr.

Se ang. denna ljudlag Kock, Arkiv V s. 380 noten, VI s. 43. — Likväl är det ej fullt säkert att ej *ø* i nämnda exempel återgår på det *øy*, som tillhörde samnord. nom. ack. plur. *frøy.*[2]

Samnord. *iu*.

§ 66. Samnord. *iu* har efter konsonant + *r* öfvergått till *y*:

þry an. H. 6 g. ex. Kk. 21.2 — *þryhundruþ þryhundraþæ* num. Kg. 10, Æ. 16 pr.

Den önord. ljudlagen att *iu* blifvit *y* efter postkonsonantiskt *r* har upptäckts af Kock, som behandlat den i Sv. landsm. II. 12, Fsv. ljudl. s. 464 ff. och Arkiv VI s. 42 ff.[3]

Vi skola i § 71 se, att också det *iu*, som uppkommit af samnord. *iǫu* (§ 69), i Cod. B 49:s dialekter varit underkastadt denna ljudlag.

Samnord. *iǫ*.[4]

§ 67. Samnord. *iǫ* har utvecklats till *io* — sannolikt *i* + slutet *o* framför guttural konsonant samt *rd rt*, men *i* + öppet *o* i öfriga ställningar.[5] I ett sär-

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

[2] Se § 64 not 2, slutet.

[3] Densamma anses ej hafva berört gottländskan, och Noreen sätter därför i fråga, att fgutn. *þry* är samma bildning som fvn. *þriú* (Aschw. gr. § 122.1). Rätta förhållandet är emellertid, att ljudlagen varit gällande i gottländskan såväl som i fastlandssvenskan, ehuru dess värksamhetsområde i den förra varit ytterst inskränkt genom att urnord. *eu* här utvecklats till *iau*, icke liksom i den senare till *iū*. Att det i *þriū* förefintliga *iū*, hvilket uppkommit genom kontraktion af stammens *i* med ändelsevokalen *u*, icke blifvit *iau* i fgutn., bevisar att denna triftong ej framgått ur *iū* utan omedelbart ur *eu*.

[4] Se Exkurs II.

[5] Jf. Hultman, Östsv. dial. § 1.1 not 1 samt Kock, P.-B.-S. Beitr. XX s. 117 f.

§ 67. skildt, uti följande § behandladt fall har likväl diftongen undergått ytterligare förändringar. Om öfvergången till *io* vittna skrifningarna

biorn as. V. 8.2; *biornæ* ds.[1] Kk. 7 — *biornsopæ* as.[1] þ. 15.
fiol 3 spti.[1] U. 21.2.
fioþ'rmæningi ns.[1] M. 38.
giorþi o. d. 3 spti. H. 5 g. ex. Kg. 1 pr.; *giorþa* (ɔ: -*æ*) 3 ppti. Kk. 1 pr.; *giorþ* nsf. Kg. 6.1, Æ. 16.1; apn. Kg. 1.1; *giort giorth* n, asn. H. 9 g. ex. Kk. 21 pr. — *forgiort for giort* n, asn. H. 6 g. ex. Kg. 6 pr.; U. 1.3, 5, 10.1; *forægiort foræ giort* n, asn. M. 24; U. 8.1.
iorþ ioorþ n, as. H. 31 g. ex. Kk. 14; U. 3.1 (2 g.), 8 pr.; ds.[1] H. 8 g. ex. I. 3; *iorþa iorþæ* gs.[1] Kk. 12.2 (2 g.); *iorþa* (ɔ: -*æ*) ds.[1] þ. 15; *iorþum* dp.[1] Æ. 4, V. ind.; *iorþinæ iorþanæ* (ɔ: -*ænæ*) as. Kg. 2.1, 4; *iorþænnæ* ds.[1] Kg. 6 pr. — *køpi iorþ'r* np.[1] V. 16 pr. — *vm iorþum* dp.[1] Æ. 12.2 — *iorþæ awærk'r* np.[1] Kk. 20 — *Jorþæbalk'r iorþæ balkr* ns.[1] H. præf., I. 17 — *iorþæ del'r* np.[1] Kk. 20 — *iorþæ køpum* dp.[1] I. 4 — *iorþæ pant* as.[1] Kp. 5 — *iorþbroær* ap.[1] V. 18 pr. – *iorþeghandæ* ds.[1] I. 11.2 — *iorþriki* ds.[1] Kp. 7.
iorþæs inf.[1] Æ. 13.7.
(*kiol:*) *flat kiol* ns. V. 14.2.
kiot as. Kk. 16 pr.
miolk as. U. 11.1.
skiold as. M. 24, þ. 14.2.

§ 68. Samnord. *iǫ* har framför en af *u* efterföljd kort konsonant blifvit (utan tvifvel först *io* enligt föreg. § och sedan) *iu*. Efter konsonant utvecklades detta alternativt vidare till *yu*, troligtvis dels i allmänhet, dels endast ifall konsonanten var labial. På utvecklingen till *iu* gifves det endast ett ex.:

tiughu num. U. ind.;

och likaså på utvecklingen till *yu:*

fyughur an. U. 18.[2]

Beträffande den förra jf. Exkurs II.

Växlingen *iu* : *yu* hos de båda exemplen sammanfaller såsom synes med en växling mellan icke-labial och labial konsonant före diftongen. Huruvida ett kausalsammanhang förefinnes, så att öfvergången *iu* > *yu* betingats af ställningen efter labial, eller växlingen i fråga endast är mellandialektisk, framgår icke direkt af exemplen. Det förra har dock ganska stor sannolikhet för sig, med hänsyn till den behandling det af samnord. *iǫu* uppkomna *iū* undergått i Cod. B 49:s dialekter och hvarmed behandlingen af ifrågavarande *iu* rimligtvis öfverensstämde.

En differentiering af nämnda *iū*, bestående i att det blifvit *yū* efter labial konsonant men icke i andra ställningar, framträder nämligen starkt i vår handskrift (§ 70). Därjämte röjer denna emellertid inflytande från någon dialekt, där *iū* oberoende af den föregående kon-

[1] Formen analogisk; so formläran.
[2] Oriktigt användt i st. f. *fyurum* dm.

sonantens beskaffenhet öfvergått till *yū* och *$i\bar{o}_2$* till *yō*, äfvensom från andra, där några dylika öfvergångar alls icke förekommit (§§ 64, 69). § 68.

Att *fyughur* blifvit insatt först i en handskrift mellan U II cod. [Sch.—B 49 och Cod. B 49 eller i den senare, kan slutas däraf att Codd. B 12 och Sch. i st. f. denna felaktiga läsart förete det riktiga *fiurum*. Något *yu* yppar sig öfver hufvud icke i dessa handskrifter, vare sig såsom representant för samnord. *iǫ* eller för samnord. *iǫu*; Cod. B 49:s *tiughu* återfinnes sålunda i dem med *iu*. Grundhandskrifterna, från hvilka de och U cod. B 49 utgått, hafva säkerligen härutinnan öfverensstämt med dem.

Samnord. *iǫu.* [1]

§ 69. Samnord. *iǫu* har öfvergått till *iū*, hvilket med de inskränkningar §§ 70—73 omtala kvarstår som sådant eller, alternativt, utvecklats vidare till *yū*, åtminstone efter konsonant. Den förra behandlingen röjer sig i skrifningarna

a) *iul* ap. þ. 14 pr.; *iulæ* gp. þ. 14 pr.; *iulum* dp. Kk. 6.1, V. 15, þ. 8 pr. — *iulæ friþ* ns. þ. 14 pr.
lius ap. Kk. 9.
(*liuwer:*) *liuft* asn. Æ. 14.3, þ. 4.3.
liusa liusæ inf. [2] Kk. 15.1, M. 2.1.
liusning as. [2] M. ind.
liuþ liud as. U. 3 pr., 11.2.
siu num. U. 10.1 (2 g.), 23.2 — *siunatum* dp. V. 5 pr.
siuk'r nsm. Kk. 12 pr., Æ. 13.6; U. 16.3, 18.
(*siuki:*) *siukamanz* gs. Kk. ind.
skiut skiuth ns. V. 18.3; ap. Kg. 11 pr. (2 g.); *skiutu* (*m-*) dp. Kg. 11 pr. — *skiutæ færþ* ds. Kg. 11 pr. — *skiutæ gærþ skiutæ giærþ* as. Kg. ind., 11 pr. (2 g.).
skiut' 3 spi. [2] Kg. 2.3.
þiufnaþ þiufnæþ ns. M. 28.3; as. M. 28.3, 32.1; *þiufnæþæ* gs. M. ind.; *þiufnaþi* o. d. ds. H. 5 g. ex. M. ind. — *omaghu þiufnaþ* as. M. ind. — *quinnæ þiufnæþ* as. M. ind.
þiufwr þiufw' ns. H. 5 g. ex. M. 28 pr.; *þiuf þiuff* ns. M. 28 pr., 32 pr.; as. H. 13 g. ex. Kk. 18.1; *þiufs* gs. Æ. 16.1; *þiufwi* ds. M. 34 pr.; *þiufwæn* ns. M. 35 — *kirkiu þiuf* as. M. ind. — *runþiuf* as. M. ind. — *þiufs boot* as. M. 28.3 — *þiufs ræt* as. M. 33 — *þiufwæ boot* as. M. 31 pr. — *þiufbogh þiuf bogh* as. M. 28 pr., 32 pr. — *þiufstolnu* o. d. dsn. M. 30, 31 pr., 1; *þiufstolit* asn. M. 29.
þiuft [2] ns. M. 32 pr.; as. M. 31 pr.
þiufti þiuftæ [2] ds. M. 31 pr., 34 pr.; as. M. 31.4, 34 pr.

b) *biuþa* (ɔ: *-æ*) 3 spk. þ. 7 pr.
fiuri nm. U. 1.1 (2 g.); *fiuræ* am. þ. 1.1 — *fiuratighi* num. U. 2.1.
spiut ns. Kg. 10.

---

[1] Jf. Pipping, Neuphilol. Mitteilungen $^{15}/_{11}$—$^{15}/_{12}$ 1902 s. 12 f.
[2] Formen analogisk; se formläran.

§ 69. Utvecklingen till *yū* betygas af

a) *dyur dyvr* as. M. 1.1, V. 8.1 (3 g.).
lyustræ as. V. 14.3.
Lyutæ lyutæ inf. V. 18.3; 3 ppi. U. 9.1.
lyuþ as. Æ. 3 pr.
syundæ asm. Kk. 8.
skyuut as. V. 6 pr.
þyuft ns.[1] M. 31.2.
þyufti ds.[1] M. 31.2.

b) *byuræ* gp. V. 8.3.
byuþæ inf. þ. 7.1, 10 pr.; *byuþ'r* 3 spi.[1] Kk. 13.1, Kg. 2 pr., þ. 7 pr.; *byuþæs* inf. M. 28 pr., I. 15; 3 spk. I. 15; 3 ppk. þ. 7.1 — *at'r byuþæ* inf. Kp. 5 — *laghbyuþæ* inf. þ. 2 — *till byutz* 3 spi.[1] Kg. 6.1 — *wp byuþæ* inf. I. 9.
fyuræ dm. U. 18.

Det kan ej betviflas, att *yv* i skrifningen *dyvr* återger ljudförbindelsen *yū*. Däremot afser *þufur* ns. 'tjuf' M. ind., 28.1 säkerligen icke en form med *iū* eller *yū*, utan en med blott *ū*, ang. hvilken se formläran. Att en bokstaf uteglömts vid återgifvandet af *iū* l. *yū* — hvilket skulle skett i detta ord två gånger, men annars aldrig — är mindre sannolikt; jf. dessutom fsv. *Fridthuwir* Sv. Dipl. I s. 733 och *gurthuff* Gloss. Ups. 1.

Så vidt man kan se, har inom Cod. B 49:s dialekter öfvergång af postkonsonantiskt *iū* till *yū* egt rum i alla ställningar, där detsamma förekom. I § 70 skola vi emellertid finna, att åtminstone någon dialekt låtit öfvergången inträda blott i en särskild sådan. Vi vilja i förevarande § helt och hållet se bort från denna „kombinatoriska“ ljudlag och från de — här ofvan under b) meddelade — exempel, hvilka kunna hänföras till den.

Den allmänna öfvergången af postkonsonantiskt *iū* till *yū* har konstaterats äfven i andra fsv. urkunder, af Kock i Fsv. ljudl. s. 448 ff.

Det säger sig självt att exemplen på denna öfvergång och exemplen på bevaradt postkonsonantiskt *iū* ej kunna härröra från samma dialekt.

En öfvergång *iō* > *yō*, som tydligen inträdt jämsides med öfvergången *iū* > *yū*, har påvisats i § 64. Jf. äfven, ang. en utveckling (*iǫ* >) *iu* > *yu*, § 68.

De ifrågavarande *iu*- och *yu*-skrifningarna i H cod. B 49 motsvaras i Cod. 1609 af dylika, dock med den skillnaden att den senare har ännu färre skrifningar med *yu* än den förra. De inskränka sig nämligen till *dyur* M. 1.1, *lyustru* V. 14.3, *skyut* V. 6 pr.; härtill kommer *syndä* Kk. 8, utan tvifvel ett förvanskadt *syundä*. Dessa skrifningar uppträda alla på ställen, där också Cod. B 49 har *yu*-skrifningar, hvadan det är påtagligt, att hvartdera slaget varit för handen redan i H cod. [B 49—1609. — U codd. B 12 och Sch. visa skrifningar med *iu* ej allenast där U cod. B 49 har dylika, utan ock där den undantagsvis företer en skrifning med *yu* : *Liutæ* U. 9.1. Att de båda förstnämnda härutinnan återspegla grundhandskrifterna, är väl snarast att antaga. Måhända är det B 49-skrifvaren som insatt *Lyutæ* (äfvensom *fyuræ* och *fyughur*, § 68) i vår handskrift.

§ 70. Samnord. *iǫu*, som blifvit *iū* genom den i föreg. § omtalade ljudlagen, har i ställning efter labial konsonant utvecklats vidare till *yū*.

[1] Formen analogisk; se formläran.

Att en sådan ljudlag varit värksam inom Cod. B 49:s dialekter framgår däraf, att § 70.
samnord. ord med *iǫu*, föregånget af en labial konsonant, i handskriften vida oftare motsvaras af *yu*-skrifningar — och mera sällan af *iu*-skrifningar — än ord med *iǫu* i ställning efter en konsonant af annat slag. På det förra hållet är *yu*-skrifningarnas antal 15, *iu*-skrifningarnas 6 — hvardera gruppen finnes uppräknad i föreg. § under b); men på det senare stå endast 12 skrifningar med *yu* mot 77 med *iu* — alla anförda i föreg. § under a). I H är frekvensförhållandet resp. 14: 3 och 11: 70, i U 1: 3 och 1: 7.

Att icke alla Cod. B 49:s dialekter låtit *iū* blifva *yū* i ifrågavarande ställning, ådagalägga *iu*-skrifningarna under b); att icke alla, som gjort det, gjort det blott i denna, antyda *yu*-skrifningarna under a).

Den anmärkta motsättningen visar sig egentligen endast i H, hvilket skulle ge vid handen, att den förefunnits redan i den kodex, efter hvilken H cod. B 49 blifvit afskrifven. Ingenting tyder emellertid på att den vore nedärfd från H cod. [B 49—1609. Mindre antagligt är det i hvarje händelse, att *yu* här varit enrådande efter labial konsonant, enär Cod. 1609 alltid visar *iu* i hithörande ord. För öfrigt får det icke anses afgjordt, att motsättningen i fråga ej uppkommit genom B 49-skrifvarens tillskyndelse. Det kan vara en tillfällighet att den icke tydligt framträder inom de fåtaliga exemplen i U.

§ 71. Samnord. *iǫu* har efter konsonant + *r* utvecklats till *iū* (§ 69) och vidare till *ȳ* i sammanhang med den i § 66 behandlade öfvergången af samnord. *iū* till detta ljud:

brytæ 3 ppi. Kg. 2 pr., 10.

þryzk'r 3 spi. Kg. 8; *þryskæs* 3 spi. Kk. 1.2; *þryskis* (ɔ: *-æs*) 3 ppi. Þ. 9 pr.

Huruvida äfven *bryst* i *bryst arf bryst arff* as. Æ. 11; U. ind., 11 pr.; *bryst arfwi* ds. U. 11 pr. hör hit, är osäkert. De nsv. formerna af ordet peka delvis tillbaka på äldre sådana med kort, icke ur *iū* utveckladt *y*; så riksspråkets *bröst* och Östersjöprov.-svenskans *brist* o. d. (icke *brūst*! Jf. Hultman, Östsv. dial. § 9,13).

Om den önord. utvecklingen af *iū* till *ȳ* efter postkonsonantiskt *r* se Kock, Sv. landsm. II. 12, Fsv. ljudl. s. 464 ff. och Arkiv VI s. 42 ff.

§ 72. Också efter kakuminalt *l* och uddljudande *r* har samnord. *iǫu* öfver *iū* (§ 69) utvecklats till *ȳ*. En sådan utveckling efter kakum. *l* bevisar skrifningen

flytæ inf. Æ. 4;

att den egt rum äfven efter uddljudande *r*, framgår indirekt af *ryfs* 3 spi. Kk. 11.1, hvilken form visserligen innehåller samnord. *ȳ*, men med säkerhet skulle liksom öfriga pres. ind. sing.-former af samma böjningsklass utbytt det mot *iū* (l. *yū*), om inf. samt pres. ind. plur., konj. och imperat. icke låtit detta öfvergå till *ȳ*.[1]

---

[1] Jf. *byuþ'r* 3 spi. Kk. 13.1, Kg. 2 pr., Þ. 7 pr.; *till byutz* 3 spi. Kg. 6.1; *skiut'* 3 spi. Kg. 2.3.

§ 72. Öfvergången af *iū* till *ȳ* i ifrågavarande ställningar har åtminstone i en del önord. dialekter icke gått hand i hand med den öfvergång *iū* > *ȳ* efter konsonant + *r*, hvarom i §§ 66, 71 varit fråga, utan inträdt först senare. Se betr. densamma de utredningar af Kock, till hvilka hänvisats på nämnda ställen.

§ 73. Samnord. *iǫu* har i svagtonig stafvelse utvecklats till *iū* (§ 69) samt, efter det senare komponenten i denna ljudförbindelse på grund af aksentsvagheten förkortats, såvida ej guttural konsonant följde vidare till *y*, som slutligen, i likhet med samnord. *y* i samma ställning (§ 47), delabialiserats till *i*. Detta antydes af

fira am. V. 15 (*f. knut'r*); *firæ* af. Kk. 8 (*f. alnæ*) — *firatighi firæti* num. þ. 4 pr.; U. 6.3.

Ang. öfvergången *iŭ* > *y* i fsv. se Noreen, Aschw. gr. § 100.

Att det från samnord. *fiǫuriʀ* utgångna räkneordet åtminstone på önord. botten haft svag ton i sådant sammanhang, hvari det förekommer på de citerade ställena, är icke ett godtyckligt antagande, utan bestyrkes af den aksentuering det än i dag erhåller i den ålderdomliga estsvenskan. Vid en undersökning, för hvilken teol. studeranden Jakob Blees i Uppsala år 1899 hade vänligheten ställa till förfogande sin kännedom om Nucködialekten (som är hans modersmål), visade det sig, att kardinaltalen såsom attribut till ett följande substantiv här i större utsträckning än i riksspråket äro proklitiska. Ordet *fiur* 'fyra' är det sålunda öfverallt där ej motsatsbetoning eger rum — t. ex. i uttryck som („Hur många kreatur har Ni?") „Vi har 4 hästar och 10 kor". Och ej nog härmed: i olikhet med den vanliga representanten för äldre *iū*, som är *iū*, har *iu* i *fiur* — äfven om ordet står predikativt eller annars betonadt — kort *u*, hvilket förhållande utan tvifvel är en följd af det förra.[1] Med Nuckömålet öfverensstämmer målet på Ormsö åtminstone i fråga om ordets kvantitet, enligt en iakttagelse, som gjordes redan 1888 med tillhjälp af några till Ekenäs från nämnda ö öfverresta bönder.[2]

Dessa fakta synas sprida ljus öfver förhållandet mellan fvn. *fiórir* fön. *fiurir* och fön. *fyrir* samt mellan dem och fön. *firi*. I de dialekter, där formen *fyrir* uppstått, har behandlingen af ordet varit den samma som i Ormsö-Nuckömålet, blott att en faktor kommit till, som tyckes varit främmande för estsvenskan, nämligen öfvergången *iŭ* > *y*. Och samma aksentlöshet hos det attributivt använda ordet, som vållat förkortningen af *iū* (och medelbart utvecklingen af *y*), har, för så vidt dessa dialekter fortfarande upprätthöllo den och delabialiserade *y* i svagtonig stafvelse, slutligen ledt till uppkomsten af formen *firi*. Den ljudlagsenliga växlingen mellan starktonigt *fiūri[r]* och svagtonigt *fyrir*, resp. *firi*, har sedermera åtminstone hvad rotvokalens kvalitet beträffar utjämnats på grundvalen af det senare.

---

[1] I undersökningen deltog också fil. lic. G. Danell, hvilket här må nämnas såsom en borgen för iakttagelsernas riktighet.

[2] Oriktig är uppgiften i Vendells Laut- u. Formlehre der schwed. Mundarten in Ormsö u. Nukkö samt i (Freudenthals och) hans Ordbok öfver estl.-sv. dial., att ordet i Ormsö-Nuckömålet lyder *fiūr*.

Med en sådan uppfattning af förhållandet mellan fön. *fiurir, fyrir* och *firi* står sättet § 73.
för deras förekomst i de svenska medeltidsurkunderna i bästa samklang. De äldsta handskrifterna — från tiden till inemot midten af 1300-talet — visa, så vidt af monografierna rörande desamma, af glossarierna till Schlyters lagvärk och af Söderwalls Ordbok kan ses, så godt som uteslutande *iu-* (*yu-, io-*)skrifningar; blott alldeles enstaka exempel med *y* förekomma där — i VGL I *fyritighi* VK och i textkod. af SML *fyræ* Kk. 7 pr. (*f. penninga*), Æ. 5 pr. (*f. manaþa*). Dessa exempel ådagalägga emellertid, att den proklitiska *y*-formen funnits redan vid den handskriftliga periodens ingång; att den visar sig så sällan i handskrifterna, beror väl på att det normala skriftspråket ej tog hänsyn till satsdifferentieringen utan genomgående använde *iū*-formen, som alltjämt fortlefde i starktonig ställning. Omkring år 1350 börja *y*- och *i*-formerna oftare komma till synes. Visserligen företer ifrågavarande ord i textkod. af ÖGL uteslutande *iu* och likaså i textkod. af MELL, frånsedt juxtapositionen *fyritighi firitighi,* som enligt vår regel alltid uttalades med *y* eller *i* och därför här alltid skrifves så. Men i textkod. af VGL II och Bj. R, DL[1] och Cod. Bur. (äfvensom i vår handskrift) äro båda vokalisationerna ungefär lika starkt representerade; och det gäller ock om de vid samma tid skrifna diplomen. Ännu i textkod. af Sm. L — från senare hälften af 1300-talet — äro likväl *iu*-skrifningarna i majoriteten, hvaremot den samtidiga textkod. af St. L oftast har skrifningar med *y* eller *i*, blott undantagsvis sådana med *yu*. Den tendens skriftspråket sålunda visar att omsider erkänna *y*- och *i*-vokalisationen beror utan tvifvel på att den vid denna tid börjat intränga i starktonsformen. Fullt genomförd synes utjämningen vara vid ingången af 1400-talet. Från denna tid visa sig icke mera formerna *fiure fyure* etc., utan *fyre fire* etc. äro de enda brukliga. Och i de nsv. dialekterna utom dalmålet och den baltiska svenskan tyckes ordet öfverallt lyda antingen *fȳra* o. d. eller *fīra* o. d. — det senare i målen inom södra och sydvästra Sverge, åtm. (Bleking, Skåne, Halland, Bohuslän,) Värmland, Västergötland samt Småland med Kalmar län (men icke Öland); dessutom på Gottland, hvilket väl dock beror på inflytande från fastlandssvenskan eller danskan (jf. fgutn. dat. *fiaurum* etc.).

Lika väl som de omständigheter här påpekats stå ihop med teorien om fön. *fyrir* såsom en i proklitisk ställning utvecklad sidoform till fön. *fiurir,* lika svårt är det att förlika dem med Kocks hypotes, att dess *ȳ* tillkommit genom *i*-omljud af *iū* på en tid då ordet ännu liksom i gotiskan böjdes som *i*-stam (Fsv. ljudl. s. 251). Mer än egendomlig ter sig, om man hyllar denna mening, den förkärlek svenskarna vid midten af 1300-talet skulle fattat för den *i*-omljudda formen, hvilken dittills måste fört ett mycket tynande lif. Huru vill man ock från Kocks ståndpunkt förklara, att textkod. af MELL konsekvent visar *fyri* (*firi*) i juxtapositionen *fyritighi* (*firitighi*), men för öfrigt *fiure* etc.? Äfven om icke estsvenskan gåfve en otvetydig fingervisning därom, huru rotvokalisationen i fön. *fyrir* uppkommit, skulle man hafva all anledning att betvifla hypotesens riktighet.

Det nu sagda gäller ock beträffande rotvokalisationen i fön. *firi* och de gissningar om dess uppkomst, som uttalats af Kock i Arkiv IX s. 58 och af Noreen i Aschw. gr. § 483 anm. 1. Den förre menar, att den måhända är „att återföra på en gammal växling mellan *i* och *iu* i detta ord“. Om arten af och orsaken till denna växling yttrar han sig emellertid icke.

---

[1] Oftast möter likväl i DL *io* uti ordets rotstafvelse.

§ 73. Noreen åter håller det för möjligt, att det fristående *firi* beror på invärkan från sammansättningen *firitighi*, där han liksom Kock (a. st. s. 57) är benägen att antaga öfvergång af *y* till *i* på grund af svagtonighet hos förra leden. Då emellertid det senare ordet gifvetvis användes vida mindre ofta än det förra, är det ganska osannolikt, att det ensamt förmått sålunda ombilda detsamma.

— Cod. B 49 innehåller äfven några skrifningar med *iu* l. *yu* af räkneordet i fråga: *fiuri* nm. U. 1.1 (2 g.); *fyuræ* dm. U. 18; *fiuræ* am. Þ. 1.1; *fiuratighi* num. U. 2.1. På alla dessa ställen utom det sistnämnda användes detsamma absolut. Vi minnas, att *fira firæ* öfverallt där det förekommer står attributivt; den växling, som röjer sig i dessa skrifningar, är alltså hufvudsakligen inomdialektisk, i enlighet med den ofvan angifna regeln. Icke ens *fiuratighi* behöfver gentemot *i*-skrifningarna representera en annan dialekt, då det kan vara en blott skriftform, tillskapad under inflytande af det starktoniga *fiuri*.

Det kan med största sannolikhet påstås, att *i*-skrifningarna blifvit insatta af B 49-skrifvaren. De förekomma i vår handskrift inom både H och U, men hvarken i H cod. 1609 eller i U codd. B 12 och Sch. stå dylika att upptäcka. H cod. 1609 har i st. f. Cod. B 49:s skrifningar med *iu* och *i* sådana med *iu*, för de senare dock äfven *y*-skrifningar (*fyra* Kk. 8, *fyratighi* Þ. 4 pr.). U codd. B 12 och Sch. känna endast *iu*-skrifningar, hvarför man väl snarast har att i *fiuratighi* se ett vittnesbörd om att förhållandet varit enahanda med de grundhandskrifter, på hvilka U codd. B 12, Sch. och B 49 gemensamt återgå.

Samnord. *æi*.

§ 74. Samnord. *æi* har, med undantag för det i § 78 behandlade fallet, monoftongerats till *ē*. I några ställningar har det sedermera, vare sig blott alternativt eller genomgående, varit underkastadt ytterligare förändringar, för hvilka redogöres i §§ 75—77. Såsom exempel på monoftongeringen må nämnas:

delæ inf. Æ. 8.1 o. fl.; U. 7.3.
eghandæ d, as. V. 6 pr. o. fl.; U. 11.2.
eþ as. Kk. 19 pr. o. fl.; U. 10.2.
fleræ npm. Kk. 1 pr. o. fl.; U. 12 o. fl.
hem adv. Kk. 21.2 o. fl.; U. 2.1.
het'r 3 spi. Æ. 13.8 o. fl.; U. 21.1.
leghu as. V. 7 o. fl.
sten as. V. 13.2.
twe nm. Kk. 14 o. fl.; U. 13.
ivet 3 spi. U. 17 pr. (3 g.).

Någon inskränkning af regeln göres icke nödig af *malzæiandin* ns. M. 15 pr. H cod. 1609 visar konsekvent skrifningar med *-ägh-* (t. ex. *malsäghandin*) såsom motsvarighet till såväl detta som öfriga exempel på ordet: *maalseiande* ns. M. 38; *malzeghiandæn* ns. Kk. 19.5 samt *malseghandæ* o. d. ns. H. 5 g. ex. M. 16; d, as. Kk. 16.1, M. 17; *malzeghandæn* o. d. ns. Kg. 6 pr., 9.2, V. 20; *malzeghændan* as. M. 16. Rätt sannolikt är därför, att samma konsekvens förefunnits i H cod. [B 49—1609 och att bokstafven *æ* i *malzæiandin* är ett arf därifrån. Å andra sidan är det nästan säkert att *i* uti samma skrifning härrör från B 49-skrifvaren. De spår af en palatalisering af samnord. *ʒ* efter palatal vokal, hvaraf detta är ett, visa sig äfven inom U cod. B 49 — jf. *leyæ kuna* (ɔ: *-æ*) ds. U prol. — hvaremot de fullständigt saknas både i H cod. 1609 och i U codd. B 12 och Sch. Alltså torde *malzæiandin* bero på kom-

promiss mellan ett *-æghandin* (l. dyl.) i B 49-skrifvarens förlag och ett *-eiandin* (l. dyl.) i hans eget språk. Om *æ* i fsv. *ægha* se formläran. § 74.

I öfvergången *æi* > *ē* har också det *æi* deltagit, som enl. § 55 uppkommit af samnord. *æ* + *ʒ*, t. ex. *geen* prep. Kk. 18.1 o. fl.; U. 2 pr. o. fl.

§ 75. Samnord. *æi*, som enligt föreg. § blifvit *ē*, synes hafva, om prepalatal konsonant följde, undergått den ytterligare förändringen, att ett *i* utvecklats efter *e*-ljudet; prepalatal skulle härvid åtminstone geminatan *n'n* varit. Dessa förmodanden grunda sig närmast på

ein nsm. Kk. 1 pr., Æ. 8 pr.

Vid första ögonkastet förefaller det väl naturligare att omedelbart med samnord. *æi* identifiera *ei* i den här återgifna formen, så att denna antages tillhöra en dialekt där *æi* i starktoniga stafvelser kvarstått som diftong. Men en omständighet ställer sig i vägen för en sådan uppfattning. Ehuru i H cod. B 49 de 16 skrifningar, som återgifva samnord. *æinn* n, asm., utgöra ett försvinnande fåtal bland dem, hvilka innehålla en motsvarighet till samnord. *æi*, visar sig likväl det två gånger förekommande *ei* hvardera gången inom den förra gruppen. Detta innebure, om *ei* stammade från en dialekt, där diftongen genomgående förblifvit okontraherad, en lek af slumpen, hvars sannolikhet måste betecknas som minimal. Ty då en hel mängd *en een* (i Kk. 6.1, 10, 14, 17.1, 19.2, Kg. 2 pr., 6 pr., 9.2) stå emellan *ein* i Kk. 1 pr. och *ein* i Æ. 8 pr., är det alldeles otroligt, att det vore hågkomsten af det förra, som föranledt att ordet en gång till skrifvits så. Det blefve alltså nödvändigt antaga, att diftongen endast inom vissa gränser kvarstått, men för öfrigt monoftongerats — en behandling, som den visserligen af andra skäl kan förmodas hafva undergått i en del fsv. dialekter.[1] Men man har i alla fall svårt att tänka sig denna begränsning så trång, att man med den ej vore tvungen att skrifva den upprepade förekomsten af *ein* på en egendomlig tillfällighets räkning. Efter allt att döma har af de talrika ord med samnord. *æi*, som äro representerade i vår handskrift, blott det ifrågavarande och på sin höjd ett eller annat därtill företett den vokalisation vi här tala om. Vid så fatta omständigheter synes det rimligast att ställa den i samband med det *nn*, hvaraf den ledsagas uti de båda exemplen i H cod. B 49, och uppfatta dess *i* såsom ett sekundärt inskott mellan det ur *æi* framgångna *ē*-ljudet och denna geminata, som härvid förutsättes hafva varit prepalatal. En dylik palatalisering af lång dental konsonant, i synnerhet *nn* och *ll*, har som bekant iakttagits i en mängd moderna östsvenska, norrländska, norska och danska dialekter och torde, att döma af dess stora utbredning (jf. ock

[1] Degerforsmålet i Västerbotten har monoftongerat samnord. *æi* framför guttural konsonant, *l* och *r*, men bibehållit diftongen som sådan framför labial konsonant, *n*, *d*, *t* och *s*, enl. Åström, Sv. landsm. VI. 6 s. 63 f. Från en dialekt, där samma regel tillämpats, tyckas de exempel på *ei* (*ey*) förskrifva sig, som SML innehåller: *eynæn* asm. Kk. 1 pr., *eynæ* asf. Kk. 3, 14, *eyn sac* as. Kk. 11.1, *eynest* adv. Kk. 11 pr., *framleyþis* adv. Kk. 3, *framaleyd* adv. Kk. 12 pr., *heyþit* nsn. Kk. 9 pr., *heym* adv. Kk. 1.1, *heyma* adv. Kk. 7.1, *heyter* 3 spi. Kk. 4 pr., *sweintuna* gp. Kg. 2, *weit* 3 spi. Æ. 6 pr. (jf. Rydqvist, Sv. spr. l. IV s. 139). Svårligen kan det vara en tillfällighet, att alla 13 tillhöra den del af orden med samnord. *æi*, som i Degerforsmålet bevarat detta okontraheradt.

§ 75. Thomsen, Forhandl. paa det 4 nord. Filol. møde s. 205 ff. samt Hægstad, Gamalt trøndermaal § 43 anm. 2), hafva en mycket hög ålder. Och en del af samma dialekter hafva faktiskt mellan vokal och därpå följande palatal konsonant — ju hällre ju mera palatal den förra är — utvecklat ett mer eller mindre tydligt *i*-ljud. Att det är fallet med vissa mål i det nordligaste Sverge kan ses af Lindgren, Sv. landsm. XII. 1 s. 121 ff., och af de uti språkprofven i Sv. landsm. III. 2 förekommande formerna *laindz* 'länge' (s. 32, Öfver-Kalix), *äindja* 'ängarna' (s. 39, Neder-Kalix), *traiʂkı* 'träsket', *raiŋ* 'rinna' (s. 47, Skellefteå) m. fl. Om samma företeelse i nynorska dialekter stå uppgifter till buds bl. a. hos Larsen, Lydl. i den solørske dial. s. 144 ff.

För öfrigt är icke häller den möjligheten alldeles utesluten, att bokstafven *i* uti *ein* icke motsvarar något värkligt ljud i det talade språket, utan endast söker återgifva palataliteten hos *nn*.

Att i ingen händelse *i*-inskott egt rum i alla de dialekter, som påvärkat vår handskrift, bevisa väl de i densamma mötande exemplen på *e* i ställning framför *nn*: *Een een en* n, asm. H. 14 g. ex. Kk. 6.1; U. prol. (2 g.), 11 pr.; *ennæ enna* (ɔ: -*æ*) dsf. Kk. 15 pr., M. 27; *sennæ senæ* adv. komp. I. 6, 11 pr.; U. 10.1.

H cod. [B 49—1609 har företett samma vacklan mellan *ein* och *en* (*een*) som H cod. B 49: Cod. 1609 använder hvartdera, i fullständig öfverensstämmelse med den sistnämnda. — I de olika handskrifterna af U finnas endast *e*- (*ee*-)skrifningar.

§ 76. Samnord. *æi* har i svagtonig stafvelse utvecklats till *ē* (enl. § 74) och vidare till *i*; kanske dock endast i svagtonig efterstafvelse, d. v. s. i senare leden af sammansättningar samt i enklitiska ord. Följande exempel finnas:

aldrigh adv.[1] Æ. 12 pr.; U. 7.1, 12.
Hwilikin hwilikin[2] nsm. I. 6 (2 g.); nsf. Æ. 1.2; U. 1.2.
nærmi adv. komp. U. 1 pr.

---

[1] Utveckladt ur samnord. *aldri æiʒi*: jf. Noreen, Aschw. gr. § 472 B 8 (samt §§ 103, 104 här nedan). En annan förklaring af fsv. *aldrigh*, enligt hvilken det vore identiskt med fvn. *aldrigi*, har Kock framställt i Arkiv XI s. 138 f. I fornspråket hafva, anser han, jämsides med hvarandra förekommit betoningarna *áldriʒi* och *aldríʒi*, af hvilka den förra ledt till en form *aldrī*, den senare till ett *aldriʒi*, och genom kompromiss mellan dessa båda har fsv. *aldrigh* uppstått. Framför denna hypotes, som opererar med dubbelformer inom samma dialekt och med kompromissbildning — förklaringsgrunder som alltid äro mer eller mindre vanskliga — måste den noreenska föredragas. Då fsv. *aldrei* alldeles uppenbart framgått ur *aldri* + negationsordet *ei* och ett negationsord *igh* faktiskt förekommer jämte fsv. *aldrigh*, skulle det hafva all sannolikhet för sig att det sistnämnda haft ett liknande ursprung, äfven om icke betoningen *aldríg* i ä. nsv. och ä. nda. (Kock, Sv. akc. II s. 323) otvetydigt hänvisade på ett sådant förhållande. Med möjligheten att i *aldríg* föreligger en enstaka rest af gammal ändelsebetoning (jf. Kock a. a. s. 497 och Alt- u. neuschw. Accent. s. 226 f.) behöfver man väl knappast räkna.

[2] Jf. Jessen, Tidskr. f. Phil. o. Pæd. V s. 214 noten o. Noreen, Arkiv V s. 390 not 1 (äfvensom Rydqvist, Sv. spr. l. II s. 428, Tamm, Tränne ty. ändelser i sv. s. 26 f. och Kock, Fsv. ljudl. s. 45 ff., Skand. Arch. I s. 25 ff.).

Jf. beträffande denna ljudlag Kock, Sv. språkhist. s. 38 ff. och Noreen, Arkiv V s. 389 f., Aschw. gr. § 146. § 76.

Ingenting motsäger att ljudlagen varit vårksam i alla Cod. B 49:s dialekter. Naturligtvis gör icke *nærmer* adv. komp. V. 1 det. Icke häller innebär den afvikande behandling af samnord. *æi* i svagtonig stafvelse, hvarom följande § handlar, nödvändigtvis någon inskränkning härutinnan. Oafsedt den möjligheten att den varit begränsad till förstafvelser (incl. proklitiska ord), i sammanhang med den ofvan antydda begränsningen af den ifrågavarande, synes det med hänsyn till dess mindre utbredning inom fsv. antagligt, att den tillhört en senare period.

§ 77. Samnord. *æi* har i svagtonig stafvelse monoftongerats till *ē* (jf. § 74), som sedan förkortats och öfvergått till *æ*; af skäl som nämndes i föreg. § är det att förmoda, att detta skedde först efter den därstädes behandlade öfvergången. Den ifrågavarande antydes direkt af de svagtoniga

þær npm. H. 4 g. ex. Kg. 2 pr.; U. 4 g. ex. 1.4; npf.[1] U. 15 pr.; *þæn* npn.[1] Æ. 12 pr.; U. 11 pr. (3 g.), 19; *þærræ* gpm. Kg. 4 pr.; *þæm* dsm.[1] Kg. 9.1;

indirekt af de på grund af utjämning i starktonig ställning förekommande

þær þæær npm. Kg. 6.1, Æ. 16.1; U. 11.2 (2 g.).

Fsv. nom. pl. m. *þær*, nom. ack. pl. n. *þæ þæn*, ack. sg. f. *þæ* samt gen. sg. f. *þærræ*, dat. sg. f. *þæri*, gen. pl. *þær(r)a*, dat. sg. m., dat. pl. *þæm* — former som sporadiskt visa sig i ett fåtal urkunder — hafva hittills icke ställts i något specifikt sammanhang med hvarandra. Kock har i P.-B. Beitr. XV s. 254 framställt en förklaring af nom. pl. m. *þær*, som också Noreen i Grundriss I² s. 621 finner rimlig: att det utgått från ett obetonadt eller bitonigt *þai*, hvars *ai* enligt känd ljudlag blifvit *ā* och, efter bifogandet af -*ʀ*, genom *ʀ*-omljud *ǣ*. Af helt annat ursprung skall däremot enligt Noreen, a. a. s. 620 ff., *æ* vara i de öfriga formerna. För ack. sg. f. *þæ* tänker han på en analogibildning efter ack. sg. mask. *þæn*. I gen. pl. *þær(r)a* ser han åter en direkt motsvarighet till ags. (kent.) *đeara*, got. *þizē* -*ō*, och på liknande sätt är han böjd att uppfatta dat. sg. f. *þæri* (jf. got. *þizai*, ags. *đere*). Dat. sg. m. *þæm* identifierar han likaså med fht. *dëmu*, medan dat. ack. pl. *þæm*, såvida man får döma af hans uttalande i Aisl. gr.³ § 459 anm. 3 om fvn. *þem*, skall hafva lånat sin sonant från genitiven. Nom. ack. pl. n. *þæ þæn* afstår Noreen från att söka förklara.

De förklaringar, för hvilka nu blifvit redogjordt, lämna ur räkningen två omständigheter af synnerlig vikt för bedömandet af de nämnda formerna. För det första, att de uti de urkunder, där exempel på desamma förekomma i något större antal, aldrig uppträda ensamma, utan alltid jämte hvarandra. För det andra, att alla dessa urkunder åtminstone alternativt visa ändelsevokalen *æ*, där andra fsv. språkminnesmärken hafva *e*.

Så möter i VGL I *þær* npm. K. 12 pr., Md. 13 pr., A. 12.1; npf. A. 18.1; *þærræ* gsf. A. 16.2; *þærra þærræ* gpm. Md. 14.1, A. 13.3; *þæm* dsm. A. 16.2; apm. K. 14.4; *þæ* asf. R. 9 pr. Textkod. af UL innehåller åtminstone *þær* npm. Kk. 14.7, 19 pr., Kg. 10.2, Æ. 7.1, M. 30 pr.,

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

§ 77. Kp. 1.2 etc.; *þæ* n, apm. Kk. 8.1, M. 12.4; n, apn. Kg. 9 pr., Æ. 1.4; *þæri* dsf. Kk. 7.2; *þæræ* gpm. Kk. 14.4; gpn. Kk. 14.2, 15.3; *þæm* dsm. Kk. 7.8; apm. Kk. 6.3. Att också Cod. B 49 uppvisar exempel på *þær* npm, f., *þæn* npn., *þærræ* gpm. och *þæm* dsm. hafva vi ofvan sett. Beträffande förekomsten af ändelsevokalen *æ* för *e* i samma handskrifter jämföre man resp. Noreen, Arkiv VIII s. 178 ff., och Kock, Arkiv XII s. 249, Schlyters ed. af UL s. III och Kock, Fsv. ljudl. s. 155, samt § 90 här nedan.

Den omständigheten att formerna i fråga, såsom af det anförda torde kunna slutas, i de fsv. dialekterna plägat följas åt, tyder med bestämdhet på ett genetiskt samband dem emellan. Att man jämte desamma konstant spårar utvecklingen *e* > *æ* i ändelsestafvelser, synes ge vid handen, att deras uppkomst sammanhänger med sistnämnda företeelse.

Huru den sammanhänger därmed är ej svårt att inse. Pronominalformerna *þēʀ*, *þēn*, *þē*, *þēʀaʀ*, *þēri*, *þēʀa* och *þēm* voro naturligtvis ytterst ofta obetonade. En förkortning i sådant fall af den långa sonanten ligger afgjordt inom möjlighetens gränser.[1] I det stora flertalet fsv. dialekter, där *e* i svagtonig stafvelse icke var underkastadt öfvergång till *æ*, kom svagtonsformen att endast genom sonantens kvantitet skilja sig från starktonsformen. Men där svagtonigt *e* ersattes genom *æ*, måste den utveckla sig till resp. *þær*, *þæn*, *þæ*, *þærar*, *þæri*, *þæra* och *þæm*.

Med denna uppfattning af de ifrågavarande formerna förstår man, hvarför de så sporadiskt komma till synes i de fsv. språkminnesmärkena. Skriftspråkets benägenhet att använda den starktoniga formen af ett ord äfven där talspråket brukar en svagtonig sidoform till densamma har i det föregående flere gånger blifvit framhållen. I betraktande af den kan man icke vänta att annat än undantagsvis möta dessa *æ*-former i handskrifterna — frånsedt naturligtvis det fall att de i någon dialekt till följd af utjämning fungerat som starktoniga. Härtill kommer ock, att de dialekter, hvilka låtit svagtonigt *e* blifva *æ*, i allmänhet gjort sig blott föga gällande uti de af dem påvärkade urkunderna.[2] — Efter hvad som nyss anförts säger det sig själft, att följande skrifningar, fastän förekommande i sådan ställning, där ordet får antagas varit obetonadt, icke bevisa att någon bland Cod. B 49:s dialekter utvecklat *æi* i

[1] Om en motsvarande behandling af diftongen *æi* på vnord. botten vittna de af Noreen, Aisl. gr.[3] § 459 anm. 3, omnämnda fisl. pl. nom. m. *þer*, gen. *þer(r)a*, dat. *þem*. Också dessa former uppträda vanligen i flock och följe; så innehåller Physiologus I *þer* och *þerra*, Plácitúsdrápa *þerra* och *þem*. Uppkomsten af en svagtonig nom. pl. m. *þer* och af en därmed sammanfallande svagtonig biform till nom. pl. f. *þǽr* (jf. Noreen, a. a. § 144.6) har haft till följd att i fvn. urkunder *þǽr* någon gång genom omvänd skrifning användts för nom. pl. m. *þeir* och tvärtom *þeir* för *þǽr*.

[2] I de fsv. handskrifter, som blott ha att uppvisa mera enstaka exempel på *þær þæ* etc., kunna dessa tänkas bero på omvänd skrifning. Det är nämligen antagligt att i en del skrifvares dialekt det normala skriftspråkets *þæn þæt þæs* motsvarats af *þen þet þes*, åtminstone i svagtonig ställning, där de voro ljudlagsenliga; jf. Noreen, Aschw. gr. § 147. Så äro väl de i Cod. Bur. 1 gång hvar förekommande *þæ* asf., *þæ* npf., *þærra* gp. och *þæm* dp. (Landtmanson, Ordböjn. i Cod. Bur. s. 30 f.) att förklara: man märke skrifningarna *þen þet þes* (jämte vanligare *þæn þæt þæs*) i samma handskrift. Värkliga former med *æ* återgifva dock måhända följande skrifningar i textkodex af VGL II och Bj. R., hvilken enligt anteckningar ur Schlyters ed. af VGL och enl. Zetterberg, Bjärköar. ljud- o. forml. § 11 anm. 2, ganska ofta företer *æ* för ändelsevokalen *e*: *þær* npm. Bj. R. 21.1; npf. Bj. R. 29 pr.; *þærre* gsf. VGL II A. 21; *þæm* apm. Bj. R. 36.1.

svagtonig stafvelse blott till *e* : *þer þeer* npm. H. 5 g. ex. Kg. 9.2; U. 5 g. ex. 7.2; npf. U. 11 § 77.
pr.; npn. U. 4 g. ex. 1.2; *þe* o. d. npm. H. 67 g. ex. Præf.; U. 5 g. ex. 11.2; npf. Æ. 12.1, M. 38, þ. 14 pr.; U. 7.2; n, apn. H. 16 g. ex. Præf.; U. 17 g. ex. 2.1; nsf. H. 11 g. ex. Kk. 19.4; U. 2 pr., 4; gsf. Kk. 21 pr.; dsf. þ. 15; U. 16.2; asf. H. 12 g. ex. Præf.; U. 18; dsn. Æ. 16.1; *þeen* npn. M. 37.1; *þera* o. d. gpm, n. H. 36 g. ex. Præf.; U. 21 g. ex. 1 pr.; *þerræ* dsf. Kg. 6.1; *þem* dsm. H. 4 g. ex. Kg. 2.2; U. 1.3, 2.1; dpm, f, n. H. 21 g. ex. Kk. 5 pr.; U. 7 g. ex. 2.1; apm, f, n. H. 10 g. ex. Præf.; U. 1 pr., 6.2 (2 g.). Att det ur *æi* framgångna *e*-ljudet icke i alla dialekterna blifvit *æ*, inses dock däraf att, såsom vi i § 90 skola finna, detta är fallet med ändelsevokalen *e*.

Det *æi*, som uppkommit af samnord. *æ* + *ȝ*, har åtminstone i någon dialekt under samma betingelser som det ursprungliga varit underkastadt utvecklingen *æi* > (*ē* >) *æ*, att döma af *gæn* prep. Kk. 21.3. Se § 55.

Skrifningar med *æ* sådana som de ofvan omtalade finnas ock både i H cod. 1609 och i U cod. B 12. De äro likväl här ännu fåtaligare än i Cod. B 49, i ty att de inskränka sig till *thärä* npm. Kg. 4 pr. å ena sidan och *þær* npm. U. 7.1 å den andra. Men hvartdera förekommer på ett af de ställen, där vår handskrift undantagsvis har en *æ*-skrifning, och man kan därför med tämlig säkerhet påstå, att sådana, jämte andra, funnits redan i grundhandskrifterna H cod. [B 49—1609 och U cod. [B 12—B 49. Däremot hafva de måhända saknats i U cod. [B 12—Sch.—B 49, liksom de göra det i Cod. Sch. — Såväl H som U visa i Cod. B 49 betydligt flere skrifningar med *æ* än i de öfriga handskrifterna. Helt säkert hafva sådana blifvit insatta också af B 49-skrifvaren. Det synes framgå däraf, att den mycket ovanliga nom. pl. neutr. *þæn*, hvarå intet exempel påträffas vare sig i H cod. 1609 eller i U codd. B 12 och Sch., möter inom Cod. B 49:s bägge hufvuddelar. — Att *gæn* i Kk. sl. med någon sannolikhet kan antagas hafva influtit ur denna dels speciella källor, har framhållits i § 55.

§ 78. Samnord. *æi* i ställning framför ett af *i* efterföljdt *ȝ*, som sedermera här öfvergått till den palatala spiranten *j*, har behandlats sålunda, att dess senare komponent *i* assimilerats med detta *j*-ljud, till följd hvaraf den förra komponenten *æ* kvarstår oberörd af öfvergången *æi* > *ē* (§ 74). I handskriften återgifves *j*-ljudet medelst bokstafven *y* eller, mindre ofta, bokstafven *i* — det förra i

næy interj.[1] Kg. 11 pr., Æ. 1.1.

Æy æy adv. H. 177 g. ex. Præf.; U. 56 g. ex. Prol.,

det senare i

Æi æi adv. H. 5 g. ex. Kk. 6.3; U. 10 pr.

Skrifningen *ay* adv. H. 5 g. ex. Kk. 12 pr. föreställer tvifvelsutan *æy:* ett *æ*-streck har blifvit uteglömdt.

---

[1] Har uppkommit af samnord. *næi æiȝi*. Se Kock, Arkiv XI s. 139 f. Betr. elisionen af det förra ordets sonant se § 82 här nedan.

§ 78. En annan uppfattning af fsv. *æi* etc. antyder Noreen i Aschw. gr. § 311 2 c). Han anser att det återgår på äldre *ǣʒi*, medan äldre *æiʒi* skulle fortsättas blott af fsv. *ei* etc. En förklaring, enligt hvilken ordet från början haft en enhetlig form, är emellertid att föredraga. Den ofvan framställda utesluter ej, att äfven fsv. *ei* framgått ur *æiʒi;* det låter tänka sig, att vissa dialekter antingen ej alls eller först sedan *æi* till sin förra del blifvit *e* assimilerat det i diftongen ingående *i*-ljudet med *j*, eller att *e* införts genom association med adv. *ē*.

Då Cod. B 49 bland hundratals exempel på adv. *æi* icke visar ett enda, som skulle tyda på en afvikande behandling af diftongen i ljudförbindelsen *æiʒi*, är det troligt att någon sådan icke förekommit inom dess dialekter. Häraf följer, att analogibildning ligger till grund för *eghæn eghian* (ɔ: *-æn*) n, asm. Kk. 2.2, V. 14.2; *Legh'r* 3 spi. Kp. 4, V. 10; *legghis* (ɔ: *leghis*) 3 spi. U. 23.3.

Samnord. *ǫu*.

§ 79. Samnord. *ǫu* har, med undantag för det i följande § behandlade fallet, utvecklat sig till *ø*. T. ex.

brøz gs. Kk. 10.
bøøþ 3 spti. Kk. 1 pr.
døþ'r nsm. Kk. 5.1 o. fl.; U. 10.1 o. fl.
høgh'r ns. Kg. 11.1.
køpæ inf. I. 8.1; U. 9.1.
løøns 'lösen' as. M. 36.
sakløsir npm. Kg. 6 pr. o. fl.; U. 25 pr.
skøti ds. U. 11.2.
østæn adv. Þ. 15.
þøn n, apn. Kp. ind.; U. 7.1 o. fl.

I *løozøꝝ* dp. 'lösören' U. 10 pr. och *noþugh* nsf. U. prol. är tydligen ett *ø*-streck bortglömdt. Möjligen ock i *oræ* ap. Kp. 3, V. 22 pr., som likväl snarare tillkommit under inflytande af den i handskriften brukade sigeln *oꝝ* (eg. 'oras', 'orarum' etc.). Denna föreligger uppenbart i *løzoꝝ* dp. U. 10 pr. Om dylika skrifningar i en annan fsv. urkund jf. Zetterberg, Bjärköar. ljud- och böjn.-lära s. 15. Trots Kocks uttalande i Arkiv XII s. 88 förefaller det icke mycket sannolikt, att här bokstafven *o* återgåfve ett *o*-ljud, utveckladt ur *au* i svagtonig stafvelse.

Om behandlingen af den samnord. triftongen *iǫu* se § 69 ff.

§ 80. Af den samnord. diftongen *ǫu* fortlefver förra komponenten såsom ett öppet *ǫ*, i det fall att diftongens vanliga utveckling (§ 79) afbrutits genom att i den senare komponentens ställe ett *ƀ* trädt omedelbart till den förra, hvilket sistnämnda är händelsen där diftongen efterföljts af *ƀ* + (kvarstående) *u*. Alternativt har *o* framför *ƀu* utvecklats vidare till *u* (jf. § 29). Om det förra vittna skrifningarna

(*hovuþ*:) *howzman* o. d. ns. Kk. 19 pr., Kg. 2 pr., M. 15 pr. — *howþ dyna* (ɔ: *-æ*) as. Æ. 10 pr.;

indirekt äfven de analogiska

hofþa dynæ as. U. 10 pr. — *rishofþi riishofþy* ns. Æ. 13.8; U. 21.1.

Utvecklingen till *u* röjer sig i § 80.

hufwþdugh'r ns. U. 10 pr.

Beträffande regelns förra del och om *hǫbud* såsom grundform för fvn. *hǫfud* fön. *hovuþ* se § 48. Att rotvokalen *u* i fsv. *huvuþ* framkallats af suffixstafvelsens *u*, anser redan Kock i Fsv. ljudl. s. 478 f. Noreen, Aschw. gr. § 74, föredrar att ställa den i samband med den utveckling *ǫ* > *u* som egt rum i stafvelser med svag aksent: formen skulle ursprungligen förekommit blott i sammansättning. Han synes icke fästa något afseende vid det af Kock framhållna faktum, att ordet i ÖGL konsekvent böjes: *huvuþ*, dat. *hofþe*, gen. pl. *hofþa* och att samma böjning framskymtar också i UL. Detta faktum är emellertid alldeles oförenligt med den senare förklaringen, om man, såsom Noreen i anförda arbete (§ 68) gör, anser att ordet tidigare böjts: *havuþ* (anal. *hovuþ*), dat. *hofþe* etc. Och äfven om man hos ordet förutsätter, en ursprunglig böjning *hobud*: dat. *hǫbdi* etc. och således möjligtvis kunde tänka sig en utveckling under svag aksent till *huvuþ:* dat. *hofþe* etc. (jf. a. a. §§ 74, 81), är det likväl afgjordt mera tilltalande att, då det låter sig göra, uppfatta det självständiga *huvuþ* såsom helt enkelt ljudlagsenligt, än att antaga invärkan från komposita — en förklaringsgrund, som i de flesta fall är något tvifvelaktig.

Motsättningen *howzman* o. d., *howþ dyna*: *hufwþdugh'r* i Cod. B 49 representerar påtagligen en dialektmotsättning.

De förra skrifningarna tillhöra H, den sistnämnda U. Det tyder på att de handskrifter, som tjänat B 49-skrifvaren till förlag, förhållit sig olika i denna punkt. Man har t. o. m. anledning förmoda, att redan H cod. [B 49—1609 och U cod. [B 12—Sch.—B 49 visat samma motsättning. Den förra har väl snarare öfverensstämt med Cod. B 49 än med Cod. 1609, där man vid sidan af *howdzman* ns. M. 15 pr. finner *huwdzman hwdzman* ns. Kk. 19 pr., Kg. 2 pr.[1] U cod. B 49:s *hufwþdugh'r* återfinnes med *u* i Codd. B 12 och Sch.

Samnord. *øy*.

§ 81. Samnord. *øy* har monoftongerats till *ø̄*. Alternativt har detta sedan genom delabialisering blifvit *ē*. Af exemplen på det förra må nämnas

døør 3 spi. H. præf. o. fl.; U. 10 pr. o. fl.
gømæ inf. Kk. 2.2 o. fl.; U. 11.2.
hørær 3 spi. U. 10 pr.
køpti 3 spti. Kp. 1 o. fl.
løpti 3 spti. V. 8.1.
løsir 3 spi. I. 9 o. fl.
mø as. U. 1 pr. (2 g.).
wp nøtt nsn. I. 15.
wt rønt npn. Þ. 4.2.
øium dp. M. 27.

Utvecklingen till *e* röjer sig endast i skrifningen

heghræ asf.[2] V. 13.3.

---

[1] Cod. B 49:s *howþ dyna* motsvaras där af *hofda dynu*.

[2] Formen analogisk; se formläran.

§ 81. Det synes nämligen antagligast, att *snep'r* 3 spi. M. 15 pr. icke, såsom Kock menar i Sv. landsm. XI. 8 s. 52, utgör ett exempel på samma utveckling, utan att formen tillhör ett från fvn. *snøypa* fsv. *snøpa* skildt verb, i enlighet med Noreens uppfattning i Urgerm. Lautl. s. 68. Kock framhåller själf, att äfven i VML M. 25.3 förekommer ett *sneper* och i SML cod. B M. 10 pr. ett *sneptir*. Frånsedt dessa skrifningar tyckas några spår af en delabialisering af *ø* eller *y* icke visa sig i nämnda urkunder. Det vore då mer än egendomligt, om delabialiseringen, då den undantagsvis afsatt ett sådant, skulle gjort det i samma ord uti hvardera urkunden. Likväl har man icke att tänka sig förhållandet mellan de båda verben så, att på samnord. ståndpunkt hvartdera användts med betydelsen 'kastrera'. Fvn. *snøypa* betyder, så vidt af ordböckerna kan ses, endast 'utskämma', 'vanära' (i synnerhet om kvinnor) — en betydelse som svårligen framgått ur den förra. Troligtvis har den i förhistorisk tid tillkommit äfven fsv. *snøpa* — jf. fsv. adj. *snøpeliker* 'skamlig' — medan fsv. *snepa*, som är i nära skyldskap med holl. *snippen* 'utskära', eng. *snip* 'knipsa af', fungerat som uttryck för 'kastrera'. Till följd af de anknytningspunkter det förras form och betydelse erbjöd med det senare verbets, sammanblandades det i de flesta fsv. dialekter därmed och utträngde det slutligen. Huruvida verben i fråga etymologiskt sammanhänga, såsom Noreen a. st. antager, må här lämnas därhän.

En genomgående delabialisering af det *ø*-ljud, hvartill samnord. *øy* utvecklats, har egt rum i vissa dialekter i Hälsingland och Härjedalen: se Lundell, Sv. landsm. I. 2 s. 82 f. och Westin, Sv. landsm. XV. 3 s. 28.[1] Såväl denna omständighet som den i §§ 43, 57 påpekade, att vår handskrift visar spår jämväl af en delabialisering af *y* och ursprungligt *ø*, hvilken icke tyckes vara bunden vid någon särskild ställning, gör det antagligt, att en allmän öfvergång (*øy* >) $\bar{ø}$ > $\bar{e}$ står bakom den enstaka skrifningen *heghræ*.

Håller detta streck, följer däraf, att *ø*- och *e*-skrifningarna i Cod. B 49 representera skilda dialekter. Jämte *heghræ* förekommer ock *høghri* o. d. nsf. M. 18, 27; nsn. Æ. 2.1, M. 21; npm. Kk. 19 pr.

Ehuru H cod. 1609 konsekvent visar *ö* i de hithörande orden — sålunda äfven i *höghri*, motsvarande Cod. B 49:s *heghræ* — är det icke otroligt, att *e*-skrifningar funnits redan i H cod. [B 49—1609. Jf. § 43, slutet. — I de olika handskrifterna af U anträffas uteslutande *ø*-skrifningar.

Allmänt.

§ 82. Hvarje samnord. vokal eller (enl. reglerna i det föregående monoftongerad) diftong, som kommit att, själf obetonad, omedelbart föregå eller efterfölja en vokal med starkare aksent, har bortfallit. Detta är hän-

[1] I Hälsingland har det af *øy* uppkomna *ø*-ljudet i många ord blifvit *i*; jf. Lundell a. st. Att det därjämte utvecklats till *e*, bevisa emellertid formerna *drema* 'drömma', *e* 'ö', *fleta* 'afskumma' (no. *fløyta*), *glema* 'glömma', *hera* 'höra', *kera* 'köra', *trett* 'trött' m. fl., anförda i Ordb. öfver allm. ord i Helsingland.

delsen äfven om vokalen genom bortfall af ett *h* bragts i sådan ställning. I § 82. följande exempel har den obetonade vokalen efterföljt den andra:

syoboo raaþ as.[1] Kg. 11.1.
sæng as.[2] U. 10 pr. — *sæng'r ald'r* ns. U. 12.[3]
þøn n, apn. Kp. ind.; U. 7.1, 10 pr., 19; *þeen*
þæn n, apn. Æ. 12 pr., M. 37.1; U. 11 pr. (3 g.), 19.[4]

Föregått densamma har den i

næy interj.[5] Kg 11 pr., Æ. 1.1.

Se ang. denna ljudlag Kock, Skand. Archiv I s. 36 ff. och Noreen, Aschw. gr. § 154. För ändelsevokalernas vidkommande skall samma ljudlag påvisas i § 103.

§ 83. Hvarje samnord. vokal eller (enl. reglerna i det föregående monoftongerad) diftong har bortfallit i obetonad stafvelse, ifall denna föregicks och efterföljdes af tvänne andra stafvelser, af hvilka den ena äfven var obetonad, den andra hade starkare aksent. Att denna ljudlag gjort sig gällande i Cod. B 49:s dialekter, antyder

mæn konj. U. 11 pr., 12, 21 pr.[6]
norghi ds. Æ. 16 pr.

Se betr. ljudlagen i fråga Kock, Sv. språkhist. s. 54 ff. o. Noreen, Aschw. gr. § 156 ff.

Skrifningar sådana som *mæþæn mæþñ* konj. H. 10 g. ex. Kk. 18.1; U. 11 pr., 2, 21 pr. bevisa icke, att densamma varit värksam blott i en del af dialekterna. Dels kan utjämning med den starktoniga adverbialformen hafva skett, dels är det möjligt att skriftspråket ej alltid iakttagit adverbets och konjunktionens differentiering.

Den här omtalade ljudlagens värkningar visa sig äfven hos ändelsevokalerna, såsom § 104 skall ådagalägga.

---

[1] Af äldre *siōbō[a] hærūþ:* se Brate, Arkiv IX s. 135.

[2] Formen analogisk; se formläran.

[3] Stammen *sæng-* (äfvensom fvn. *sæing- sæng-*) förutsätter samnord. *sǣing-*, ang. hvars uppkomst se s. 72 noten. Ehuru af där nämnda skäl senare stafvelsen måste haft stark biton vid tiden för det äldre *i*-omljudet, har den sedermera nedsjunkit till aksentlöshet; på grund af den hiatus, som förekom i ordet, hade det enstafvighetsaksent, enl. Kock, Arkiv XIV s. 213 ff.

[4] Dessa former representera samnord. *þǫu in*, resp. **þæi in*. Se Kock, P.-B. Beitr. XV s. 251 f. och Noreen, Grundriss I² s. 622 (äfvensom § 77 här ofvan).

[5] Utveckladt ur samnord. *næi æiʒi*, enl. Kock, Arkiv XI s. 139 f.

[6] I sin egenskap af konjunktion var ordet i regeln proklitiskt. Jf. emellertid ang. detsamma Noreen, Aschw. gr. § 472 anm. 3.

§ 84.

II. Ändelsernas vokaler i kvalitativt hänseende.

Samnord. *a*.

§ 84. Samnord. *a* har med den inskränkning § 88 omtalar behandlats sålunda, att det dels bibehållits som *a*, dels försvagats till ett *æ*-ljud. Det senares artikulation är åtminstone alternativt mindre utpräglad än det vanliga *æ*-ljudets, så att det i afseende å det akustiska intrycket i någon mån närmar sig *ø*; till följd häraf har ljudet i vår text någon gång erhållit beteckningen *ø*.

Om *a*-ljudets kvarstående som *a* vittna skrifningarna

a) *agha løøs* nsm. H. præf.[1]
aþalmanz gs. U. 1.2.
bana as. M. 27.
dagha ap. M. 35 — [*hælghædagha bruth* as. Kk. ind.] — *sunædagha* ap. Kk. 15.1.
dropa rum as. V. 1.
fara inf. H. 5 g. ex. Æ. 2.1; U. 2.1; 3 ppi. V. 14.1 — *wæghfarandæ* dpm. M. 35.
gamal nsm. Kg. 7, þ. 14.2; nsf.[2] Kk. 2.1; *gamalt* n, asn. H. 5 [6] g. ex. Kk. 14.
giwa gifwa inf. Æ. 9 pr., I. 15; U. 4 (2 g.), 9 pr.; *gifwas* 3 ppi. I. 4.
grawa inf. M. 32.1.
(*-hami*:) *guz likama guzlikama* ds. Kk. ind.; as. Kk. 10, 21.1.
hawa o. d. inf. H. 28 g. ex. Kk. 8; 3 ppi. I. 6, V. 22.1; U. 11.2; *hafwat* asn. U. 18.
hawandæ nsf. U. 20.
koma o. d. inf. Kg. 6 pr., Æ. 13.7; 3 ppi. Kg. 9.2, Æ. 8.1, þ. 1 pr.; U. prol., 7.3 — *at'r koma at'koma* inf. Æ. 13.3; U. 16.2 — *fram koma* inf. I. 14 pr.
(*koma*:) *aafkoma* ns. U. 11 pr.
kona kuna ns. H. 19 g. ex. Kk. 15 pr.; U. 11 g. ex. 1.4 — *fæstækona* ns. Æ. 2 pr. — *Legha kuna* (ɔ: *Leghæ k.*) ns. Kk. 10 — *miskunna kona* ns. Æ. 1.2.
lagha gp. H. præf. — *lagha botum laghabotum* dp. Kk. 20, Kg. 5.1, M. 22 — *lagha forfal* ap. M. 29 — *Lagha giæf* o. d. ns. U. 4; as. Kk. 14 (2 g.) — *lagha giældum* dp. M. 30 — *lagha hæfþ* as. V. ind.; *lagha hæfþ'r* np. V. 16 pr. — *lagha kar* np. Æ. 2.1 — *lagha køp* as. I. 4 — *lagha løøns* ns. M. 34 pr. — *lagha maal [lagha . . .]* ns. þ. [6.1,] 7 pr. — *lagha manaþ* as. U. 10.1 — *lagha skift* gs. U. 11.2 — *lagha tak* ns. V. 15 — *lagha till mællæ* as. Kg. 1.1 — *lagha þriþiungx lagha pryþiungx* gs. Æ. 7 pr.; U. 3 pr., 7 pr.
(*-lami*:) *leþungx lama leþungxlamar* (ɔ: *-ma*) as. Kg. 7 (3 g.).[3]
liwa o. d. inf. H. præf., I. 17; 3 ppi. U. 12.

[1] Här och i det följande upptagas bland ord med starkt, resp. svagt bitonig ändelsevokal äfven kompositions- och juxtapositionsleder, hvilkas självständiga motstycke har denna aksentuering, ehuruväl de självfva ofta — de urspr. kompositionslederna alltid — torde förlorat bitonen (jf. Kock, Fsv. ljudl. s. 344 f. samt Sv. landsm. XIII. 11 s. 12 ff.). De förhålla sig nämligen, till följd af association, i afseende å ändelsevokalens kvalitet väsentligen som de osammansatta orden af samma typ, och angifva sålunda icke vokalens behandling i aksentlös, utan i starkt, resp. svagt bitonig stafvelse.

[2] Formen analogisk; se formläran.

[3] I *leþungxlamar* och några andra skrifningar med ett slut-*r* utan samnord. motsvarighet återger detta icke något värkligt ljud, utan beror på en misslyckad transponering af formen till en annan dialekt. Se härom konsonantläran.

(-*lowandis*:) *olowandis* adv. V. 14 pr.
(-*maghi*:) *omagha* gs. M. ind.
niþan adv.[1] M. 31 pr.
owan adv. Kg. 6 pr., M. 31 pr.
(-*paþi*:) *mæþalþaþa* ds. Kg. 7.
sagha asf. þ. 5 (2 g.).
(-*saka*:) *ransaka raansaka* inf. M. 31 pr., 1.
(-*sakan*:) *ransakan* ds.[1] M. 31.4.
sakan asm.[1] Kk. 15.2.
(*sal*:) *vpsala* gp. Kk. 2 pr.
saman adv. H. 7 g. ex. Kk. 6.1; U. 8 g. ex. Prol. — *saman kom* 3 spti. I. 13 pr. — *saman liggiæ* inf. I. 13 pr. — *saman lægh'* 3 spi. Æ. 7.2 — *saman wighiæ* inf. Kk. 15.1.
(*sami*:) *sama* asm. Æ. 16.1, V. 24.2; dpm, n.[1] M. 17, 26; nsf. M. 18; dsf.[1] Kk. 5.1, 18.1; dsn. Æ. 16.1 (2 g.); U. 25 pr.; npn.[1] Kk. 1.2 — *samaleþ* adv.[1] Kk. 12 pr. — *sama lund* adv.[1] Kk. 7.
(*skapa*:) *skapat* nsn. U. prol. (2 g.).
(*skapari*:) *scaparæn* ns. U. prol.
skata kiældu as. þ. 15.
skaþa scaþa g, as. H. 17 g. ex. Kk. 6.3; *skaþan* as. Kp. 3, 4 — *scaþa. giæld* ap. V. 24.3 — *skaþaløst* asn. Kp. 7 — *scaþa man* ns. M. ind.
(*skipa*:) *skipaþan* asm. Kk. 16 pr.; *skipat* nsn. § 84. I. 10 pr.
skipan as.[1] I. 10 pr., V. 7.
skiparum dp. U. 16.2.
skuþa inf. Kk. 1.1, V. 8.1.
Spanar spanar 3 spi. Æ. 14 pr. (3 g.).
(*spini*:) *moþ'r spina* ds. Æ. 13.7.
staua inf. Kg. 6.1.
(*staþer*:) *boolstaþa* gp. V. 17 pr. — *mølnæstaþa* np.[1] V. 17 pr.
Summar føl ns. V. 18.3.
sunar gs. Æ. 15 — *sunar sun* ns. Æ. 15 — *suna barn* ns. U. 16.1.
swara inf. þ. 7 pr.
taka tagha inf. H. 11 g. ex. Kk. 5 pr.; U. 11 g. ex. 1 pr.; *takas* inf. Kk. 6 pr., Æ. 16.1, þ. 1 pr.; 3 ppi. I. 4 — *saman taka* inf. Kk. 6.1 — *wp taka op taka* inf. H. præf.; U. 11.2 — *wiþ taka* inf. I. 15 (2 g.), þ. 7 pr.
taka g, ds. þ. 13 pr. (2 g.) — *wæþiæ taka* as. þ. 13 pr. — *wæþ taka* as. þ. ind.
(-*talandi*:) *till talandæ* ns. þ. 3.1.
(-*tugher*:) *byltughan* asm. Kg. 6.2.[2]
þaghar þaghan konj. Kk. 21.2; U. prol.

b) *aflat* asn. Kk. 5.1.
allan asm. H. 5 g. ex. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.
annar nsm. H. 29 g. ex. Kg. 1 pr.; U. 4 g. ex. 10.2; *annan* nsm. Æ. 12 pr., M. 25, V. 13.2; asm. H. 31 g. ex. Kk. 17.1; U. 5 g. ex. 2 pr.; *annar* (ɔ: -*an*) asm. H. 4 g. ex. Kk. 14; *annat* n, asn. H. 23 g. ex. Kk. 1.2; U. 6 g. ex. 10 pr.; *annars annar'* gsm, n. H. 28 g. ex. Kg. 6 pr.; U. 1.2, 6 pr., 11 pr.; *annaræ* gpm. Æ. 1.2.
bastaþæ 3 spti. M. 16, V. 20.
bondans gs. Kp. 2; *bondanum* ds. V. 20.
burghan as.[1] Kp. ind.
domarin ns. U. 25.1.
draparæ as. M. 17.
eghandæ g, d, as. V. 6 pr.; U. 11.2, 19; *eghandæn* ns. V. 6.1 — *iorþeghandæ* ds. I. 11.2 — *malseghandæ* o. d. ns. H. 5 g. ex. M. 38; ds. M. 17; *malzeghandæn* o. d. ns. H. 3 g. ex. Kk. 19.5.
fullan asm. M. 28.3, 32.1; U. 1.2, 8.1, 11 pr.

[1] Formen analogisk; se formläran.
[2] Betr. detta ords härledning se s. 43 not 3.

§ 84. *ganganz fæ* as. þ. 9 pr.
halwan asm. M. 28 pr., 38.
hamblan as.[1] Kg. ind.[2]
heman adv. V. 15.
hundrapæ num. Kk. 21.2 (2 g.), M. ind. — *pryhundrapæ* num. Kg. 10.
innan adv. Kg. 9.1; prep. H. 8 g. ex. Kk. 17.3; U. ind., 11 pr. — *innan siængæ drap* as. M. ind.
kallapæ 3 ppti.[1] Æ. 16.1 — *laghkallapæ* dsn.[1] þ. 11.
(*klanda:*) *oklandapu* dsn.[1] U. 11.2.
klokkare ns. Kk. 6.3; *klokkari* (ɔ: *-æ*) ds. Kk. 5 pr.; *klokkarin* ns. M. 35.
(*klupra:*) *okluprapir* (ɔ: *-pæ*) dsn. U. 11.2.
manapæ gs. Kg. 6.2; gp. þ. 9.1; U. 10.1; dp.[1] Æ. 10.1; *manapum* dp.[1] U. 10.1 (4 g.) — *lagha manap* as.[1] U. 10.1 — *senæpæ manap* as.[1] U. 10.1 — *skyndæpæ manapæ* gs. U. 10.1 — *manapæ moot* as. Kk. 8 — *manapæ stæmpnæ* ns. U. 10.1.
(*marka:*) *aff markap* npn.[1] Æ. 14.3.
mipian asm. V. 15.
(*moghi:*) *almoghanom* ds. H. præf.
morpare ns. M. 16.
quikkan asm. þ. 4.3; U. 8 pr.
rikaræ npn.[1] U. 4.
sanast 'sannast' nsn. V. 20.
senape arff (ɔ: *-æ a.*) as. Æ. 10.1.
skilnap'r ns.[1] Kg. 1 pr.
slikan asm. Æ. 2.1.
sunnastæ høghær ns. Kg. 11.1.
vtan o. d. adv. Kg. 9.1, M. 27; prep. H. 22 g. ex. Kk. 3; U. 5 g. ex. 1 pr.; konj. H. 23 g. ex. Kk. 1.2; U. 8 pr.
wiliandæ nsm. Kk. 21.2.
piufnapi piufnapæ ds. M. ind., 28.2, 35; *piufnap* as.[1] M. ind., 28.3, 32.1.

c) *aflar* 3 spi. U. 18.
Grannar np. Kk. 12.2 — *nagrannar* np. Kk. 12.2.
Sarghar 3 spi. V. 24 pr.

d) *bepas* inf. Kk. 1.1, M. 19.
minskas 3 spi. I. 13 pr.

e) *agna bak* as. M. ind.
barna barn ns. U. 8 pr.; n, ap. U. 11 pr. (2 g.) — *barnafap'r* as. Æ. 16.1, þ. 12 — *barna gooz barna gøøz* n, as. Æ. 7 pr. (2 g.); U. 7.3; ds. U. 7.3 — *barnaa kristning* as. Kk. ind.
dana arf as. M. ind.
hionalagh n, as. Kk. ind., 15.1 (2 g.) — *hiona vigning* as. Kk. ind.
(*-kun:*) *miskunna kona* ns. Æ. 1.2.
(*maper:*) *almanna lep almanna leep* ns. V. 14.1 (2 g.) — *almanna wægh* as. V. 18.1; *almanna wæghæ* ap. V. 18 pr. — *atartan manna epæ XVIII manna epæ* ds. U. 4 g. ex. 5 — *XIIII manna epe XIIII manna epæ* ds. H. 10 g. ex. Kk. 17 pr.; ap. þ. 7.1; *XIIII nnanna ep* (ɔ: *XIIII manna e.*) as. V. 19.1 —

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

[2] Ord med synkoperad mellanstafvelsevokal — dock icke andra *iz*-komparativer än adj. *fyrri* och adv. *fyrra* — nämnas här och i det följande bland orden med svag biton på ändelsestafvelsen. I våra dagar är en sådan aksentuering af dem regel uti de olika nord. språken, och det synes därför sannolikt, att den i allmänhet inträdt redan i fornspråket — d. v. s. att orden redan här utbytt sin ljudlagsenliga aksent 1 (jf. Kock, Alt- u. neuschw. Acc. s. 50 ff.) mot den analogiska aksent 2. I ingen händelse låter sig hos dessa ord en annan behandling af ändelsevokalerna än hos ord med ursprunglig aksent 2 konstateras i Cod. B 49:s dialekter.

— *mæþzmanna orþum* dp. V. 5 pr. — — *VI manna eþe* o. d. ds. M. 1.2, 29, Kp. 4 — *tiu manna eþæ* ds. U. 25.1 — *XX manna eþæ* ds. U. 8 pr. — *XII manna eþe* o. d. ds. H. 7 g. ex. Kk. 16 pr.; U. 1.1 — *twæggiæ manna witni* o. d. ns. Kp. 1; as. Kk. 16.1, M. 17, Kp. 4; U. 11.1.

sokna mannæ soknamannæ gp. Kk. 3, 5 pr.; § 84. *soknamannum* dp. Kk. 2.2.
spanna land spannaland as. I. 11.1; ap. I. 11.1.
waghna skipti ds. M. 15.1 — *wagnaspiæl* ns. Kg. 10.

f) *aspa sund* as. Kg. 7.
fasta eþ as. I. 17 — *VIII fasta eþe* (ɔ: *VIII f. eþæ*) ap. þ. 7.1.
fiuratighi firatighi num. U. 2.1, 6.3.
hofþa dynæ as. U. 10 pr.

laxa fiskæ as. V. 14.3.
siukamanz gs. Kk. ind.
skogha skifptæ ap. V. ind.
þorpa karlæ np. þ. 1.1.

g) *aka* 3 ppi. Æ. 13 pr.
alla apm. Kg. 11.1, þ. 10 pr.
(*annar:*) *aþrra andra* asf. Kk. 8; U. 7.1.
ara gp. H. 4 g. ex. M. 2 pr.
ara gs. Kg. ind.
atta num. H. præf., Æ. 8.2, M. 26; U. 10.1.
barna gp. U. ind., 7.1.
basta inf. M. 28 pr.
bonda g, ds. V. 10; U. 16.1; gp. Kk. 1.2.
ena asf. H. 12 g. ex. Kk. 2.1.
enka adj. Kk. 2.1.
falla inf. Kk. 2.2.
fasta ap. I. 6, þ. 8.1.
fira '4' am. V. 15.
fruva ns. U. prol.
ganga inf. I. 17, þ. 4 pr.
halwa asf. Æ. 16.1; apf. Æ. 2.1.
handa gs. Kp. 1.
hema adv. V. 13.3.
(*hon:*) *hana hona* as. Æ. 2 pr., 1, M. 22; U. 6 pr., 18.
hwarra gpn. Æ. 1.1.
iorþa gs. Kk. 12.2.
(*kafli:*) *buþkaufla* as. þ. 1.1.
kirkia ns. Kk. 21.3 (2 g.).
(*-kulla*) *samkulla sam kulla* adj. Æ. 12 pr. (2 g.); U. 16.1 — *synd'rkulla* adj. U. 13.

lasa ap. Kk. 2.2.
lata inf. H. 4 g. ex. Kk. 3 — *forlata* inf. U. 1.2.
lewa ap. Kk. 8.
liggia inf. V. 14.1.
liusa inf. Kk. 15.1.
mala as. Kk. 6.1 — *Hionæ mala* as. Kk. 10.
mera asm. I. 17.
raþa inf. M. 22, þ. 9 pr.; U. 10.1, 11.2.
sargha 3 ppi. Kg. 2 pr.
Sighia 3 ppi. Kk. 2.2.
sina asf. H. 7 g. ex. Kk. 17.3; U. 1.2, 2 pr.
siunka inf. Æ. 4.
skifta inf. U. 10.1, 11.2.
slika asf. V. 7.
(*taka:*) *raantakna* gsf. U. ind.
tiþar (ɔ: *-þa*) gp. Kk. 3.
þera gpm, n. H. 4 g. ex. Kk. 1.1; U. 1 pr.
warþa 'blifva' inf. Kg. 9.1, M. 2.1.
waxa inf. U. 24 pr.
waþa gp. Kg. 10.
(*wili:*) *goþuilia* o. d. as. Kk. 3, 14; U. 1 pr., 1.
wilia 3 ppi. Kk. 15.1.
wita vita 'bevisa' inf. Kg. 1 pr., I. 10 pr.
þriþia asm. Kg. 7, 9.2, V. 20.

§ 84. h) *atartan* num. þ. 14.2; U. 25.1 — *atartan manna epæ* ds. U. 5, 25.1.
(*eghandi:*) *malzeghændan* as. M. 16.
hemolap asn. I. 14 pr.
skipapan asm. Kk. 16 pr.

i) *sioar* np. V. 14.1.

j) *minunga mæn* np. V. 12.

k) *botina* as. U. 1.1.
kyrkiunna gs. Kk. 20.
laghlika adv. M. 32 pr.; U. ind.

l) *bæra* o. d. 3 ppi. Kk. 14; U. 16.2, 3.
dræpa 3 ppi. Kg. 2 pr.
gøra inf. Kg. 11 pr., V. 15 (2 g.); 3 ppi. Kk. 6.1.
mæta inf. þ. 9 pr.
mæpalpapa ds. Kg. 7.
næsar ap.[1] M. 15.1.
wæra inf. H. 7 g. ex. Kk. 5 pr.
pæpan adv.[1] Kg. 11 pr. (2 g.), þ. 15 (2 g.).

m) (*eghandi:*) *malzæiandin* ns. M. 15 pr.
hælghan asm. Kk. 17.1.
iænapæ arf (ɔ: *iæmnapæ a.*) as. U. ind.
søknan asm. Kk. 17.1, 2.
(*tøker:*) *fatøkari* npn.[1] Æ. 4.
(*wærnaper:*) *laghwærnapa* (ɔ: *-æ*) ds. Kg. 10.
wæstan adv. þ. 15.

n) *hænnar* gs. U. 1 pr.
røwar 3 spi. Æ. 2 pr.

o) *byggias* inf. Kk. 2.1.
byrias 3 spi. M. ind.; U. ind.
leggias inf. M. 24.
tælias 3 ppi. Kk. ind.
bøtas inf. Kk. 21.2.

q) *nøta æft'r* ap. V. 6 pr.
ærfpa lut as. Æ. 1.2.

r) (*bapir:*) *bæggia* gpn. U. 23.2.
byggia inf. V. 17.1.
bøta inf. M. 14.1.
fylgha 3 ppi. Kk. 12.2 (2 g.).
(*fyrra:*) *forrra* (ɔ: *førra*) adv. Æ. 13.6.
(*fyrster:*) *første* sv. nsn. Kg. 1 pr.
føra inf. Kp. 7.
køpa 3 ppi. Æ. 9.
lysa inf. U. 16.2.
mykla asf. V. 10.
næmpna næfwna inf. Kg. 6.1, þ. 1 pr.
swæria inf. Kk. 16.1.
twæggia gm. U. 7 pr.
(*unger:*) *ynxta* sv. nsn. U. 11.2.
vægna gp. Kg. 6.1.
(*-wænia:*) *sipwænnia* ns. Kk. 7.
pænna asm. Kg. 10; *pæssa* asf. Æ. 16.1; *Thætta pætta* n, asn. Æ. 10 pr., V. 16 pr., þ. 14 pr.; *pæma* dpn.[2] þ. 12.
ærfwa inf. U. 11 pr.

u) *fæstnupa fæ* (ɔ: *fæstnæpa f.*) as. Æ. 1.1.

v) *skyldæsta* sv. dsm. I. 15.

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

[2] Sannolikt felaktigt f. *pæmma*; se formläran.

Försvagningen af samnord. *a* betyga följande skrifningar, där detsamma återgifves § 84. genom *æ*:

a) *apælkona barn* (ɔ: *apælkonæ b.*) ns. U. 18.
bughæ d, as. Kg. 7, Æ. 14.2, V. 8 pr.
daghæ ap. Æ. 16 pr. — *gang daghæ* ap. þ. 14 pr. — *synnædaghæ* ap. Kk. 6.3.
Faræ faræ inf. H. 4 g. ex. Kk. 1.1; U. 10 pr.; 3 ppi. H. 4 g. ex. Kg. 4.1; *farændæ* nsm. Kk. 21.2; npm. Kk. 1 pr. — *forfaræs* 3 ppi. Æ. 13 pr.
gitæ 3 ppi. Kg. 2 pr., þ. 3 pr.
giwæ gifwæ inf. Kk. 1.1, 14, Æ. 9 pr.; U. 4 (3 g.) — *wth giwæ* inf. U. 24.2; *utt giwæs* inf. Æ. 12.2.
grawæ bakkæ ds. Æ. 13.4.
Hawæ hawæ 3 ppi. Kk. 21.4, V. 12.
klouæ as. V. 6 pr.
komæ o. d. inf. þ. 7.3; U. 2.1 (2 g.); 3 ppi. H. 4 g. ex. Kg. 2 pr.; *komænda* (ɔ: -*æ*) npm. Kk. 1 pr.
konæ kunæ ns. H. 7 g. ex. Kk. 15 pr.; U. 6 g. ex. Ind. — *fæsti konæ* o. d. U. 2 pr. (3 g.) — *miskunnæ konæ* ns. U. 1.2.
laghæ garþ'r np. V. 5 — *laghæ tak* ns. V. 15 — *laghæ þriþungæ* (ɔ: *l. þriþiungx*) gs. Æ. 3 pr.
(*-lami:*) *leþungs lamæ leþungxlamæ* as. Kg. ind., 7.
limmæ ap.[1] M. 15.1.
lifwæ 3 ppi. U. 1.2, 13.
lotæ gp. Æ. 7 pr.
(*-rapi:*) *affrapæ laz* as. Kp. 7.
(*-saka:*) *ransakæ raansakæ* inf. M. 31 pr. (2 g.), 1.
(*-sakan:*) *ransakæn* as.[1] M. 31.3.
(*sal:*) *vpsalæ upsalæ* gp. Kg. ind., 11.1.
(*saman:*) *samæn* adv. U. 11.2.
(*sami:*) *samæ sammæ* asm. Kg. 6.1, Æ. 16.1; d, asn. Kg. 6.1, Æ. 16.1, M. 1 pr.; npn.[1] M. 22; dpn.[1] Kg. 10.
silæ as. V. 23.1 (2 g.).
skaþæ scaþæ as. H. 14 g. ex. Kg. 2.3; *skaþæn* as. V. 4, 5 pr. — *skaþæ giæld scaþæ giæld* ap. M. 28 pr., V. 9.
(*skil:*) *forskilæ manni* ds. M. 26.
skipæ inf. V. 1; *skipæt* nsn. H. præf.
skuþæ scoþæ inf. I. 14.1, V. 17.1; U. 1.4.
spinæ ds. Æ. 14.1; U. 11.1.
swaræ gp. þ. 3.1 — *swaræ løsæ* as. þ. 3.1.
swaræ inf. Æ. 2.1; *swaræs* inf. U. 1 pr.
swarændæ swarænæ ns. Kg. 6.1, Æ. 16.1, þ. 3.1.
(*taka:*) *takæ* inf. Kg. 2.1, Æ. 13.8, V. 15; U. 1 pr., 21 pr., 1; 3 ppi. V. 10.
(*taki:*) *eþæ takæ* as. þ. ind., 13 pr., 1 — *fæ takæ fa takæ* (ɔ: *fæ t.*) as. þ. ind., 13.1.
talæ inf. V. 16 pr. — *til talæs* inf. U. 25.1.
(*-talandi:*) *tiltalændæ* ns. Æ. 16.1.
witæ 'veta' inf. þ. 3 pr.; U. 11.2 (2 g.).
(*wæra:*) *waræ* inf. H. 6 g. ex. Kk. 19.2; U. 4 g. ex. 2.1.
þaghær konj. U. 11 pr.
þolæ inf. V. 23.1.[2]

b) *aflæt* asn. Kk. 14, Æ. 13.6.
annær nsm. Kg. 6.1, Æ. 13.4, V. 16 pr.; U. 7.3, 8 pr.; *annærs* gsm. M. 31.4; *annæn anmæn* (ɔ: *annæn*) asm. Kg. 2.4; U. 1 pr.; *annæræ* gsf. U. 6 pr.
(*-atti:*) *malzatænum* ds. V. 14.3.

[1] Formen analogisk; se formläran.
[2] Jf. dessutom följande skrifningar, där ändelsevokalen återges genom ett förkortningstecken, som väl snarast föreställer *æ*: *magh'r arwi magh'r arfwi* ds. Æ. 13.7; U. 11.1; *nip'r arf* as. U. ind., 16 pr.; *skip'r* 3 spi. I. 10 pr., V. 7; *eþ'r tak'r* (ɔ: *eþæ t.*) np. þ. 7.2; *tap'r* 3 spi. I. 16; *þagh'r* konj. Kg. 6 pr.; U. 10.1, 11 pr.

§ 84. *bonæþ* as.[1] Kk. 2.2 (2 g.).
bondæns gs. H. 7 g. ex. Kk. 10; U. 2.1, 16.1; *bondæn* as. U. 9.1 — *husbondænum* ds. U. 2.1.
brinnændæ dsm. V. 20.
eghændæ ds. I. 12 — *malzeghændæ* as. Kk. 16.1; *malzeghændæn* ns. Kg. 9.2; *malzeghændan* as. M. 16.
enæst adv. Æ. 1.4; U. 1.4.
fullæn asm. Æ. 1.2, M. 28 pr.
goþæn asm. U. 11.2.
halwæn haluæn asm. M. 1.4, V. 17 pr.
hundræþæ num. H. 4 g. ex. Kg. 10; U. 2.1; *hundræþum* num. U. 17.1.
innæn adv. U. 11 pr.; prep. H. 8 g. ex. Kg. 2 pr.
(*kallan*:) *a kallæn* as.[1] Kg. 3 pr.
(*klanda*:) *klandæt clandæt* nsn. U. 11.2 (2 g.).
(*klandan*:) *blandæn* (ɔ: *kl-*) as.[1] M. ind.
klokkæræ g, as. H. 4 g. ex. Kk. ind.
kunæst'r npm. U. 11.2.
manæþæ motæ ds. M. 29.
norþæn adv. Kg. 7, þ. 15.
okært nsn. U. 11.2.
optæra (ɔ: *-æ*) adv. komp. Æ. 16 pr.
saræn asm. M. 1.4.
sarghæþær sarghæþ'r nsm. Kg. 2 pr., M. 2 pr.
senære senæræ adv. komp.[1] Æ. 10.1, M. 35.
senærmer adv. komp. Kk. 19.2.
senæþæ manaþ as. U. 10.1.
skilnæþ as.[1] Kk. 15.1.
skriptæþ'r nsm. Kk. 19.1; *skriptæþæn* asm. Kk. 16 pr.
wndæn adv. U. 7.1; prep. Kg. 11.1 — *vndæn gangit* nsn. V. 14.1 — *vndæn skiftæs* o. d. inf. Æ. 7 pr.; U. 7.1 (2 g.); *vndæn skift* o. d. nsn. H. 4 g. ex. Æ. 7 pr.; U. 7.1, 2 (2 g.).
vtæn o. d. prep. Æ, 10 pr. (2 g.), I. 8.1; U. 9 pr.; konj. Kk. 15.2, Kg. 5 pr., þ. 3 pr.; U. 17.1.
warþnæþ as.[1] U. 2.1.
(*wighanz-*:) *wighænz vaknæ* ds. Kg. 10.
(*wighia*:) *vighþæn* asm. Kk. 17.2.
wiliændæs gs. Kg. 2 pr.
þiufnæþ ns.[1] M. 28.3; *þiufnæþæ* gs. M. ind.; ds. M. 32.1, 33 — *quinnæ þiufnæþ* as.[1] M. ind.[2]

o) *Aflær aflær* 3 spi. Æ. 13.8; U. 21.1, 24.1.
allær npf. U. 25.1.
(*fru*:) *husfrunnær* gs. U. 16.1.
giftær maal as. Æ. 3 pr.
hapstær np. U. 16.2.
hemær 3 spi. Kg. 6.2.
hindrær 3 spi. V. 8.1.
hognær npf. þ. 15.
husær 3 spi. Kg. 6.2 (2 g.).
kallær 3 spi. U. 10.1.
kullær arf as. U. ind.
nekær 3 spi. þ. 6 pr.
orkær 3 spi. I. 3.
sinær apf. M. 15 pr.
þingtær 3 spi. Kg. 6.1.[3]

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

[2] Jf. dessutom *ann'r* nsm. H. 7 g. ex. Æ. 16.1; (ɔ: *-æn*) asm. Æ. 12 pr., M. 1.4, 2.1; *breþñ* asm. V. 15. I den form, som åsyftas medelst *klok' klok'r* 'klockare' ns. Kk. 6.2, 3; ds. Kk. 6.1, 3, är mellanstafvelsens vokal måhända *a*.

[3] Jf. äfven *all'r* o. d. npf. H. 5 g. ex. Kk. 3; *aln'r* ap. H. 4 g. ex. Kk. 8; *arw'r* np. Kk. 5.1; *baþ'r* n, apf. Kg. 10, M. 15 pr., I. 8.1; *Borgh'r borgh'r borgh'* 3 spi. Kp. 6 (3 g.); *eþ'r* np. H. 5 g. ex. þ. ind.; *fast'r* np. H. 6 g. ex. Kk. 14; *flokk'r* np. H. 6 g. ex. Kk. ind.; U. ind.; *garþ'r* np. V. 5; *køpgild'r* apf. U. 2 pr.; *halw'r* apf. Æ. 2.1; *hapst'r* np. U. 16.2; *kall'r call'r* 3 spi. H. 5 g. ex. Æ. 9.1; U. 7 g. ex. 6.3; *kast'r* 3 spi. Kg. 2.3; *kland'r* 3 spi. M. 29; U. 11.2; *a liþ'r* np. V.

d) *Aflæs aflæs* inf. U. 21 pr.; 3 spi. U. 18.
beþæs 3 ppi. þ. 4 pr.
byuþæs inf. M. 28 pr., I. 15.
Delæs delæs 3 ppi. Æ. 12.1 (3 g.), M. 31.3; U. 6 g. ex. 15 pr.
gangæs inf. þ. ind.
iorþæs inf. Æ. 13.7.
krankæs 3 spi. U. 11.2.
letæs inf. M. 31.3.
sighiæs inf. Æ. 2.1 — *till sighiæs* inf. Kk. § 84. 19.4.
skiftæs inf. V. 1 — *vndæn skiftæs wndæn skifptæs* inf. U. 7.1 (2 g.).
Skiliæs skiliæs inf. Æ. 10 pr.; U. prol., 10 pr.; 3 ppi. Kk. 15.1, Kg. 2.2; U. ind.
(*skyfla:*) *skiflæs* inf. þ. 4.2.
vighiæs inf. Kk. 15.1.
witnæs 3 spi. M. 32 pr.

e) *agnæbak'r* ns. M. 32 pr.
barnæ barn n, ap. Æ. 11; U. 11 pr. — *barnæ gooz* ns. Æ. 7.2; U. ind.; ds. Æ. 7 pr., 8.1 (2 g.); U. 7.3.
hemæ hion ap. U. 3 pr.
hionælagh ns. Kk. 11.1 — *Hionæ mala* as. Kk. 10 — *hionæ spaan* as. M. 31.5 — *hionæ wigning* as. Kk. 9.
(*-kun:*) *miskunnæ konæ* ns. U. 1.2.
mannæ halfw ds. Æ. 1.1 — *almannæ leeþ* as. M. 37 pr. — *almannæ wægh'r* np. V. 18.1 — *ang'mannæ a* ns. V. 18.2 — *ang'mannæ lande* ds. Kg. 7 — *XVIII mannæ eþe* ds. U. 1 pr. — *XIIII mannæ eþ* ns. þ. 8 pr.; *XIIII mannæ eþe XIIII mannæ eþæ* ds. H. 5 g. ex. Kg. 2 pr. — *mætz mannæ orþum* dp. V. 4 — *tiu mannæ eþ* as. U. 10.2; *tiu mannæ eþæ* ds. U. 10.1; — *tolf mannæ eþæ XII mannæ eþe* ds. Kk. 15 pr., 2 — *twæggiæ mannæ witnæ* ap. U. 25.1.
quarnæ bygning as. V. 17.1.
quinnæ arf np. Æ. 12.2 — *quinnæ friþ* as. Kg. ind. — *quinnæ halfw quinnæ halfþæ* (ɔ: *q. halfwæ*) ds. Æ. 1.1; U. 18 — *quinnæ þiufnæþ* as. M. ind.
soknæmæn np. þ. 3 pr. — *soknæ præst* as. Kk. 1.1 — *soknæ syn* as. Kk. 18 pr. — *soknæ þing soknæþing* as. þ. 1.1, 3 pr.
waghnæ skifptæ ds. Kg. 5 pr.

f) *attætighi* num. M. ind.
bondæ laghum dp. V. 18.1.
boþæ karlæ np. U. 16.3.
dulghæ drap as. M. ind.
eþæ mannum dp. þ. 7.3 — *eþæ takæ* as. þ. ind., 13 pr., 1.
fangæ man ns. I. 14 pr.; *fangæmanz fangæmans* gs. M. 29, I. 14 pr.
(*fasti:*) *VIII fastæ eþ* ns. þ. 8 pr.
firæti num. þ. 4 pr.
fughlæ. gildri as. V. 8.3.
garþæ fal as. V. ind.
giftæmalum gifptæmalum dp. U. prol., 3 pr.; *gifptæmaal* ap. U. ind., 3 pr. — *giftæmaþ'r* o. d. ns. Kg. 3.2, Æ. 2.1; U. 2 pr.; *gifptæ manz giftæmans* gs. U. 1 pr., 2; *gifptæ manni* ds. U. 1 pr.
grindæ stolpæ ap. Kg. 2 pr.
Hindræ dagx gs. U. 4 — *hindrædagx giff* as. Æ. 4.
humblæ gaarþ as. V. 2.
husæby ds. þ. 1.1.
hwitæ holmæ ap. þ. 15.
iorþæ awærk'r np. Kk. 20 — *Jorþæbalk'r*

14.2; *sio liþ'r* np. V. 14.2; *lokk'r* 3 spi. Æ 14 pr.; *Molk'r molk'r* 3 spi. V. ind., 21 (2 g.); *Napp'r* 3 spi. M. 32 pr.; *naþ'r* ap. H. præf., Kk. 19.4; *Nek'r nek'r* 3 spi. Kk. 2.2, V. 6.1 (2 g.); *ork'r* 3 spi. M. 15.1, 17, 35; *sank'r* 3 spi. U. 2 pr.; *Sargh'r sargh'r* 3 spi. H. 4 g. ex. Kk. 21.5.

§ 84. *iorpæ balkr* ns. H. præf., I. 17 — *iorpæ del'r* np. Kk. 20 — *iorpæ køpum* dp. I. 4 — *iorpæ pant* as. Kp. 5.
iulæ frip ns. þ. 14 pr.
landæmæræ ap. þ. ind.
laxæ garpæ ap. V. 14.3 — *laxæ næt* ap. V. 14.3.
(*mal:*) *køpmalæ balk'r* ns. Kp. ind. — *þingmalæ balk'r þingmalæ balkr* ns. H. præf., þ. ind.
notæ dræt as. V. 14.1.
saræ bot saræ boot as. M. 14.1 (2 g.) — *saræmal* as. Kk. 21.5.
sildæpund as. Kk. 7 — *sildæwik* ds. V. 14.4.
skiftæ lotin as. U. 8.1.
skiutæ færp ds. Kg. 11 pr. — *skiutæ gærp skiutæ giærp* as. Kg. ind., 11 pr. (2 g.).
skoghæ a gangu as. V. ind. — *skoghæ m^u^rki* ap. V. ind.
skriptæ bruth ap. Kk. ind. — *skriftæ løst* nsn. Kk. 12 pr.
tiþæ bøk'r np. Kk. 3 — *tiþækiøp* as. Kk. 8.
waþæ boot as. V. 19.1; U. 23.3; *waþæ botum* dp. V. 18.3 — *waþæ eld* as. V. ind. — *waþæ giældum* dp. V. 18.3.
wiliæ wærks gs. M. 22; *wiliæ wærkiæ viliæ wærkæ* ds. V. ind., 20; *wiliæ wark* (ɔ: *w. wærk*) as. M. ind. — *wiliæ wærki drap* (ɔ: *w. wærks d.*) as. M. ind.
wixlæ spiæll as. Kk. 21.2.
þiufwæ boot as. M. 31 pr.
þokkæ bøt'r ap. M. ind.[1]

g) *bondæ* gs. Kg. 10 o. fl.; U. 2.1 o. fl.
delæ 3 ppi. Æ. 13.4 o. fl.; U. 10.2.
enæ asf. Kk. 13.1 o. fl.; U. 17 pr.
fuldræ gpn. U. 25 pr.
gangæ inf. Æ. 8.1 o. fl.; U. 8.1.
halfwræ gsf. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.
lasæ ap. Æ. 6.1; U. 6.3.
orþiufwæ adj. M. 34.1 o. fl.
sinæ apm. Æ. 3.1; U. 3.1 o. fl.
timæ as. M. 38 o. fl.; U. 2 pr.
þriþiæ asm. Kg. 6 pr.; U. 2 pr.
o. s. v. — tills. 634 exempel.[2]

h) *aghuwæn* asm. M. 24.
skriptæþæn asm. Kk. 16 pr.

i) *broær* n, ap. H. 6 g. ex. V. ind. — *iorþbroær* ap. V. 18 pr.
brøþlungær bryþlingær np. U. 1 pr., 11.2.
pænningær np. I. 3.
syslingær np. U. 11.2.
þreær npf. U. 7.1, 2.[3]

j) *fæningæ skallæ* as. þ. 15.
fæstningæ fæ fæstnungæ fa (ɔ: *fæstningæ fæ*) n, d, as. Kk. 15.1 (2 g.); U. 8 g. ex. 1.1 — *fæstningæ malæ* gp. U. 1 pr. — *fæstningæ stæmpnæ* o. d. ds. Æ. 1.4; U. 1.4 (2 g.).

---

[1] Jf. dessutom, med oriktigt tillsatt *-r* och ändelsevokalen angifven genom förkortningstecken, *eþ'r tak'r* np. þ. 7.2; *wigh'r ærff* ns. Æ. 15.

[2] Jf. ock, med oriktigt tillsatt *-r* och ändelsevokalen återgifven medelst förkortningstecken, *All'r all'r* asf. þ. 4 pr.; apm. M. 31.2; *balk'r* ap. H. præf.; *fast'r* gp. Æ. 8.2; ap. I. 6; *knut'r* ap. V. 15; *mark'r mark'* gp. V. 22 pr., þ. 4.1; *stand'r* 3 ppi. þ. 14 pr.

[3] Jf. ock *brøtlung'r* (ɔ: *brøllung'r*) np. U. 11.2; *gærnung'r* (ɔ: *-ning'r*) ap. Kg. 5.1; *forgærnig'r* (ɔ: *-ning'r*) ap. M. ind.; *walz g'nungg'r* (ɔ: *-ningg'r*) ap. Kg. 3.2; *hælsing'r* np. Kg 11 pr.; *syslumg'r* (ɔ: *-ung'r*) np. U. 11.2.

førningæ fæ ds. Æ. 1.3.
hælsingiæ landi ds. Kg. 6.1, Æ. 16 pr.; *hælsingæ landæ* gp. H. præf.
lysningæ witnum dp. M. 34.1, 35, 36.
manæpæ motæ ds. M. 29; *manapæ moot* as. Kk. 8 — *manapæ stæmpnæ* ns. U. 10.1.
minnungæ mæn minungæ mæn n, ap. Kk. § 84. 7, 14, I. 16.
senæpæ manap as. U. 10.1.
sanundæ mannom dp. Æ. 8.1; *sanundæ mæn* ap. Æ. 16.1.
þorþungæ grap (ɔ: *þ. garþ?*) as. Þ. 15.

k) *altaræ* ds. Kk. 21.2.
annaræ gpm. Æ. 1.2; *annæræ* gsf. U. 6 pr.
barninnæ (ɔ: *barnænnæ*) gp. U. 7.1.
(*boa:*) *boæ* inf. Kk. 2.2 (2 g.); 3 ppi. Þ. 1.1 — *wp boæ* inf. Kk. 2.2.
(*-boi:*) *landboæ* d, as. H. 6 g. ex. Kg. 2.4.
brinnændæ dsm. V. 20.
daghlikæ adv. V. 2.
draparæ as. M. 17.
eghandæ eghændæ g, d, as. I. 12, V. 6 pr.; U. 11.2, 19 — *iorþeghandæ* ds. I. 11.2 — *malzeghandæ malzeghændæ* d, as. Kk. 16.1, M. 17.
enungæ adj. U. 14.
(*frua:*) *husfruæ* ns. Æ. 4 — *hustrunæ* gs. U. 9.1.
førningæ gs. Æ. 1.3; U. 1.3 (2 g.).
gifptinæ giptnæ (ɔ: *giptinæ*) as. U. 8.1 (2 g.).
gærningunæ (ɔ: *-ænæ*) as. Kg. 1 pr.
(*gærþ:*) *giærþunæ* (ɔ: *-ænæ*) as. Kg. 1 pr.
hundraþæ hundræþæ num. H. 7 g. ex. Kk. 21.2; U. 2.1 — *þryhundraþæ* num. Kg. 10.
hælsingæ hælsingiæ gp. Kg. 6 pr., 10.
hælsinskæ apm. Kg. 7.
iorþinæ iorþanæ (ɔ: *-ænæ*) as. Kg. 2.1, 4.
klokkæræ g, as. H. 4 g. ex. Kk. ind.
(*kona:*) *konunnæ kononnæ* gs. Kg. 3.2; U. 1.1, 2 pr.; *quinænæ* (ɔ: *quinnænæ*) gs. U. 16.2; *kononæ* as. U. 6 pr.
konungæ gp. Þ. 15.
kronunnæ (ɔ: *-unæ*) as. M. 24.
kyrkiunnæ gs. Kk. 20.
laghlikæ o. d. adv. H. 10 g. ex. Kk. 19.4; U. 5 g. ex. 1.1 — *wlaghlikæ* adv. Æ. 1.1.
lutinæ ap. U. 9.1.
magnusæ gs. Æ. 16 pr. (2 g.).
manaþæ gs. Kg. 6.2; gp. Þ. 9.1; U. 10.1 — *skyndæþæ manaþæ* gs. U. 10.1.
(*minni:*) *minnæ* n, asn. H. 14 g. ex. Kk. 14; U. 5 g. ex. 11 pr.
minningæ ap. I. 14.1.
profastæ gs. Kk. 3.
pænningæ o. d. np. Æ. 14.2, 3; U. 24 pr. (2 g.); gp. H. præf.; ap. H. 15 g. ex. Kk. 6.1; U. 6 pr., 25 pr. — *fæstæþæningæ* ap. V. 10.
rætlikæ adv. Þ. 1 pr., 6 pr.
stænissæ ns. U. 10 pr.
syslingæ ds. Æ. 14 pr.; *syzlungæ* np. U. 1 pr.
troæ inf. Kk. 1 pr. (2 g.).
wirklikæ inf. Þ. 15.
þiufnæþæ gs. M. ind.
(*ærwingi:*) *arwingiæ* as. U. 16.3; *arfwingæ* np. M. 30; *æruingæ* gp. Kk. 14.
øfningæ gs. I. 17.[1]

l) *bæræ* inf. H. 6 g. ex. Kk. 16.1; 3 ppi. H. 4 g. ex. Æ. 2 pr.
dræpæ inf. M. 1 pr., 22 (3 g.).
gøræ giøræ inf. H. 15 g. ex. Kk. 1 pr.; U. 5, 7.3; 3 ppi. I. 14.1; *gøræs giøræs* inf. Kg. 6.1 (2 g.), 7; U. 2.1 — *forgiøræ for giøræ* inf. Kg. 6 pr. (2 g.).
iæfwær 3 spi. Æ. 13.7.

[1] Jf. dessutom *klok'* 'klockare' ds. Kk. 6.1, 3.

§ 84. *lytæ løtæ* gp.[1] U. 7 pr., 1.
mætæ inf. H. 5 g. ex. M. 1.4; 3 ppi. V. 5 pr.; *mætæs* inf. þ. 4.2, 9 pr.
skæræ skiæræ inf. U. 11.2 (3 g.) — *wp skæræ* inf. þ. 1.1.
slæpæ as. U. 17 pr.
wæghæ inf. Kg. 11 pr. (2 g.).
wæghæ wæghiæ ap. V. 18 pr., 1 — *almanna wæghæ* ap. V. 18 pr. — *væghæ fynd'r* ap. M. ind.
wæræ væræ inf. H. 30 g. ex. Kk. 2 pr.; U. 7 g. ex. 1.1.
þæþæn adv.[1] H. 8 g. ex. Æ. 2.1; U. 2.1.[2]

m) *blæsændæ* dsm.[1] V. 20.
døþæn asm. Æ. 14.3, M. 20, þ. 8.1; U. ind.
fæmtæn num. Kk. 19.1.
fæstænæ fæ as. U. 1 pr.
fæstnæþæ fæ as. U. 1 pr., 2.
(*hæfþa*:) *forhæfþæt* asn. U. 8.1.
hælghæn asm. Kk. 17.2.
hærrænnæ gp. Kg. 6 pr.
iæmpnæst adv. superl. U. 11.2.
iæmpnæþæ arff as. Æ. 12.1 — *iæmpnæþæ hænd'r* ap. U. 10.1.
iættæt asn. Kk. 21.4.
kiærændi ns. Kg. 6.1.
(*løs*:) *sakløsæn* asm. M. 16, 28.2, V. 20.
mæstæren ns. H. præf.
rættæn rætæn asm. Kk. 16.1, M. 24, Kp. 5; U. 11.2, 16.3 — *rættæri* komp. dsm. Kk. 19.5.
skyldæsti npm. U. 12; *skyldæsta skyldæstæ* sv. dsm. Æ. 8.1, I. 15 (2 g.); sv. gpm. I. 4; *skyldæstu* sv. dpn. U. 7.3.
skyndæþæ manaþæ gs. U. 10.1.
synnæn adv. þ. 15.
(*-sættari*:) *a sættæræ* np. Kg. 9.2.
wæriændæ ns. þ. 10 pr.
wærnæþæ hionum dp. V. 19.1.
yrknæþæ fæ as. V. 23.1, 2.
østæn adv. þ. 15.

n) *dyssiær* ap. V. 15.
hænnær gs. U. 2.1, 7.1.
syniær 3 spi. V. 14.3.
Væþiær wæþiær 3 spi. I. 16, þ. 11 (2 g.).
þæssær npf. Kg. 6.1.
øyær øyiær n, ap. M. 27, 37 pr. — *vt øiær* ap. V. 6 pr.
øþær np. Kg. 11.1.[3]

o) *byggiæs* inf. Kk. 2.1.
byriæs 3 spi. H. 7 g. ex. Kk. ind.; U. prol.; 3 ppi. U. prol.
bæriæs 3 ppi. Kk. 17 pr.
bætræs 3 spi. I. 13 pr.; U. 11.2.
bøtæs inf. M. 23, 38, V. 3; 3 ppi. Kk. 21.2.
dyliæs 3 ppi. V. 22 pr.
dømæs inf. Kg. 3 pr.
Fællæs 3 ppi. V. 18 pr.
fæstæs inf. þ. ind.
føræs inf. Kp. 7, þ. 7.2.
føþæs inf. U. 21 pr.
kiænnæs inf. M. 14.1.
lyktæs lyctæs 3 spi. Kk. 21.2, Kg. 11.1, V. 24.3; *løktæs* 3 spi. Kk. 21.5.
læggiæs inf. Kg. 6 pr.; 3 ppi. Kg. 2 pr. — *foræ læggiæs* inf. I. 9.
(*løsa*:) *at'rløsæs* inf. I. 9.

---

[1] Formen analogisk; se formläran.
[2] Jf. äfven *almannæ wægh'r* np. V. 18.1 samt, med oriktigt tillsatt *-r*, *Dræþ'r* 3 ppi. Kk. 17.1.
[3] Jf. äfven *hænn'r* gs. M. 32.1; *næmpd'r maal* np. Æ. 16.1; *siæng'r ald'r sæng'r ald'r* ns. Æ. 12 pr. (2 g.); U. 12 (2 g.); *siæg'r ald'r* (ɔ: *siæng'r a.*) as. Kk. 17.3; *siæng'r alstri* ds. U. prol.; *wæghn'r* apf. M. 38; *forwærk'r* 3 spi. U. ind.; *pryzk'r* 3 spi. Kg. 8; *æng'r* ap. V. 5 pr.

(*mærkia:*) *affmærkiæs* inf. Æ. 7 pr.
Møtæs 3 ppi. M. 14.2.
næmpnæs inf. Kg. 6.1.
swæriæs inf. Æ. 16.1.
synæs inf. U. 10.1.
Sætiæs sætiæs inf. Kk. 19.4, Kg. 9 pr.; U. 10.1; 3 ppi. U. 17 pr. — *wt sætiæs* inf. § 84. I. 9.
(*sætta:*) *Sætæs* 3 ppi. Kg. 9.2.
tæliæs 3 ppi. H. 5 g. ex. Kg. ind.; U. ind.
wæriæs inf. Þ. 4.1.
þryskæs 3 spi. Kk. 1.2.
ærwæs inf. U. 24 pr.

p) *synæ mæn* np. Kk. 18 pr.
wærnæ ruff as. V. ind.
(*þæghn:*) *XIIII þægnæ eþe* ds. Kg. 6.2.

q) (*byrþ:*) *iarnbyrþæ maal* np. Æ. 16 pr.
flærþæ kiøp ap. Kp. ind.
frændæ flok as. U. 2 pr. — *frændæ skokki* ds. Æ. 2 pr.
(*gærþ:*) *fulgærþæ bøndør* np. Kk. 1.2.
hæstæ kiøp ap. Kp. ind., 3.
løskæ læghis løzkiælæghis gs. Æ. 1.2; U. 1.2; *løkiæ læþæ* (ɔ: *løskiæ læghæ*) ds. U. 18 — *løskiæ man* as. M. 17; *løskæ mæn* np. Kg. 9 pr.
nytiæ fæ ns. M. 36.
næmdæmæn np. Æ. 16.1.
næsiæ warþ as. Kg. 9 pr.
nætiæ lagh as. V. 14.1.
præstæ garþi ds. Kk. 21.2, 4 — *præstæ stusw* (ɔ: *p. stufw*) ds. Kk. 21.2.
siælæ gifþ (ɔ: *s. gift*) as. Kk. ind. — *siælæmæssur* ap. Kk. ind.
siængæ køp as. Æ. 9.1; U. 9.1 — *innan siængæ drap* as. M. ind.
skyldæman ns. U. 8 pr.
støræ las as. V. 15.
(*-søri:*) *eþzøræ maal* np. Kg. 1 pr.
twæggiæ manna witni o. d. ap. Kk. 16.1, M. 17; U. 11.1, 25.1.
tæktæ tak as. V. 15.
(*wærk:*) *ofwærkæ bøtær* np. Kk. 21.4.
wæþiæ taka as. Þ. 13 pr.
þrælæ arf as. U. ind.
ærfþæ balk'r o. d. ns. H. præf., Æ. 16.1; U. ind., prol. — *ærfþæ luth* as. U. 1.2.
ættæ boot ns. M. 38.
(*ø:*) *øyæ drap* as. M. ind.
(*øri:*) *løzøræ pant* as. Kp. 5.

r) *fyrræ* adv. I. 7; U. 2 pr.
fæmptæ gsm. Æ. 11; U. 11 pr. o. fl.
fæstæ inf. M. 14.1 o. fl.; U. ind. o. fl.
føræ inf. Kk. 2.2 o. fl.; U. 2.1.
gærnæ adv. M. 35 o. fl.; U. prol.
køþæ inf. I. 8.1; U. 9.1.
løøzøræ ap. Æ. 3.1 o. fl.; U. 3.1 o. fl.
nyklæ gp. U. 3 pr. o. fl.
rymæ inf. Kg. 6.2 o. fl.
rættæ apm. V. 18 pr.
twæggiæ gm. Æ. 7 pr.; U. 7.1 o. s. v. — tills. 348 exempel.[1]

s) *byær* gs. U. 2.1 (2 g.) — *bool byær* np. U. 12.

t) *fæstænæ fæ* as. U. 1 pr.

---

[1] Dessutom, med oriktigt tillsatt *-r* och ändelsevokalen återgifven genom förkortningstecken, *frænd'r* gs. U. 1.2; gp. I. 8.1; *fæll'r* 3 ppi. U. 6 pr.; *øþ'r* ap. Kg. ind.

§ 84. u) *byæmannæ* gp. V. 14.2.
fæstnæþæ fæ fæstniþæ fæ (ɔ: *fæstnæþæ f.*) as. U. 1 pr. (2 g.), 3.
iæmpnæþæ arff iænaþæ arf (ɔ: *iæmn-*) as. Æ. 12.1; U. ind. — *iæmpnæþæ hænd'r* ap. U. 10.1.
skyndæþæ manaþæ gs. U. 10.1.
wærnæþæ hionum dp. V. 19.1.
yrknæþæ fæ as. V. 23.1, 2.

v) *blæsændæ* dsm. V. 20.
byæ gp. H. 4 [5] g. ex. Kp. 7; ap. Kg. 11.1.
bætræ nsn. H. 4 g. ex. Æ. 8.2.
døæ inf. Æ. 13.4; 3 ppi. U. 17 pr.
hærrænnæ gp. Kg. 6 pr.
høghræ høgræ nsn. Æ. 2.1, M. 21.
nyæ apf. V. ind.
skyldæstæ sv. dsm. Æ. 8.1, I. 15.
(*-sættari*:) *a sættæræ* np. Kg. 9.2.
wærræ nsn. M. 1.4.

Ytterligare vittnesbörd om försvagningen af ändelsevokalen *a* afgifva följande skrifningar med *ø* såsom beteckning för det däremot svarande ljudet:

b) *hindrøþ'r* nsm. V. 7.
sarøn asm. M. ind.

g) *haldø* inf. Kk. 1.1.

q) *løskø læghiæ* ds. Æ. 13.1.

Det är icke troligt, att *ø* i dessa exempel återger ett rent *ø*-ljud, till hvilket någon af Cod. B 49:s dialekter skulle utvecklat ändelsevokalen *a*, i vissa ställningar eller allestädes. En dylik behandling af densamma har hittills icke blifvit iakttagen i någon fnord. urkund, och ej häller inom de nynord. munarterna, om man ser bort från vissa fall af framåtvärkande assimilation (jf. bl. a. Lundell, Sv. landsm. I. 2 s. 126 f.), med hvilka skrifningarna i fråga icke kunna ställas i förbindelse. En vanlig företeelse är däremot, som bekant, att ett *e*- eller *ä*-ljud i svagtonig stafvelse degenererat sålunda, att det bildas med talorganen i indifferensläge och till följd häraf på örat gör ett obestämdt, *ö*-artadt intryck. Med stor sannolikhet kan därför antagas, att det är en dylik modifikation af ändelsevokalen *æ* som föranledt, att någon gång för densamma användts beteckningen *ø*. Om *ø* för samnord. *i*, *u* och såsom tecken för den ur samnord. *r̥ l̥* utvecklade svarabhaktivokalen se §§ 90, 98 samt konsonantläran.

Skrifningarna *hælsingx* gp. Kg. 6 pr. och *þingx* gp. Kg. 10 bero på förvanskning af ursprungligare sådana med slutbokstafven *æ*. — Uteglömmande af ett förkortningstecken är tydligen orsaken till att den samnord. ändelsevokalen *a* saknar motsvarighet i *kallr* 3 spi. Æ. 6.1 och *naþr* ap. Kg. 11.1.

I en mängd skrifningar företrädes samnord. *a* af *e*, *o*, *i*, *u* — tillsammans med föregående *v*-ljud af *w*, *fw* — eller af *y*. Det kan i dessa fall icke bli tal om någon ljudlagsenlig utveckling af *a* till de mot nämnda bokstäfver svarande ljuden. I ett och annat af dem kunde väl en analogibildning ligga till grund för den egendomliga ändelsevokalisationen, men då en sådan möjlighet för det stora flertalets vidkommande är utesluten, har man att på annat håll söka förklaringen på dessa skrifningar. Denna är ock lätt funnen, tack vare den omständigheten, att inom Cod. B 49:s dialekter icke allenast, såsom ofvan visats, ändelsevokalen *a* alternativt försvagats till *æ*, utan ock — något som vi i §§ 90, 98 skola se — samma behandling vederfarits ändelsevokalerna *i* och *u*. Om en skrifvare, i hvars eget språk de tre vokalerna

sålunda sammanfallit, ville begagna en dialekt, där de kvarstått som *a, i, u,* resp. öfvergått § 84.
till *e, o* eller *y,* och han endast ofullkomligt behärskade denna, kunde han lätt, vilseledd af en falsk analogi, komma att tillskapa former med oriktig ändelsevokal. En bekräftelse på att de ifrågavarande skrifningarnas ursprung är sådant utgör det faktum, att vår kodex innehåller jämväl exempel på *a, u* för samnord. *i* (§ 90) och *e, a, i* för samnord. *u* (§ 98).

Med *e* för samnord. *a* förekomma följande skrifningar: *akre* gp. V. ind.; *bonde* ds. Æ. 4; *bondenom* ds. Kk. 13.1; *VIII fasta eþe* ap. þ. 7.1; *XIIII manna eþe* ap. þ. 7.1; *meen eþe* ap. Kk. 19 pr.; *gete hæptur* ap. V. 6 pr.; *guzeuelagh spiæl* as. Kk. 15 pr.; *iunkh'rre* ns. Æ. 16 pr.; *senaþe arff* as. Æ. 10.1.

Med *o: annor* nsm. Æ. 1.1, 16.1; U. prol.; *kono* ns. U. 17 pr.; *nokro* asf. V. 17.1, 24.2; *sipvænio* ns. Kk. 2.1.

Med *i: andri* asf. Kk. 10; *arfwi bollæ* ds. Æ. 7.1; *arfwir* np. M. 37 pr.; U. 25 pr.; *arwinnæ* np. U. 24.2; *barninnæ* gp. U. 7.1; *barni gooz* ds. U. 7.3; *bruþgummi* ds. Æ. 2.1; *bøtis* inf. Æ. 16 pr.; *fællis* 3 ppi. U. 6.2; *fæstniþæ fæ* as. U. 1 pr.; *gifptis* inf. U. 7.1; *giwi gifwi* inf. H. 4 g. ex. Kg. 6 pr.; U. 9 pr. (2 g.); *giældi* gp. U. 25 pr.; *giældi* inf. V. 7, þ. 2; U. 25 pr.; *gøri* inf. I. 4; *gørin* asm. M. 21; *hawi hafwi* inf. M. 34.1, þ. 6 pr.; U. 10.1, 11.2; 3 ppi. Kg. 2 pr., Æ. 11, I. 3; U. 11 pr.; *hittis* 3 ppi. Kg. 2.2; *klandis* inf. U. 24.2; 3 spi. U. 24.2; *klandit* n, asn. U. 11.2 (2 g.); *oklandit* asn. V. 16 pr.; *klokkari* ds. Kk. 5 pr.; *malzeghindæ* ns. M. 16; *minungi* gs. I. 17; *mæti* inf. þ. 9 pr.; *næmpni* inf. Æ. 16.1; *owormaghi* as. Æ. 7.1, I. 8.1; *ransakin* as. M. ind.; *sakløsin* asm. M. 30; *scaþi* as. V. 23 pr.; *skifti skifpti* inf. M. 19 (2 g.); *skiptis* inf. M. 23; 3 ppi. M. ind.; *vndæn skifptis* inf. Æ. 7 pr.; *skoghi mærki* ap. V. 13.2; *swarir* 3 spi. U. 10.1, 11.2; *taki* inf. Æ. 13.3, M. 16, V. 16.1; U. 1 pr., 21 pr.; *tamin* asm. M. 36; *uppi haldi* inf. M. 27; *warniþ'r* ns. U. 23.2; *Winnis* 3 ppi. Æ. 14.3; *witi* inf. 'bevisa' M. ind.; *wændis* inf. Æ. 1.3; U. 1.3; *wæri* inf. U. 10.2, 11.1; *þryskis* 3 ppi. þ. 9 pr.; *þæssi* asf. Kk. 15 pr.; *ærwi ærfwi* inf. Æ. 13.8; U. 17.1.

Med *u: annur* nsm. þ. 7.3; asm. Æ. 16.1; *aþru* asf. Æ. 8.1; U. 18; *attum* num. '8' U. 18; *biltughu mans* gs. U. ind.; *boghu bøt'r* np. M. 23; *burghuþæ* 3 spti. Kp. 6; *fatughu* sv. asm. Kp. 7; *fatughuræ* komp. npn. U. 4; *fæstnuþa fæ* as. Æ. 1.1; *gamult* nsn. U. 11.2; *hælghun* asm. Kk. 17 pr.; *kollur* np. U. 13; *konu kunu* ns. Æ. 1.4, 16.1; U. 1.4, 7.2; *kyrkiu væriundum* dp. Kk. 6.3; *mæþlungu manni* ds. V. 5 pr.; *nagrannur* np. V. 6.1; *næsur* ap. U. 6 pr.; *þæþurs mæssu* as. þ. 14 pr.; *sinu* asf. Kk. 19.5; *skyldust'r* nsm. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.; *swarundin* ns. þ. 6.1; *till gangu* inf. I. 16; *viliu* 3 ppi. Æ. 16.1; *wæru* inf. U. 10 pr.

Med *w, fw* (för samnord. *ō* + *a*): *arwr arfwr* np. H. 4 g. ex. Kk. 19.4; *halfw* asf. M. 28.3; apf. M. 15.1; *hafw* 3 ppi. Kk. 11.1; *hafwt* asn. U. 18; *hawndæ* nsf. Æ. 13.2.

Med *y: husyr* 3 spi. Kg. 6.2. Denna skrifning kan hafva tillkommit under inflytande af de i § 94 behandlade formerna med *y* för samnord. *i* efter en stafvelse med labialiserad vokal. Den kunde dock äfven bero på dittografi, framkallad af ett omedelbart därpå följande *ywr*.

Står det på grund af det anförda fast, att någon skrifvare i ganska stor utsträckning transponerat *æ*-former ur sitt eget mål till en dialekt, där de tre ändelsevokalerna bättre hållits åtskils, så är det klart, att jämväl någon del af de ofvan uppräknade skrifningarna med *a* för samnord. *a* måste hafva detta ursprung och således icke direkt återspegla värkliga språkformer. Ty vår skrifvare kan ej antagas haft en sådan otur med sina konstruktioner,

§ 84. att han uti ord med samnord. *a* insatt **endast** *i*, *u* eller motsvarande och *a* **endast** i ord med samnord. *i* eller *u*. Det är t. o. m. sannolikt att de under **i)**—**k)** och **n)**—**v)** anförda *a*-skrifningarna **alla** kommit till på nämnda sätt, till den del de icke till äfventyrs hafva uteglömmandet af ett *æ*-streck att tacka för sitt *a*.

Vi skola i §§ 85—87 finna, att försvagningen af ändelsevokalen *a* till *æ* delvis grundar sig på ljudlagar, hvilka begränsat densamma till särskilda ställningar. I somliga ordgrupper, nämligen just de under **i)**—**k)** och **n)**—**v)** exemplifierade, kräfves försvagningen samtidigt af två sådana speciallagar. Nu äro inom dessa grupper exemplen på *a* för samnord. *a* i förhållande så fåtaliga, att de icke kunna anses ådagalägga att någon af Cod. B 49:s dialekter här bevarat den ursprungliga vokalen. De äro ej flere än man väntar hafva uppkommit genom felaktig konstruktion af den ofvannämnde skrifvaren samt genom det i handskriften ganska vanliga (jf. §§ 12, 51) utelämnandet af det diakritiska strecket i bokstafven *æ*.

Det är alltså mer än sannolikt, att ingen af dialekterna i alla ställningar bevarat ändelsevokalen *a*. Däremot måste en genomgående försvagning af densamma till *æ* hafva egt rum åtminstone i någon af dessa dialekter. Inom ingen ordkategori återger vår handskrift ändelsevokalen *a* uteslutande genom *a*; man möter där talrika exempel på *æ* äfven inom sådana kategorier, där icke någon af specialljudlagarna kan hafva åstadkommit öfvergången. Se under **a)** och **b)** här ofvan.

En försvagning af ändelsevokalen *a* till *æ* i alla ställningar kommer till synes äfven i UL:s textkodex: jf. Noreen, Aschw. gr § 141 anm. 1. Jämväl forndanskan (utom fornskånskan) karakteriseras som bekant af samma företeelse.

Af denna företeelse hafva naturligtvis icke de bland Cod. B 49:s dialekter varit delaktiga, hos hvilka de trängre begränsade öfvergångarna af *a* till *æ* hört hemma.

För att utröna, huruvida redan i H cod. [B 49—1609 gjort sig gällande dialekter, som i vissa ställningar bevarat ändelsevokalen *a*, och sådana, som underkastat den en genomgående försvagning till *æ*, vilja vi undersöka, huru Cod. 1609 förhåller sig i afseende å de ordgrupper, där öfvergången *a* > *æ* icke kunnat framkallas af de nyss omtalade specialljudlagarna. Den visar här i regeln *a*, utom i *annär*, *annärs*, *annän*, *annät*, hvarest *ä* är vida öfvervägande. Se vi bort från dessa former, hvilkas suffixvokalisation tydligen ej har något med den allmänna utvecklingen *a* > *æ* att göra[1], så inskränker sig *ä*-skrifningarnas antal — deras nämligen, som i Cod. B 49 ega ett motstycke med *a* eller *æ* — till 29.[2] Men af dessa 29 förekomma ej mindre än 23 på ställen där H cod. B 49 har en skrifning med *æ*. Då det sistnämnda inom ordkategorierna i fråga är händelsen blott i ett mindretal fall — uti 191

---

[1] Jf. beträffande densamma Kock, Fsv. ljudl. s. 117.

[2] *allän* asm. Æ. 3 pr.; *brinnändi* dsm. V. 20; *bughä* ds. Kg. 7; *enäst* adv. Æ. 1.$_{4}$; *farändi farände* nsm. Kk. 21.$_{2}$; npm. Kk. 1 pr.; *forskilä mannum* dp. M. 26; *gang daghä* ap. þ. 14 pr.; *gitä* 3 ppi. Kg. 2 pr., þ. 3 pr.; *giwäs* 3 ppi. I. 4; *grawä bakka* ds. Æ. 13.$_{4}$; *innän* prep. M. 37 pr., þ. 7.$_{1}$ (2 g.); *limmä* ap. M. 15.$_{1}$; *qwickän* asm. þ. 4.$_{3}$; *samä* dpn. Kg. 10; *sannäst* nsn. V. 20; *sarän* asm. M. 1.$_{4}$; *senär* adv. komp. Æ. 10.$_{1}$; *senädhä arf* as. Æ. 10.$_{1}$; *skipät* nsn. H. præf.; *swarä* gp. þ. 3.$_{1}$; *swarä* inf. Æ. 2.$_{1}$; *swarändi swarände* ns. Kg. 6.$_{1}$, Æ. 16.$_{1}$; *tiltalände* ns. Æ. 16.$_{1}$; *wighänds waknum* dp. Kg. 10.

af 644: se ofvan under a) och b) — torde man häraf få sluta, att de hithörande orden i Cod. § 84.
[B 49—1609 företett afväxlande *a* och *æ* i ändelsen. — Hvad åter beträffar grundhandskrifterna för U codd. B 12, Sch. och B 49, så har det all sannolikhet för sig, att de konsekvent visat *æ* också i de utanför specialljudlagarnas invärkan stående ordkategorierna, i öfverensstämmelse med förhållandet i Codd. B 12 och Sch.[1] Gentemot den här rådande konsekvensen bär den vacklan mellan *a* och *æ*, som möter i Cod. B 49, afgjordt prägeln af oursprunglighet. — Emellertid torde icke blott någon af H cod. [B 49—1609:s och alla U cod. [B 12—Sch.—B 49:s dialekter genomfört den allmänna öfvergången af *a* till *æ*: den har ock med säkerhet kännetecknat B 49-skrifvarens egen dialekt. De ofvan omtalade skrifningarna med *i* och *u* för samnord. *a* härröra utan tvifvel, för så vidt de förutsätta en dylik behandling af detta, från honom. Den del däraf, som återger ord, hvilka blott genom den allmänna försvagningen af *a* kunnat erhålla ändelsevokalen *æ*, tillhör nämligen både H cod. B 49 och U cod. B 49, men saknar fullständigt motsvarighet i H cod. 1609 samt U codd. B 49 och Sch. — Beträffande *ø*-skrifningarnas provenans jf. § 90.

§ 85. S a m n o r d. *a* i s v a g t o n i g — d. v. s. h e l t o c h h å l l e t o b e t o n a d e l l e r s v a g t b i t o n i g — s t a f v e l s e h a r f ö r s v a g a t s t i l l *æ*, i f a l l d e t m e d a n l j u d l a g e n v ä r k a d e v a r s l u t l j u d a n d e. S a m m a b e h a n d l i n g h a r d e t u n d e r g å t t, o m d e t e f t e r f ö l j d e s a f e t t u r s a m n o r d. *ʀ* u t v e c k l a d t s l u t l j u d a n d e *r* e l l e r a f m e d i o p a s s i v m ä r k e t. I s t ä l l n i n g e f t e r n a s a l, d ä r *a*-l j u d e t v a r n a s a l e r a d t, i n t r ä d d e f ö r s v a g n i n g e n s e n a r e ä n i ö f r i g a s t ä l l n i n g a r.

Att en af vokalens ställning i slutljudet och i samnord. svagtonig stafvelse betingad öfvergång *a* > *æ* egt rum i någon af Cod. B 49:s dialekter, framgår otvetydigt däraf, att handskriften i långt större utsträckning återger samnord. *a* genom *æ* hos de ord, där båda de nämnda betingelserna varit för handen, än hos de öfriga. Ett dylikt förhållande framträder i synnerhet inom den del af de hithörande orden, uti hvilken en rotstafvelse med sonanten *a*, *e*, *i*, *o* eller *u*, antingen omedelbart eller åtföljd af en mellanstafvelse med samnord. *a*, eller ock en mellanstafvelse med *i* eller *u* föregår ändelsestafvelsen; vi skola i det följande om denna del använda uttrycket k a t e g o r i e n I. De ord af denna kategori, i hvilka ändelsevokalen följer på en kort rotstafvelse och alltså samnordiskt haft stark biton, företrädas — se exempelsamlingarna under a) i föreg. § — 270 gånger af skrifningar med *a*, 147 g. af sådana med *æ*. Såsom representanter för orden med inljudande, på lång rotstafvelse eller mellanstafvelse följande, d. v. s. samnord. svagtonig ändelsevokal — undantagandes dem med *r* = samnord. *ʀ* eller mediopassivmärket till slutkonsonant, om hvilka se här nedan — hafva åter antecknats 290 *a*-skrifningar och 110 *æ*- (*ø*-)skrifningar — alla uppräknade under b) och h) i föreg. §. Men de ord, i hvilka ändelsevokalen står slutljudande i samnord. svagtonig stafvelse, återgifvas, för så vidt ordet är osammansatt eller ingår som

[1] Vi taga här, liksom öfverallt där det talas om den „genomgående“ eller „allmänna“ försvagningen af ändelsevokalen *a* till *æ*, ingen hänsyn till det möjliga bevarandet af *a* i ett eller annat afledningssuffix. Ett sådant undantag från den allmänna försvagningsregeln, hvilket har till orsak en starkare betoning af stafvelsen (med semifortis eller fortis), röjer sig i UL:s textkodex, jämte en alternativ tillämpning af den i samma suffix: jf. Kock, Fsv. ljudl. s. 140 f.

§ 85. senare led i en sammansättning, 113 g. genom *a*-skrifningar och ej mindre än 775 g. genom skrifningar med *æ* (*ø*). Dessa skrifningar eller exempel på desamma finnas anförda i föreg. §, under **g**) och **k**). I väsentligen samma proportion — 11: 106 — förekomma *a*- och *æ*-skrifningar i det fall att ordet fungerar som förled i en juxtaposition, såvida man nämligen ser bort från de nedan behandlade exempel, där ändelsevokalen föregås af nasal konsonant; de öfriga stå att finna under **f**) och **j**) i föreg. §. — Den påpekade motsättningen återfinnes, om än mindre utpräglad, också hos de ord, där ändelsestafvelsen följer på en rotstafvelse med *y*, *æ* eller *ø*, antingen omedelbart eller så att en stafvelse med samnord. *a* står emellan — hvilka vi kunna benämna kategorien II. Frekvensförhållandet mellan *a* och *æ* (*ø*) är här hos de kortstafviga orden 22: 106 — se under **l**) i föreg. §; hos orden med inljudande ändelsevokal i samnord. svagtonig stafvelse 8: 41 — se under **m**) därsammastädes; men hos orden med slutljudande ändelsevokal i samnord. svagtonig stafvelse, för så vidt de ej fungera som förled i en juxtaposition, 26: 369 — se under **r**) och **v**) därsammastädes — och för så vidt de göra det, 3: 55 — se under **q**) och **u**) i samma §. Inom de skilda grupperna hafva då gjorts samma uteslutningar som ofvan.

Ungefär lika öfvermäktiga *a*-skrifningarna som inom de ordgrupper, där ändelsevokalen står slutljudande i samnord. svagtonig stafvelse, äro *æ*-skrifningarna hos de ord, i hvilka ett af samnord. *ʀ* uppkommet slutljudande *r* följer på den svagtoniga ändelsevokalen. Hos dem som tillhöra kategorien I är *a*-skrifningarnas antal 6, *æ*-skrifningarnas 31 — se föreg. § under **c**) och **i**); hos de till kategorien II hörande de förras 2, de senares 15 — se därsammastädes under **n**) och **s**). Och ibland de skrifningar, som återgifva ord med mediopassivmärket efter den i samnord. svagtonig stafvelse stående ändelsevokalen, äro likaså *æ*-skrifningarna mångfaldt talrikare än *a*-skrifningarna. Mot de nyss anförda talen svara här 3 och 33 — se föreg. § under **d**) — samt 6 och 53 — se samma § under **o**). Dessa fakta synas icke medgifva någon annan tydning, än att ett af slutljudande, ur samnord. *ʀ* framgånget *r* eller af mediopassivmärket efterföljdt *a* i afseende å den försvagning till *æ*, hvarom här är fråga, behandlats liksom det slutljudande.

Vi sågo ofvan, att ord med slutljudande, samnord. svagtonig ändelsevokal såsom förled i en juxtaposition företrädas af *æ*-skrifningar ungefär lika ofta som ifall de hafva en mera självständig funktion. Härifrån gifves det emellertid, såsom där blef antydt, ett viktigt undantag. I det fall att den framför juxtapositionsfogen stående ändelsevokalen föregås af nasal konsonant äro *a*-skrifningarna vida talrikare. För kategorien I är frekvensförhållandet mellan dem och *æ*-skrifningarna 63: 45 — se föreg. § under **e**) (för kategorien II 0: 4 — se föreg. § under **p**) och **t**)). Vi minnas att där nasal ej föregår ändelsevokalen motsvarande tal är 11: 106 (resp. 3: 55). Orsaken till att *a*, efter hvad det sålunda vill synas, i nämnda fall kvarstått liksom efter kort rotstafvelse och i inljudet, kan ej gärna vara någon annan än den nasalitet, som åtminstone i vissa nord. dialekter tillkommit denna ändelsevokal efter nasal konsonant. Att icke h v a r j e af nasal föregånget *a* förblifvit oberördt af vår ljudlag inses emellertid däraf, att de osammansatta eller som senare sammansättningsled använda ord, som innehålla ett sådant, i fråga om *a*- och *æ*-skrifningarnas relativa frekvens förhålla sig alldeles som de öfriga. Bevarandet af *a* på det förra hållet synes under dylika omständigheter äfven förutsätta, att detta ljud lika litet inuti en juxtaposition som i inljudet af ett enkelt ord varit under-

kastadt försvagningen. Men ett sådant förhållande innebär, då man i juxtapositionernas för- § 85.
leder har afväxlande *a* efter nasal och *æ* efter öfriga konsonanter, att denna växling icke kunnat uppkomma efter det bägge lederna sammanvuxit till en enhet. Den måste hafva förefunnits redan mellan de olika förlederna i deras användning som själfständiga ord och representera den behandling slutljudande, samnord. svagtonigt *a* undergått på den tid då dessa juxtapositioner i allmänhet uppkommo. Såvida det varit nasaleradt torde det alltså hafva motstått försvagningslagen ännu någon tid efter att det för öfrigt fallit offer för densamma.

Den i det föregående konstaterade ljudlagen har icke blifvit påvisad i någon annan nordisk fornurkund. Men det förefaller högst sannolikt att östsvenskan låtit slutljudande, samnord. svagtonigt *a* försvagas till *æ* innan det bortfall af detsamma egde rum, som är karakteristiskt för nämnda dialektgrupp (jf. Hultman, Östsv. dial. § 1_{49}). Och den i Cod. B 49 iakttagna behandlingen representerar måhända ett tidigare stadium jämväl af den, som mer eller mindre tydligt spåras i Sm. L, Söderk. R, Kopparb. Priv., textkod. af MELL m. fl. fsv. urkunder och återfinnes uti nutida mål i Medelpad, Ångermanland, Västerbotten, Jämtland och Härjedalen: att såväl in- som slutljudande *a* blifvit *æ* i svagtonig ändelsestafvelse.[1] Jf. Karlsson och Kock i den senares Fsv. ljudl. s. 310 ff.; Noreen, Aschw. gr. § 141; Lundell, Sv. landsm. I. 2 s. 129; språkprofven Sv. landsm. I. 6 s. 6, 11 ss. 130 ff. o. 138 ff.; Åström, Sv. landsm. VI. 2 s. 78 ff., XIII. 2 s. 67 ff.; Lindgren, Sv. landsm. XII. 1 s. 140 f. (o. 143).

Af vikt för bedömandet af den företeelse, hvarom denna § handlar, synes det egendomliga förhållandet vara, att *a*, om på detsamma följde ett af samnord. *ʀ* uppkommet slutljudande *r* eller mediopassivmärket, blifvit *æ* liksom om det varit slutljudande. Att det palataliserats af den påföljande konsonanten — en tanke som ju ligger nära — måste anses uteslutet. Ty äfven *i* har i samma ställning blifvit delaktigt af den försvagning till *æ* som denna vokal, jämsides med *a*, undergått i slutljudet uti svagtonig stafvelse: se härom § 91. Förhållandet i fråga tyckes snarare gifva vid handen, att det egentligen icke är vokalens egenskap af slutljudande, utan stafvelsens egenskap af slutstafvelse på urnordisk ståndpunkt, som jämte svagtonigheten utgjort den nödvändiga betingelsen för öfvergången. De stafvelser, i hvilka man under den litterära språkperioden finner inljudande ändelsevokal, hafva mestadels i urnordiskan varit mellanstafvelser. Undantagen härifrån utgöras förnämligast just af stafvelserna med slutljudande, ur *ʀ* utveckladt *r* till slutkonsonant. Också det af mediopassivmärket efterföljda *a*-ljudet har städse på urnordisk ståndpunkt tillhört en slutstafvelse; mediopassivformernas uppkomst genom sammansmältning af resp. aktivformer med det reflexiva personliga pronomenet är som bekant en jämförelsevis ung företeelse. Naturligtvis kan man icke tänka sig saken så, att den ifrågavarande differentieringen af ändelsevokalen *a* skett redan under den urnordiska perioden. Det måste hänga så samman därmed, att vid tiden för differentieringen de stafvelser, som i urnordiskan varit slutstafvelser, på något sätt — väl med afseende å aksentueringen (eller kvantiteten?) — skilde sig från dem, som under samma språkperiod utgjort mellanstafvelser.

---

[1] Emellertid har *a* i sådan ställning bevarats (eller återställts?) i de nämnda målen, om därpå följt *r* eller *n*, och bortfallit i de västerbottniska och jämtländska (liksom i östsvenskan), om det varit slutljudande. Måhända gäller det likväl, åtminstone i vissa delar, icke om alla dessa mål.

§ 85. Hvad i föreg. § anfördes om en allmän öfvergång af ändelsevokalen *a* till *æ*, så väl som de ofvan berörda exemplen på *a* i ställningar, där man enligt den här påvisade ljudlagen väntar *æ*, utesluter naturligtvis, att denna gjort sig gällande i alla Cod. B 49:s dialekter.

Den iakttagna motsättningen i afseende å *a*- och *æ*- (*ø*-)skrifningarnas frekvens mellan de ordgrupper, där vår ljudlag fordrar *a*, och dem, i hvilka den fordrar *æ*, är för handen såväl i H som i U. För H äro proportionstalen, hvad kategorien I beträffar, resp. 505: 230 och 105: 690; hvad beträffar kategorien II resp. 27: 121 och 30: 400. För U är åter frekvensförhållandet inom kategorien I resp. 118: 72 och 28: 255, inom kategorien II resp. 3: 30 och 7: 92. I väsentlig, om ock icke fullständig öfverensstämmelse med värkliga förhållandet har vid dessa beräkningar ljudlagen antagits fordra *a* i juxtapositioner, där en nasal föregår den i slutet af den långstafviga förleden befintliga vokalen, och *æ* i sådana, där en annan konsonant föregår den. — Äfven i H cod. 1609 är samma motsättning tydligt skönjbar. Undersöka vi de skrifningar som svara mot de till kategorien I hörande exemplen i Cod. B 49[1], så finna vi å ena sidan efter kort rotstafvelse *a* 288 g., *ä* 17 g., och i inljudet efter lång rotstafvelse eller mellanstafvelse (utom framför slutlj. *r* = samnord. *ʀ* samt mediopassivmärket) *a* 160 g., *ä* 12 g. Ur räkningen hafva härvid lämnats de skilda (osynkoperade) böjningsformerna af *annar*, hvarest *a* möter 53 g., *ä* 68 g.; om detta ords undantagsställning se s. 118. I slutljudet af långstafviga ord, för så vidt de utgöra förled i en juxtaposition och nasal föregår vokalen, anträffas *a* 70 g., *ä* 10 g. Å andra sidan förekommer i slutljudet efter lång rotstafvelse eller mellanstafvelse, frånsedt det fall att ordet fungerar som förled i en juxtaposition, *a* 413 g., *ä* 178 g. I nämnda fall, utom efter nasal, uppträder *a* 56 g., *ä* 25 g. Hos lång- och flerstafviga ord finna vi slutligen framför slutljudande *r* = samnord. *ʀ* *a* 18 g., *ä* 2 g. och framför mediopassivmärket *a* 9 g., *ä* 9 g. Inom kategorien II äro de motsvarande talen, å ena sidan 39: 22, 22: 8 och 2: 1[2], å andra sidan 97: 200, 15: 22, 2: 5 samt 23: 19. Huruvida de båda handskrifterna hvar för sig kommit sig till de hos dem förefintliga spåren af ljudlagen eller åtminstone delvis ärft dem från grundhandskriften, vore svårt att afgöra, om ej en särskild omständighet satte oss i stånd därtill. Skrifningar med oriktigt insatt *i* eller *u* för samnord. ändelse-*a*, sådana som de s. 117 omtalade, anträffas också i H cod. 1609, om än i mindre antal.[3] För det mesta — i 10 fall af 12 — koincidera de med dem i Cod. B 49, hvarför det ej kan vara något tvifvel om att de härstamma från H cod. [B 49—1609. Och ytterligare torde man i fråga om dessa skrifningar kunna påstå, att det sammanfallande af ändelsevokalerna *a*, *i* och *u* i *æ*, som förutsättes af desamma, varit inskränkt till ett speciellt fall: då vokalen stod, slutljudande eller efterföljd af slutljudande *r* = samnord. *ʀ* eller af mediopassivmärket, i samnord. svagtonig stafvelse. Ty i alla 12 befinner sig det felaktiga *i*, *u* i sådan ställning, och att detta

---

[1] Till icke så få af exemplen i Cod. B 49 saknar Cod. 1609 en jämförlig motsvarighet. Detta förklarar den bristande öfverensstämmelsen mellan de här följande sifferuppgifterna och de ofvan lämnade.

[2] Åsyftar juxtapositioner med nasal framför vokalen i slutet af den lång- eller flerstafviga förleden.

[3] De äro *arfwir* np. M. 37 pr., *arwi bolä* ds. Æ. 7.1, *brinnändi* dsm. V. 20, *brudhgummi* ds. Æ. 2.1, *kirkiuni* gs. Kk. 20, *klockari* ds. Kk. 5 pr., *owormaghi* as. Æ. 7.1, *thässi* asf. Kk. 15 pr., *Winnis* 3 ppi. Æ. 14.3; *halw* apf. M. 15.1, *midhlungu manni* ds. V. 5 pr., *til gangu* inf. I. 16.

vore blott en slump har tydligtvis ganska ringa sannolikhet för sig. — I motsats till H cod. [B 49—1609 synes U cod. [B 12—Sch.—B 49 icke innehållit några spår af den ljudlag, hvarom denna § handlar. Såsom redan i den föregående blef antydt, visar såväl Cod. B 12 som Cod. Sch. konsekvent skrifningar, som vittna om en genomgående[1] försvagning af ändelsevokalen *a*, och man har allt skäl att hos grundhandskriften förmoda samma konsekvens. Härmed stämmer det väl öfverens, att såsom statistiken här ofvan utvisar *æ*-skrifningarnas frekvens i U cod. B 49 är något större och något jämnare än i H cod. B 49. De spår af vår ljudlag, som enligt samma statistik finnas i den förstnämnda, stamma troligtvis från B 49-skrifvaren, liksom säkerligen delvis äfven de i den sistnämnda befintliga. Det mål han för sin del hufvudsakligen använde — hvilket icke var hans egen dialekt, där förhållandet torde varit ett annat: se § 84 — kännetecknades efter all sannolikhet just af den ifrågavarande behandlingen af ändelsevokalen *a*. I HL:s företal, hvars författare han synes vara (§ 2), förekommer nämligen å ena sidan *agha løøs, allan, almoghanom, hawa, lagha* (2 g.)[2], *liwa, taka*; å andra sidan *almosæ, byggæ, goþæ, hiælpæ, kastæ, næfsæ* (2 g.), *pænningæ, wælbornæ, þerræ, þithstlæ, æplæ;* mot regeln endast *skipæt, mæstæren* samt *goþa*. § 85.

§ 86. Samnord. *a* har öfvergått till *æ* i en stafvelse, som vid ljudlagens genomförande föregicks af en starktonig stafvelse med sonanten *y*, *æ* eller *ø*, antingen omedelbart eller så att endast stafvelser med samnord. *a* till sonant stodo emellan.

Om inflytande från en dialekt med dylik behandling af samnord. *a* vittnar den olika proportion hvari skrifningar med *a* och sådana med *æ* förekomma hos de ord, där vokalen icke befinner sig i nämnda ställning och hos dem, i hvilka den gör det. Denna proportion är för den del af de hithörande orden, som icke berörts af den i föreg. § påvisade ljudlagen (d. v. s. dem i hvilka vokalen står efter kort rotstafvelse eller i inljudet — utom framför *r* = samnord. *ʀ* och framför mediopassivmärket — eller, föregången af nasal, framför fogen i en juxtapo sition[3]) å ena sidan 623: 302 — se exempelsamlingarna under a), b), h) och e) i § 84 — å andra sidan 30: 151 — se under l), m), p) och t) därsammastädes.[4] För den öfriga delen, för hvars vidkommande äfven nyssnämnda ljudlag influerat på *æ*-skrifningarnas frekvens, är åter proportionen å ena sidan 133: 945 — se anf. § under c), d), f), g), i)—k) — å den andra 37: 492 — se anf. § under n), o), q)—s), u), v).[5]

Den vokalharmoniska differentieringen af *a*, hvaraf sålunda Cod. B 49 innehåller spår, har först upptäckts af Kock i vissa andra fön. urkunder; i Fsv. ljudl. ss. 116 ff., 165 ff. samt Arkiv V s. 75 ff. läses hans framställning af företeelsen. Se äfven R. Larsson, Ant. tidskr. f. Sv. XII. 2 s. 56 ff., Zetterberg, Bjärköar. ljud- o. böjn. lära s. 27, och Noreen, Aschw. gr. §

[1] Jf. dock s. 119 not 1.

[2] Det senare *lagha* har kommit till genom transposition af en dat. plur. *laghæ* i skrifvarens eget mål. I denna form återgår emellertid ändelsevokalen sannolikt på samnord. *i*. Se formläran.

[3] Jf. s. 122.

[4] Proportionstalet är för de ord, där den föregående stafvelsen innehåller *a* 429: 144, *e* 16: 11, *i* 35: 45, *o* 50: 51, *u* 93: 51, *y* 0: 12, *æ* 23: 106, *ø* 7: 33.

[5] Proportionstalet är för ord, i hvilka den föregående stafvelsen innehåller *a* 56: 271, *e* 23: 168, *i* 33: 358, *o* 10: 83, *u* 11: 65, *y* 9: 72, *æ* 20: 288, *ø* 8: 132.

§ 86. 135. I den form hvari vokalharmonien uppträder i vår handskrift återfinnes den i Cod. Holm. A 58 (Jöns Buddes bok) och spåras dessutom i textkodex af SML och af Bj. R samt i Sk. L:s Stockholmskodex m. fl. fön. urkunder.

Den behandling af *a*, hvarom här är fråga, har naturligtvis varit främmande för dem af Cod. B 49:s dialekter, hos hvilka vi i § 84 uppvisat en allmän öfvergång af ändelsevokalen *a* till *æ*; och att den varit det för än flere, är självklart på grund af *a*-skrifningarna inom de ordgrupper, där vokalharmonien kräfver *æ*. Dessa skrifningar torde — till den del de återgifva värkliga språkformer: jf. s. 117 f. — grunda sig på den dialekt, som karakteriserats af den i föreg. § behandlade öfvergången *a* > *æ*. Ty att den sistnämnda och vokalharmoniöfvergången *a* > *æ* icke successivt inträdt i en och samma dialekt, utan tillhöra skilda dialekter, hvilka i vår text afsatt hvar sitt skikt af *a*- och *æ*-skrifningar, framgår af att, såsom vi sett i anf. § och här ofvan, *æ*-skrifningarna hos den del af de under endera ljudlagen fallande orden, som jämväl falla under den andra, äro talrikare än hos den återstående delen.

Af den statistik öfver *a*- och *æ*-skrifningarnas frekvens i H och i U, som meddelades i föreg. §, framgår äfven att samma på vokalharmoni tydande olikformighet i återgifvandet af samnord. *a* visar sig inom hvardera. Huruvida den gjort det i H cod. [B 49—1609, är en fråga, på hvilken endast kan svaras, att det möjligtvis är fallet. Också H cod. 1609 företer en dylik olikformighet, såsom man lätt kan finna af de statistiska uppgifterna rörande denna kodex i föreg. §. Men å andra sidan är det, enligt hvad som framhölls därsammastädes, troligt att U cod. [B 12—Sch.—B 49 visat genomgående *æ* för ändelsevokalen *a*. Det synes då icke osannolikt, att spåren af vokalharmoni i U cod. B 49 härröra från B 49-skrifvaren, och tänkbart, att de i H cod. B 49 åtminstone delvis hafva samma ursprung. Under sin sträfvan att använda den för honom främmande dialekt, hvars behandling af *a* föreg. § utredt, skulle han blandat in former hvilka han, utan att göra sig reda för motsättningen, tillegnat sig ur någon annan. Uti HL:s företal (jf. § 2) finner man i själfva värket *goþa* och *mæstæren*.

§ 87. Samnord. *a* har sannolikt åtminstone i slutljudet försvagats till *æ*, ifall det var helt och hållet obetonadt (vare sig att stafvelsen följde omedelbart på tonstafvelsen i ett ord med aksent 1 eller af en mellanstafvelse skildes från tonstafvelsen).

Att utom den ljudlag, som behandlats i § 85 och äfven fordrar öfvergång till *æ* i sådan ställning, en annan med denna begränsning gjort sig gällande inom Cod. B 49:s dialekter, synes troligt på grund af *a*- och *æ*- (*ø*-)skrifningarnas olika frekvens hos de till kategorien I hörande ord med samnord. svagtonig slutvokal, i hvilka denna fullständigt saknat aksent, och de öfriga, där den haft svag biton. På det förra hållet finner man, såsom exempelsamlingarna under j) och k) i § 84 kunna bestyrka, 5 skrifningar med *a* mot 173 med *æ* — alltså nästan konsekvent *æ*-skrifningar; på det senare 119 *a*- och 708 *æ*- (*ø*-)skrifningar — se under f) och g) i samma §. Uttryckt i procent är frekvensförhållandet resp. 3: 97 och 14: 86. De hithörande ord, som utgöra förled i en juxtaposition, öfverensstämma fullkomligt med de öfriga och hafva därför här sammanförts med dem; dock ej de, i hvilka nasal föregår den slutljudande vokalen (bland dem finnas inga med denna obetonad). Hos ord med inljudande ändelsevokal återfinnes ej förhållandet i fråga. Likväl är det hithörande materialet för ringa att medge en bestämd

slutsats, att inljudet ej berörts af vår ljudlag. Man kunde ock å andra sidan vilja i den nyss § 87.
påpekade frekvensskillnaden se blott en tillfällighet; men häremot talar, att en analog frekvensskillnad kan iakttagas hos orden med samnord. *i* uti ändelsen (§ 98).

En försvagning af *a* i obetonad stafvelse till *æ*, ehuru icke bunden vid slutljudet, spåras också i SML:s textkodex, enl. Rob. Larsson, Ant. tidskr. f. Sv. XII. 2 s. 57 ff. En sådan kan ock tänkas utgöra första steget mot den i y. fornsvenskan iakttagna reduktionen af hvarje obetonadt ändelse-*a* till ett slags *e*-ljud, om hvilken se Kock, Fsv. ljudl. ss. 270, 361 o. Noreen, Aschw. gr. § 149 (men äfven Östergren, Arkiv XVIII s. 17 ff.).

Inom kategorien II skönjes ingen sådan motsättning mellan ord med obetonad och med svagt bitonig ändelsevokal, som vi iakttagit inom kategorien I.[1] Detta är helt naturligt under förutsättning att den ljudlag, hvarom här är fråga, tillhör samma dialekt som den i föreg. § behandlade vokalharmonien; den förra har i så fall inom kategorien II icke åstadkommit någon öfvergång af *a* till *æ* utöfver den, som framkallats af vokalharmonilagen. Och någon annan kan den knappast tillhöra. De dialekter, som kännetecknas af en allmän öfvergång af ändelsevokalen *a* till *æ* eller af den i § 85 påvisade behandlingen däraf, hafva denna ljudlag förutan erhållit *æ* för slutljudande obetonadt *a*. Att ännu flere behandlingssätt vore representerade i Cod. B 49:s dialekter har man intet skäl att antaga; i § 84 har framhållits, att man knappast får sluta därtill af vissa *a*-skrifningar som kunna synas antyda något sådant, enär de troligtvis icke återspegla några värkliga språkformer. Det sistnämnda gäller också om de fåtaliga skrifningar, hvilkas *a* strider mot den här afhandlade ljudlagen. — Märkas bör, att också SML röjer inflytande af såväl denna som en vokalharmonisk differentiering af *a*.

Af ljudlagen i fråga innehåller H cod. 1609 inga tydliga spår. U codd. B 12 och Sch. hafva ej påvärkats af den, liksom säkerligen ej häller deras och U. cod. B 49:s grundhandskrifter: se s. 119. Inom Cod. B 49 är däremot dess inflytande märkbart såväl i H som i U. I den förra är proportionen mellan *a*- och *æ*-skrifningarna för ord där vår ljudlag fordrar *æ* 3: 125, för öfriga ord med svagtonig slutljudande vokal 94: 526; i den senare resp. 2: 48 och 25: 181 — allt inom kategorien I. Det synes därför icke osannolikt, att det åtminstone delvis är genom B 49-skrifvaren denna ljudlag gjort sig gällande i vår handskrift. Detta följer ock af samhörigheten mellan densamma och vokalharmonien i Cod. B 49, såvida den senare till någon del härrör från B 49-skrifvaren (jf. föreg. §).

§ 88. Samnord. *a* har, om det omedelbart föregicks af en hufvudtonig kort stafvelse med sonanten *u*, assimilerats till *u*. Detta framgår af

bughu as. þ. 14.2 — *bughu skut* ns. þ. 14.1.

Helt säkert hafva vi här icke att göra med skrifningar af det s. 117 omtalade slaget, med felaktigt insatt *u*. Härför borgar dels den upprepade förekomsten af *bughu* — trots att exemplen på oblikformen af detta ord äro endast 5 — dels och framför allt att detsamma

---

[1] Frekvensförhållandet mellan *a*- och *æ*- (*ø*-)skrifningarna är här för den förra ordgruppen 2: 32, för den senare 27: 392 (hvartdera motsvarande 6 och 94 $^0/_0$).

§ 88. hvardera gången återfinnes i H cod. 1609, som annars aldrig visar *i* eller *u* för samnord. *a* efter kort rotstafvelse.

Däremot kunna dessa skrifningar utan svårighet ställas i sammanhang med vissa på „tilljämning“ beroende former i nutida nordsvenska dialekter. För särskilda mål i Härjedalen uppgifves (af Lundell, Sv. landsm. I. 2 s. 128) *fǫla* 'fåle', *posa* 'påse'; *lova* 'lofva', *sova* 'sofva', *tǫla* 'tåla' — hvilka former utan tvifvel utgått från äldre obl. *fula, pusa;* inf. *luba, suba, þula.*

Ljudlagen har likväl i ingen händelse varit värksam i alla Cod. B 49:s dialekter. Jämte ofvannämnda skrifningar förekomma i handskriften ej mindre än 35 med *a* eller *æ* för samnord. *a* efter kort rotstafvelse, innehållande *u*. Dessa skrifningar, bland hvilka märkes *bughæ* d, as. Kg. 7, Æ. 14.2, V. 8 pr., stå att finna bland de exempel, som under a) omtalats i § 84.

Den öfverensstämmelse mellan H codd. B 49 och 1609, som ofvan påpekades, ger vid handen att redan H cod. [B 49—1609 innehållit exempel såväl på utveckling till *u* af samnord. *a* i ifrågavarande ställning, som på en afvikande behandling däraf.

Samnord. *i*.

§ 89. Samnord. *i* kvarstår, med de inskränkningar för hvilka redogöres i §§ 90—94, såsom *i*. Härom vittna en stor mängd skrifningar, af hvilka de allra flesta återgifva detta ljud genom bokstafven *i*:

a) *alin* as. H. 7 g. ex. Kk. 1.2.
banin ns. M. 22.
(*biuþa*:) *buþin* asm. þ. 7.3 (2 g.) — *forbuþit* nsn. Kk. 21.1 — *obuþin* nsm. þ. 14.4 — *ølbuþin* nsf. Æ. 2.1.
brutin nsm. Kk. 21.2, Kg. 10; *brutit* n, asn. H. 10 g. ex. Kk. 16 pr.
dræghit nsn. Kg. 10 — *handraghit* asn. M. ind.
dræpin n, asm. H. 7 g. ex. Kg. 2 pr.; U. ind.; npn. Æ. 6 pr. (2 g.); U. 2.1 (2 g.), 6.2; *dræpit* nsn. M. 22, V. 6 pr., 1.
faþir ns. U. 9 pr. — *moþ'r faþir* ns. U. 1 pr.
galin nsm. M. ind., 2.1.
giwin nsf. U. 5; *giwit* nsn. Æ. 1.1 [2 g.], 8.2 — *wt giwin* 3 ppk. U. 24.2.
gripin nsm. M. 16.
guþir np. Kk. 1 pr.
hafwin 3 ppk. U. 7.1; *hafwit* asn.[1] Kk. 16 pr.
himiriki himirikæ as. Kk. 21.2, Kp. 7; *hymiriki* as. Kk. 21.5.
kumin nsm. Kg. 7, 10; nsf. U. 10.1; *kumit* nsn. U. 12 — *wt kummin* nsm. Æ. 11.
lutinæ ap. U. 9.1.
mykin asm. Æ. 14 pr.; U. 10.2; *mykit* n, asn. H. 8 g. ex. Kk. 2.1; U. 6 g. ex. 4.
mætin mætni (ɔ: *mætin*) nsf. þ. 9.1 (2 g.).
(*-samin*) *enzamin* nsm. Kk. 7.
skilis 3 spk. U. 1.4.
skurin nsm. Kg. 9.1.
slaglin (ɔ: *slaghin*) nsm. Kg. 2 pr.
stulit nsn. M. 31.4.
synir np. Kk. 1 pr.
takin nsm. H. 4 g. ex. Kk. 5 pr.; nsf. Kg.

[1] Formen analogisk; se formläran.

10, Æ. 2.1; *takit* n, asn. H. 6 g. ex. Kk. 19.5 — *a takin* nsf. V. 21; U. 6 pr. — — *hærtakin hær takin* nsf. Æ. 13.3; U. 16.2 — *laghtakin lagh takin* nsf. Æ. 2 pr.; U. 2 pr. — *raantakin* nsf. Æ. 2 pr.; U. 2 pr. — *wptakin* nsf. Æ. 16 pr. — *wald takin* nsf. U. 20 — *wiþ takit* nsn. U. 1.1.

b) (*bani*:) *hald bani* ns. M. 38 — *raaþbani* ns. M. 38.

biskupi o. d. ds. H. 21 g. ex. Kk. 1.1.

buþi ds. þ. 1.1 — *tillbuþi* ds. M. 1.2.

bæri 3 spk. Æ. 13.7; U. 8.1.

dyli 3 spk. H. 21 g. ex. Kk. 17 pr.; U. 1.1, 25.1 (2 g.).

fiæti ds. V. 8.1.

friþi ds. H. 4 g. ex. Kk. 21 pr.; U. 2.1 — *anfriþi* ds. þ. 14 pr. — *kyrkiu friþi kirkufriþi* ds. Kk. 21.2 (2 g.) — *snækiu friþi* ds. M. ind. — *hwarfriþi* (ɔ: *warfr.*) ds. þ. 14 pr. — *þingx friþi* ds. M. ind.

(*fyri*:) *firi* adv. H. præf.

giwi gifwi 3 spk. H. 20 g. ex. Præf.; U. 6 g. ex. 8 pr.; 3 ppk. Kk. 4 (2 g.), 6.1.

hawi o. d. 3 spk. H. 49 g. ex. Kk. 16.1; U. 6 g. ex. 1.3; 3 ppk. H. 7 g. ex. Kg. 2 pr.

hini npm. U. 16 pr.

kumi 3 spk. V. 15.

kyni ds. U. 11.2, 16 pr.

(*lagh*:) *skiplaghi* ds. H. 4 g. ex. Kg. 6.1.

(*liþ*:) *kirkiugarþz liþi* ds. Kk. 21.2.

luti lyti ap. Æ. 9.1; U. 4 [5] g. ex. 7.1.

(*tapilsi*:) *liftapilsæ* as. H. præf. § 89.

(*-tugher*:) *biltughir* npm. Kg. 2 pr.

(*wæra*:) *wærin* 3 ppk.[1] M. 14.2, þ. 8 pr.; U. 25 pr.; *wærit warit* asn. H. 6 g. ex. Kk. 2.1; U. 10.1, 11.2.

(*wæria*:) *wærin* 3 ppk. U. 24.2.[2]

(*maghi*:) *owormaghi owrmaghi* ns. H. 9 g. ex. Kk. 19.1.

mæti ds. þ. 9 pr.

sami nsm. Kk. 19.5.

skipi ds. H. 5 g. ex. Kg. 7.

skipi 3 spk. I. 10 pr.

skuti ds. Kg. 10.

staþi ap. Kk. 10.

(*stigher*:) *norþstighi* ds. Kg. 11.1.

sæli 3 spk. I. 15.

sæti 3 spk. Kp. 5, V. 8.1.

Taki taki 3 spk. H. 46 g. ex. Kk. 5.1; U. 27 g. ex. 1 pr.; 3 ppk. H. 5 g. ex. Kk. 5 pr.; U. 5 g. ex. 7.1 — *fortaki* 3 spk. V. 15.

taki ns. þ. 13 pr. (4 g.).

tali ds. Kk. 1.2 (2 g.) — *sylf tali* ds. Æ. 12.2.

(*tigher*:) *attætighi* num.[1] M. ind. — *fiuratighi firatighi* num.[1] U. 2.1, 6.3.

witi 3 spk. V. 1.

(*wæra*:) *wæri* o. d.[1] 3 spk. H. 32 g. ex. Kk. 12.2; U. 6 g. ex. 1.2; 3 ppk. H. 14 g. ex. Kk. 11.1; U. 7.1, 16 pr., 17 pr.

(*wæria*:) *wæri* 3 spk. H. 10 g. ex. Kk. 16 pr.; U. 25.1.

wæþi 3 ppk. Æ. 16.1, M. 31 pr.

þriþi nsm. I. 10 pr., þ. 13 pr.; U. 25.1.[3]

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

[2] Jf. dessutom skrifningarna *faþ'r* ns. H. 7 g. ex. Kk. 11.1; U. 19 g. ex. 1 pr.; *faþ'r faþ'r* ns. U. 15 pr. (2 g.); *moþor faþ'r moþ'r faþ'r* ns. Æ. 12.1; U. 15 pr., 16 pr. (2 g.); *quik'r* npm. Kk. 1 pr.; *sak'r* np. U. 25.1; *sum'r summ'r* npm. Æ. 16.1 (2 g.). Förkortningstecknet ' brukas i de fsv. urkunderna, utom för *er* (*ær*) och för *e* (*æ*) i ställning framför *r* — hvilket är det ursprungliga — jämväl för *ir* och för *i* framför *r*. Hvilkendera bokstafven resp. bokstafsförbindelsen som afsetts i hvarje särskildt fall, då det blifvit insatt i vår text, kan icke afgöras.

[3] Jf. äfven de tvetydiga *biskup'r* ds. Kk. 17 pr., 18.1 (se not 2) och *bisk'r* 'biskop' ds. Kk. 17.1; betr. deras *-r* se s. 104 not 3.

§ 89. c) (*baþir:*) *bæþin baþin* n, apn. H. 5 g. ex. Kk. 15 pr.; U. 4 g. ex. 3.1.

bundin nsm. V. 5 pr. — *laghbundin* nsm. M. 28.1.

bundin ap. M. 32 pr.

(*-dyghnis:*) *samdyghnis* adv. M. 35.

(*fa:*) *fangin* nsm. H. 5 g. ex. Kg. 9.1; nsf. U. 6 pr.; *fangit* asn. H. 8 g. ex. Kk. 17 pr.; U. 8.1, 10.1, 15.1.

fallin nsm. H. 4 g. ex. Kg. 6.1.

fyllin 3 ppk. U. 11.2.

gangin 3 ppk. U. 16.1; n, asm. Kk. 16 pr., 19.2; apn. Kg. 1.1; *gangit* asn. U. 18 — *at gangin* asm. U. 10.2 — *vndæn gangit* nsn. V. 14.1.

guldit asn. þ. 8.1; U. 25.1 (4 g.); *guldin* npn. Kk. 5.1; U. 25 pr.

(*hugga:*) *halshuggin* nsm. Æ. 16 pr.

Hwarghin adv. Kk. 16.1.

hwærghin nsm. V. 12.

(*-hælghi:*) *manhælghi' balkenom* ds. Æ. 2.1 — *manhælghis maal* np. M. 38.

kiurtil ns. U. 10 pr.; as. U. prol.

(*lata:*) *bort latit* asn. V. 13.3 — *forlatit* nsn. Æ. 1.2; U. 1.2.

liggin 3 ppk. U. 6.2.

lighris boot as. Æ. 16.1; *lighris bøt' lighirs bøt'r* ap. U. ind., 22 pr.

(*læghi:*) *løskæ læghis løzkiælæghis* gs. Æ. 1.2; U. 1.2.

lækirin ns. M. 14.1.

(*-lændis:*) *inlændis* adv. Æ. 16.1; U. 21 pr. (2 g.) — *wtlændis* o. d. adv. V. 16 pr.; U. 21 pr. (2 g.).

læstis bøt'r ap. M. ind.

raþin 3 ppk. U. 7.3.

(*riki:*) *himærikis* gs. Kg. 11.1 — *norikis* gs. þ. 15 (2 g.) — *swerikis* gs. þ. 15 (2 g.).

(*-sinni:*) *ofsinni' arff* o. d. as. Æ. 13 pr.; U. ind., 17 pr. (2 g.).

skiftis skifptis gs. Kg. 2 pr., Æ. 8.2, M. 19; U. 9 pr., 10 pr. (2 g.) — *præskiftis* o. d. gs. H. 33 g. ex. Kk. 15.1; U. 1.4, 5, 6.3 — *booskifptis eþ* as. U. 11.2 — *boskiftis fastur* (ɔ: *-ær*) np. U. 11.2 — *skiptis lut* as. U. 8.1.

syskin syskni (ɔ: *syskin*) ns. U. 11.2; np. Æ. 8.2, 11, 12 pr.; U. 11 pr., 2; *syskina* (ɔ: *-ns*) gs. U. 11 pr.

syskini o. d. n, as. U. 5 g. ex. 11 pr.; np. U. 4 g. ex. 8.1 — *samsiskini sam siskini* ns. U. 14 (2 g.).

wighis wighi' gs. Æ. 10 pr.; U. 10 pr.

(*winna:*) *till wnnin* nsm. M. 32 pr., V. 14.3; nsf. U. 5.

witnis maal ap. þ. ind. — *witnis mæn* np. þ. 8.1.

þæssin asf. Æ. 4.

æftir o. d. adv. Æ. 11 (2 g.), 13.7; U. 13, 15.1; prep. H. 16 g. ex. Kk. 20; U. 4 g. ex. 8.1.

Ængin ængin n, asm. H. 27 [28] g. ex. Kk. 1 pr.; U. 10 g. ex. 7.1; nsf. Kk. 12.2; npn. U. prol.

ærfwin ærwin 3 ppk. U. 21.2, 25 pr.

ærwiþi ds. V. 11.1.[1]

d) *baþir* nm. Kk. 14, I. 2; U. 11.2.

gifvir (ɔ: *gifnir*) npm. I. 7.

iæmnir iæmpnir npm. I. 2; U. 1 pr.

kristnir npm. Kk. 1.1.

mangir npm. Kg. 6 pr.

næmpnir 3 spi. Æ. 16.1; *næmdir* npm. Kk. 2.1.

runir np.[2] þ. 15.

---

[1] Jf. äfven (s. 127 not 2 samt) *syst'r* ns. H. 7 g. ex. Æ. 11; U. 15 g. ex. 1 pr.; *faþur syst'r* ns. U. 1 pr. (2 g.); *moþ'r syst'r* ns. U. 1 pr. (2 g.); *æft'r* o. d. adv. H. 8 g. ex. Kk. 9; U. 18 g. ex. Prol.; prep. H. 30 g. ex. Kk. 1.2; U. 15 g. ex. Ind.; *æft' æfpt'* prep. H. præf., I. 13 pr.

[2] Formen analogisk; se formläran.

rymir 3 spi. U. 21 pr.
Rænir rænir 3 spi. H. 5 g. ex. M. 17; U. 1 pr., 2 pr., 6.3.
sattir npm. Kg. 2.2 — *o sattir* npm. Kg. 2.2.
wighir 3 spi. Kk. 21.5. § 89.
wænir 3 spi. Æ. 16.1.
ærfwir 3 spi. U. 3.1, 12 pr.[1]

e) *fællis* 3 spi. U. 6.2; 3 spk. Æ. 6 pr.; U. 6 pr., 2; 3 ppk. Kk. 16.1.
giftis o. d. 3 spi. Æ. 7 pr.; U. 4 g. ex. 7 pr.; 3 spk. Æ. 7 pr. (2 g.); U. 7 pr. (2 g.), 1.
hittis 3 spi. M. 31.4, Kp. 3.
hæmpnis 3 spi. Kg. 1 pr., 1; *hæmpdis* 3 spti. Kg. 1 pr.
klandis 3 spk. U. 24.2.
kænnis 3 spi. M. 14.1 — *wiþ kænnis* 3 spi. U. 10.2.
næmpnis 3 spi. Æ. 16.1; 3 spk. Æ. 16.1; 3 ppk. Kg. 6.1, Æ. 16.1.
skiftis o. d. 3 spi. Æ. 7.2, þ. 15; U. 7.1; 3 spk. H. 7 g. ex. Kk. 12.1; 3 ppk. Kk. 7.
spillis 3 spi. V. 11 pr.
stæfnis 3 ppk. þ. 6 pr.
(*stæpia:*) *staddis* 3 spti. Æ. 16 pr.
synis 3 spi. U. 11.1.
wighis vighis 3 spi. Æ. 13.1; U. 19.
(*winna:*) *laghwinnis* 3 spk. M. 33.
witis 3 spi. M. 17.
(*witna:*) *withnis* 3 ppk. Kk. 21 pr.
wænis 3 spi. U. 5.
(*þinga:*) *laghþingis* 3 spk. U. 25.1.
ændis 3 spk. Kk. 20.
ærfwis æruis 3 spk. Æ. 11; U. 11 pr.

f) *kullinum* ds. U. 13.
landinu landinæ ds. Kg. 11 pr., þ. 14 pr.
raþini (ɔ: *-inæ*) ds. M. 22.
rikit as. Kg. 6 pr.
(*rætter:*) *ezøris rættinum* ds. Kg. 6 pr.

g) *aki* 3 spk. V. 15; 3 ppk. Kk. 1.2.
akri aghri ds. M. 32 pr., V. 3 (2 g.).
(*alder:*) *møør aldri* ds. U. 22 pr.
aldri aldi (ɔ: *aldri*) adv. H. 5 g. ex. Kg. 3.2; U. 7.1, 11 pr.
(*alster:*) *siæng'r alstri* ds. U. prol.

---

[1] Jf. dessutom (s. 127 not 2 samt) *all'r* o. d. npm. H. 18 g. ex. Kk. 1 pr.; U. 2.1, 12 (f. *alt* asn.); *baþ'r* nm. H. 14 g. ex. Kg. 6.1; *brænn'r* o. d. 3 spi. M. 2.1, V. 24.3 (2 g.); U. 17 pr.; *Bygg'r bygg'r* 3 spi. H. 5 g. ex. Kk. 2.1; *bolfast'r* npm. Æ. 16.1; *fylgh'r* 3 spi. Æ. 14 pr.; *hem-fylgh'r* ap. U. ind.; *mæþ fylgh'r* np. U. 2.1; *fyll'r* 3 spi. M. 14.1, þ. 10 pr.; *Fynd'r* np. M. 35; *watn fynd'r* ap. M. ind.; *væghæ fynd'r* ap. M. ind.; *mysfyrm'r* 3 spi. U. 2.1; *fæll'r* o. d. 3 spi. H. 22 g. ex. Kk. 1.2; *fæld'r* npm. þ. 8 pr.; *Fæst'r fæst'r* 3 spi. H. 4 g. ex. Kk. 15.1; U. 1.4, 18; *gift'r gipt'r* 3 spi. U. 1 pr., 8 pr., 1; *gild'r* npm. I. 4; *gifn'r* npm. þ. 8.1; *brylløps gærþ'r* ap. U. ind.; *wrgiærþ'r* (ɔ: *wþg.*) ap. V. ind.; *wtgærþ'r* ap. þ. 14 pr.; *gæst'r* np. Æ. 2.1; *Hitt'r hitt'r* 3 spi. H. 6 g. ex. M. ind.; *hæfþ'r* np. V. 16 pr.; *hæmpd'r* ap. Kg. ind.; *læþ'r* 3 spi. 'leder' Kg. 5 pr.; *mang'r* npm. Kk. 18 pr., M. 14.1, þ. 10 pr.; *myrþ'r* 3 spi. M. 16; *næmpn'r* 3 spi. þ. 12; *næmpd'r* npm. Kk. 2.1; *næst'r* npm. Æ. 13 pr.; U. 11.2; *præst'r* np. Kk. 2.1, 7; *Ring'r* 3 spi. Kk. 6.3; *wm siþ'r* adv. I. 17; *skift'r* o. d. 3 spi. H. 4 g. ex. I. 3; *iæmpskyld'r* npm. Æ. 12.3; *spill'r* 3 spi. V. 2; *sænd'r* 3 spi. U. 2 pr. (2 g.); *takn'r* npm. þ. 8.1; *tylt'r* ap. Æ. 14.2; *wigh'r* npm. I. 8 pr., V. 5 pr.; *will'r* 3 spi. þ. 1.1; *wænt'r* 1 spi. U. 10.1; *iorþæ awærk'r* np. Kk. 20; *yrk'r* 3 spi. M. 36; *þræng'r* 3 spi. V. 8.1; *æst'r* 3 spi. U. 3 pr.; *æst'* 3 spi. Æ. 3 pr.

§ 89. (*annar:*) *aþri* npm. Æ. 2.1.
arfwi o. d. ds. H. 7 g. ex. Kg. 7; U. 7 g. ex. 10.1; *ærfwi* ds. U. 25 pr. — *bryst arfwi* ds. U. 11 pr. — *magh'r arwi magh'r arfwi* ds. Æ. 13.7; U. 11.1.
(*arwi:*) *wigharfwi* ns. Æ. 15.
(*-atti:*) *malatti* ns. Æ. 16.1.
bali ds. V. 20.
barni ds. Æ. 10.1; U. 6 g. ex. 7.3 — *frillæ barni* ds. Æ. 14.2; U. 24 pr.
baþi konj. H. 10 g. ex. Kk. 1 pr.; U. 7 g. ex. 3.1.
baþi nm. Æ. 14.2; U. 15 pr.; n, apn. Æ. 12.1, M. 34 pr.
brandi ds. V. 20 [2 g.].
byrþi 3 spk. U. 16 pr.
byrþi ds. U. 10.1.
(*bænker:*) *bruþbænki* ds.[1] Æ. 2.1.
diki dyki (ɔ: *diki*) ds. V. 4; as. V. 4; ap. V. ind.
duldi 3 spti. Æ. 16.1.
dypi ds. V. 14.1.
(*egha:*) *Aghi aghi* 3 spk. H. 6 g. ex. Kk. 14; U. 1.4, 10 pr. (3 g.); 3 ppk. Æ. 3.1; U. 3.1; *ati* 3 spti. V. 23 pr.
fasti 3 ppk. Kk. 15 pr.
(*fiski:*) *fia fiski* ds. V. 14 pr. — *fiski watni* ds. V. ind. — *kulfiski watnum* dp. V. 14 pr.
fiuri nm. U. 1.1 (2 g.).
frammi adv. þ. 7.2.
fældi 3 spti. V. 8.1.
fæstikonæ fæsti konæ ns. U. 2 pr. (2 g.); as. U. 2 pr.; *fæsti kono* as. U. 2 pr.
gangi 3 spk. H. 4 g. ex. Æ. 15; U. 8 g. ex. 9 pr.; 3 ppk. Kk. 19 pr.; U. 10 pr.
garþi ds. H. 15 g. ex. Kk. 10 — *kyrkiu garþi kirkiugarþi* ds. H. 5 g. ex. Kk. 18 pr. — *præstæ garþi* ds. Kk. 21.2, 4.
gialdi giældi 3 spk. H. 9 g. ex. Kk. 6.3; U. 8.1; 3 ppk. Kk. 6.3.
gildri as. V. 8 pr., 3 (2 g.); ap. V. ind. — *fughlæ. gildri* as. V. 8.3.
gulli ds. Kp. ind.
(*gæra:*) *giærþi* 3 spti. Kg. 9.1.
(*gærþa:*) *giærþi* 3 spk. V. 19 pr.
gæsti ap. M. ind.
(*hand:*) *hændi* ds. Æ. 16.1 — *harms hændi* ds. M. 21.
(*hawa:*) *hafþi hafwþi* 3 spti. V. 7, 10.
(*hog:*) *huggi* ds. Kg. 10.
(*hogga:*) *huggi* 3 spk. V. 15.
(*hon:*) *hænni* ds. Kg. 3 pr.; U. 4 g. ex. 1.2.
husi ds. V. 2 (2 g.) — *sanghusi* ds. Kk. 21.2.
hwærti hwarti konj. H. 4 g. ex. Kk. 14; U. 8 pr., 11 pr., 24 pr.
hælti ns. Kp. 3.
inni adv. U. 17 pr.
iæmni 3 ppk. Kg. 11 pr.
iæni 'järn' ds. Æ. 16 pr.
kafwli ns. M. 19.
klæþi ns. Æ. 14 pr. — *a klæþi* as. U. 10 pr. — *kirkiu klæþi kyrkiu klæþi* ap. U. 10 pr. (2 g.) — *mæssu klæþi* np. Kk. 3 — *swirklæþi* ns. U. 10 pr.
(*kulli:*) *samkulli* adj. U. 13 (2 g.) — *synd'r-kulli* adj. U. 13, 14 [2 g.].
(*kæra:*) *kiæri* 3 spk. Kk. 20; *kiærþi* 3 spti. Æ. 16 pr.
landi ds. H. 4 g. ex. Kg. 3.2; U. 21 pr. — *hælsingiæ landi* ds. Kg. 6.1, Æ. 16 pr.
lati 3 spk. Kg. 11.1, Æ. 16.1, I. 17; U. 1.3.
Liggi liggi 3 spk. H. 7 g. ex. Kk. 6.3; U. 6.1, 10.1; 3 ppk. Æ. 6 pr.; U. 2.1.
lighri ns. U. 22 pr.
liki ds. Kk. 12.2.
lyti (ɔ: *liti*) 3 spk. V. 24.3.

[1] Formen analogisk; se formläran.

§ 89.

læggi 3 spk. V. 2.
længi adv. M. ind.; U. 8 pr.
(*læti:*) *bloplæti blotlæti* (ɔ: *blopl.*) ns. Kg. 10; as. Kk. 21.5, M. ind., 1 pr.
mali ds. Kg. 9.2, M. 15.1.
manni ds. H. 14 g. ex. Kk. 16 pr.; U. 1.3, 3 pr., 21.2 — *formanni* ds. Kk 20 — *forskilæ manni* ds. M. 26 — *gifptæ manni* ds. U. 1 pr. — *illgiærningis manni* ds. Kk. 21.3 — *laghmanni* ds. Kk. 19.3 — *lænsmanni lænzmanni* ds. þ. 4.1, 6 pr. — *mæplungu manni* (ɔ: *mæplungæ m.*) ds. V. 5 pr.
munni ds. V. 20.
mærki marki (ɔ: *mærki*) as. H 5 g. ex. V. 1; ap V. 12 (3 g.) — *bolz mærki* as. V. 22.1 — *skoghæ m^ᵘrki skoghi mærki* (ɔ: *skoghæ m.*) ap. V. ind., 13.2 — *steen mærki* ns. V. 13.2; as. V. 13.2 — *træ m'ki* as. V. 13.2.
mærki 3 spk. V. 15.
næmpni nænpni (ɔ: *næmpni*) 3 spk. Kg. 6.1 (2 g.).
næsti sv. nsm. U. 7.3.
præsti ds. Kk. 2.1.
quældi ds. Kp. 7 (2 g.).
rani ds. Æ. 2.1.
rapi 3 spk. Æ. 8.1, 16.1; U. 7.3, 10.1, 23.3.
riki ds. M. 24 — *himiriki hymiriki* as. Kk. 21.2, 5 — *iorpriki* ds. Kp. 7 — *sweriki* ds. Æ. 16 pr.; as. Kg. 1 pr.
rænti 3 spti. U. 6.3.
rætri dsf. U. 10.1.
rætti ds Kk. 13 pr.
sanki 3 spk. U. 2 pr.
(*siatti:*) *siæti* nsm. U. 25.1.
silfwri ds. Kp. ind.
sinni dsf. M. 28.2, I. 3; U. 6 g. ex. 2 pr.
(*sitia:*) *sati* 3 sptk. Kk. 10.
skifti o. d. ds. I. 18 pr.; as. U. ind., 10 pr.; ap. Kp. 3 — *waghna skipti* ds. M. 15.1.
skuldi 3 sptk. I. 2, V. 7, 16 pr.
standi 3 spk. þ. 11.
stapgi ns. I. 11.3.
strængi ds.[1] Kg. 10.
syni 3 spi. Kg. 3 pr.
(*sælia:*) *saldi* 3 spti. I. 6, Kp. 1.
(*-særi:*) *fulsæri* as. M. 14.1, 2.
(*sæti:*) *forsæti* as. Kg. 4.1.
uppi haldi (ɔ: *u. haldæ*) inf. M. 27.
vti wti adv. H. 4 g. ex. Kg. 10; U. 2.1 (2 [3] g.), 16.3.
waldi ds. U. 1 pr.
warpi 'ansvare' 3 spk. M. 1.1, 31.2.
watni vatni ds. Æ. 13 pr., 7, M. 37 pr. — *fiski watni* ds. V. ind.
wighi ds. þ 4.1 — *wighiwalle* ds. Kk. 12.1.
witi viti 'bevise' 3 spk. H. 7 g. ex. Æ. 1.1; U. 6 g. ex. 1 pr.; 3 ppk. H. 12 g. ex. Kk. 7; U. 11.2.
(*witi:*) *blopuiti* ns. Kg. 4 pr.
witni o. d. n, as. H. 8 g. ex. Kk. 16.1; U. 16.2, 3; n, ap. H. 17 g. ex. Kk. 14 — *twæggiæ manna witni II manna witni* n, ap. Kp. 1; U. 11.1.
(*wæra:*) *wari* 3 sptk. M. 31.1.
(*-wærki:*) *daghwærki daxwærki* as. Kk. 1.2, 2.1; ap. Kk. 1.2.
wærpi 'värde' ds. V. 14.3.
pingi ds. H. 26 g. ex. Kg. 4.1; U. 25.1.
piufti pyufti ds. M. 31.2, 34 pr.; as. M. 34 pr.
piufwi ds. M. 34 pr.
(*præsk:*) *vlu præski* ds. þ. 15.
pæssi npn. U. 11 pr.
(*æmni:*) *byæ æmpni* as. V. 15.

[1] Formen analogisk; se formläran.

§ 89. *ængi* ds. V. 3; as. V. 9, 19 pr.
ængti asn. Kk. 15.2; *ænxi* gsm. U. 1.2.

ærfwi ærui 3 spk. Æ. 12 pr., þ. 4.3; U. 8 g. ex. 12; 3 ppk. U. 13.

h) *fæþærnis fæþ'rnis* gs. I. 14 pr.; U. 17 pr. (3 g.) — *fæþ'rnis frænd'r* np. U. 7.3, 11.2 — *faþ'rnis witu* ds. I. 14 pr.
(*gærning:*) *illgiærningis manni* ds.[1] Kk. 21.3.
hambrungis gs. Kg. 11 pr.

(*-lowandis:*) *olowandis* adv. V. 14 pr.
møþ'rnis møþrnis (ɔ: *møþ'rnis*) gs. U. 11.2, 17 pr. (3 g.) — *møþ'rnis frænd'r* np. U. 11.2.
undir prep.[2] Kk. 21.3.[3]

i) *domarin* ns. U. 25.1.
(*eghandi:*) *malzæiandin* ns. M. 15 pr.
klokkarin ns. M. 35.

swarundin (ɔ: *-ændin*) ns. þ. 6.1.
þriþiunginum ds. Kk. 21.4.

j) *bætri* komp. asf. U. 19.
dyri komp. nsm. M. 2 pr.; nsf. Æ. 2.1; npm. Æ. 2.1.
faþ'rni fæþærni o. d. n, as. U. 6 g. ex. 1 pr.; ds. Æ. 1 pr., 7 pr.; U. 6 g. ex. 1 pr.
frænsæmi ds. M. 38.
førstunni adv. U. 7.1.
gærningini ds. M. 22.
krununni ds. Kk. 21.5.
kunungi konungi ds. H. 7 g. ex. Kk. 2 pr.
(*kærandi:*) *kiærændi* ns. Kg. 6.1.
læghri komp. npm. Kk. 19 pr.
(*-mænningi:*) *fioþ'rmæningi* ns.[1] M. 38.

møþ'rni møþrni (ɔ: *møþ'rni*) ns. U. 4 g. ex. 1 pr.; ds. Æ. 7 pr.; U. 1 pr., 7.3, 8.1.
riki (ɔ: *rikri* l. *rikari*) komp. npn. Æ. 4.
rættæri komp. dsm.[1] Kk. 19.5.
skyldæsti sup. npm. U. 12.
syskini sykini (ɔ: *syskini*)[1] ns. U. 11 pr., 2, 12; np. U. 8.1, 11 pr., 12 — *samsiskini sam siskini* ns. U. 14 (2 g.).
Systlingi ns.[1] M. 38.
(*tøker:*) *fatøkari* komp. npn. Æ. 4.
undi prep. Kk. 19 pr.
þiufnaþi ds. M. ind., 28.2.
ærwiþi ds. V. 11.1.[4]

k) *borin* nsm. U. 15 pr.; *borit* nsn. U. 1.1 (2 g.). 6.3.
dreghin nsm. Kk. 21.3.

komin nsf. U. 1.4, 2.1; *komit* nsn. U. 24.2 — *till komit* nsn. U. 17.1 — *wt komin wt kommin* nsm. Æ. 11; U. 11 pr.

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

[2] Anföres bland exempel med obetonad ändelsevokal, emedan ordet i de nutida nord. språken allmänt har och alltså väl redan i fornspråket haft aksent 1. Det samma gäller om *undi* prep. Kk. 19 pr., *øwir(klæþi* ns.) U. 10 pr. och *iuær* prep. Kg. 10 i det följande. Jf. Kock, Alt- u. neuschw. Accent. s. 49.

[3] Jf. dessutom (s. 127 not 2 samt) *vnd'r wnd'r* prep. H. 12 g. ex. Kk. 19.3.

[4] Jf. dessutom följande förkortade skrifningar, som kunna föreställa sådana med *i*, men äfven sådana med *e* l. *æ* för samnord. *i*: *klok'r* 'klockare' ns. Kk. 6.2, 3; *konung' kon' k'* ds. Kk. 15 pr., 19.5, Æ. 14 pr. — Orden med samnord. obetonadt *i* framför slutljudande *r* representeras i Cod. B 49 blott af det tvetydiga (jf. s. 127 not 2) *kunæst'r* npm. U. 11.2.

(*luter:*) *twæ løtir* np. U. 9.1.
opit nsn. M. 31 pr.
(*skæra:*) *blaskorin* apn. Kg. 7.

l) *biscopi* ds. Æ. 13.5.
fori prep. Kg. 3.2, þ. 6 pr.
giøri 3 spk. Kk. 21.4.

m) *heþit* nsn. Kk. 11 pr., 1 (2 g.).
(*løpa:*) *forløpit* asn. Kg. 10.
løsin 3 ppk. M. 15 pr.

n) *Dømir* 3 spi. Kk. 19.5, þ. 11.
(*eghn:*) *wm eghnir* ap. þ. 9 pr.
førir 3 spi. V. 11.1.
(*løs:*) *lutløsir lotløsir* npm. H. 4 g. ex. Kk.

o) *beþis* 3 spi. U. 3 pr.
bøtis 3 ppk. Kk. 21.4, Æ. 2.1.
Dømis dømis 3 spi. H. 5 g. ex. Kk. 19.1.

p) *bondin* ns. U. 9.1, 10.1.
(*køp:*) *boolkøpinæ* ds. U. 9.1.

q) *bondi* ns. M. 31.1; U. 4.
bøti 3 spk. þ. 13 pr.
domi ds. Kk. 19.5, 20, þ. 4 pr.
dømi 3 spk. U. 25.1.
døpi 3 spk. Kk. 11.1.
eldi ds. Æ. 13 pr.
gozi ds.[3] Æ. 10.1.
gømi 3 spk. M. 38.
(*gøra:*) *giorþi* 3 spti. Kg. 1 pr.

(*stiala:*) *þiufstolin* apn. M. 30; *þiufstolit* asn. § 89. M. 29.
sworin nsm. Kg. 6.2.

(*lof:*) *olofwi* ds. V. 11.1, 13.1.
skoþi 3 ppk. Kk. 2.1.

morghin as. U. 4.
(*-søri:*) *eþzøris bøtær* ap. Kg. ind. — *ezøris rættinum* ds. Kg. 6 pr.[1]

14 — *sakløsir* npm. Kg. 6 pr., 7; U. 25 pr.
Løsir løsir 3 spi. H. 5 g. ex. I. 9 — *at'r løsir* 3 spi. U. 25.1.[2]

Føþis føþis 3 spi. Æ. 11; U. 10.1 (2 g.).
legghis (ɔ: *leghis*) 3 spi. U. 23.3.
økis 3 ppk. M. 18.

(*søri:*) *ezørit* o. d. ns. Kg. 2.4 (3 g.), [4.1].

(*-hofþi:*) *rishofþi* ns. Æ. 13.8.
(*holmber:*) *stokholmi* ds. Æ. 16 pr. (2 g.).
(*koster:*) *ankosti* ap.[3] V. 24.2.
køpi ds. M. 29.
køpi 3 ppk. I. 2; *køpti* 3 spti. Kp. 1, 3 — *at'r kiøpti* 3 spti. I. 7.
køpi iorþ'r ap. V. 16 pr.
løpti 3 spti. V. 8.1.
(*-nøti:*) *skipnøti* ds. Kg. 8.

---

[1] Jf. äfven (s. 127 not 2) samt *broþ'r* ns. H. 9 g. ex. Kg. 6 pr.; U. 14 g. ex. 1 pr.; *faþ'r broþ'r faþ'rbroþ'r* ns. Æ. 15; U. 1 pr. (2 g.), 16 pr.; *moþ'r broþ'r* ns. Æ. 15; U. 1 pr. (2 g.); *dott'r* ns. Æ. 14.2; U. 7 g. ex. 8.1; *moþ'r* ns. H. 8 g. ex. Kk. 11.1; U. 21 g. ex. 1 pr.; *faþur moþ'r faþ'r moþ'r* ns. Æ. 12.1; U. 4 g. ex. 1 pr.; *fostærmoþ'r fost'r moþ'r* ns. U. 23.3 (2 g.); *moþ'r moþ'r* ns. U. 5 g. ex. 1 pr.; *øpt'r* prep. M. 31.1.

[2] Jf. dessutom (s. 127 not 2 samt) *døþ'r* npm. Kk. 1 pr.; *føþ'r* 3 spi. M. 1.1; *het'r* 3 spi. Æ. 13.8, M. 32 pr.; *køpi iorþ'r* ap. V. 16 pr.; *Kiøp'r køp'r* 3 spi. H. 4 g. ex. M. 29; *Legh'r* 3 spi. Kp. 4, V. 10; *Leþ'r leþ'r* 3 spi. M. 15.1, þ. 15; *Løp'r løp'r* 3 spi. V. 8 pr., 1; *sakløs'r* npm. Æ. 14.3; *møþ'r* 3 spi. V. 8.1; *sneþ'r* 3 spi. M. 15 pr.; *sorgh'r* ap. Kp. 6; *weþ'r* 3 spi. V. 8.2; *øþ'r* 3 spi. V. 5 pr.

[3] Formen analogisk; se formläran.

§ 89. *skoghi scoghi* ds. H. 7 g. ex. M. 16.
(*skokker:*) *frændæ skokki* ds. Æ. 2 pr.
skøti 'sköte' ds. U. 11.2.
(*stokker:*) *hoffstokki* ds. V. 6 pr. — *knæstokki* ds. V. 6 pr.[1]

r) (*boa:*) *wæl boin* npn. Kk. 2.2.
frænzemis spiæl frænsemis spiæl as. Kk. ind., 15 pr., 2.
(*wæra:*) *sein* 3 ppk.[2] U. 11 pr.
øwirklæþi ns. U. 10 pr.

s) *høghri* komp. npm. Kk. 19 pr.
norghi ds. Æ. 16 pr.

t) *afling* ds. Æ. 13.3; U. 15.1; as. U. 16.2.
brutlik'r nsm. Kg. 6 pr.
bryþlingær np. U. 11.2.
bygning ns. V. 17.1 (2 g.); as. Kk. 2.1, V. 17.1. — *kyrkiu bygning* as. Kk. ind., 1.2 — *quarnæ bygning* as. V. 17.1.
daghlikæ adv. V. 2.
fræstning as. Kp. ind.
fæningæ skallæ as. þ. 15.
fæstning ns. U. 1.4; gs. U. 1 pr.; as. Æ. 1.3; U. 1.3 (2 g.) — *fæstningæ fæ* n, as. Kk. 15.1 (2 g.); U. 1.1 (5 g.), 3; ds. U. 1.1 — *fæstningæ malæ* gp. U. 1 pr. — *fæstningæ stæmpnæ* o. d. ds. Æ. 1.4; U. 1.4 (2 g.).
førningæ gs. Æ. 1.3 — *førningæ fæ* ds. Æ. 1.3.
gæning ds. Kg. 3 pr.; *gærningum* dp. Kg. 4 pr., M. 16; *giærnningun* (ɔ: *-æn*) ns. Kg. 6.1; *gærningini* ds. M. 22; *gærningunæ* (ɔ: *-ænæ*) as. Kg. 1 pr. — *forgærnig'r* (ɔ: *-ning'r*) ap. M. ind. – *illgiærningis manni* ds. Kk. 21.3; *illgæningx mannom ilgærningx mannom* dp. H. præf. (2 g.).
gæstning gæstniig (ɔ: *-ning*) as. Kp. ind., 7.
Hwilikin hwilikin nsm. I. 6 (2 g.); nsf. Æ. 1.2; U. 1.2.
(*hælmninger:*) *halning* as. V. 14.1.
hælsing'r np. Kg. 11 pr.; *hælsingiæ* o. d. gp. Kg. 6 pr. (2 g.), 10 — *hælsingiæ landi* ds. Kg. 6.1, Æ. 16 pr.; *hælsingæ landæ* gp. H. præf.
hælsinskæ apm. Kg. 7.
(*kristning:*) *barnaa kristning* as. Kk. ind.
kærling ns. Kk. 11.1.
laghlikæ o. d. adv. H. 11 g. ex. Kk. 19.4; U. 6 g. ex. Ind. — *ulaghlikæ* adv. Æ. 1.1.
liusning as. M. ind. — *lysningæ witnum* dp. M. 34.1, 35, 36.
minning as. V. 13.3 (2 g.).
minningæ ap. I. 14.1.
(*-mænninger:*) *fioþ'rmæningi* ns. M. 38 — *þræmænningæ* ns. M. 38.
pænning as. Kk. 6.1, 10, M. 35; *pænningær* np. I. 3; *pænningæ pænnigæ* (ɔ: *-ingæ*) np. Æ. 14.2; U. 24 pr. (2 g.); gp. H. præf.; ap. H. 12 g. ex. Kk. 6.1; U. 6 pr., 25 pr. — *fæstæpæningæ* ap. V. 10 — *pæningx øll* as. Kg. 4.1.
rægning as. U. 7.3.
rætlikæ adv. þ. 1 pr., 6 pr.
skyfling ns. Kg. 6 pr.
(*skøghning:*) *skegning* as. V. ind.
styltingx rast (ɔ: *styttingx r.*) ns. V. 15; as. V. 15.
Systlingi ns. M. 38; *syslingæ* ds. Æ. 14 pr.; *syslingær* np. U. 11.2.
sytning as. I. 15 (2 g.).

---

[1] Jf. dessutom (s. 104 not 3, s. 127 not 2 och) *kost'r* ap. Kp. ind.; *ankost'r* ap. Kp. 4.
[2] Formen analogisk; se formläran.

(*sætning:*) *saksætning* as. þ. ind. — *wæþsæþning* as. Kp. ind. § 89.
(*wighning:*) *hiona vigning hionæ wigning* as. Kk. ind., 9 — *kyrkiu wigning* as. Kk. ind.
willing as. I. 8.1.
wirklikæ adv. þ. 15.
wæþning ns. Kk. 19.3; as. þ. 11.
(*ymning:*) *øfningæ* gs. I. 17.
ærfwingæ arfwingiæ ns. Æ. 10 pr.; U. 11.3; *arwingiæ* as. U. 16.3; *aruing'r* o. d. np. Kk. 14, Æ. 12 pr., M. 30; *æruingæ* gp. Kk. 14.

Medelst bokstafven *j*, som här blott är en grafisk variant till *i*, återgifves samnord. *i* någon gång i ordslut efter *n*:

g) *witnj* 3 spk. þ. 7.3.
witnj as. þ. 10.1 — *skrok witnj* as. þ. 10 pr.;

medelst ett *y*, hvars ljudvärde äfvenledes synes vara *i*, stundom efter *þ*:

b) *friþy* ds. Æ. 2.1.
guþy ds. H. præf.
skuþy 3 ppk. Kk. 2.2.
staþy ap. M. 31.2.
þriþy nsm. U. 25.1.

c) *baþyn* nn. M. 14.2.

g) *baþy* nm. U. 1 pr.
baþy konj. Æ. 3.1; U. 11 pr.

q) (*-hofþi:*) *riishofþy* ns. U. 21.1.

Jf. likväl beträffande *guþy*, *riishofþy* och *skuþy* § 94.

Också några skrifningar, som återgifva samnord. *i* uti suffixen *-ing- -ning-* genom bokstafven *u*, hafva antagligen i alla Cod. B 49:s dialekter motsvarats af former med *i*. De äro följande: *aflung* ns. Kk. 14; *almænnung'r* ns. V. 14.2; *almænnungæ* ds. V. 15; *almænnung* as. V. 16.1; *gærnung'r* ap. Kg. 5.1; *walz g'nungg'r* ap. Kg. 3.2; *pænnungæ pænungæ* np. Æ. 14.3; ap. Kk. 19 pr., V. 18.3, þ. 2; *fæstupænnung* as. V. 10; *stæmpnung* as. þ. ind.; *hemstæmpnung* as. þ. ind.; *wæþnung* as. þ. ind. Dessa skrifningar stå fullkomligt enstaka i den fornsvenska, ja i hela den fornnordiska litteraturen. I alla öfriga urkunder — äfven H cod. 1609 — uppträda samma ord undantagslöst med suffixvokalen *i* (*e*); såsom af exempelsamlingen här ofvan under t) kan ses, göra de flesta vanligen så jämväl i vår handskrift. Redan det nu anförda är egnadt att göra *u*-skrifningarna misstänkta. Och då härtill kommer, att Cod. B 49 äfven annars innehåller talrika exempel på förblandning af ändelsevokalerna (§§ 84, 90, 98), kan det knappt betviflas att här en sådan egt rum. Den är lätt förklarlig, om bland skrifvarena funnits någon, hvars egen dialekt i större utsträckning brukat suffixformen *-ing-* i st. f. det vanliga *-ung-* — såsom fallet är med vissa dialekter af forndanskan, i hvars minnesmärken fsv. *kununger*, *leþunger*, *attunger*, *fiarþunger*, *þriþiunger* etc. åtminstone alternativt motsvaras af *kuning* (t. ex. Er. Själl. L. 2: 68), *lething*, *atting*, *fiarthing*, *thrithing* etc. Sökte denna skrifvare använda en annan dialekt, där fördelningen af suffixformerna *-ing-* och *-ung-* var den i fornsvenskan allmänna, kunde han, om han ej behärskade den tillräckligt, komma att stundom i misshugg insätta *-ung-* där det icke var på sin plats.

§ 89. Genom uteglömmande af ett förkortningstecken har samnord. *i* kommit att sakna motsvarighet i *broþr* ns. Æ. 12 pr. och *æftr* prep. þ. 14.1.

§ 90. Samnord. *i* har uti infortisstafvelse utvecklats till en öppnare vokal. Denna vokal kan karakteriseras såsom ett *æ*-ljud, hvilket åtminstone alternativt är föga utprägladt och i någon mån närmar sig *ø*. Den betecknas därför en och annan gång med bokstafven *ø*. Alternativt synes likväl utvecklingens resultat vara ett mera *e*-liknande ljud.

Företeelsen röjer sig i följande skrifningar, hvaraf hufvudmassan återger ändelsevokalen medelst bokstafven *æ*:

a) *brutæn* asm. Kk. 18.1.
giwæn nsf. Æ. 5.
himærikæ as. H. præf., Æ. 16.1; *himærikis* gs. Kg. 11.1.
kumæn nsf. Æ. 1.1.[1]

b) *biscupæ* ds. Kk. 21.2.
(*byggia*:) *byghæ* 3 spti. V. 15.
bæræ 3 spk. Æ. 8.2.
grawæ 3 spk. V. 4.
(*luter*:) *lytæ* ap. Æ. 12 pr.
sighiæ 3 spk. V. 11 pr., þ. 1.1.
scaþæ ns. V. 6.1.
skuþæ 3 spk. Æ. 13.3.
(*wita* 'veta':) *hwitæ* (ɔ: *witæ*) 3 spk. V. 18 pr.
wæræ 'vare'[2] 3 spk. H. 6 g. ex. Æ. 16.1; 3 ppk. Æ. 2.1, 16.1.[3]

c) *baþæn* npn. Æ. 6 pr.
fallæn asm. Kk. 19.5.
hyllæst ds. I. 17.
(*-hælghi*:) *manhælgiæs balk'r manhæliæs balk'r* ns. H. præf., M. ind.
(*kristin*:) *iæmpkristæn* apn. H. præf.
(*-lændis*:) *wtlændæs* adv. Æ. 13.4.
raþæn 3 ppk. U. 7.3.
(*skifti*:) *præskiftæs præ skiftæs* gs. I. 11.1, 2. 16.
(*winna*:) *laghwnnæn* nsm. Kg. 3.2.
ærwæþæ as. I. 5.[4]

d) *baþær* npm. U. 15 pr.
fylghær fylghiær 3 spi. Æ. 14 pr., M. 20.
fyllær 3 spi. V. 23.1.
fæstær 3 spi. Æ. 1.1.
kænnær 3 spi. M. 14.1.
mistær 3 spi. Kk. 13.1.
næfnær 3 spi. U. 16.3.
rymær 3 spi. Kg. 3.2.
(*-rækt*:) *affræktær* ap. V. 3.
rænær 3 spi. M. 16.
(*siþ*:) *um siþær* adv. U. prol.
Skiptær 3 spi. I. 8 pr.
Spillær 3 spi. V. 23.1.
witær 3 spi. M. 31.5.
þæssær npm. I. 4, þ. 7.2.[5]

---

[1] Se s. 127 not 2.
[2] Formen analogisk; se formläran.
[3] Se s. 127 not 3.
[4] Se s. 128 not 1.
[5] Se s. 129 not 1.

e) *byuþæs* 3 spk. I. 15; 3 ppk. þ. 7.1. § 90.
bætræs 3 spk. I. 13 pr.
(*-dærwa:*) *fordærwæs* 3 ppk. Kk. 2.2.
fylghæs 3 spi. V. 1.
giptæs 3 spi. U. 7.3.
giældæs 3 ppk. U. 25 pr. (2 g.).
Hittæs hittæs 3 spi. M. 31 pr. (3 g.), 2.
kiænnæs 3 spi. M. 38.
minskæs 3 spk. I. 13 pr.
skiptæs 3 spk. Kg. 6 pr.
witnæs 3 spk. M. 14 pr.
ændæs 3 ppk. Kg. 6 pr.
(*ærwa:*) *arwæs* 3 spi. U. ind.

f) *garþænom* ds. Kg. 2.3.

g) *allæ* npm. þ. 14.1.
(*annar:*) *aþræ* npm. Æ. 2.1, 16.1.
(*-atti:*) *malsattæ* ns. M. 23.
barnæ ds. U. 9 pr.; dp.[1] Æ. 8.1.
baþæ bæþæ konj. H. 12 g. ex. Kk. 5 pr.; U. 1.1, 11.2 (2 g.).
baþæ nm. I 16, V. 12, 23 pr.
biþæ 3 spk. þ. 7.3.
byggiæ bygiæ biggiæ 3 spk. Kk. 2.1, I. 11.2, V. 18 pr.
bætræ 3 spk. Kk. 19.5.
(*egha:*) *aghæ* 3 spk.[1] Æ. 9.1; *attæ* 3 spti. H. 4 g. ex. Æ. 14.3; U. 17.1, 25 pr.
(*faster:*) *boolfastæ* npm. Kg. 9 pr.
(*fiski:*) *laxa fiskæ* as. V. 14.3 — *fiskiæ huus* as V. 14.3 — *fiskæwatnum* dp. V. 14 pr.
frammæ adv. Æ. 12.3.
fylghæ as. Kk. 15.2, Kg. 2.2 — *fylghæ fal* as. þ. 4.1.
fylghæ 3 spk. M. 32.1.
fyllæ 3 spk. H. 4 g. ex. Æ. 10.1; U. 10.1, 18.
(*fyrma:*) *mysfyrmæ* 3 spi. Æ. 2.1.
fyrstæ nsm. Kp. ind.
fællæ 3 spk. U. 25 pr.
fæmptæ nsm. U. 11 pr., 12.
fæstæ fastæ (ɔ: *fæstæ*) 3 spi. Æ. 1.1; 3 spk. Kk. 15.1.
fæstækona fæstæ konæ ns. Æ. 2 pr.; U. 2 pr. — *fæstæ maþ'r* ns. Æ. 2.1 — *fæstæpæningæ* ap. V. 10.
gamblæ dsf.[1] Kk. 14.
gangæ 3 spk. Kk. 15.2; U. 9.1; 3 ppk. U. 16 pr.
garþæ ds. Kg. 2.2, I. 9, þ. 4 pr.
gialdæ giældæ 3 spk. H. 9 g. ex. Kk. 6.3.
(*gildi:*) *at'r giældæ* as. V. 20.
(*hand:*) *harms hændæ* ds. M. 1.3.
(*hawa:*) *hafþæ* 3 spti. U. 1.4.
(*helagher:*) *hælghæ* sv. nsm. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.
hittæ 3 spti. M. 35 (2 g.), 37 pr.
(*hon:*) *hænnæ* ds. H. 7 g. ex. Kg. 3.2; U. 5 g. ex. 1.2.
(*hwærghin:*) *hwartæ* nsn. M. 22.
hwærtæ hwartæ konj. Æ. 13.8, V. 24.2, þ. 9 pr.
innæ adv. H. 5 g. ex. Kg. 11 pr.; U. 7.1.
(*klæþi:*) *a klæþæ* as. Æ. 10 pr. — *kirkiu klæþæ* ap. Æ. 10 pr.
(*kænna:*) *kiændæ* 3 spti. I. 7.
(*kæra:*) *kiæræ* 3 spk. Kk. 20 (2 g.).
langæ dsf. Kg. 4 pr.
liggiæ ligiæ 3 spk. Kg. 3.1, V. 6.1.
lundæ ap. Kk. 1 pr.
Læggiæ læggiæ 3 spk. V. 6 pr., þ. 7 pr.; 3 ppk. I. 13 pr.
(*læghi:*) *løskø læghiæ løkiæ læþæ* (ɔ: *løskæ læghæ*) ds. Æ. 13.1; U. 18.
længiæ adv. I. 13 pr.
mattæ 3 spti. M. 31 pr.
(*maþer:*) *hemulz mannæ* ds. V. 7.
mistæ 3 spk. M. 32 pr., V. 8.3.

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

§ 90. (*mæli:*) *lagha till mællæ* as. Kg. 1.1.
(*-mæri:*) *landæmæræ* ap. Þ. ind.
mærkiæ m'kiæ ds. V. 13.2; as. V. 3; ap. V. ind., 1, 12.
nytæ 3 ppk. H. præf.
præstæ ds. Kk. 6.1; np. Kk. 2.2.
(*quælia:*) *qualdæ* 3 spti. Kk. 15.1.
raþæ ræþæ 3 spk. Kg. 6.2, M. 22; 3 ppk. Æ. 7 pr.
(*riki:*) *himirikæ himærikæ* as. H. præf., Æ. 16.1, Kp. 7 — *swerikæ* ds. Kg. 6 pr.
riþæ 3 spk. U. 2 pr.
rymæ 3 spk. V. 14.1, 17.1.
(*-ræft:*) *læræptæ* ds. Kg. 7.
rættæ dsf. Kg. 10.
sialwæ dsf. Kk. 21 pr.
sinnæ ds. U. 20.
sinnæ sinæ dsf. H. 7 g. ex. Æ. 4; U. 7.3, 8.1, 9 pr.
(*skifta:*) *skiptæ* 3 ppk. Kk. 19.4, V. 12.
skiftæ skifptæ ds. V. 16 pr.; as. Æ. 10 pr., I. 8.1; U. 10 pr.; ap. Kp. ind. — *skogha skifptæ* ap. V. ind. — *waghnæ skifptæ* ds. Kg. 5 pr.
skuldæ 1[1], 3 spti. Æ. 16 pr.; U. 10.1; *skyldæ* 3 sptk. Æ. 1 pr.
standæ stændæ (ɔ: *standæ*) 3 spk. H. 8 g. ex. Kk. 19.3; U. 5, 8.1; 3 ppk. M. 31 pr., Þ. 8 pr.; U. 25.1.
styræ man ns. Kg. 9.1, 2.
swæriæ 3 spk.[1] Æ. 16.1, M. 36.
(*særi:*) *fulsæræ* as. M. 1 pr.
sætæ ds. Kg. 10.
trynæ ns. V. 6 pr.
træþæ ds. I. 11.1 (2 g.).
vtæ utæ adv. Kk. 19.4, V. 9.
(*wakn:*) *wighænz vaknæ* ds. Kg. 10.
warþæ 3 spk. M. 38, V. 18 pr.; 3 ppk. Kg. 11 pr.
warþæ ds. Kg. 9.1.
watnæ ds. M. 37 pr., V. 17.1.
wildæ 3 spti. M. 22.
wirþæ as. Kg. 10.
(*wis:*) *wrangwisæ* npm. H. præf.
(*wist:*) *inuistæ* ap. I. 13.1.
wistæ 3 spti. Æ. 1.1, M. 31.4; U. 1.1.
(*witi:*) *þingwitæ* as. Þ. 3.1.
(*-witi:*) *bloþuitæ* as. Kg. 4 pr.
witnæ vitnæ n, ap. H. 4 g. ex. Kk. 17 pr. — *twæggiæ manna witnæ* o. d. ap. Kk. 16.1, M. 17, Kp. 4; U. 25.1.
(*wæra:*) *waræ* 3 sptk. Kk. 21 pr., Æ. 16.1 [2 g.].
wæriæ 3 spk.[1] M. 20, I. 14 pr.
(*wærk:*) *wiliæ wærkiæ viliæ wærkæ* ds. V. ind., 20.
wæþiæ 3 spk.[1] Þ. 4.2, 11.
þingæ ds. Kk. 20, Æ. 1.2.
þriþiæ nsm.[1] V. 7.
(*þyfti:*) *þiuftæ* ds. M. 31 pr.; as. M. 31.4.
(*þykki:*) *samþykkæ* ds. H. præf.
þænnæ nsm. Æ. 11, Þ. 14 pr.; *þæssæ* o. d. nsf. H. 5 g. ex. Kk. 1.2; npm. Æ. 16.1; n, apn. H. 5 g. ex. Kg. 1 pr.
(*æftir:*) *afptæ* (ɔ: *æfptæ*) prep. Æ. 16 pr.
ælghæ ds.[1] Kk. 7.
(*æmni:*) *byæ æmpnæ* as. V. 15.
ængiæ as. V. 5 pr.
ænktæ o. d. n, asn. H. 6 g. ex. Kg. 11.1; U. 4 g. ex. 10.1.
ærwæ 3 ppk. Æ. 13 pr.

h) *frænsimæs spiæl* as. U. 24.1.
fæþ'rnæs witu ds. U. 11.2.
møþ'rnæs frænd'r np. U. 11.2.
wiliændæs gs. Kg. 2 pr.
(*ywir:*) *iuær* prep. Kg. 10.[2]

[1] Formen analogisk; se formläran.
[2] Se s. 132 not 3.

i) *eghandæn* ns. V. 6.1 — *malzeghandæn* o. d. ns. Kk. 19.5, Kg. 9.2, V. 20.

j) *arwinnæ* (ɔ: *arwænæ*) np. U. 24.2.
bastaþæ 3 spti. M. 16, V. 20.
burghuþæ (ɔ: *-æþæ*) 3 spti. Kp. 6.
bætræ komp. nsf. I. 9.
dyrræ dyræ komp. nsm. Kg. 10, M. 20, V. 24.1; nsf. Æ. 2.1.
(*eghandi:*) *malseghandæ* o. d. ns. H. 5 g. ex. M. 16.
(*far:*) *færræ* komp. npm, n. Kk. 4, M. 27, þ. 2; U. 13.
farændæ nsm. Kk. 21.2; npm. Kk. 1 pr. — *wæghfarandæ* dpm.[1] M. 35.
faþ'rnæ fæþurnæ (ɔ: *-ærnæ*) *fæþ'rnæ* n, as. I. 14.1; U. 7.1 (3 g.), 17 pr.; ds. Æ. 8.1, 12.1; U. 1 pr., 15 pr.
(*fru:*) *husfrunnæ* ds. U. 2.1, 4, 10.1.
hawandæ hawndæ (ɔ: *hawændæ*) nsf. Æ. 13.2; U. 20.
iorþænnæ ds. Kg. 6 pr.
(*kirkia:*) *kyrkiunnæ* ds. Kk. 21 pr.
konungæ ds. Kk. 20.
manaþæ dp[1] Æ. 10.1.

k) *gøræs* 3 ppk. Kk. 7.

l) *Foræ foræ* adv. H. 10 g. ex. Kk. 2.2; U. 4 g. ex. Ind.; prep. H. 96 g. ex. Kk. 1.2; U. 12 g. ex. 2 pr. — *forægiort foræ giort* n, asn. M. 24; U. 8.1 — *foræ*

m) *eghæn* nsm. V. 14.2.

n) *delær* 3 spi. þ. 11.
(*før:*) *wælførær walførær* (ɔ: *wælf.*) npm. I. 8 pr., V. 5 pr.

scaparæn ns. U. prol. § 90.

minnæ minnnæ (ɔ: *minnæ*) komp. nsm. M. 28.3; npm. þ. 7.1, 8 pr.
(*-mænninger:*) *almænnungæ* (ɔ: *almænningæ*) ds. V. 15 — *þræmænningæ* ns.[1] M. 38.
møþ'rnæ n, as. U. 7.1, 17 pr. (2 g.); ds. Æ. 1 pr., 8.1, 12.1; U. 15 pr.
quindæ ns. V. 18.1.
rikaræ komp. npn. U. 4.
senæræ adv. komp.[1] Æ. 10.1.
sunnastæ høghær ns. Kg. 11.1.
swarændæ swarænæ ns. Kg. 6.1, Æ. 16.1, þ. 3.1.
syskinæ n, as.[1] U. 11.2 (2 g.).
(*-talandi:*) *tiltalændæ till talandæ* ns. Æ. 16.1, þ. 3.1.
(*-tapilsi:*) *liftapilsæ* as. H. præf.
(*-tøker:*) *fatughuræ* (ɔ: *-æræ*) npn. U. 4.
wiliandæ nsm. Kk. 21.2.
wæriændæ ns. þ. 10 pr.
þiufnaþæ þiufnæþæ ds. M. 32.1, 33, 35.
ældræ komp. asf. I. 14.1.
ærfwingæ arfwingiæ ns. Æ. 10 pr.; U. 11.2.
ærwæþæ as. I. 5.[2]

koms 3 spti. U. 10.1 — *foræ læggiæs* inf. I. 9.
gøræ 3 spk. H. 7 g. ex. Kk. 2.2; 3 ppk. Kg. 7.
komæ 3 spk. þ. 3 pr.

moþær ns. U. 9 pr.[3]

førær 3 spi. Æ. 7 pr., þ. ind., 14.3 — *aff førær* 3 spi. V. 1.
hørær 3 spi. U. 10 pr.
(*sokn:*) *hemsoknær* ap. Kg. ind.[4]

---

[1] Formen analogisk; se formläran.
[2] Se s. 132 not 4.
[3] Se s. 133 not 1.
[4] Se s. 133 not 2.

§ 90. o) *beþæs* 3 spi. Kk. 5 pr.; U. 2 pr.
bøtæs 3 spk. V. 23.2; 3 ppk. M. 27.
Delæs delæs 3 spi. Æ. 1.2; U. 1.2, 18.
Føþæs føþæs 3 spi. H. 5 g. ex. Æ. 10.1; U. 7 g. ex. 10.1.
øþæs 3 spi. I. 11.2.

p) *bondæn* ns. Kk. 10, 12 pr., Æ. 10.1; U. 7 g. ex. 2 pr.

q) *biornæ* ds.[1] Kk. 7.
(*bol:*) *kirkiu bolæ kyrkiu bolæ* ds. Kk. 5.1, þ. 3 pr.
bondæ ns. H. 36 g. ex. Kk. 12 pr.; U. 19 g. ex. 2.1.
breþæ npm. V. 18.1.
bøtæ 3 spk. H. 160 g. ex. Kk. 1.2; U. 8 g. ex. 1 pr.; 3 ppk. H. 8 g. ex. Kk. 17.1.
domæ ds. þ. 3.1.
døþæ 3 spti.[1] U. 17 pr.
døþæ npm. U. 11 pr.
ennæ dsf. M. 27.
eþæ ds. H. 8 g. ex. Kk. 15 pr.; U. 8 pr., 1 — *atartan manna eþæ XVIII manna eþæ* ds. U. 4 g. ex. 5 — *XIIII manna eþæ XIIII mannæ eþæ* ds. H. 9 g. ex. Kg. 2 pr. — *VI manna eþæ VI mama eþæ* (ɔ: *VI manna e.*) ds. M. 1.2, 29 — *tiu manna eþæ tiu mannæ eþæ* ds. U. 10.1, 25.1 — *XX manna eþæ* ds. U. 8 pr. — *tolf mannæ eþæ* o. d. ds. Kk. 15 pr., Æ. 1.1, V. 14 pr.; U. 1.1.
fleræ komp. n, apm, f, n. H. 18 g. ex. Kk. 1 pr.; U. 12, 13; dpn.[1] þ. 3 pr.
Føræ føræ 3 spi. Æ. 7.1, M. 24; 3 spk. H. 4 g. ex. Kp. 3; *førþæ* npm. þ. 8 pr. — *aff førþæ* 3 sptk. V. 11 pr.
føþæ 3 spk. Æ. 14.1.
gozsæ[1] *gøræ* (ɔ: *gøzæ*) ds. M. 31 pr., 1.
(*goþer:*) *goþæ* npm. H. præf.
(*gøra:*) *giorþæ* 3 spti. Kg. 1 pr., V. 15, 17.1.
hetæ 3 spk. Æ. 2 pr., M. 31.4; U. 2 pr., 6 pr.
(*hon:*) *hennæ* ds. Æ. 1.2.
(*koster:*) *ankostæ* ap.[1] V. 24.2.
(*køpa:*) *kiøþæ* 3 spk. I. 3; *køptæ kiøptæ* 3 spti. I. 6 (2 g.).
leþæ 3 spk. M. 31 pr.
løsæ 3 spk. Kg. 6 pr., M. 16, Kp. 5; 3 ppk. M. 28 pr.
meræ komp. nsm. M. 28.3; U. 10.2; n, asf. H. 7 g. ex. Kk. 19.4; U. 8.1.
(*mot:*) *iamlingæ motæ* ds. Kk. 8 — *manæþæ motæ* ds. M. 29.
motæ adv. Kg. 11 pr.; prep. þ. 3.1, 11.
offræ 3 spk. Kk. 10.
(*sæmia:*) *sempdæ* 3 spti. Æ. 2 pr.
(*-søri:*) *eþzøræ ezøræ* n, as. Kg. 2 pr., 4 pr.; n, ap. Kg. ind., 6 pr.
þerræ dsf. Kg. 6.1.
þokkæ ns. Æ. 2.1 (2 g.).
(*æmni:*) *empnæ* as. Kk. 1.1.
øræ ns. V. 22 pr. (2 g.); as. H. 4 g. ex. M. 28 pr.
øxæ ns.[1] Kg. 10; as. þ. 14.2.[2]

s) (*-boi:*) *landboæ* ns. H. 4 g. ex. I. 10 pr.
høghræ heghræ komp. n, asf. M. 18, 27, V. 13.3.

Ett fåtal af de hithörande skrifningarna återger ändelsevokalen genom bokstafven *ø*:

e) *næfsøs* 3 ppk. H. præf.

---

[1] Formen analogisk; se formläran.
[2] Se s. 134 not 1.

g) *færskø* dsf. Kg. 3 pr. *warø* 3 sptk. H. præf. § 90.

i) (*eghandi:*) *malzeghandøn* ns. Kg. 6 pr.

l) *forø* adv. Æ. 13.2.

I ett antal skrifningar slutligen betecknas den mot samnord. *i* svarande vokalen med *e*:

f) (*balker:*) *manhælghi*[a] *balkenom* ds. Æ. 2.1.

g) *aldre* adv. U. 12.
fæste 3 spti. U. 18.
gate 3 sptk. H. præf.
halfre halfwre dsf. Kg. 6.2 [2 g.].
hwarte konj. Æ. 4.
kære 3 spi. U. 6.3.
Lande ds. H. præf. — *ang'mannæ lande* ds. Kg. 7.
manne ds. Kg. 4 pr., Æ. 13.8, Kp. 1; U. prol.
minne komp. asm.[1] U. 10.2.
ute adv. U. 23.2.
(*walder:*) *wighiwalle* ds. Kk. 12.1.
æncte asn. U. 15 pr., 16 pr.

i) *mæstæren* ns. H. præf.

j) *fae* 3 spk. H. 6 g. ex. Kk. 19.5.
klokkare ns. Kk. 6.3.
konunge ds. H. præf., Æ. 14 pr.
morþare ns. M. 16.
møþ'rne ds. U. 1 pr.
senære adv. komp.[1] M. 35.

l) *fore* prep. H. 5 g. ex. Kk. 13.1.

o) *beþes* 3 spi. Æ. 3 pr.; U. 11.2.

q) (*bol:*) *kyrkiu bole* ds. Kk. 2.1.
bonde ns. Æ. 6.1, 9 pr.
bøte 3 spk. Kk. 2.1, 13.1.
elde ds. V. 19 pr. (2 g.).
(*eþ:*) *strintungæ eþe* ds. Þ. 15.
eþe ds. H. 8 g. ex. Kk. 15.2; U. 5, 25.1 — *XVIII mannæ eþe* ds. U. 1 pr. — *XIIII manna eþe XIIII mannæ eþe* ds. H. 6 g. ex. Kk. 17 pr. — *XIIII þægnæ eþe* ds. Kg. 6.2 — *VI manna eþe* ds. Kp. 4 — *XII manna eþe XII mannæ eþe* ds. H. 6 g. ex. Kk. 15.2.
flere komp. npn. U. 12.
goze ds.[1] U. 7.3, 10.1.
hele 3 spk. U. 10.2.
køþe ds. V. 14.1.
(*moti:*) *a mote* prep. Þ. 1.1.
(*søri:*) *ezøre* as. Kg. 4 pr.

Om *ø* i de nyss anförda skrifningarna gäller det samma, som s. 116 yttrades om denna bokstaf såsom representant för samnord. *a*: sannolikt återger det icke något rent *ø*-ljud, utan — jämte *æ* — en med talorganen i indifferensläge bildad vokal, i akustiskt hänseende ett *æ*-ljud med dragning åt *ø*. Ett annat ljud än bokstafven *æ* åsyftar däremot troligtvis bokstafven *e* i åtminstone en del af skrifningarna här ofvan. Om här blott förelåge en beteckningsvariant till *æ*, vore det svårt att förklara, hvarför den så ojämförligt oftare kommit

[1] Formen analogisk; se formläran.

§ 90. till användning där *æ*-ljudet återgår på samnord. *i*, än där det representerar samnord. *a* eller *u* (jf. §§ 84, 98).

Ett indirekt vittnesbörd om utvecklingen af samnord. *i* till *æ* i infortisstafvelse afgifva äfven en mängd skrifningar, där förstnämnda ljud motsvaras dels af *a*, dels af *u* eller, om det föregicks af ett *v*-ljud, jämte detta af *w*. Liksom de i §§ 84, 98 omtalade exemplen på *i* och *u* (*w*) för samnord. *a* (*ða*) samt *a* och *i* för samnord. *u* grunda de sig nämligen på felaktig konstruktion af någon skrifvare, hvars eget mål åtminstone i vissa ställningar låtit de tre ändelsevokalerna sammanfalla i ett *æ*-ljud, medan det han sökt använda kvarblifvit på den ursprungliga ståndpunkten. Hvad beträffar skrifningarna med *w*, hvilka alla efter detta visa ett *r*, har likväl hans mönster hufvudsakligen utgjorts af de former på *-vur*, som i sistnämnda dialekt fortsätta de samnordiska på *v*-ljud + sonantiskt *r*-ljud (se konsonantläran); i hans egen har häraf, liksom af *v*-ljud + *-ir -iʀ* blifvit *-vær*. Att af dessa skrifningar sluta till en öfvergång *vir* > *vur*, såsom Kock i Arkiv XVIII s. 170 är böjd att göra, vore säkerligen förhastadt. — Af skrifningarna med *a* för samnord. *i* har måhända någon mindre del tillkommit genom uteglömmande af ett *æ*-streck (jf. §§ 12, 51).

Skrifningarna med *a* för samnord. *i* äro: *agha* 3 spk. H. 5 g. ex. Æ. 10 pr.; U. 3.1, 9.1; *alla* npm. H. 5 g. ex. Præf.; U. 15 pr.; *arfwa* ns. Kg. 6 pr.; *barna* ds. U. 23.3; *baþa* konj. Kg. 7; U. 9.1; *binda* 3 spk. U. 11.2; *biuþa* 3 spk. þ. 7 pr.; *bonda* ns. Kk. 10; *bondan* ns. Æ. 10.1; *brista* 3 spk. Æ. 14.3; *bøta* 3 spk. H. 17 g. ex. Kk. 15 pr.; U. 1.1, 5, 23.3; *eghian* asm. Kk. 2.2; *enna* dsf. Kk. 15 pr.; *eþzøra* ns. Kg. 5 pr.; *fora* adv. V. 18.3; prep. H. 8 g. ex. Kk. 19.4; U. 10.1; *føra* prep. Æ. 16 pr., V. 3; *fora haldæ* inf. Kk. 2.2; *fylgha* ns. þ. 4.1; *fæsta* 3 spk. Æ. 1.1; *føra* 3 spk. Kp. 7, V. 6 pr.; *garþa* ds. Kg. 2.3; *giorþa* 3 spti. M. 17; *hawa hafwa* 3 spk. H. 6 g. ex. Æ. 1.3; U. 10 pr., 25 pr.; *himarikas* gs. H. præf.; *hænna* ds. Æ. 6.1; *kalla* 3 spk. þ. 4 pr.; *koma* 3 spk. Kg. 2.2, 5 pr., M. 15.1; *kumma* 3 spk. V. 7; *komænda* npm. Kk. 1 pr.; *kronunna* ds. Kg. 11.1; *lagha* dp. H. præf., Kk. 20; *laghwærnaþa* ds. Kg. 10; *manna* dp. Æ. 16.1; *optæra* adv. komp. Æ. 16 pr.; *raþa* 3 spk. Æ. 8.1, M. 1 pr.; 3 ppk. Æ. 8.1; *rymar* 3 spi. U. 21.1; *rætta* dsf. U. 10.1; *sakløsar* npm. M. 31 pr.; *sinna* dsf. Kk. 15.2, Æ. 9 pr.; *siælfwar* npm. Kg. 11 pr.; *skaþa* ns. Kg. 8, 9.1, V. 5.1; *skifpta* as. Æ. 10 pr.; *skilias* 3 ppk. Æ. 1.4; *standa* 3 spk. M. 17; *swæria* 3 spk. M. 34.1; *søka* 3 ppk. Kk. 1.2; *taka* 3 spk. þ. 7 pr.; *wiþ'r takat* asn. þ. 7 pr.; *vppa haldæ* inf. V. 18.2; *til wnnan* nsf. Æ. 5; *vrþa* 3 sptk. Æ. 16 pr.; *wæra wara* 3 spk. Æ. 1.2, þ. 9.1; *þera* dsf. U. 2 pr.

Af *u* motsvaras samnord. *i* uti: *broþur* ns. Æ. 1.1; *brænnur* 3 spi. V. 19 pr.; *ensamun* npn. Kk. 11.1; *Faþur faþur* ns. H. 8 g. ex. Kg. 6 pr.; U. 4 g. ex. 1 pr.; *faþur faþur faþ'r faþur* ns. Æ. 12.1, 15; U. 1 pr., 16 pr.; *moþ'r faþur* ns. Æ. 15; U. 15 pr.; *fæstuþænnung* as. V. 10; *giptur* npm. Kk. 6.1; *giømun* asm. U. 11.2; *kristnur* npm. Kk. 1 pr.; *kunnu* 3 spti. U. 11.2; *kyrkiu klæþu* ap. U. 10 pr.; *leþur* 3 spi. þ. 15; *moþur* as. Æ. 1.1, 2; *moþ'r moþur* ns. Æ. 12.1; U. 1 pr.; *næmpdur* np. Kg. 6.1; *oþunzdagh* as. Æ. 16 pr.; *provastunum* ds. Kk. 2.1; *sinnu synnu* dsf. Kk. 14; U. 4; *syskinu* np. U. 12; *sættu* 3 spti. M. 16; *Taku taku* 3 spk. Kg. 9.2; 3 ppk. Kg. 11 pr.; *wæru* 3 ppk. þ. 6.1; *æru* 3 spk. U. 10 pr.; *þæssur* npm. Kg. 11.1; *ængu* npm. Æ. 14.3; U. 25 pr.; *æptur* prep. Kk. 1.2, Æ. 13.8.

Exemplen på *w* för samnord. *v*-ljud + *i* äro: *ywr yfwr ifwr* prep. H. 7 g. ex. Kk. 19.4; *ærwr ærfwr arfwr* 3 spi. H. 5 g. ex. Æ. 3.1; U. 3.1 (2 g.), 11 pr. Härtill kommer ännu

alfwr aass as. þ. 15, om såsom sannolikt synes *alfwr* återger en motsvarighet till *Alfer-* i fno. § 90. ortnamn och detta utgör en lämning af de ursprungliga *i*-stamsgenitiverna på *-ēʀ* = got. *-ais* (jf. Noreen, Aisl. gr.[3] § 380 anm. 1).

Emellertid har samnord. *i* uti infortisstafvelse äfven kvarstått som sådant inom Cod. B 49:s dialekter; det bevisa — utom de exempel på *i* för *a* eller *u* hvarom nyss var fråga — — de skrifningar, som anförts i föreg. § under a)—s). Den differentiering, som sålunda egt rum, är delvis inomdialektisk. Öfvergången af *i* till en öppnare vokal måste partiellt bero på särskilda speciellare ljudlagar, som berört endast en del af orden med samnord. *i* uti infortisstafvelse. Vi skola nämligen i §§ 91—93, där dessa ljudlagar behandlas, finna att skrifningar med *æ* (*ø*, *e*) och sådana med *i* (*j*, *y*) uppträda i högst olika proportion hos olika grupper af de nämnda orden. Fullständigt saknas likväl icke *i*-skrifningar hos någon grupp af desamma. Icke ens hos dem, i hvilka alla dialekter, som tillämpat någon af specialljudlagarna, måste erhållit den öppnare vokalen: se § 89 under q) och s). Ej håller är deras antal här så litet, att de kunde med någon sannolikhet uppfattas som idel misslyckade konstruktioner. Man måste af dem sluta, att ändelsevokalen *i* inom B 49:s dialekter alternativt bevarats utan någon inskränkning på grund af speciallagarna i fråga.

Å andra sidan företrädas äfven sådana ord, där ingen af dessa lagar i st. f. samnord. *i* fordrar en öppnare vokal, stundom af skrifningar med *æ*: se här ofvan under a—c). Detta förutsätter en allmän öfvergång af infortisstafvelsernas *i* till *æ*-ljud. Att denna inträdt också ifall *t* följde på vokalen — något som kunde sättas i fråga med hänsyn till behandlingen af samnord. *i* uti slutartikeln (§ 27) — synes den ofvannämnda skrifningen *wiþ'r takat* (o: *-æt*) indirekt ådagalägga. En dylik allmän försvagning af *i* uti infortisstafvelser spåras tydligt äfven i VML: jf. Siljestrand, Ordböjn. i Västml. I ss. 40 ff., 90 f., 122, 137; II s. 29 f.; III ss. 100 ff., 112 f., 117. (Annorlunda Noreen, Aschw. gr. § 142 anm. 4.) Också för de forndanska dialekterna väster om Öresund är den som bekant karakteristisk.

I Cod. B 49 representerar naturligtvis detta behandlingssätt gentemot de nyss omtalade en annan dialekt.

Allmänna öfvergångar af *a* till *æ* och af *u* till *æ*, likartade med den nu konstaterade, påvisas i §§ 84, 98. Om det ock är säkert, att ett parallellt genomförande af alla tre egt rum, kan det likväl å andra sidan ej betviflas, att den förstnämnda icke i alla dialekter åtföljts af en allmän öfvergång af *i* till *æ*. Det bevisar den olika frekvensen af *æ*- (*ø*-)skrifningar hos ord med samnord. *a* och hos sådana med samnord. *i* uti ändelsen. I synnerhet framträder olikheten tydligt inom de ordgrupper, där någon annan öfvergång till *æ*-ljud än den allmänna i regeln ej varit möjlig. Man finner här på det förra hållet (se § 84 under a), b) och h)) 257 skrifningar med *æ* (*ø*) mot 560 med *a* — motsvarande 31 % och 69 % — men på det senare (se §§ 89, 90 under a), b) och c)) endast 37 skrifningar med *æ* mot 713 med *i* — motsvarande 5 % och 95 %.

Allt tyder på att det ljud, hvartill denna allmänna öfvergång ombildat *i*, närmast är ett *æ*, och att den mera *e*-liknande vokal, som ofvan omtalades såsom representant därför, har ett annat ursprung. Den ur *i* framgångna öppnare vokalen i de exempel, där den måste grunda sig på nämnda öfvergång, återges alltid genom *æ*, aldrig genom *e* (se ofvan under a), b) och c)). Och i samma riktning pekar det faktum, att inga öfvergångar af *a* eller *u* till

§ 90. en öppnare vokal, och alltså ej häller de allmänna, haft till resultat ett *e*-ljud. Ty dessa allmänna öfvergångar hafva otvifvelaktigt jämte den ifrågavarande ledt till ett fullständigt sammanfall af *a, i* och *u*. Bevis härpå utgöra exemplen på förblandning af de tre vokalerna, till den del de förutsätta dessa öfvergångar.

De ordgrupper, där ändelsevokalen *i* bevarats endast i dialekter, för hvilka hvarje öfvergång däraf till *æ* eller *e* varit främmande, representeras såväl i H cod. B 49 som i U cod. B 49 af skrifningar med *i* (*y*) jämte sådana med *æ* (*e*); se under **q**) och **s**) i § 89 och här ofvan. I H cod. 1609 är förhållandet enahanda och fördelningen af de båda slagen så öfverensstämmande med den i Cod. B 49, att det är uppenbart att vår handskrift härutinnan väsentligen återger Cod. [B 49—1609, som alltså rönt invärkan af en dialekt med genomgående bevaradt *i*. Mot de hithörande *i*-skrifningarna i H cod. B 49 svara nämligen uti Cod. 1609 i 30 fall dylika, i 2 skrifningar med *e*, men mot dess *æ*- (*e*-)skrifningar i 17 fall skrifningar med *i* och i 311 sådana med *e* eller *ä*.[1] Jämväl i U cod. [B 12—Sch.—B 49 måste hafva förekommit spår af en dialekt, som bevarat ändelsevokalen *i* uti alla ställningar. Af motsvarigheterna i Codd. B 12 och Sch. till de ofvannämnda *i*- (*y*-) skrifningarna i U cod. B 49 visa 2 resp. 3 *i* och 2 resp. 1 *e*, medan de 46 resp. 43 motsvarigheterna till dess *æ*- (*e*-) skrifningar undantagslöst visa *e* eller *æ*.[2]

Också för sådana ord, som ej kunnat beröras af någon annan öfvergång af ändelse-*i* till en öppnare vokal än den allmänna, visa Cod. B 49:s bägge hufvuddelar H och U såväl skrifningar med *i* som sådana med *æ*; se under **a**), **b**) och **c**) i § 89 och här ofvan. Men hvarken i H cod. 1609 eller i U codd. B 12 och Sch. finner man ett enda säkert exempel på nämnda ljudlag, hvilket ej kunde förskrifva sig från Cod. B 49. Motsvarigheterna till de under **a**), **b**) och **c**) anförda skrifningarna, såväl till dem med *i* som till dem med *æ*, förete regelbundet *i*, med undantag endast för ***himärikä*** o. d. H. præf., Kg. 11.1, Æ. 16.1; ***hylläst*** I. 17; ***Manhälghiäs balker*** H. præf. och ***iämpkristän*** H. præf., hvilka alla finnas i HL:s företal eller slutverser (jf. § 2), samt ***ware*** 3 spk. Æ. 16.1, hvars *e*, då ordet mycket ofta var oaksentueradt, kan bero på de specialljudlagar §§ 91 o. 93 skola afhandla. I samklang härmed visa sig felkonstruktioner med *a* eller *u* för samnord. *i*, hvilka förutsätta *æ*-former af hithörande ord, både i H cod. B 49 och i U cod. B 49 (jf. ofvan), men hvarken i H cod. 1609 eller i U codd. B 12 och Sch. Vi måste af dessa fakta sluta, att de skrifningar i vår kodex, som tyda på en allmän öfvergång af infortisstafvelsernas *i* till *æ*, härröra från B 49-skrifvaren.

Man kunde nu vilja utan vidare draga den ytterligare slutsatsen, att den vokal, som nämnda ljudlag frambragt, är det föga utpräglade, något *ø*-liknande *æ*-ljud, hvarom nyss varit fråga. Det är nämligen nästan säkert, att B 49-skrifvaren d e l v i s insatt de sporadiska skrifningar med *ø*, hvari *ø*-elementet i detta ljud sökt sig ett uttryck — såväl de ofvan anförda, där *ø* motsvarar samnord. *i*, som dem, i hvilka det återger samnord. *a* eller *u* eller svarabhaktivokalen framför samnord. *ʀ* (se §§ 84, 98 samt konsonantläran). Sådana skrifningar före-

---

[1] Af H cod. B 49:s *i*-skrifningar sakna 2 en jämförlig motsvarighet i Cod. 1609, af dess *æ*- (*e*-)skrifningar 21.

[2] Till 6, resp. 9 af *æ*- (*e*-)skrifningarna i U cod. B 49 finnes i Codd. B 12 och Sch. ingen jämförlig motsvarighet.

komma alls ej i U codd. B 12 och Sch. — de äro öfver hufvud ytterst sällsporda i de fsv. urkunderna — men i Cod. B 49 såväl i H som i U, och i den förra bl. a. uti H. præf., hvars författare B 49-skrifvaren sannolikt är. Emellertid är det möjligtvis icke i B 49-skrifvarens egen dialekt ändelsevokalen *æ* haft denna dragning åt *ø*. Af *ø*-skrifningarna i H cod. B 49 motsvaras en i Cod. 1609 af en dylik: *färskö* dsf. Kg. 3 pr. Ett tillfälligt sammanträffande är här otänkbart, och man har därför otvifvelaktigt redan i H cod. [B 49—1609 på detta ställe läst *færskø*. Men som vi sett är den allmänna öfvergången *i* > *æ* främmande för den sistnämnda handskriftens dialekter. Ändelsevokalen i den form, som skrifningen *færskø* vill återgifva, kan på grund häraf hafva framkallats blott af en speciellare ljudlag, nämligen den i § 91 behandlade. Nu förefaller det med hänsyn till dessa *ø*-skrifningars sällsynthet i medeltidsurkunderna något egendomligt, att två särskilda dialekter, som påvärkat vår text, skulle gifvit anledning till dylika — den dialekt, i hvilken nämnda ljudlag tillämpats, och B 49-skrifvarens. Och å andra sidan göra vissa skäl troligt, att B 49-skrifvaren bemödat sig om att använda den förra dialekten: jf. §§ 85, 91, 99. Det är därför måhända rimligast, att de från honom härrörande *ø*-skrifningarna afspegla denna och icke hans eget språk. Detta antagande motsäges ej af att man någon gång — i *hindrøþ'r* nsm. V. 7 och *sarøn* asm. M. ind. — finner *ø* i ett ord, som ej bör hafva fått försvagad ändelsevokal i den förra dialekten, enligt hvars ljudlagar blott slutljudande eller af slutlj. *r* = samnord. *ʀ* eller mediopassivmärket efterföljdt *a* och *i* samt in- eller slutljudande *u* i svagtonig stafvelse öfvergått till en sådan (se anf. §§). Äfven annars hafva ju, såsom en del här ofvan och i §§ 84, 98 omtalade skrifningar ge vid handen, B 49-skrifvarens försök att transponera sin egen dialekts former till denna icke alltid slagit väl ut. § 90.

§ 91. Samnord. *i* har öfvergått till *æ*, ifall det stod i svagtonig — svagt bitonig eller obetonad — stafvelse och antingen var slutljudande eller efterföljdes af slutljudande, på samnord. *ʀ* återgående *r*-ljud eller af mediopassivmärket.

Inflytandet af en dylik ljudlag röjer sig i vår handskrift däri, att de ord, som falla under densamma, långt oftare än andra representeras af skrifningar med *æ* (*ø*, *e*) för samnord. *i*. Förhållandet framträder i synnerhet inom den ordkategori, där af öfriga i handskriften påvisliga ljudlagar endast den i § 90 behandlade kunnat framkalla öfvergång af *i* till en öppnare vokal. Denna kategori, som vi kunna benämna kategorien I, omfattar alla ord med samnord. *i* uti halfstarkt eller svagt bitonig stafvelse, föregången af en stafvelse med sonanten *a*, *i*, *u*, *y* eller *æ*. För de hithörande orden med halfstark biton på ändelsestafvelsen finna vi i Cod. B 49 490 skrifningar med *i* (*y*) och 24 med *æ* — alla anförda i §§ 89, 90 under **a**) och **b**). För de ord, där ändelsevokalen står inljudande i svagt bitonig stafvelse och icke efterföljes af slutljudande, på samnord. *ʀ* återgående *r*-ljud eller af mediopassivmärket, är proportionen väsentligen den samma: 229 skrifningar med *i* (*y*) stå mot 15 med *æ* (*e*) — se anf. §§ under **c**) och **f**). Vända vi oss nu till orden med slutljudande ändelsevokal i svagt bitonig stafvelse, möter oss ett helt annat förhållande: *i*- (*j*-, *y*-) skrifningarnas antal är här 456 och *æ*- (*ø*-, *e*-) skrifningarnas 285; se §§ 89, 90 under **g**). Och med denna ordgrupp öfverensstämma närmast de tvänne, som omfatta ord med inljudande ändelsevokal i samnord. svagt bitonig stafvelse, hos hvilka vokalen efterföljes, å ena sidan af slutljudande *r* = samnord. *ʀ*, å andra sidan af mediopassivmärket. Den förra gruppen representeras — se §§ 89, 90

§ 91. under d) — af 26 skrifningar med *i* och 17 med *æ*; den senare — se därsammastädes under e) — af 52 skrifningar med *i* och 19 med *æ* (*ø*). — Samma motsättning återfinna vi inom de ordkategorier, där de skilda i §§ 92 o. 93 påvisade ljudlagarna (jämte den i § 90 konstaterade) fordra *æ* eller *e* för samnord. *i*. Så först och främst hos de ord, som falla under båda de (af olika dialekter tillämpade) vokalharmonilagar, hvarom § 92 handlar — d. v. s. orden med slutljudande ändelsevokal, föregången af en stafvelse med sonanten *e, o* eller *ø*. Vi lämna, i konsekvens med hvad ofvan skett, ur räkningen dem, hos hvilka ändelsevokalen var helt och hållet obetonad, äfvensom adv. och prep. *fori foræ*, som rimligtvis också är att räkna till dessa (jf. Kock, Fsv. ljudl. s. 345). Inom den ordgrupp, som då återstår, och hvilken vi kunna kalla kategorien II, förekomma hos de ord, där vi enligt ljudlagen i fråga vänta *i*, 5 skrifningar med *i* och 9 med *æ* — alla anförda i §§ 89, 90 under l) — men hos de ord, där vi vänta *æ*, 36 med *i* (*y*) och 394 med *æ* (*e*) — se därsammastädes under q). Likartadt är förhållandet inom kategorien III, hvarmed vi förstå de ord, som falla under den vidare begränsade af de båda i § 92 afhandlade vokalharmonilagarna, men ej under den trängre begränsade — d. v. s. hafva inljudande ändelsevokal efter en stafvelse med sonanten *e, o* eller *ø* — och ej häller berörts af den i § 93 omtalade ljudlagen. De motsvarande talen äro här, å ena sidan 32 och 13 — se anf. §§ under k), m) och p) — å andra sidan 30 och 31 — se därsammastädes under n) och o). Hvad slutligen beträffar de ord, där ändelsevokalen kunnat påvärkas af den i § 93 konstaterade ljudlagen, d. v. s. de, i hvilka den befann sig i helt och hållet obetonad stafvelse, så möter oss i den del däraf, som ej på samma gång erbjudit förutsättningarna för en vokalharmonisk öfvergång af *i* till *æ* eller *e* enligt ofvannämnda ljudlagar — hvilken del vi vilja benämna kategorien IV — å ena sidan 21 *i*- och 12 *æ*- (*ø*-, *e*-)skrifningar — se anf. §§ under h) och i) — å andra sidan 57 *i*- och 85 *æ*- (*e*-)skrifningar — se därsammastädes under j).[1]

En ljudlag, fullt identisk med den här behandlade, har icke blifvit iakttagen i någon annan fsv. urkund eller i någon nsv. dialekt. Förmodligen har likväl östsvenskan, som låtit samnord. *i* bortfalla där det var svagtonigt och slutljudande, dessförinnan försvagat det till ett *æ*- eller *e*-ljud, jämte det den i allmänhet bibehållit detsamma i öfriga ställningar (jf. Hultman, Östsv. dial. §§ 1.49, 2.10). Möjligt är dessutom, att denna behandling somligstädes föregått uppkomsten af den s. k. fullständiga vokalbalansen *i* : *e* (*æ*), hvilken påvisats af Kock i en del fsv. handskrifter (Fsv. ljudl. ss. 243 ff., 317 ff.) och återfinnes i nutida dialekter i norra Sverge, åtminstone i Västerbotten och Dalarna (jf. Åström, Sv. landsm. VI. 6 s. 78 ff., XIII. 2 s. 67 ff.; Lindgren, Sv. landsm. XII. 1 s. 140 ff.; Noreen, Sv. landsm. IV. 2 u. „Älfdalsmål“, passim). En företeelse, som står den ifrågavarande mycket nära, är i hvarje händelse den s. k. ofullständiga vokalbalansen. Enligt Kocks uppfattning (Fsv. ljudl. ss. 255 ff., 267 ff.) förutsätter denna en öfvergång af *i* till öppnare vokal i hvarje svagtonig öppen stafvelse (icke blott i hvarje svagtonig öppen slutstafvelse). I och för sig skulle icke häller det i

[1] Det gifves än flere kategorier af ord med samnord. *i*, inom hvilka detta, bortsedt från ifrågavarande ljudlag, bör hafva i de särskilda dialekterna likformigt bibehållits eller öfvergått till en öppnare vokal; men ingen af dem erbjuder möjlighet till en jämförelse mellan ord, som falla under vår ljudlag, och sådana, som falla utom den.

Cod. B 49 föreliggande materialet kräfva någon trängre formulering af regeln. Men en sådan § 91.
påkallas af den omisskännliga parallellismen mellan öfvergången i fråga och den öfvergång *a* > *æ*, hvarom § 85 handlar och som med säkerhet egt rum blott i ordslutande stafvelser.

Denna parallellism visar sig äfven däri, att samnord. *i* liksom samnord. *a* (se anf. §) utvecklats till *æ* i svagtonig stafvelse, ej blott om det var slutljudande, utan ock om det efterföljdes af slutljudande *r* = samnord. *ʀ* eller af mediopassivmärket. Häraf måste slutas, att denna behandling af *i* uti den förra ställningen icke sammanhänger med supradentalernas vanliga benägenhet att depalatalisera en föregående vokal. Troligtvis bör, såsom i § 85 blifvit utveckladt i fråga om samnord. *a*, öfvergångens begränsning till slutljudet, ställningen framför *r* = samnord. *ʀ* och ställningen framför mediopassivmärket tydas så, att det är stafvelsens egenskap af slutstafvelse på urnordisk ståndpunkt som jämte dess svagtonighet utgjort den egentliga betingelsen för processen.

I så fall är det naturligtvis icke uteslutet, att inljudande *i* stundom blifvit *æ* äfven utanför nyss angifna gränser. I orden *brōđir, dōttir, mōđir* och *systir* kan det sålunda väntas hafva skett; vidare i substantivformer på svagtonigt *-i*, utvidgade med slutartikeln. Det förra bekräftas väl ej af det hithörande materialet i Cod. B 49, hvilket inskränker sig till en enda skrifning — *moþær* ns. U. 9 pr. — men motsäges ej häller af detsamma. Hvad åter de nämnda artikulerade substantivformerna beträffar, hvilka med samma rätt som mediopassivformerna med svagtonig ändelse böra fått *æ*, så är i själfva värket hos dem *æ*- (*ø*-, *e*-)skrifningarnas frekvens väsentligen den samma som hos de senare och hos jämförliga ord med slutljudande ändelsevokal. Proportionen mellan *i*- och *æ*- (*e*-)skrifningarna är inom kategorien I hos orden med slutartikel 6: 2 — se §§ 89, 90 under **f**) — och, såsom ofvan sades, hos dem med mediopassivmärke 52: 19, hos dem med slutljudande ändelsevokal 456: 285; men hos orden med inljudande ändelsevokal, som ej efterföljes af slutljudande *r* = samnord. *ʀ*, mediopassivmärket eller slutartikeln, 223: 13 — se anf. §§ under **c**). Inom kategorien III — kategorien II innehåller inga ord med slutartikel — äro proportionstalen för samma ordgrupper, å ena sidan resp. 7: 10 — se §§ 89, 90 under **p**) — 13: 22 (, 0: 0), å andra sidan 8: 2 — se därsammastädes under **m**); inom kategorien IV slutligen å ena sidan resp. 5: 7 — se anf. §§ under **i**) — (0: 0,) 57: 85, å andra sidan 16: 5 — se därsammastädes under **h**). Men har *i* framför slutartikeln behandlats som om det varit slutljudande, har man anledning förmoda det samma om *a*. Denna förmodan bekräftas också snarast af de hithörande skrifningarna i vår handskrift (jf. §§ 84, 85; inom kategorien I förekomma 4 med *a* och 12 med *æ*, inom kategorien II 1 med *æ*).

Vår ljudlag har, såsom framgår af *i*-skrifningarna inom de ordgrupper där den fordrar *æ*, varit främmande ej blott för dem af Cod. B 49:s dialekter, som genomfört den i § 90 behandlade allmänna öfvergången *i* > *æ* i infortisstafvelser, utan äfven för en del af de öfriga.

Ögonskenligen har denna ljudlag tillhört samma dialekt som den därmed konforma lagen för öfvergången *a* > *æ* (§ 85).

Såväl H cod. B 49 som U cod. B 49 har rönt invärkan af ljudlagen. I hvardera återfinnes det olika frekvensförhållandet mellan *i*- (*j*-, *y*-) och *æ* (*ø*-, *e*-)skrifningarna å ena sidan hos de ord, som falla utanför den, och å andra sidan hos dem, i hvilka den fordrar *æ*. För H är detta

§ 91. förhållande inom kategorien I resp. 540: 38 och 383: 267; inom kategorien II resp. 5: 9 och 32: 342; inom kategorien III resp. 18: 5 och 24: 19; inom kategorien IV resp. 10: 8 och 27: 63. För U åter inom kategorien I resp. 179: 1 och 151: 54; inom kategorien III — inom kategorien II saknas exempel på ord som falla utanför ljudlagen — resp. 14: 8 och 6: 12; samt inom kategorien IV resp. 11: 4 och 30: 22. Vid denna statistik har lika litet som vid den i paragrafens början meddelade tagits hänsyn till den sannolika likställigheten af de ord med inljudande ändelsevokal, hos hvilka denna efterföljes blott af slutartikeln, med dem på slutljudande ändelsevokal; för resultatet är detta oväsentligt.

Undersöka vi nu H cod. 1609, finna vi att också här *ä* (*ö*, *e*) är vanligare hos de ord, som enligt ljudlagen böra visa denna ändelsevokal, än hos de öfriga. Statistiken gestaltar sig på följande sätt, om vi hålla oss till de exempel, som i H cod. B 49 ega en jämförlig motsvarighet.[1] Inom kategorien I möter hos ord med halfstark biton på ändelsestafvelsen *i* 388 g., *e* l. *ä* 4 g. och hos ord med inljudande, icke af *r* = samnord. *ʀ* eller af mediopassivmärket efterföljd ändelsevokal i svagt bitonig stafvelse *i* 137 g., *e* l. *ä* 8 g.; men hos ord med slutljudande ändelsevokal i svagt bitonig stafvelse *i* 420 g., *e*, *ä* l. *ö* 74 g.; hos ord med inljudande, af *r* = samnord. *ʀ* efterföljd ändelsevokal i svagt bitonig stafvelse *i* 19 g., *e* l. *ä* 8 g. och hos ord med inljudande, af mediopassivmärket efterföljd ändelsevokal i svagt bitonig stafvelse *i* 42 g., *ä* l. *ö* 3 g. Hvad beträffar kategorien II, förekommer här hos de ord, som icke falla under vår ljudlag, *i* 11 g., *e*, *ä* l. *ö* 0 g., och hos dem som göra det, *i* 44 g., *e* l. *ä* 308 g. Inom kategorien III anträffas hos de förra *i* 14 g., *e* l. *ä* 3 g.[2]; hos de senare *i* 34 g., *e* l. *ä* 6 g. Inom kategorien IV slutligen hos de förra *i* 12 g., *e* 2 g.; hos de senare *i* 45 g., *e* l. *ä* 33 g. — Dessa i H cod. 1609 befintliga spår af vår ljudlag och de ofvan i H cod. B 49 påvisade äro åtminstone delvis nedärfda från bägges grundhandskrift H cod. [B 49—1609. Hos de ord af kategorien I, där ljudlagen fordrar *æ*, förekomma, såsom vi nyss konstaterat, i H cod. B 49 383 skrifningar med *i* (*j*, *y*) och 267 med *æ* (*ø*, *e*); i H cod. 1609 åter sammanlagdt 481 skrifningar med *i* och 85 med *e*, *ä* l. *ö*. Af dessa 85 motsvaras nu i H cod. B 49 endast 4 af *i*-skrifningar, men 81 af *æ*- (*ø*-, *e*-)skrifningar. Det berättigar till slutsatsen, att H cod. [B 49—1609 inom ordgruppen i fråga företett, jämte skrifningar med *i*, sådana med *æ* (*ø*, *e*) i betydande antal. Men dessa kunna blott bero på den ljudlag, hvarmed vi här sysselsätta oss. Ty af de i Cod. B 49:s dialekter värkande ljudlagarna har endast en annan kunnat framkalla öfvergång af *i* till *æ* inom kategorien I, och det är den i § 90 behandlade, som uteslutande tillhört B 49-skrifvarens egen dialekt. Också på en annan väg komma vi till det resultatet, att redan H cod. [B 49—1609 påvärkats af en dialekt, som tillämpat ljudlagen i fråga. Skrifningar med *a* eller *u* för samnord. *i*, tydande på en öfvergång däraf (äfvensom af *a* och *u*) till *æ*, förekomma ej blott i H cod. B 49 (jf. s. 142), utan ock några gånger i H cod. 1609.[3] De senare motsvaras meren-

---

[1] Se s. 122 not 1.

[2] Frånräknar man de exempel, som hafva inljudande ändelsevokal blott till följd af att slutartikeln affigerats och därför kanske med större skäl kunde föras till den senare gruppen (jf. ofvan), återstå inom den ifrågavarande 11 med *i* och 1 med *e*.

[3] Nämligen *alla* npm. H. præf., I. 17, V. 20; *lagha* dp. (jf. formläran) H. præf.; *landboa* ns. I. 11 pr.; *wirda* as. Kg. 10; *sättu* 3 spti. M. 16.

dels — i 5 fall af 7 — i vår handskrift af dylika och stamma, med undantag af två i företalet § 91. och en i jordabalkens slutvers (jf. § 2), utan tvifvel från H cod. [B 49—1609. Men de 4 skrifningar detta gäller representera uteslutande ord, där en öfvergång *i* > *æ* står i samklang med vår ljudlag.

I U codd. B 12 och Sch. stå inga spår af ljudlagen att upptäcka. En växling af *i* och *e* kan väl iakttagas hos orden med samnord. *i*, men den grundar sig helt och hållet på de i följande § omtalade ljudlagarna. Med hänsyn härtill har det all sannolikhet för sig, att Codd. [B 12—Sch.—B 49, [B 12—B 49 och [Sch.—B 49 förhållit sig på samma sätt, och att de i U cod. B 49 iakttagna spåren af vår ljudlag, äfvensom till en del de i H cod. B 49 konstaterade, stamma från B 49-skrifvaren. Man kan under denna förutsättning vänta, att ljudlagen skall spåras tydligare i H cod. B 49, hvars text var påvärkad af densamma redan förr än B 49-skrifvarens inflytande gjorde sig gällande, än i U cod. B 49. I självfva värket framgår det af de ofvan meddelade statistiska uppgifterna för hvardera, att så är händelsen. Det ligger ingen motsägelse däri, att en sådan invärkan utöfvats af B 49-skrifvaren, och att hans dialekt, såsom i § 90 antagits, låtit infortisstafvelsernas *i* genomgående blifva *æ*. På anf. st. hafva vissa omständigheter blifvit nämnda, som göra det troligt, att han sökt betjäna sig af någon annan dialekt än sin egen. Att det hufvudsakligen är just den här ifrågavarande hans personliga insats i texten företräder, visar behandlingen af ändelsevokalen *i* uti H. præf., vid hvars nedskrifvande han sannolikt ej följt något förlag (§ 2). Här möter i enlighet med denna ljudlag dels *firi, giwi, gupy, ilgærningx mannom, illgæningx mannom, liftapilsæ, ængin,* dels *gate, gopæ, himærikæ, konunge, Lande, liftapilsæ, nytæ, næfsøs, sampykkæ, warø* (pret. konj.), *wrangwisæ* samt måhända *mæstæren;* i strid med densamma, frånsedt sistnämnda skrifning, endast *himærikæ* och *iæmpkristæn.*

§ 92. S a m n o r d. *i* h a r i i n f o r t i s s t a f v e l s e, o m e d e l b a r t f ö r e g å n g e n a f e n s t a f v e l s e m e d s o n a n t e n *e*, *o* e l l e r *ø*, ö f v e r g å t t t i l l e n ö p p n a r e v o k a l, s a n n o l i k t *e*. A l t e r n a t i v t s k e d d e d e t t a e n d a s t o m v o k a l e n v a r s l u t l j u d a n d e.

Att en öfvergång af samnord. *i* efter nämnda vokaler till en öppnare vokal egt rum inom Cod. B 49:s dialekter, kan slutas däraf, att handskriften vida oftare återger detsamma genom *æ* (*ø*, *e*) i denna ställning än i andra. Denna olikformighet visar sig först och främst inom den ordkategori, där någon förändring af *i* på grund af de i §§ 91, 93 behandlade ljudlagarna ej kunnat inträda: orden med ändelsevokalen (in- eller slutljudande) i halfstarkt bitonig stafvelse eller inljudande i svagt bitonig utom framför slutlj. *r* = samnord. *ʀ* och mediopassivmärket. Frekvensförhållandet mellan de skrifningar, som återgifva samnord. *i* genom *i* (*j*, *y*) och skrifningarna med *æ* (*ø*, *e*) är här 719: 39 hos ord med *a*, *i*, *u*, *y*, *æ*, men 37: 22 hos sådana med *e*, *o*, *ø* i föregående stafvelse[1] — se §§ 89, 90 under **a**), **b**), **c**), **f**), resp. **k**), **l**), **m**), **p**).[2] Och samma olikformighet möter oss inom den kategori, där en i st. f. *i* uppträdande öppnare vokal kan hafva framkallats äfven af den i § 91 behandlade ljudlagen, men icke af den i § 93 behandlade —

[1] De här och i det följande meddelade statistiska uppgifterna för ifrågavarande ordkategori taga icke hänsyn till adv. och prep. *fori foræ* etc. Jf. s. 146.

[2] Det är hos orden med *a* 266: 7, *i* 133: 11, *u* 73: 5, *y* 66: 3, *æ* 181: 13, *e* 4: 1, *o* 22: 12 och *ø* 11: 9.

§ 92. d. v. s. de ord, i hvilka ändelsevokalen stått i svagt bitonig stafvelse, antingen inljudande framför slutlj. *r* = samnord. *ʀ* eller mediopassivmärket eller ock slutljudande. Här äro de motsvarande proportionstalen 534: 321 och 66: 425 — se §§ 89, 90 under **d**), **e**), **g**), resp. **n**), **o**), **q**).[1] En liknande motsättning inom den kategori, som varit mottaglig för både den i § 91 och den i § 93 behandlade öfvergången — orden med ändelsevokalen slutljudande och helt obetonad — bevisar visserligen i och för sig icke mycket, då de siffror det här är fråga om delvis äro alldeles för obetydliga — å ena sidan 57: 85, å andra sidan 2: 7, se §§ 89, 90 under **j**), resp. **s**). Af samma skäl kan ingenting slutas däraf, att någon dylik motsättning ej visar sig inom den kategori, som berörts af den i § 93 påvisade ljudlagen, men icke af den i § 91 konstaterade — orden med ändelsevokalen inljudande i obetonad stafvelse; här äro nämligen proportionstalen 21: 12 och 6: 0, såsom i §§ 89, 90 under **h**), **i**), resp. **r**) kan ses. Jf. för öfrigt följande §.

Orden med *e*, *o*, *ø* representeras ej på långt när så ofta af *æ*- (*e*-)skrifningar, ifall ändelsevokalen är inljudande, som ifall den är slutljudande. Inom den första af de kategorier vi nyss uppställde är frekvensförhållandet mellan *i*- (*y*-) och *æ*- (*e*-)skrifningarna i dessa fall resp. 32: 13 och 5: 9[2] — se §§ 89, 90 under **k**), **m**), **p**) och **l**) — inom den andra resp. 30: 31 och 36: 394 — se därsammastädes under **n**), **o**) och **q**). Detta tyder på att öfvergången af *i* till en öppnare vokal efter *e*, *o*, *ø* i föregående stafvelse dels egt rum blott i slutljudet, dels såväl i inljudet som i slutljudet.

Vi ha i § 90 trott oss finna, att den öppnare vokal, som inom Cod. B 49:s dialekter företräder samnord. *i*, dels är ett mer och mindre rent *æ*-ljud, dels ett *e*-ljud, och att det sistnämnda icke frambragts af de ljudlagar, hvarom §§ 90 och 91 handla. Eger detta sin riktighet, är det endast de här och i följande § behandlade som kunnat gifva upphof åt detsamma. Och värkligen möta vi inom de ordgrupper, som berörts af dessa ljudlagar, relativt ofta skrifningar med *e* vid sidan af de vanliga med *æ*: jf. exemplen i § 90 under **h**)—**s**) och, å andra sidan, under **a**)—**g**). Då vi finna *e*-skrifningar äfven utanför nämnda ordgrupper, beror detta sannolikt på en sammanblandning af de båda vokalnyanserna. Att ej alla skrifvare tagit det så noga med skillnaden dem emellan, antydes ock af att, såsom vi nedan skola se, i en del af vår kodex en i tidigare handskrifter förefintlig, blott på dialektblandning beroende växling af *i* och *e* går igen hufvudsakligen som en växling af *i* och *æ*. Under dylika omständigheter utgör det faktum, att ej blott *e*-skrifningarna, utan också *æ*-skrifningarna genom växlande frekvens i olika ordgrupper tyda hän på de ifrågavarande ljudlagarna, intet bevis för att någon af dessa frambragt ett *æ*-ljud.

En vokalharmonisk växling af ändelsevokalerna *i* och *e*, uppkommen genom att *i* efter vissa vokaler i föregående stafvelse öfvergått till *e*, har för fornsvenskans vidkommande först konstaterats i Kocks Tydn. af gamla sv. ord s. 15 noten och Fsv. ljudl. s. 152 ff.; inom fornnorskan hade den redan tidigare iakttagits af R. v. Liliencron (Zeitschr. f. deutsches alterthum VII s. 568 ff.) m. fl. Fsv. dialekter, som låtit nämnda öfvergång inträda blott efter *e*, *o* och *ø*, spåras, utom i den här undersökta urkunden, i VGL IV och textkod.

---

[1] Proportionstalet är för så vidt föregående stafvelse innehåller *a* 195: 89, *i* 167: 77, *u* 32: 10, *y* 6: 27, *æ* 134: 118, *e* 4: 112, *o* 22: 80, *ø* 40: 233.

[2] Se s. 149 not 1.

af UL.[1] De dominerande dialekterna i förra delen af SML:s textkodex tyckas dels förhållit § 92
sig på samma sätt, dels ombildat *i* till *e* jämväl efter *a* och *æ*. Den ofvan iakttagna begränsningen af öfvergången till slutljudet återfinnes såväl här[2] som i textkod. af UL, där *e* är långt vanligare i ordens slut än inuti dem, tydligen emedan någon dialekt visat denna vokal blott i den förra ställningen.

På inflytande från olika dialekter beror det utan tvifvel också, att Cod. B 49 visar spår såväl af en allmän öfvergång *i* > *e* efter *e*, *o*, *ø*, som af en till slutljudet begränsad sådan.

Dessa ljudlagar hafva, såsom synes af skrifningarna med *i* (*y*) inom de ordgrupper, där de samstämmigt fordra en öppnare vokal, varit främmande för en del af Cod. B 49:s dialekter. De som tillämpat dem kunna ej vara identiska med den dialekt, i hvilken ändelsevokalen *i* bibehållits i alla ställningar (§ 90), och ej häller med den, som låtit den öfvergå till *æ* enligt den ljudlag föregående § behandlat; det senare bevisas af att, enligt hvad siffrorna här ofvan gifva vid handen, skrifningar med *æ* (*ø*, *e*) förekomma vida oftare inom de ordgrupper, som falla under såväl sistnämnda ljudlag som de ifrågavarande, än inom dem som falla blott under dessa. Det säger sig ock själft, att den i § 90 påvisade allmänna öfvergången af *i* till *æ* uti infortisstafvelser och den vokalharmoniska differentieringen i fråga tillhöra skilda dialekter.

Hvilka af de i §§ 84—86 konstaterade olika behandlingarna af ändelsevokalen *a* äro nu att hänföra till samma dialekter som vokalharmoniöfvergången *i* > *e*? Efter det som anförts i §§ 90, 91 kunna här komma i fråga blott den allmänna öfvergången *a* > *æ* (§ 84), för så vidt denna ej tillhört den dialekt, som låtit *i* öfvergå till *æ* i alla infortisstafvelser, samt vokalharmoniöfvergången *a* > *æ* (§ 86). Den förras samhörighet, åtminstone i någon dialekt, med den vokalharmoniska behandlingen af *i* framgår i själfva värket af att, som nedan skall visas, såväl den allmännare som den speciellare, till slutljudet begränsade arten af denna kommit till synes i tidigare handskrifter af U, hvarest den samnord. ändelsevokalen *a* sanno-

---

[1] Enligt Kock, Fsv. ljudl. s. 320 f., och Noreen, Aschw. gr. § 142 anm. 2, skulle textkodex af UL visa *e* för *i* efter *e*, *o*, *ø* endast för så vidt äfven vokalbalansen fordrar denna vokalisation. Den af dem åberopade samling af exempel på *e* i UL:s textkodex t. o. m. kyrkobalken, som meddelats af Kock i Fsv. ljudl. s. 155, berättigar dock knappt till en sådan slutsats. Visserligen äro, om man frånser det merendels obetonade *fore*, alla exemplen långstafviga; men det kan vara en tillfällighet, då de hithörande kortstafviga orden i jämbredd med de långstafviga utgöra blott ett ringa fåtal. För öfrigt innehåller värkligen den undersökta delen af UL:s textkodex utom *fore* ännu ett exempel på *e* i ett kortstafvigt ord, ehuru Kock synes hafva förbisett det: *giøre* 3 spk. Kk. 2.2.

[2] Noreen uppger i Aschw. gr. § 142 anm. 5, att förra delen af SML:s textkodex visar ändelsevokalen *e* enligt vokalharmonien (d. v. s. efter *e*, *o*, *ø*; alternativt äfven efter *a*, *æ*) endast där den på samma gång fordras af den ofullständiga vokalbalansen (d. v. s. i öppen svagtonig stafvelse). Emellertid företrädas de ord, hos hvilka vokalharmonien fordrar *e* i strid med vokalbalansen, enl. R. Larsson, Ant. tidskr. f. Sv. XII. 2 s. 70 f., i nämnda textparti bl. a. af *Kome come* (3 g.), *lote, orlofwe, gøre; scape* (2 g.), *piæle* (2 g.). Af sidoformer med *i* förekommer endast *piæli*, 1 gång. Vokalharmonien i SML:s textkodex är således icke begränsad till svagtoniga stafvelser. De mot densamma stridande skrifningar, som förutsätta vokalbalans, måste härröra från en annan dialekt.

§ 92. likt genomgående representerades af *æ* (§ 84). Därsammastädes funnos helt säkert spår jämväl af det allmänna bibehållandet af *i* som sådant (§ 90) — den enda behandling däraf utom den vokalharmoniska som kan höra ihop med de ofvannämnda behandlingarna af *a*. Då sålunda också den tyckes åtföljts af allmän öfvergång af *a* till *æ*, är man oförhindrad antaga, att vokalharmoniöfvergången *a* > *æ* uppträdt vid sidan af vokalharmoniöfvergången *i* > *e* i någon dialekt — en parallellism som ju i sig själf är mycket sannolik.

Den olika proportionen mellan *i*- (*j*-, *y*-) och *æ*- (*ø*-, *e*-)skrifningarna å ena sidan hos ord med *a, i, u, y, æ*, å andra sidan hos sådana med *e, o, ø* i föregående stafvelse, visar sig i vår handskrifts bägge hufvuddelar, H och U. För H är denna proportion inom den ordkategori, där ändelsevokalen står (in- eller slutljudande) i halfstarkt bitonig stafvelse eller inljudande i svagt bitonig utom framför slutlj. *r* = samnord. *ʀ* eller mediopassivmärket (jf. ofvan), å ena sidan 540: 38, å andra sidan 23: 14[1]; inom den ordkategori åter, där ändelsevokalen står i svagt bitonig stafvelse, antingen inljudande framför slutlj. *r* = samnord. *ʀ* eller mediopassivmärket eller ock slutljudande, å ena sidan 383: 267, å andra sidan 56: 361. För U äro de motsvarande proportionstalen 179: 1 och 14: 8 samt 151: 54 och 10: 64. Uti H visar sig motsättningen endast hos ord där ändelsevokalen står i slutljudet; de ord med *e, o, ø*, i hvilka den står inljudande, representeras, så vidt de höra till den förra af de nyss nämnda kategorierna, af *i*- och *æ*-skrifningar i proportionen 14: 2 — härvid hafva dock lämnats ur räkningen orden på slutlj. *i* + slutartikeln, hvilkas ställning till denna kategori vi i § 91 sett är tvifvelaktig — och så vidt de höra till den senare kategorien, i proportionen 24: 19. Endast den trängre begränsade af de båda vokalharmonilagarna tyckes alltså hafva påvärkat denna del af handskriften. Däremot spåras hvardera i U. Inom den senare kategorien är här frekvensförhållandet mellan *i*- och *æ*-skrifningarna hos orden med inljudande ändelsevokal 26: 7, om den föregående sonanten är *a, i, u, y* eller *æ*, men 6: 12, om den är *e, o* eller *ø*; hos orden med slutljudande ändelsevokal åter i det senare fallet 4: 52 (i det förra 125: 47). Hvad den förra kategorien angår, är det statistiska materialet alltför ofullständigt att medge några slutsatser; de motsvarande talen äro här 107: 1, 11: 1 och 0: 0[1] (samt 71: 0).

H röjer emellertid icke blott i Cod. B 49 inflytande af vokalharmonien; också i Cod. 1609 kan detta inflytande tydligt skönjas — och äfven här blott hos ord med ändelsevokalen i slutljudet. Egentligen blott hos dem med svagt bitonig ändelse; de med halfstarkt bitonig — hos hvilka *i*- och *e*-skrifningarnas proportion är 297: 1, för så vidt den föregående sonanten är *a, i, u, y* eller *æ*, och 11: 0, för så vidt den är *e, o* eller *ø*[1] — hvarken bestyrka eller motsäga nämnda inflytande. Hos dem med svagt bitonig ändelse äro de motsvarande talen 420: 74 och 44: 308. Denna motsättning, äfvensom den i H cod. B 49 iakttagna, stammar åtminstone till väsentlig del från H cod. [B 49—1609. Af de 32 *i*- och 342 *æ*- (*e*-)skrifningar, som i H cod. B 49 företräda orden med svagt bitonig slutljudande ändelsevokal efter *e, o, ø* i föregående stafvelse, motsvaras uti Cod. 1609 de förra i 28 fall af *i*- och i 2 af *e*-skrifningar, men de senare i 16 fall af *i*- och i 306 af *e*- (*ä*-)skrifningar.[2] Hade de vokal-

[1] Se s. 149 not 1.

[2] En del af skrifningarna i H cod. B 49 hafva ingen jämförlig motsvarighet i Cod. 1609.

harmoniska *e*- (*ä*-)skrifningarna i Cod. 1609 blifvit insatta alldeles oberoende af dem i Cod. § 92 B 49, skulle det utan tvifvel skett i något så när samma utsträckning på det förra hållet som på det senare. Nu äro faktiskt *e*-skrifningarna på det förra hållet lika sällsynta som hos orden med rotvokalen *a, i, u, y, æ*. Det visar, att Cod. 1609:s text ej efter H cod. [B 49—1609 rönt något inflytande af en dialekt med vokalharmoni — eller åtminstone ej något så starkt, att det kunnat framkalla den stora öfvervikt *e*- (*ä*-)skrifningarna hafva hos orden med *e, o, ø* i motsats till dem med *a, i, u, y, æ*.

Också om U gäller det, att spåren af vokalharmoni icke äro någonting för Cod. B 49 säreget. I Codd. B 12 och Sch. representeras samnord. *i* efter *a, i, u, y, æ* regelbundet af *i*, men efter *e, o, ø* dels af *i*, dels af *e* (*æ*). För U cod. B 12 är frekvensförhållandet dem emellan 28: 12, i det fall att ändelsevokalen står i inljudet, och 2: 66, i det fall att den står i slutljudet. För U cod. Sch. äro resp. tal 20: 21 och 3: 61. Vid dessa beräkningar har hänsyn tagits endast till den del af texten, som eger motsvarighet i vår handskrift. Liksom denna synas alltså de båda andra äldsta handskrifterna röja invärkan såväl af den allmännare, som af den trängre begränsade af de båda vokalharmonilagarna. Att denna dubbla invärkan gjort sig gällande redan i alla tres grundhandskrift U cod. [B 12—Sch.—B 49, är på grund häraf sannolikt. En närmare jämförelse af de olika handskrifternas förhållande härutinnan bestyrker att så varit händelsen. Orden med ändelsevokalen i inljudet och *e, o, ø* i föregående stafvelse representeras, såsom sagdt, i U cod. B 12 af 28 skrifningar med *i* och 12 med *e*. Af de förra motsvaras nu i Cod. Sch. 18 af *i*-skrifningar, 10 af *e*-skrifningar; af de senare däremot endast 1 af en *i*-skrifning och 11 af *e*-skrifningar. Häraf måste slutas, att skrifningar af hvartdera slaget funnits redan i U cod. [B 12—Sch.—B 49, och att de finnas återgifna i Cod. Sch. utan något betydligare tillskott af *i*-skrifningar. Men å andra sidan har U cod. [B 12—Sch.—B 49 för orden med ändelsevokalen i slutljudet och *e, o, ø* i föregående stafvelse haft nästan uteslutande skrifningar med *e* (*æ*). Cod. B 12 räknar bland 68 hithörande exempel 66 dylika; Cod. Sch. bland 64 exempel 61; och af de 3 *i*-skrifningarna i Cod. Sch. äro 2 identiska med de 2 i Cod. B 12 förekommande. Motsättningen i afseende å *e*-skrifningarnas frekvens mellan de båda ordgrupperna torde alltså i U cod. [B 12—Sch.—B 49 varit lika utpräglad som i U cod. Sch.

I U cod. B 49 röjer sig vokalharmonien hufvudsakligen i ett plus af *æ*-skrifningar hos orden med *e, o, ø*; men att desamma icke influtit oberoende af *e*-skrifningarna i Codd. B 12 och Sch., inses däraf, att växlingen *i* (*y*) : *æ* i vår kodex, så vidt den eger rum inom de skilda kategorier vi ofvan uppställde och alltså beror blott på dialektblandning, mer eller mindre kongruerar med den i de senare handskrifterna, i synnerhet Cod. Sch., förefintliga växlingen *i* : *e* inom samma kategorier. Nästan fullständig är kongruensen inom kategorien med slutljudande svagt bitonig ändelsevokal: för U cod. B 49:s 4 skrifningar med *i* (*y*) har Cod. Sch. 3 med *i*, 1 med *e*, och för de 39 skrifningar med *æ* i den förra, som ega en jämförlig motsvarighet, 1 *æ*- och 38 *e*-skrifningar. Då U codd. B 12 och Sch. hvardera i regeln återge den genom vokalharmoni utvecklade vokalen medelst *e*, men medelst *æ* i *meræ* nsf. 8.1 (Cod. B 12 dessutom i *bondæ* ns. 10 pr.), och U cod. B 49 i dess ställe vanligen företer *æ*, men ibland *e*, är det intet tvifvel om att det förra är det ursprungligare. Och eftersom de resp. orden erhållit ändelsevokalen *æ* i B 49-skrifvarens egen dialekt och delvis äfven i den dialekt han ville använda (§§ 90, 91), kan man utan risk påstå, att det är han som substituerat *æ*-skrifningar för de

§ 92. ursprungligare med *e*, hvilka han alltså uppfattat som likvärdiga med de förra. Jf. också § 27, slutet.

§ 93. Samnord. *i* har, ifall stafvelsen var helt och hållet obetonad (i ställning efter en icke-hufvudtonig stafvelse eller efter den hufvudtoniga i ett ord med aksent 1), öfvergått till en öppnare vokal, sannolikt *e*.

Endast genomförandet af en dylik ljudlag i någon af Cod. B 49:s dialekter synes kunna förklara, att i handskriften obetonadt samnord. *i* betydligt oftare än svagt bitonigt återges genom *æ*, *e*, *ø*. Detta är nämligen fallet hos de ord, där en stafvelse med sonanten *a*, *i*, *u*, *y* eller *æ* föregår ändelsevokalen — såväl hos dem, i hvilka denna är inljudande, som hos dem, i hvilka den är slutljudande. De förra representeras, för så vidt ändelsevokalen står i svagt bitonig stafvelse, af 229 skrifningar med *i* (*y*) och 15 med *æ* (*e*), men för så vidt den står i h. o. h. obetonad, af 21 med *i* och 12 med *æ* (*ø*, *e*); se §§ 89, 90 under c), f), resp. h), i). Ord med ändelsevokalen efterföljd af slutljudande *r* = samnord. *R* eller af mediopassivmärket hafva här ej medtagits, då de i afseende å öfriga öfvergångar af *i* till en öppnare vokal ej äro i allo likställda med hufvudmassan af ifrågavarande ord: jf. § 91; ej häller är en särskild jämförelse för deras vidkommande möjlig, då några hithörande exempel med obetonad ändelse icke finnas i handskriften. Af orden med slutljudande ändelsevokal företrädes den del, i hvilken denna står i svagt bitonig stafvelse, af 456 *i*- (*j*-, *y*-) och 285 *æ*- (*ø*-, *e*-) skrifningar, den del åter, i hvilken densamma står i h. o. h. obetonad, af 57 *i*- och 85 *æ*- (*e*-)skrifningar; se §§ 89, 90 under g), resp. j).

Den genom ljudlagen frambragta vokalen var sannolikt närmast ett *e*. I de ord, som falla under den, visar vår handskrift, såsom redan i § 92 framhållits, relativt ofta *e* jämte *æ* såsom representant för samnord. *i*. Väl äro också här *æ*-skrifningarna vida öfvervägande och de som väsentligen åstadkomma det nyss påpekade motsatsförhållandet. Men man har anledning förmoda, att de blott så till vida grunda sig på vår ljudlag, att deras insättande föranledts af skrifningar med ett på densamma beroende *e* i tidigare handskrifter. Jf. § 27, slutet, samt § 92.

Också i textkodex af SML kan man iakttaga en till obetonade stafvelser begränsad öfvergång af *i* till *e*; likväl torde den åtminstone i någon af handskriftens dialekter egt rum blott i det fall att stafvelsen var öppen. Jf. Rob. Larsson, Ant. tidskr. f. Sv. XII. 2 ss. 70 ff., 90 f. En process, till synes nära besläktad med den ifrågavarande och måhända i sig innefattande densamma, är den försvagning af *i* uti obetonade stafvelser till en reducerad, *e*-liknande vokal, som af Kock, Fsv. ljudl. s. 270 f., observerats i vissa yngre fsv. urkunder. (Se ang. denna ljudlag äfven Noreen, Aschw. gr. § 149).

Att icke alla B 49:s dialekter tillämpat ljudlagen i fråga, ådagalägga de ofvan omtalade *i*-skrifningarna af ord med obetonad ändelsestafvelse.

Hvad orden med *e*, *o*, *ø* före ändelsestafvelsen beträffar, äro *æ*- (*e*-)skrifningarna icke talrikare hos dem, som hafva denna obetonad, än hos dem, i hvilka den är svagt bitonig. Men det är i det närmaste hvad man väntar under den förutsättning, att vår ljudlag tillämpats inom de dialekter, som låtit *i* blifva *e* efter *e*, *o*, *ø* (§ 92) — en rätt sannolik förutsättning i betraktande af att äfven SML:s textkodex vittnar om förekomsten inom samma dialekt

af vokalharmoniöfvergången *i* > *e* och öfvergången *i* > *e* i obetonad stafvelse (jf. Rob. Larsson a. st.). Hos orden med inljudande ändelsevokal, hvilka alternativt undandragit sig vokalharmonien (anf. §), borde visserligen vår ljudlag, om den tillhört en dialekt, där detta skett, åstadkommit ett plus af *æ*- (*e*-)skrifningar; men på grund af det statistiska materialets knapphändighet är frånvaron af ett sådant utan betydelse. § 93.

Öfvergången *i* > *e* i obetonad stafvelse har rimligtvis inträdt i samma dialekt som öfvergången *a* > *æ* i obetonad stafvelse (§ 87). Också häraf skulle följa, att den egt rum inom de dialekter, som företett vokalharmonisk öfvergång af *i* till *e*, såframt vi nämligen med rätta antagit, att en sådan åtföljt vokalharmoniöfvergången *a* > *æ* (§ 92) och denna öfvergången *a* > *æ* i obetonad stafvelse (först anf. §).

Det är egentligen blott i H cod. B 49 den ofvan konstaterade motsättningen mellan orden med svagt bitonig och dem med obetonad ändelse tydligt framträder. Frekvensförhållandet mellan *i*- (*j*-, *y*-) och *æ*- (*ø*-, *e*-)skrifningarna är här för dessa ord — vi hålla oss till den del som har *a*, *i*, *u*, *y* eller *æ* före ändelsen — resp. 151: 14 och 10: 8, för så vidt ändelsevokalen är slutljudande, samt resp. 331: 238 och 27: 63, för så vidt den är inljudande. För H cod. 1609 äro de motsvarande talen å ena sidan 137: 8 och 12: 2, å andra sidan 420: 74 och 45: 33. Motsättningen är alltså äfven här för handen, men icke så utpräglad, att den ej i och för sig kunde vara tillfällig. Sammanställd med den i H cod. B 49 iakttagna, kan den emellertid förmodas värkligen bero på inflytande af vår ljudlag och jämte den förra förskrifva sig från H cod. [B 49—1609. Däremot hafva U codd. [B 12—Sch.—B 49, [B 12—B 49 och [Sch.—B 49 säkerligen icke företett några spår af en öfvergång *i* > *e* på grund af samma ljudlag, så att i dessa handskrifters dialekter den vokalharmoniska öfvergången *i* > *e* (§ 92) ej torde åtföljts af någon sådan. Visserligen är en ansats till en motsättning, liknande den i H cod. B 49, skönjbar i U cod. B 49: mot de ofvan anförda talen svara här å ena sidan 78: 1 och 11: 4, å andra sidan 125: 47 och 30: 22. Men U codd. B 12 och Sch. visa öfverensstämmande och konsekvent *i* för samnord. *i* öfverallt där detta ej på grund af vokalharmonien företrädes af *e*. Antagligen är det först genom B 49-skrifvaren vår ljudlag kommit att påvärka den i U cod. B 49 föreliggande texten. Vi ha i § 86 trott oss finna, att den dialekt, där *a* blifvit *æ* enligt vokalharmoni — hvilken dialekt synes tillämpat också ljudlagen i fråga (jf. ofvan) — i någon mån influerat hans språkbehandling.

§ 94. Samnord. *i* har, om den föregående stafvelsens sonant utgjordes af en labialiserad vokal, labialiserats till *y*:

dyly 3 spk. U. 25.1.
(*løs*:) *sakløsyr* npm. Æ. 16.1.
mykyn asm. Kk. 2.2; *mykyt* asn. Æ. 4, M. 38.
(*sumar*:) *mæþsumbry* ds. Þ. 8 pr.

I hvad mån också skrifningarna *guþy* ds. H. præf., *riishofþy* ns. U. 21.1 och *skuþy* 3 ppk. Kk. 2.2 återge former med ett sålunda uppkommet *y*, är svårt att afgöra, då deras slutbokstaf, föregången som den är af *þ*, kan vara en beteckning för *i*: jf. § 89. Jf. äfven det sannolikt på falsk konstruktion beroende *husyr* (ɔ: *husær*) 3 spi. Kg. 6.2 (s. 117).

Utom en af Beckman, Arkiv VIII s. 170 f., samt Noreen, Aschw. gr. § 138 och Aisl. gr.[3] § 138 anm. 5, konstaterad assimilation af ändelsevokalen *i* med *y* har någon labialisering däraf under inflytande af en föregående labialiserad vokal icke blifvit uppvisad i de nord.

§ 94. fornurkunderna. Men i en nysvensk dialekt återfinna vi måhända vår ljudlag. Enligt Tiselius, Sv. landsm. XVIII. 5 § 92, förekommer i det uppländska Fasternamålet „åtminstone stundom" ett *y*-ljud i st. f. ändelsevokalen *i*, i det fall att föregående stafvelse innehåller labialiserad vokal (ej blott *y*!); t. ex. *mykky* 'mycket', *kyöpy* 'köpt', *poiky* 'pojke'.

Såsom af exempelsamlingarna i §§ 89, 90 kan ses, återger emellertid Cod. B 49 oftast ett af labialiserad vokal föregånget samnord. *i* genom *i* eller *æ*, utan någon begränsning häraf till särskilda ordgrupper. Bl. a. möta där skrifningarna *dyli* 3 spk. H. 21 g. ex. Kk. 17 pr.; U. 1.1, 25.1 (2 g.); *lutløsir lotløsir* npm. H. 4 g. ex. Kk. 14; *sakløsir* npm. Kg. 6 pr., 7; U. 25 pr.; *mykin* asm. Æ. 14 pr.; U. 10.2; *mykit* n, asn. H. 8 g. ex. Kk. 2.1; U. 6 g. ex. 4. Häraf framgår utan tvifvel, att ljudlagen icke tillämpats af alla Cod. B 49:s dialekter.

Sannolikt innebär den ifrågavarande behandlingen af *i* ingen inskränkning af dess företrädande genom *æ* eller *e* på grund af de i §§ 90—93 påvisade ljudlagarna. Att *i* genom labialisering skulle undandragits en öfvergång till öppnare vokal, om förutsättningarna för en sådan annars varit för handen, är lika litet troligt som att det i något fall först efter en öfvergång till *e* eller *æ* blifvit *y*. Af de dialekter vi i §§ 90—92 urskilde, är det endast den, hvarest ändelsevokalen *i* blifvit *e* i slutljudet efter *e, o, ø* (men ej i inljudet), och den, hvarest någon öfvergång af *i* till en öppnare vokal alls ej förekommit, som ej erhållit *e* eller *æ* för samnord. *i* åtminstone i något af orden *dyly, sakløsyr, mykyn, mykyt, mæþsumbry*. Man har därför antagligen att bland dessa dialekter söka den, i hvilken vår ljudlag gjort sig gällande.

Då *y*-skrifningarna förekomma både i H och i U, men hvarken H cod. 1609 eller U codd. B 12 och Sch. innehålla några dylika, synes det som om B 49-skrifvaren insatt desamma i texten. Detta läte möjligen förlika sig med ett antagande, att ljudlagen tillhört den i H skönjbara dialekt, där slutljudande *i* blifvit *e* enligt vokalharmonilagen. Jf. §§ 86, 92 o. 93.

Samnord. *u*.

§ 95. Samnord. *u* kvarstår, med de inskränkningar §§ 96—100 redogöra för, såsom *u*. Detta ådagalägges af ett stort antal skrifningar, hvilka i de flesta fall återgifva *u*-ljudet genom bokstafven *u*:

a) *aþulz manz* gs.[1] Æ. 1.2 — *aþulkona barn* (ɔ: *-æ b.*) ns.[1] Æ. 13.6; U. 18.
faþurs gs. H. 5 g. ex. Kg. 6 pr.; U. 11.2 (4 g.); *faþur* d, as. Æ. 7.2, 13.8, M. 22; U. ind., 11 pr., 2 — *faþur faþur* (ɔ: *f. faþær*) ns. Æ. 15; U. 16 pr. — *faþur moþ'r* ns. U. 15 pr. — *faþur syst'r* ns. U. 1 pr. (2 g.).
fiætur as. M. 16.
fyughur an. U. 18.
gamul nsf. Kk. 7.
salu gs. I. 15 (2 g.).
samu dsf. Kk. 21.3, M. 33, þ. 6.1; npm, n. Æ. 12 pr., 16 pr., þ. 6.1; U. 7.1, 16 pr., 17 pr.; dpn.[1] Æ. 4; U. 6.1 — *samuleþ* adv. V. 19 pr.
kunu as. Kg. 3 pr., Æ. 13.2; U. 1 pr.
saþul ns. U. 10 pr.; as. Æ. 10 pr., V. 23.1 (2 g.); U. 10 pr.
skulu sculu 3 ppi. H. 61 g. ex. Kk. 1 pr.; U. 7 g. ex. 1 pr.
(*staþa*:) *quærstaþu* ds. Kk. 19.3 — *wint'staþu*

[1] Formen analogisk; se formläran.

ds. V. 8 pr. — *scaþu tima* (ɔ: *st-*) as. V. 15.
(*sæta:*) *skøt sætu barn* as. U. 18.
taku as. I. 10 pr. — *wiþ'r taku* as. M. ind. — *taku skiæl* ap. I. 10.2.
talu d, as. Kg. 10, þ. 6.1 (2 g.) — *twætalu* as. þ. ind. — *talu mæn* ap. Æ. 12.3.
tiughu num. U. ind.

witu as. Kp. 2, I. 9 — *faþ'rnis witu fæþ'r-næs witu* ds. I. 14 pr.; U. 11.2. § 95.
(*-wiþa:*) *inwiþur* ap. U. 10.1.
(*wæra:*) *æru aru* (ɔ: *æru*) 3 ppi. H. 72 g. ex. Præf.; U. 41 g. ex. 1 pr.
(*wæra:*) *samwæru* as. Kk. 16 pr. — *wiþ'r-wæru mannum* dp. U. 25.1. [1]

b) *aghuwæn* asm. M. 24.

staþugh nsf. M. 26.

c) *brutum* dp. H. 4 g. ex. Kk. 20.
daghum dp. Æ. 16 pr.; U. 11.2 (4 g.) — *af-razdaghum* dp. I. 10.1.
(*guþ:*) *affguþum* dp. Kk. 1 pr.
fiætum dp. Kg. 10.
haghum dp. V. 13.3.
laghum dp. H. 9 g. ex. Kg. 6 pr. — *bondæ laghum* dp. V. 18.1 — *lanz laghum* o. d. dp. H. 8 g. ex. Kk. 20; U. 24.2.

niþum dp. [2] U. 11.2, 16 pr.
sakum dp. Kk. 15.2.
(*skial:*) *skiælum* dp. Æ. 4 (2 g.), 13.6; U. 4 (2 g.), 18.
skiþum dp. U. 16.3.
staþum dp. V. 13.3.
(*-tugher:*) *biltughum* dsm. Æ. 13.8.
(*win:*) *owinum ovinum* dp. Kg. 2.1, 3.
wæghum væghum dp. Kg. 10, V. 18 pr.

d) *aku* as. Kk. 1.2 (4 [5] g.).
allu dsn. V. 14.3; U. 10.1.
annur nsf. Æ. 2.1; n, apn. Kk. 14, Kg. 6 pr.; U. 11 pr.; *aþru andru* dsn. M. 1.1; U. 11 pr., 2.
(*ata:*) *køtatu* gs. Kk. 13.1.
bryniu as. þ. 14.2.
brækku d, as. þ. 15 (2 g.).
bæstu sv. apn. U. 10 pr.
(*egha:*) *aghu* 3 ppi. [2] H. 5 g. ex. Kk. 4; U. 5 g. ex. 7.1; *attu* 3 ppti. U. 10 pr.
fryllu gs. U. 18 — *Frillu barn* ns. U. 24 pr.

fullu dsn. U. 13.
færiur fariur (ɔ: *færiur*) ap. V. 18.2 (2 g.).
(*fæsta:*) *fastu* (ɔ: *fæstu*) as. þ. 13.1.
(*ganga:*) *a gangu* as. V. ind. — *skoghæ a gangu* as. V. ind.
giptu gifptu d, as. Æ. 7 pr.; U. 2 pr., 15.1, 18; *gifptur* ap. Æ. 7 pr.
(*hundraþ:*) *þryhundruþ* num. Æ. 16 pr.
hwæriu dsn. Kg. 7.
hældu as. V. 6 pr.
(*hælla* 'sluttning':) *til hællur* np. V. 14.2.
hællu 'häll' as. þ. 15 — *konungx hællu* as. þ. 15.

---

[1] Jf. dessutom följande skrifningar, där den på samnord. *u* återgående (och af *r* efterföljda) ändelsevokalen företrädes af förkortningstecken: *faþ'rs* gs. U. 1.2 (2 g.), 3 pr.; *faþ'r* d, as. H. 6 g. ex. Kk. 11 pr.; U. 6 g. ex. 7.1; *barnafaþ'r* as. Æ. 16.1, þ. 12; *faþ'r broþ'r faþ'rbroþ'r* ns. Æ. 15; U. 1 pr. (2 g.), 16 pr.; *faþ'r faþ'r faþ'r faþur* (ɔ: *f. faþær*) ns. Æ. 12.1; U. 1 pr., 15 pr. (2 g.); *faþ'r moþ'r* ns. Æ. 12.1; U. 1 pr., 15 pr., 16 pr. Efter sin vanliga användning kunde väl förkortningstecknet ' här och i de s. 158 not 2 och s. 160 not 3 anförda skrifningarna ej betyda annat än *e*, d. v. s. *æ*; men då i så fall orden med samnord. *-ur* skulle oproportionerligt ofta visa denna vokalisation (jf. § 98), måste man antaga, att det delvis föreställer *u*.

[2] Formen analogisk; se formläran.

§ 95. *hæptur* ap. V. 6.1 (2 g.) — *gete hæptur* (ɔ: *getæ h.*) ap. V. 6 pr.
(*hæzla:*) *hazslu* (ɔ: *hæzslu*) as. Kk. 21.4.
(*kalla:*) *laghkalluþæ* dsn. Æ. 16.1.
kunnu o. d. 3 ppi. H. 4 g. ex. Æ. 8.1; U. 7.3.
(*kælda:*) *skata kiældu* as. þ. 15.
litlu dsn. Kg. 2 pr.
maghu 3 ppi.[1] Kp. 2.
(*min:*) *minu* dsn. U. 11.2.
minstu dsn. Kk. 9.
næstu næsstu sv. n, apm. Æ. 7 pr., 8.1; U. 5 g. ex. 1 pr.; dpm.[1] U. 7.3.
sinu synu dsn. H. 6 g. ex. Kg. 10; U. 11.1.
(*slæta:*) *a slætu* as. V. ind.
snækkiu as. V. 24.3 — *snækiu friþi* ds. M. ind.
(*spilla:*) *ospiltu* dsn. V. 2.
stæmpnu dagh'r ns. þ. 9.1; U. 10.1; *stæmpnu dagh* ns. I. 9; ds. þ. 9 pr.; as. Kp. 5, V. 10, þ. 9.1.
syslu as. M. 37.1.
tungu as. M. 15.1.
wænslu malum dp. U. 25.1.
(*wæra:*) *waru* 3 ppti. Æ. 16 pr., þ. 8.1; U. 11.2, 18 — *wiþ'rwaru* 3 ppti. U. 25.1.
wærstu sv. apn. U. 10 pr.
wæzlu as. Kg. 10; *wæzlur* np. Kg. 10 – *wæzlu fal* ns. Kg. 10.
þæssu dsn. V. 6.1.
ælstu sv. dpm.[1] U. 16.2.
ængu dsn. Kg. 4 pr.; U. 25 pr.[2]

e) *kapu* as. M. 31.3.
kirkiu kyrkiu g, d, as. H. 33 g. ex. Kk. 1 pr.; *kyrku* as. Kk. 4; *kyrkiunna kyrkiunnæ* gs. Kk. 20 (2 g.); *kyrkiunnæ* ds. Kk. 21 pr. — *Kirkiu balk'r kyrkiu balk'r* ns. Kk. ind., 21.2 — *kirkiu bolæ* o. d. ds. Kk. 2.1, 5.1, þ. 3 pr.; *kyrkiu bool* as. Kk. ind. — *kyrkiu bygning* as. Kk. ind., 1.2 — *kirkiu doꝝ kyrkiu dorum* dp. Kk. 15.1, 21.2 — *kirkiu friþir kyrkiu friþ'r* ns. Kk. 21.5, Kg. 4.1; *kyrkiu friþi kirkufriþi* ds. Kk. 21.2 (2 g.); *kirkiu friþ kyrkiu friþ* as. Kk. 18.1, Kg. ind. — *kirkiugaþz* (ɔ: *-garþz*) gs. Kk. 21.2; *kirkiu garþi kyrkiugarþi* ds. H. 5 g. ex. Kk. 18 pr.; *kirkiugarþ kyrkiu gaarþ* as. Kk. ind., 21.2, 5; *kyrkiu garþæ* ap. Kk. ind. — *kirkiugarþz liþi* ds. Kk. 21.2 — *kirkiu klæþi* o. d. ap. Æ. 10 pr.; U. 10 pr. (3 g.) — *kyrkiu præst* as. Kk. ind. — *kyrkiu skruþ* as. Kk. 6.2 — *kyrkiu sokn* ds. Æ. 1.2, I. 4, 9 — *kyrkiu wigning* as. Kk. ind — *kirkiu wægh* o. d. ds. H. 5 g. ex. Kk. 12.2; as. V. 2 — *kyrkiu wæriændær* np. Kk. 1.2; *kyrkiu væriundum* dp. Kk. 6.3 — *kirkiu þiuf* as. M. ind.
kristnu as. Kk. 11 pr.
krununni ds. Kk. 21.5.
musu as. þ. 14.2.
mæssu as. Kk. 8 — *botulfs mæssu* as. V. 5, þ. 14 pr. — *mikiælz mæssu michiæls mæssu* d, as. þ. 8 pr., 14 pr. — *pæþurs mæssu* as. þ. 14 pr. — *siælæmæssur siælu mæssur* ap. Kk. ind., 8 — *mæssu fall massu fal* (ɔ: *mæssu f.*) n, as. Kk. ind., 13 pr., 19.4 — *mæssu klæþi* np. Kk. 3.

[1] Formen analogisk; se formläran.
[2] Jf. också (s. 157 not 1 samt) *datt'r* as. Æ. 12 pr.; *geen fast'r* ap. þ. 8 pr.; *gifpt'r* n, ap. U. ind., 7.1; *halfiv'r* ap. I. 8.1; *hæpt'r* ap. V. ind.; *nøta æft'r* ap. V. 6 pr.; *lykt'r* ap. V. 13.1; *siþ'r* ap. V. 15; *syst'r* g, d, as. Æ. 11, 14 pr., M. 22; U. 4 g. ex. 11 pr.; *syst'r barn* n, as. Æ. 11; U. 11 pr. (2 g.), 16.1; *syst'r lut* as. Æ. 11; U. 12; *sust'r sun* (ɔ: *syst'r s.*) ns. Æ. 15.

f) *skyldugh'r* nsm. Kk. 6.2, 8.
(*waldugher:*) *alwaldughum* dsm. M. 24.

g) *allum* dpm. Kk. 7 o. fl.; U. 24.2.
attum 1 ppti. U. 11.2.
byggum 1 ppk.[1] Æ. 16.1.
frændum dp. M. 28 pr.; U. 7.3.
fullum dpn. Æ. 4 o. fl.; U. 4 o. fl.
hanum dm. Kk. ind. o. fl.; U. 1 pr. o. fl.
husum dp. Kk. 2.2 o. fl.
hwærium dsm. Kk. 6.1 o. fl.; U. 11.2.
sinum dpm. Kg. 2.3 o. fl.; U. 1.4 o. fl.
skyldum dpm. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.
witnum dp. M. 17 o. fl.; U. 6.1 o. fl.
o. s. v.[2] — tills. 332 exempel.[3]

h) (*klanda:*) *oklandaþu* dsn. U. 11.2.
landinu dsn. Þ. 14 pr.
niu num. U. 10.1.
nyu dsn. Kk. 1.1.
skyldæstu sv. dpn.[1] U. 7.3.
tiu num. U. 10.1 — *tiu manna eþæ tiu mannæ eþæ* ds. U. 10.1, 25.1; *tiu mannæ eþ* as. U. 10.2.
(*wæþia:*) *owæþiæþu* dsn. M. 31 pr. (2 g.).

i) (*-atti:*) *malzatænum* ds. V. 14.3.
bondanum ds. V. 20 — *husbondænum* ds. U. 2.1.
byum dp. U. 11.2 (2 g.) — *bolbynum boolbynum* ds. U. 12 (2 g.), 13.
gærningum dp. Kg. 4 pr., M. 16.
hundræþum num. U. 17.1.
kullinum ds. U. 13.
manaþum dp. U. 10.1 (4 g.).
provastunum (ɔ: *-ænum*) ds. Kk. 2.1.
(*rætter:*) *ezøris rættinum* ds. Kg. 6 pr.
skiparum dp. U. 16.2.
(*waldugher:*) *alwaldughum* dsm. M. 24.
(*wæriandi:*) *kyrkiu væriundum* dp. Kk. 6.3.
þriþiunginum ds. Kk. 21.4.

j) (*koma:*) *a komu* as.[1] M. 14.2.
konu g, d, as.[1] Kg. 3.1, 2, Æ. 2 pr.; U. 6 pr., 2, 19; *konur* ap.[1] U. 7.2; *konunnæ* gs.[1] Kg. 3.2; U. 2 pr.

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

[2] Hit höra bl. a. några exempel på gen. plur.-former med ändelsen *-u*, ljudlagsenligt utvecklade ur de urnordiska på *-ō* framför *m-* i ett följande ord: *handum mællum hadum mællum* (ɔ: *handu m.*) Kk. 14, M. 34.1, V. 22.1 samt (?) *siælu mæssur* ap. Kk. 8. Den fsv. gen. plur. på *-u* i uttrycken *karinu millæn, kirkiu mællum, laghsaghu mællum* och *tiældru mællum* har af Kock i Arkiv VI s. 53 ff. erhållit nämnda förklaring. Noreen, Aschw. gr. § 426, anser den i stället vara analogisk, bildad till nom. plur. på *-ur* efter förhållandet gen. plur. *-a*: nom. plur. *-ar* hos *ō-* och mask. *a*-stammar; han anför (i anm. 3) emot Kock ur Birg. uppenb. tvänne exempel på ett *mænniskio*, som otvifvelaktigt är gen. plur. men icke åtföljes af *mællum*. Men äfven om den yngre fornsvenskans urkunder innehölle ännu ett eller annat liknande exempel, kunde dessa enstaka fall från en senare och af flexionssystemets ombildning karakteriserad period icke likställas med *u*-formerna i förbindelsen gen. plur. + *mællum*, där sådana möta redan i den äldre fornsvenskan och äro i förhållande långt vanligare. Falsk är dessutom, hvad dessa uttryck vidkommer, utgångspunkten för Noreens förklaring: att gen. plur. på *-u* bildats endast af *ōn*-stammar. Det ådagalägger *handu(m) mællum* i vår hskr.; jf. också nsv. dial. (Nyland) *väggu-millan* 'mellan skål och vägg' (Vendell, Nyl. allmogem.).

[3] Jf. också följande skrifningar med abbreviaturen ꝝ, hvilka snarast synas föreställa sådana med *u* för samnord. *u*: *apꝝ* dsm. H. 5 g. ex. Kk. 18.1; dpm, f. Kk. 2.1, 2, M. 32.1; *saꝝ* dp. H. 4 g. ex. Kg. 2.4; *witꝝ* dpm. Kk. 15.1. Jf. dessutom *.m.* dp. 'män' Æ. 14 pr.

§ 95. **k)** (*dyr:*) *kyrkiu dorum* dp.[1] Kk. 15.1.[2]

l) *broþurs* gs. Æ. 15 — *broþur sun* ns. Æ. 15.
enu dsn. U. 9 pr.
førstunni adv. U. 7.1.
hemult nsn. Kp. 3.
hemulz mannæ ds. V. 7.
leghu as. V. 7, 24.2 — *leghu ruff* as. V. ind.
(*lezn:*) *inleznu* ds. Kk. 9.
meru dsn.[1] U. 10.1.
moghu 3 ppi.[1] U. 4.
morghungiæf morghungæf d, as.[1] U. 6 g. ex. Ind.
moþurs gs. Æ. 1.2; *moþur* ds. Æ. 7.2.
okur apn.[1] U. 10.1.
(*stiala:*) *þiufstolnu* dsn. M. 31.1.
sworu 3 ppti. þ. 8.2.[3]

m) *klokku* d, as. Kk. 6.3 (3 g.); *klokkur* ap. Kk. 3.
kronunna (ɔ: *-æ*) ds. Kg. 11.1; *kronunnæ* (ɔ: *-unæ*) as. M. 24.

n) *bloþukt* nsn. Kk. 17 pr.
noþugh (ɔ: *nøþugh*) nsf. U. prol.

o) *bondum* dp. Kg. 10.
botum dp. H. 5 g. ex. Kk. 15 pr. — *lagha botum laghabotum* dp. Kk. 20, Kg. 5.1, M. 22 — *twa botum* dp. U. 2.1 — *waþæ botum* dp. V. 18.3.
døþum dsm. M. 20, þ. 4.3 (2 g.).
eghnum dp. U. 4 — *wm eghnum* dp. U. 12, 13.
enum dsm. U. 2 pr., 11.2, 24.2.
eþum dp. þ. 10.1 — *meneþum* dp. Kk. ind.
flerum dpm. U. 11.2 (2 g.).
fornum dsm. V. 18 pr.
gømum 1 ppi. U. 11.2.
helghum dsm.[1] þ. 7.1.
hionum dp.[1] U. 2.1 — *wærnæþæ hionum* dp.[1] V. 19.1.
iorþum dp. Æ. 4, V. ind. — *vm iorþum* dp. Æ. 12.2.
(*køp:*) *boolkiøþum* dp. Æ. 9.1 — *iorþæ køþum* dp. I. 4.
løsum dsm. Kp. 7 — *handløsum* dsm. M. ind. — *lutløsum* dpm. þ. 7.3.
(*orþ:*) *mætz mannæ orþum mæþzmanna orþum* dp. V. 4, 5 pr. — *wiþzorþum* dp. þ. 13 pr.
skoghum dp. þ. 1.1.
soknum dp. H. 6 g. ex. Kk. 2.1.
swornum dsm. Æ. 8.2; U. 8.1.
tomptum dp. V. ind., 1 (2 g.).
þorffuum 1 ppi.[1] Kk. 21.5.
øium dp. M. 27 — *wtøium* dp. þ. 1.1.[4]

---

[1] Formen analogisk; se formläran.
[2] Jf. äfven *kirkiu doꝝ* dp. Kk. 21.2 och *sangus doꝝ* dp. Kk. 21.2.
[3] Jf. dessutom (s. 157 not 1 samt) *broþ'rs* gs. U. 11 pr.; ds. U. 12 (*b. sinum*); *broþ'r* d, as. H. 7 g. ex. Æ. 11; U. 11 pr. (4 g.), 12; *broþ'r barn* ns. Æ. 11 (2 g.); U. 11 pr. (2 g.); as. U. 16.1; *broþ'r lut* as. Æ. 11; U. 12; *iorþæ del'r* np. Kk. 20; *dott'r* as. Æ. 14 pr.; U. 8 pr., 1; *tott'r barn* (ɔ: *dott'r b.*) ns. U. 16.1; *dott'r sun* ns. Æ. 15; *moþ'rs* gs. Æ. 1.2; *moþ'r* g, d, as. H. 5 g. ex. Æ. 11; U. 5 g. ex. 1.2; *moþ'r broþ'r* ns. Æ. 15; U. 1 pr. (2 g.); *moþ'r faþir* o. d. ns. Æ. 12.1, 15; U. 4 g. ex. 1 pr.; *moþ'r moþ'r moþ'r moþur* (ɔ: *m. moþær*) ns. Æ. 12.1; U. 6 g. ex. 1 pr.; *moþ'r spina* ds. Æ. 13.7; *moþ'r syst'r* ns. U. 1 pr. (2 g.).
[4] Jf. äfven *løsøꝝ* o. d. dp. Kk. 5.1, Æ. 3 pr.; U. 5 g. ex. 3 pr.

§ 95.

q) *boum* dp. U. 10 pr.

broum dp. V. ind.

r) *brøþlungær brøtlung'r* (ɔ: *brøllung'r*) np. U. 1 pr., 11.2.
enungæ adj. U. 14.
fiærþung fyærþung as. Kg. 7, M. 34 pr.; U. 13 (2 g.).
hambrungis gs. Kg. 11 pr.
kunung'r konung'r ns. H. 10 g. ex. Kk. 19.4; *konungs konungx* gs. H. 28 g. ex. Kg. ind.; *konung* gs. Æ. 16 pr. (2 g.); *kunungi* o. d. ds. H. 11 g. ex. Kk. 2 pr.; *konungæ* gp. þ. 15 — *konungx balk'r* o. d. ns. H. præf., Kg. ind., 11.1 — *konungx hællu* as. þ. 15 — *konungx rættæn* as. M. 25.
leþung'r ns. Kg. 7; *leþung* as. Kg ind., 7 — *leþungx lama* o. d. as. Kg. ind., 7 (4 g.).
minnung minung n, d, as. H. 6 g. ex. I. 14.1; *minungi* (ɔ: *-æ*) gs. I. 17 — *minnungæ mæn* o. d. n, ap. H. 4 g. ex. Kk. 7.

mæþlungu manni (ɔ: *-æ m.*) ds. V. 5.
nyurundi (ɔ: *-dz*) gs. Kg. 11 pr. — *Nyurunz a* ns. V. 18.2.
sanundæ mannom dp. Æ. 8.1; *sanundæ mæn* ap. Æ. 16.1.
strintungx eþe ds. þ. 15.
syzlungæ syslumg'r (ɔ: *-ung'r*) np. U. 1 pr., 11.2.
tiund as. H. 4 g. ex. Kk. ind. — *akur tiund* ns. Kk. 7 — *Koorn tiund* ns. Kk. 7 — *Quik tiund* as. Kk. 7.
þorþungæ graþ (ɔ: *þ. garþ?*) as. þ. 15.
þriþiung þryþiungær ns. V. 14.1; U. 9.1; *þriþiungs þriþiungx* gs. M. 29, þ. 7.1 (2 g.); *þriþiung þryþiung* as. H. 41 g. ex. Kk. 17 pr.; U. 7 g. ex. 7.1; *þriþiunginum* ds. Kk. 21.4 — *lagha þriþiungx* o. d. gs. Æ. 3 pr., 7 pr.; U. 3 pr., 7 pr.
þusund num. Æ. 16 pr.[1]

Ifall *u* föregås af ett *v*-ljud, återgifves det likväl så godt som alltid jämte detta genom *w* eller *fw*:

a) *hufwþdugh'r* ns. U. 10 pr.

(*stuwa:*) *præstæ stusw* (ɔ: *p. stufw*) ds. Kk. 21.2.

b) *awgh* nsf. U. 19.

c) *grawm* dp. V. 18 pr.

d) *halw alw* as. Æ. 8.1; U. 19 — *mannæ halfw* ds. Æ. 1.1 — *quinnæ halfw* ds. Æ. 1.1.

halw halfw dsn. H. 8 g. ex. Kg. 10.

g) (*arwi:*) *arwm arfwm* dp. Kk. 12 pr., M. 1 pr.
halfwm dp. U. 1.1 (2 g.).
halwm dpn. M. 2 pr.

siælwm siælf.vm (ɔ: *siælfwm*) dsm. Kg. 2.4 (2 g.).

j) *howzman hofws man* ns. Kk. 19 pr., M. 15 pr. — *howþ dyna* (ɔ: *-æ*) as. Æ. 10 pr.

På *u*-ljudets återgifvande i detta fall genom *u* finnes endast ett exempel: *þorffuum* 1 ppi. Kk. 21.5.

---

[1] Jf. dessutom *kon' .k.* ns. 'konung' H. 6 g. ex. Kg. 6 pr.; gs. H. 6 g. ex. Kg. ind.; ds. Kk. 15 pr., 19.5; as. Kg. 6 pr.

§ 96. § 96. Samnord. *u* har i stafvelse med infortis öfvergått till *o*, ifall den föregående stafvelsens sonant var *e*, *o* eller *ø* och det självt icke efterföljdes af *m*. Vi finna i Cod. B 49 skrifningarna

j) *kono* g, d, as.[1] Kk. 13.1; U. 6 g. ex. Ind.; *kononnæ* gs.[1] U. 1.1; *kononæ* as.[1] U. 6 pr. — *fæsti kono* as.[1] U. 2 pr.

l) *hemolt* asn. M. 29; *hemolo* dsn. Kp. 3.
hemolaþ asn. I. 14 pr.
legho as. Kk. 6 pr.
reþo hion np. U. 2.1.
morghon giff as.[1] U. ind.
moþor gs. U. 1.2 — *moþor faþ'r* ns. U. 16 pr.
solo ds. U. 11.2.[2]

m) *klokkor* ap. Kk. ind.

n) *nøþoghær* nsm. Kk. 21.3.

p) *hemolo* dsn. Kp. 3.

Visserligen förekommer i vår handskrift *o* äfven i andra fall än det nämnda såsom representant för samnord. ändelse-*u*. Men *o*-skrifningarnas frekvens i förhållande till de skrifningar med *u* (*w*), som handskriften därjämte innehåller, är alltför olika för orden med *a*, *i*, *u*, *y*, eller *æ* och dem med *e*, *o* eller *ø* i stafvelsen före ändelsevokalen, för att ej en vokalharmonisk differentiering af *u*-ljudet måste tillerkännas någon af handskriftens dialekter. Se vi nämligen bort från orden med samnord. *-um*, så möta på det förra hållet 485 skrifningar med *u* (*w*) och 15 med *o* — se s. 169 — men på det senare 44 med *u* (*w*) och 22 med *o* — se betr. de förstnämnda § 95 under j), l)—n). Att *u* framför *m* kvarstått oberördt af differentieringen, framgår af att samma motsättning icke återfinnes hos orden med samnord. *-um*. Den del, som framför ändelsen har en stafvelse med *a*, *i*, *u*, *y* eller *æ*, representeras i handskriften af 410 skrifningar med *u* (*w*) och 91 med *o* — se §§ 95, 97 under c), g) och i); den återstående delen, med *e*, *o* eller *ø* i denna stafvelse, af 58 med *u* och 2 med *o* — se därsammastädes under k), o) och q). Skrifningar med *o* förekomma alltså icke oftare hos de senare orden än hos de förra och grunda sig påtagligen här såväl som där på den i § 97 behandlade ljudlagen.

En på vokalharmoni beroende öfvergång af ändelsevokalen *u* till *o* spåras ej allenast, såsom R. v. Liliencron (Zeitschr. f. deutsches Alterthum VII s. 568 ff.) tidigast sett, i fornnorska urkunder, utan ock i en del fornöstnordiska: se härom Kock, Tydn. af gamla sv. ord s. 16 noten, Fsv. ljudl. ss. 146 ff., 171 och Arkiv V s. 79 ff.; R. Larsson, Ant. tidskr. f. Sv. XII. 2 s. 92 ff.; Zetterberg, Bjärköar. ljud- o. böjn. lära s. 30; samt Noreen, Aschw. gr. § 139. Begränsad till ord med *e*, *o*, *ø* framför ändelsen visar sig öfvergången, utom i Cod. B 49, i textkodex af UL[3],

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

[2] Af skrifvaren ändradt från *solu*.

[3] I den af Kock, Fsv. ljudl. s. 149, undersökta delen af UL visar sig ändelsevokalen *o* (frånsedt *kono konor*, som äfven i urkunder med vokalbalans kunna hafva densamma) endast i långstafviga ord. Då emellertid exemplen ej äro alltför många och, å andra sidan, bland de fsv. orden med *e*, *o*, *ø* i rotstafvelsen de kortstafviga utgöra en mycket ringa minoritet — bland dem med *e*

textkodex af SML[1] och VGL IV (Vidhemsprästens anteckningar). I de båda sistnämnda röjer § 96.
sig äfven — i den sistnämnda dock endast alternativt — en sådan inskränkning af densamma, att ändelsen *-um* kvarstått oförändrad också efter *e, o, ø*.

Såväl de ofvan berörda 44 *u-* (*w-*)skrifningarna af ord, som enligt vår ljudlag böra hafva *o*, som ett antal exempel på *æ* (*ø*) i stället för *o* i dylika ord — se § 98 under j), l) och p) — bevisa att icke alla Cod. B 49:s dialekter företett en växling *u : o* enligt denna ljudlag.

Med största sannolikhet kan det antagas, att öfvergången *u* > *o* efter *e, o, ø* egt rum inom samma dialekter som den i § 92 påvisade öfvergången *i* > *e* i denna ställning; en vokalharmonisk differentiering af den ena vokalen plägar i de nord. dialekterna åtföljas af en dylik behandling af den andra. Parallellismen tyckes likväl icke hafva sträckt sig så långt som att *u* skulle i en del dialekter blifvit *o* endast i slutljudet. Åtminstone kan man ej af *o*-skrifningarnas fördelning sluta till något sådant. Skrifningarna *hemolt, hemolo, hemolaþ, klokkor, nøþoghær* i H, hvilken del af handskriften visar spår blott af en till slutljudet inskränkt vokalharmoniöfvergång *i* > *e* (se anf. §), vederlägga tvärtom positivt att vokalharmoniöfvergången *u* > *o*, om den inträdt jämsides med en sådan, nödvändigtvis varit underkastad samma inskränkning. — Med hvilka af de olika dialekter, som behandlingen af samnord. ändelse-*a* lät oss urskilja (§§ 84—87), vi hafva att identifiera de af företeelsen i fråga kännetecknade, följer, under förutsättning att vokalharmoniöfvergångarna *i* > *e* och *u* > *o* gått hand i hand, af det i § 92 sagda.

Spåren af vår ljudlag äro gemensamma för H cod. B 49 och U cod. B 49, men häraf får icke slutas, att de härröra från B 49-skrifvaren. Ty också H cod. 1609 samt U codd. B 12 och Sch. röja inflytande af samma ljudlag, och det vida tydligare än Cod. B 49, genom att såväl *o*-skrifningar af ord, där lagen fordrar *u*, som *u-* och *æ*-skrifningar af ord, där den fordrar *o*, hos dem äro sällsyntare. Och den öfverensstämmelse i afseende å fördelningen af *u-* och *o*-skrifningarna af de senare, som förefinnes mellan de olika handskrifterna, ger otvetydigt vid handen, att redan grundhandskrifterna, H cod. [B 49—1609 och U cod. [B 12—Sch.—B 49, innehållit, jämte skrifningar med *u*, stridande mot ljudlagen, sådana med ett af densamma betingadt *o*. Af H cod. B 49:s hithörande *u-* (*w-*)skrifningar motsvaras i Cod. 1609 11 af dylika, 6 af skrifningar med *o*, men af dess *o*-skrifningar endast 1 af en skrifning med *u* och 6 af sådana med *o*.[2] I U codd. B 12 och Sch. åter, där man räknar 3 resp. 4 *u*-skrifningar och 28 resp. 29 *o*-skrifningar, äro af de förra[3] 2 gemensamma för båda handskrifterna.

---

saknas sådana t. o. m. fullständigt — kan detta naturligtvis vara en tillfällighet. Det bevisar för ingen del, att här föreligger en kombination af vokalharmoni och vokalbalans — en tanke som Kock framkastar i Fsv. ljudl. s. 320 f. och Noreen aksepterar i Aschw. gr. § 143 anm. 3.

[1] Då textkod. af SML visar dels starkare spår af vokalharmoniöfvergången *u* > *o*, dels svagare af vokalbalansöfvergången *u* > *o* (jf. R. Larsson, ofvan anf. st.), bör detta gifvetvis förstås så, att de båda ljudlagarna tillämpats af olika dialekter.

[2] Till en del af skrifningarna i H cod. B 49 finnes i Cod. 1609 ingen jämförlig motsvarighet.

[3] *meru* dsn. 10.1; *okur* apn. 10.1; dessutom i Cod. B 12 *enu* dsn. 9 pr. och i Cod. Sch. *føþu* ds. 10.1; *reþu hion* np. 2.1.

§ 97. § 97. Samnord. *u* i svagtonig (helt och hållet obetonad eller svagt bitonig) stafvelse har öfvergått till *o*, ifall på detsamma följde *m*; måhända till en början äfven i andra fall, där det på grund af den i § 99 behandlade ljudlagen utvecklats till ett *æ*-ljud.

Cod. B 49 innehåller följande exempel på *-om* för samnord. svagtonigt *-um:*

g) *akrom* dp. V. 13.3.
allom ællom (ɔ: *allom*) dpm, f, n. H. 9 g. ex. Kk. 2 pr.
aþrom dsm. Kg. 2 pr.
barnom dp. Æ. 8.1; U. 2.1.
frændom dp. Æ. 1.1; U. 1.4.
giældom dp. V. 24.1.
hanom dm. H. 20 g. ex. Kg. 2 pr.; U. ind., 2 pr. (2 g.).
maghom 1 ppi.[1] H. præf.; *matom* 1 pptk.[1] H. præf. (2 g.).
malom dp. Æ. 16.1.
mannom dp. H. 12 g. ex. Præf. — *ilgærningx mannom illgæningx mannom* dp. H. præf. (2 g.) — *sanundæ mannom* dp. Æ. 8.1.
markom dp. þ. 4.2.
mællom mallom (ɔ: *mællom*) prep. H. 7 g. ex. Kk. ind.
nattom dp. þ. 2.
rættom rætom dsm. Kk. 21.2; U. 1 pr.; dpf. Kk. 15.2.
sinom synom dsm. H. 6 g. ex. Kk. 20; dpm. Æ. 1.1.
(*skyld:*) *wtskyldom* dp. Kk. 2 pr.
stykkiom dp. Æ. 10 pr.
warom dsm. H. præf.
(*wis:*) *wrangwisom wrangvisom* dpm. H. præf. (2 g.).
witnom vitnom dp. Kk. 17 pr., Æ. 4.
ængiom dp. V. 13.3.

i) (*balker:*) *manhælghi' balkenom* (ɔ: *m. balkænom*) ds. Æ. 2.1.
bondenom (ɔ: *bondænom*) ds. Kk. 13.1.
garþænom ds. Kg. 2.3.
(*moghi:*) *almoghanom* ds. H. præf.
nakrom dsm. Kg. 2 pr., 10.

o) *goþom* dpm. H. præf.
mellom prep. Kg. 2.2.

Jämte dessa 93 skrifningar förekomma i handskriften 418, i hvilka samnord. svagtonigt *-um* återges genom *um* (*-wm*): se § 95 under **g**), **i**), **o**) och **q**). Sammanhåller man härmed, att de 50 — i anf. § under **c**) och **k**) uppräknade — skrifningar, som företräda orden med samnord. halfstarkt bitonigt *-um*, undantagslöst återgifva detta genom *-um* (*-wm*), så inses lätt, att en på ofvan angifna sätt begränsad öfvergång här varit med i spelet.

I det fall att *m* icke följer återgifves samnord. *u* i svagtonig stafvelse, utom hos ord med *e*, *o* eller *ø* i den föregående stafvelsen, hvilka varit underkastade vokalharmoniöfvergången *u* > *o* (§ 96), blott alldeles undantagsvis genom *o:* i 15 skrifningar, vid sidan af hvilka stå 322 med en annan motsvarighet till detsamma — anförda i §§ 95, 98 under **d**)—**f**) och **h**). Det kan icke bli tal om att likställa dessa tunnsådda *o*-skrifningar, till hvilka vi i § 98 skola återkomma, med de ofvan anförda och af dem sluta, att öfvergången till *o* inträdt äfven i andra ställningar än framför *m*. Men å andra sidan måste man medgifva, att det vore egendomligt, om *u* kvarstått oförändradt här, medan det framför *m* undergått nämnda

[1] Formen analogisk; se formläran.

ombildning. I de fsv. dialekter, där öfvergången af svagtonigt *u* till *o* endast partiellt genomförts, är det annars just uti ändelsen *-um* som *u* i främsta rummet bevarats (se den nedan anförda litteraturen).[1] Men såsom i § 99 skall visas, framträder inom Cod. B 49 ytterst tydligt en utveckling af *u* till *æ* i svagtonig stafvelse, i det fall att *m* icke följde. Det synes då så godt som säkert, att de båda företeelserna supplerat hvarandra i samma dialekt, och åtmintone icke osannolikt, att *u* också där det utvecklats till *æ* först blifvit *o*. § 97.

En regelbunden växling i fsv. af ändelsevokalerna *u* och *o*, tillkommen genom att samnord. *u* under svag aksent öfvergått till den sistnämnda, har upptäckts af Kock, som behandlat den i Tydn. af gamla sv. ord s. 15 noten; Fsv. ljudl. s. 172 ff., 316 ff.; Skand. Archiv I s. 31 ff. och Arkiv XI s. 335. Jf. beträffande detta fall af vokalbalans äfven R. Larsson, Ant. tidskr. f. Sv. XII. 2 s. 91 ff. o Arkiv XIII s. 59; Zetterberg, Bjärköar. ljud- o. böjn. lära s. 31; Björkman, Sv. landsm. XI. 5 ss. 32 ff., 60 f.; samt Noreen, Aschw. gr. § 143.

De talrika skrifningar med *-um* (*-wm*) för samnord. svagtonigt *-um*, hvarom ofvan varit fråga, representera med säkerhet gentemot dem med *-om* andra dialekter, där *u* kvarstått oberoende af aksentueringen.

En i svagtoniga rotstafvelser försiggången ombildning af *u* till *o* har afhandlats i § 40.

Den dialekt, som låtit svagtonigt *u* bli *o* framför *m* och *æ* i andra ställningar (jf. ofvan), är utan tvifvel att identifiera med den, i hvilken vi (§ 91) konstaterat en utveckling af svagtonigt *i* till *æ*; utvecklingen af ändelsevokalerna *i* och *u* har i de nord. dialekterna oftast gått parallellt. Att *u* för att blifva *o* eller *æ* ej behöft stå i slutljudet, medan öfvergången af *i* till *æ* varit bunden vid denna ställning, står ej i vägen för identifieringen. I flertalet — kanske alla[2] — fsv. urkunder med „ofullständig“ vokalbalans *i* : *e* är den jämsides därmed uppträdande vokalbalansen *u* : *o* „fullständig“ (hvilken term dock ej utesluter bevarandet af *u* framför särskilda konsonanter, i synnerhet *m*).

---

[1] Enligt Noreen, Aschw. gr. § 143.2, skulle visserligen den vokalbalansöfvergång *u* > *o*, som röjer sig i Sm. L:s textkodex, varit sålunda begränsad, att den hvad slutna stafvelser vidkommer inträdt endast uti ändelsen *-um*. Långstafviga ord visa där i denna ändelse (liksom i öppen stafvelse) dels *u*, dels *o*. För öfrigt skulle de i sluten stafvelse städse visa *u*. Men de exempel Noreen här kan åberopa äro blott tvänne, *annur* och *laghthus*, hvarförutom han lämnat ur akt, att äfven ett *waaldogh* förekommer i urkunden. Denna ger alltså knappt tillräckligt stöd åt åsikten om en olika behandling af *u* i *-um* och i andra slutna stafvelser. Sannolikt har Sm. L:s textkodex påvärkats dels af en dialekt med genomgående bevaradt *u*, dels af en annan med f u l l s t ä n d i g vokalbalans *u* : *o*. Tillvaron af en „ofullständig“ vokalbalans *u* : *o* kan öfver hufvud ej anses bevisad. Den andra urkunden, som Noreen anser vittna om en sådan, Cod. AM. 51 4:o af Sm. L, innehåller följande exempel på långstafviga ord med urspr. *u* i sluten stafvelse: *annur*, *laghþus*, *ualdugh* samt *aptonsang*, *morghon* (2 ex., strax efter hvarandra); dessutom en mängd skrifningar med *-um* (men ingen med *-om*). Men också i öppen stafvelse visa långstafviga ord såväl *u* som *o*, hvarför invärkan från en dialekt med genomgående bevaradt *u* i hvarje händelse är att antaga. Att *o* i de nämnda exemplen förekommer endast framför *n* bevisar ej, att växlingen *u* : *o* där är inomdialektisk. Textkodex har *aftænsaang* och *morghin;* det låter godt tänka sig, att en skrifvare, i hvars dialekt *u* blifvit *o* enligt vokalbalanslagen, utbytt dem mot *aptonsang*, *morghon*, men i fråga om *annur*, *laghþus* och *ualdugh*, som mindre afveko från de honom bekanta formerna, följt förlaget.

[2] Jf. not 1.

§ 97. I H. præf. återge både Cod. B 49 och Cod. 1609 ord med samnord. svagtonigt, af *m* efterföljdt *u* konsekvent genom skrifningar med *o*. Detta kan dock icke läggas till grund för någon slutsats om förhållandet i H cod. [B 49—1609, utan bevisar blott, jämte annat, att Cod. 1609 hvad företalet beträffar återgår på vår handskrift (§ 2). I den öfriga delen af H, där Cod. B 49 räknar 313 skrifningar med *u* (*w*) och 74 med *o*, har Cod. 1609 nästan uteslutande sådana med *u* (*w*). Men af de 6 *o*-skrifningar, som förekomma här [1], motsvaras hälften i Cod. B 49 af dylika, hvadan det är troligt, att grundhandskriften innehållit skrifningar såväl med *u* som med *o*. De i H. præf. förekommande torde emellertid leda sitt ursprung från B 49-skrifvaren (anf. §). Sammanhålles nu härmed, att U cod. B 49 har att uppvisa ett antal skrifningar med *o*, jämte mångfaldt flere med *u* (*w*), oaktadt de senare väl varit enrådande i U cod. [B 49—Sch. —B 49, liksom de äro det i U cod. B 12 [2], så kan det knappt betviflas, att samma man insatt också dessa *o*-skrifningar samt en del af de i H cod. B 49:s lagtext befintliga. Likväl torde det icke vara sin egen dialekt han härvid lämnat ordet åt. Detta följer, under förutsättning att utvecklingen i svagtonig stafvelse af *u* till *o* framför *m* och af *u* till *æ* i andra ställningar hört samman, af det i § 98 här nedan anförda.

§ 98. Samnord. *u* har i infortisstafvelse utvecklats till ett *æ*-ljud; dock icke framför *m* och troligtvis icke häller framför *ʒ*. Åtminstone alternativt är detta *æ*-ljud föga utprägladt och i viss mån besläktadt med *ø*, hvilket haft till följd att det någon enstaka gång återgifvits genom bokstafven *ø*.

Vi finna i Cod. B 49 följande skrifningar:

a) *kunæ* g, as. Æ. 1.1, 3 pr.; U. ind.
mughæ 3 ppi. I. 8.1.
skulæ 3 ppi. Æ. 16.1. [3]

d) *allæ* dsn. Kg. 6 pr., Æ. 5.
aþræ andræ dsn. Æ. 11, I. 3, þ. 12.
(*-brighþu:*) *helbryghþæ helbrughþæ* adj. [4] Æ. 13.6; U. 18.
bryggiæ as. Kg. 9.1.
bæstæ sv. asf. Æ. 10 pr.; sv. apn. Æ. 10 pr.
(*dyna:*) *hofþa dynæ* as. U. 10 pr.
(*-dærwa:*) *fordærwæþ* npn. Kk. 2.2 (2 g.). [5]
(*egha:*) *aghæ* 3 ppi. [6] Kk. 18 pr., Kg. 11 pr.; U. 17.1; *attæ* 3 ppti. U. 10 pr.

---

[1] De äro: *bondanom* ds. Kk. 13.1, *bondom* dp. Kg. 10, *mellom* prep. Kg. 2.2, *nokrom* dsm. Kg. 10, *swornom* dsm. Æ. 8.2, *thorfwom* 1 ppi. Kk. 21.5.

[2] I U cod. Sch. förekommer, jämte *u*-skrifningar för öfrigt, *hionom* dp. 2.1 och *swornom* dsm. 8.1. Ändelsens *o* kan här, äfvensom i *atto* 3 ppti. 10 pr., vara framkalladt af vokalbalanslagen. Cod. B 49 har på motsvarande ställen *u*-skrifningar.

[3] Se s. 157 not 1.

[4] I dessa skrifningar kunde dock *æ* äfven representera samnord. *a*: jf. *helbryþæ* i SML:s textkod., *helbrighþa* i Cod. Holm. B 56 af VML och likn. former i senare urkunder. Emellertid är *u*-formen i fsv. vanligare än *a*-formen och visar sig också något tidigare (i UL:s textkod.).

[5] Möjligtvis återgår *æ*, där det i afledningssuffixet hos I konjugationens svaga verb företräder samnord. *u*, icke ljudlagsenligt på detta utan på ett analogiskt *a* (enl. § 84). Jf. likväl *laghkallуþæ* dsn. Æ. 16.1.

[6] Formen analogisk; se formläran.

(*egha:*) *æghæ* as.[1] þ. 14.4.
(*fasta:*) *gen fastær* ap. þ. 8 pr. — *fastædagh* as. Kk. 16 pr. — *fastæ gang fastægang* as. I. 10.1, 11 pr.
Frillæ barn frillæ barn ns. Æ. 14.2; U. ind.; *frillæ barni* ds. Æ. 14.2; U. 24 pr.
fullæ dsn. I. 8 pr.
færiæ as. V. 18.2.
fæstæ as. þ. 3.1, 4 pr.
(*halwa:*) *quinnæ halfþæ* (ɔ: *q. halfwæ*) ds. U. 18.
(*halwer:*) *halfwæ* dsn. M. 21.
(*helagher:*) *hælghæ* sv. gsf. Kk. 21 pr. — *hælghædagh' b'* [*hælghædagha bruth*] as. Kk. ind. [2 g.].
hwæriæ swæriæ (ɔ: *hw-*) *hwariæ* dsn. Kg. 7, 11 pr., þ. 7.2.
kunnæ 3 ppi. Æ. 1 pr., V. 23.2; U. 10 pr.
litlæ sv. apm. þ. 14 pr.
(*liustra:*) *lyustræ* as. V. 14.3.
lyktæt nsf. I. 16.[2]
maghæ 3 ppi.[1] U. 4.
minæ dsn. V. 6.1; U. 11.2.
nællær np. H. præf.
næstæ sv. gpm. Æ. 7.2, I. 8.1; sv. dpm.[1] Æ. 1.1.
quinnæ gs.[1] Æ. 1.3; *quinænæ* (ɔ: *quinnænæ*) § 98. gs.[1] U. 16.2.
rættæ dsn. Æ. 12.2.
(*siang:*) *siængæ* ds. U. 6.1.
sinæ dsn. M. 31 pr. (2 g.), 1; U. 9 pr.
(*spilla:*) *ospiltæ* dsn. V. 11 pr.
(*stæmna:*) *fæstningæ stæmpnæ fastningæ stafwnæ* (ɔ: *fæstningæ stæfunæ*) ds. Æ. 1.4; U. 1.4 — *stæmpnædagh* as. I. 9.
sunædagha (ɔ: *sunnæd.*) *synnædaghæ* ap. Kk. 6.3, 15.1.
syslæmæn ns. (ɔ: *-man*) þ. 1 pr.; np. þ. 1 pr.
systær barn ns. Æ. 11.
(*sæta:*) *osættæ* dsn. Kg. 9.2.
(*tæppa:*) *watn tæppær* ap. V. ind.
(*willa:*) *domuillæ* as. Kk. 19.5.
vitnæþæ 3 ppti. Æ. 16.1.[2]
(*wæra:*) *waræ* 3 ppti. H. 4 g. ex. Æ. 1.1; U. 1.1.
wæzlæ gs. Kg. 10.
(*wæþia:*) *owæþiæþu* dsn. M. 31 pr. (2 g.).[2]
(*þorwa:*) *þurwæ* 3 ppi. Kk. 2.2.
þriþiæ asf. Kk. 8.
þæssæ dsn. M. 15.1.[3]

e) *kyrkægarþ* as. Æ. 13.7.

h) *kallaþæ* 3 ppti. Æ. 16.1 — *laghkalluþæ laghkallaþæ* dsn. Æ. 16.1, þ. 11.
landinæ ds. Kg. 11 pr.
nyæ dsn. V. 15.
skyldæstæ sv. gpm. I. 4.
vitnæþæ 3 ppti. Æ. 16.1.

j) *konæ* g, as. U. 7 pr., 19 (2 g.) — *fæstikonæ* as. U. 2 pr.

l) *bortæ* adv. M. 34.1.
broþærs gs. Kg. 6 pr.
delæ as. I. 16 (2 g.).
førslæ ds. Kg. 11 pr.
føþæ gs. I. 15.
goþæ sv. asf. H. præf.

---

[1] Formen analogisk; se formläran.
[2] Se s. 166 not 5.
[3] Se s. 158 not 2.

§ 98. (*hælda:*) *skakheldæ* ds. V. 6 pr.
høghstæ sv. gpm. Kg. 6 pr.; sv. apn. M. ind., 15 pr.
køptæs 3 ppti. þ. 8.1.
leghædrængʼr ns. Kk. 10 — *leghæ hioon* np. M. 37.1 — *leyæ kuna* (ɔ: *-æ*) ds. U. prol.
(*løs:*) *sakløsæ* dsn. I. 15, V. 17.1.
(*-løsa:*) *swaræ løsæ* as. þ. 3.1.
moghæ 3 ppi.[1] Kk. 1.1, Æ. 4.
morghængeff ds. Æ. 5.[2]
mølnær ap. V. ind. — *mølnæstaþ* ns. V. 17 pr.; *mølnæstaþa* np. V. 17 pr.
(*stiala:*) *þiufstolnæ* dsn. M. 31 pr.
þorwæ 3 ppi.[1] Kk. 4.
øghæn ap. V. 6 pr.
øræn ap. M. 15.1, V. 6 pr.[3]

p) *bleæ* as. U. 6 pr.

Med *ø* för samnord. *u*:

l) *føþø* ds. U. 10.1.
mølnøstaþ as. V. 17 pr.

Sistnämnda skrifningar måste sammanhållas med de i §§ 84, 90 och framdeles i konsonantläran omtalade med *ø* för samnord. *a*, *i*, resp. för den ur samnord. *ʀ* utvecklade svarabhaktivokalen. På grund häraf går det icke an att i deras senare *ø* se beteckningen för ett värkligt *ø*-ljud, som ju i hvartdera ordet kunde tänkas ha uppkommit genom framåtvärkande assimilation. Liksom i de förra skrifningarna torde det i dessa återgifva „den obestämda vokalen“ — ett *æ*-ljud med dragning åt *ø* — för hvilken emellertid därjämte och i regeln användts beteckningen *æ*.

Om öfvergången af samnord. *u* till ett *æ*-ljud vittna indirekt äfven ett antal skrifningar, där det förstnämnda företrädes af *e*, *a* eller *i*. Jämte andra skrifningar med *e*, *o*, *i*, *u*, *y* för samnord. *a* samt med *a*, *u* för samnord. *i*, om hvilka varit fråga i §§ 84, 90, bero de på att någon skrifvare, uti hvars egen dialekt förekommit ett sammanfallande af de tre ändelsevokalerna i ett *æ*-ljud, velat använda en annan dialekt, för hvilken det varit främmande; till följd af sin otillräckliga kännedom om densamma har han härvid stundom gjort sig skyldig till en felkonstruktion. Skrifningarna med *a* för samnord. *u* hafva väl dock till någon del uppkommit genom uteglömmande af ett *æ*-streck; jf. §§ 12, 51.

I följande skrifningar företrädes sålunda samnord. *u* af *e*: *leghe* as. V. 10; *quinne* ds. Kk. 15.2.

Af *a*: *a ganga* as. V. 12; *agha* 3 ppi. H. 4 g. ex. Kk. 5 pr.; U. 11.2; *alla* dsn. M. 1.1, 34 pr., I. 5; U. 5, 10 pr.; *blea* as. Æ. 6 pr.; *bruþ framma* ds. Æ. 2.1; *forseaman* ns. V. 14.1; *frilla barn* as. Æ. 14.1; *gamal* nsf. Kk. 2.1; *gifpta* as. U. 7.1; *giorþa* 3 ppti. Kk. 1 pr.; *iorþa* ds. þ. 15; *halfwa* dsn. M. 18; U. 11 pr.; *howazman* ns. Kg. 2 pr.; *howþ dyna* as. Æ. 10 pr.; *hwæria* dsn. Kk. 2.1; *kona kuna* g, d, as. H. 13 g. ex. Kk. 15 pr.; U. 4 g. ex. 5; *kunar* ap. Æ.

---

[1] Formen analogisk; se formläran.

[2] Ändelsevokalen *æ* i *morghæn* kunde äfven representera samnord. *i*. Att *u*-formen föreligger är likväl sannolikare, då denna i fsv. är vanligare än *i*-formen. I hvarje händelse torde *morghæn* vara analogiskt, hvarom se formläran.

[3] Se s. 160 not 3.

8 pr.; *aþulkona barn aþælkona barn* ns. Æ. 13.6; U. 18 (2 g.); *leyæ kuna* ds. U. prol.; *krona* as. § 98. Kk. 17.2; *legha* as. Kp. ind.; *Legha kuna* ns. Kk. 10; *mogha* 3 ppi. Æ. 7.2; *næsta* sv. gpm. Æ. 7.1; *sakløsa* dsn. V. 2; *slika* dsn. Kg. 10; *wara* 3 ppti. Æ. 8.2, þ. 8.1.

Af *i*: *quarstaþi* ds. þ. 11[1]; *raþini* ds. M. 22; *siængi* ds. Æ. 6 pr. (2 g.); *stæmpnidagh* ns. V. 9; *engi* dsn. þ. 9 pr.; *æri* 3 ppi. I. 2; *okluþraþir* dsn.[2] U. 11.2.

Samma skäl, som i § 84 föranledde antagandet, att också skrifningarna med *a* för samnord. *a* till någon ringa del icke så att säga formats på det lefvande språket utan tillkommit genom konstruktion af nämnde skrifvare, göra äfven i fråga om skrifningarna med *u* för samnord. *u* ett dylikt förhållande sannolikt. Ja, äfven skrifningar med *o* för samnord. *u* kunna med hänsyn till de i § 84 omtalade med *o* för samnord. *a* väntas hafva uppkommit på samma väg. Inom de ordkategorier, där ingendera af de ljudlagar §§ 96, 97 afhandlat fordrar *o*, torde t. o. m. a l l a *o*-skrifningar hafva detta ursprung. Vi finna här följande: *andro kost* adv. U. 8.1[3]; *annor* nsf. Kk. 7, Æ. 2.1; n, apn. Æ. 14.2, 15, I. 16; U. 2.1, 24 pr. (2 g.); *bruþframmo* as. U. 2 pr.; *fæstningæ stæmpno* ds. U. 1.4; *gifþto* as. Æ. 8.1; *hæþzlo* as. Kk. 21.4; *kyrkio balk'r* ns. H. præf.; *oskifto* dsn. U. 25 pr. Dessa skrifningar — 15, mot 485 med *u* (*w*), anförda i § 95 under a), b), d), e), f) och h) — äro för få att rättfärdiga antagandet, att jämte felkonstruktion en tredje öfvergång af *u* till *o* spelat in. I nom. sing. fem., nom. ack. plur. neutr. *annor*, hvars upprepade förekomst kan synas påfallande, har väl (liksom i nom. sing. m a s k. *annor* § 84) insättandet af *o* i st. f. *æ* haft en speciell orsak: associationen med det vanliga ordet *nokor* (§ 39; jf. *nokær* § 42).*

Ehuru proportionen mellan *u*- och *æ*-skrifningarna är olika inom olika ordkategorier, till följd af att de senare delvis grunda sig på en specialljudlag med trängre begränsning än den i början af denna § angifna — se härom § 99 — gifves det likväl ingen kategori där alla *u*-skrifningar kunde tänkas vara blotta konstruktioner. Äfven de ord, hos hvilka samnord. *u* var underkastadt förändring i alla dialekter, där de olika öfvergångarna $u > o$ och $u > æ$ (§§ 96—99; jf. ock § 100) gjort sig gällande — de hithörande exemplen stå att finna under l) och p) i §§ 95, 96, 98 — äfven dessa ord representeras i vår handskrift synnerligen ofta af skrifningar med *u*. Det är på grund häraf klart, att åtminstone i någon af Cod. B 49:s dialekter den samnord. ändelsevokalen *u* genomgående förblifvit oförändrad.

Å andra sidan måste inom samma dialekter hafva förekommit en allmän öfvergång till *æ* af samnord. uti infortisstafvelse stående och af *m* eller *ȝ* (?) icke efterföljdt *u*. Alla ordkategorier, som innehållit ett sådant — också de, hvilka ej kunnat genom någon speciellare ljudlag erhålla *æ* för urspr. *u*: se här ofvan under a) och j) — företrädas nämligen i handskriften alternativt af *æ*-skrifningar.

---

[1] Knappast dat. sing. af ett direkt mot nsv. *kvarstad* svarande ord. För att finna ett säkert belägg för ett sådant måste man gå ned till år 1446 (Cod. Livijn af Chr. LL); i den tidigare fornsvenskans urkunder är *ōn*-stammen *quærstaþa* o. d. enrådande. Cod. B 49:s *quarstaþi* motsvaras ock i Cod. 1609 af *qwarstadhu*.

[2] Här har dessutom ett *r* oriktigt tillfogats. Om dylika felkonstruktioner se konsonantläran.

[3] Betr. uppkomsten af fsv. *aþru kost* o. d. hafva olika förklaringar framställts af Brate i Dalal. böjn. lära s. 29 och Noreen i Aschw. gr. § 490 anm. 2. Med hvardera är förra leden att återföra på en samnord. form med ändelsen *-u*.

§ 98. Att samnord. *u* skulle uti någon af fornsvenskans dialekter försvagats till ett *æ*-ljud i sådan utsträckning, har icke framgått af den undersökning, som hittills egnats dess urkunder. Från forndanskan är däremot företeelsen välbekant; den karakteriserar samtliga dialekter väster om Öresund.

Då enligt utredningen här ofvan och i §§ 96, 99 (jf. ock § 100) Cod. B 49:s dialekter äfven hafva att uppvisa såväl ett konsekvent bevarande af *u* i nämnda ställning som särskilda differentieringar af detsamma i *u* : *o* och *u* : *æ*, är det gifvet, att den allmänna öfvergången *u* > *æ* tillhört långt ifrån alla dessa dialekter.

Med säkerhet kan antagas, att denna öfvergång i den dialekt där den egt rum åtföljts af de därmed väsentligen parallella öfvergångar *a* > *æ* och *i* > *æ*, hvaraf vår handskrift äfvenledes visar spår (§§ 84, 90). Hvad orden med samnord. *i* beträffar, är *æ*-skrifningarnas frekvens inom de ordkategorier, som ej varit mottagliga för någon annan öfvergång af ändelsevokalen till *æ* än den allmänna, väsentligen den samma som hos orden med samnord. *u*: på det förra hållet stå 713 *i*- (*y*-)skrifningar mot 37 *æ*-skrifningar, på det senare 264 *u*- (*w*-)skrifningar mot 9 *æ*-skrifningar. Inom motsvarande kategorier af orden med samnord. *a* visar sig däremot *æ* (*ø*) långt oftare: här finna vi 560 *a*-skrifningar och 257 *æ*- (*ø*-)skrifningar. Det ådagalägger, att medan den allmänna öfvergången *i* > *æ* och den ifrågavarande torde uppträdt endast jämte hvarandra, den allmänna öfvergången *a* > *æ* förekommit också i en del dialekter, som ej halt denna. Till någon eller några af dessa dialekter är det genomgående bevarandet af *u* att hänföra, i likhet med — och af samma skäl som — det genomgående bevarandet af *i*, med hvilket det sannolikt hör samman (jf. s. 151 f.).

Det ser ut som om skrifningarna med *æ* för samnord. ändelse-*u*, till den del de sammanhänga med den allmänna öfvergången *u* > *æ*, stammade från B 49-skrifvaren. Exempel på *æ* hos ord, hvilka blott genom denna ljudlag kunnat få det, förekomma i Cod. B 49:s bägge hufvuddelar H och U; däremot saknas sådana fullständigt både i H cod. 1609 och U codd. B 12 och Sch. Och det samma gäller om skrifningarna med felaktigt *a* eller *i*, för så vidt de återgifva dylika ord — om man frånser ett 2 g. i M. 32.1 mötande *kona* as., som tydligtvis ej är likställigt med de öfriga utan tillkommit genom förvanskning af *hona* 'henne'.[1] Det allmänna b e v a r a n d e t af *u* synes hafva spårats redan i tidigare handskrifter såväl af H som af U. Den ordkategori, inom hvilken denna ändelsevokal måste förändrats i alla dialekter, där den alls varit underkastad förändring, representeras ej blott i vår handskrift, utan ock i H cod. 1609 och U codd. B 12 och Sch. af skrifningar med *u* jämte sådana med *o* eller *æ*. Frekvensförhållandet mellan dem — om endast sådana medräknas, som äro gemensamma för de resp. handskrifterna — är både i H cod. B 49 och i H cod. 1609 10: 27; men af de 10 *u*-skrifningarna i den senare motsvaras i den förra 6 af dylika, endast 4 af skrifningar med *ä*. För H cod. [B 49—1609 bevisar väl detta en liknande växling. I U cod. B 12 åter är samma frekvens-

---

[1] Textstället, som i H cod. B 49 lyder *Gang'r domb'r a liff hænn'r. þa skal kona i iorþ quikkæ grawa. æy ma kona stæghlæ æll'r hængiæ*, stammar från UL (jf. § 2). I dennas textkodex återfinnes det ena *kona* som *hanæ*, det andra som *konæ*. Det senare är i ingen händelse ack. sing. af *konæ* — urspr. *u* uppträder aldrig i handskriften som *æ* — utan väl snarast ett korrumperadt *hon æ* l. *hanæ*.

förhållande 3: 13, i U cod. Sch. 4: 12, och af den förras 3 *u*-skrifningar återfinnas 2 i den senare som sådana.[1] Med hänsyn härtill är det högst sannolikt, ja nästan säkert, att också U cod. [B 12—Sch.—B 49 företett såväl *u*- som *o*-skrifningar af orden i fråga. — Angående *ø*-skrifningarnas provenans jf. § 90, slutet. § 98.

§ 99. Samnord. *u* har i svagtonig (obetonad eller svagt bitonig) stafvelse — dock ej framför *m* och troligtvis ej häller framför *ȝ* — utvecklats till ett *æ*-ljud; måhända blef det likväl närmast *o* (jf. § 97), hvaraf sedan *æ* framgått genom ytterligare utveckling.

Det är omöjligt att tvifla på tillvaron af en sådan ljudlag inom Cod. B 49:s dialekter, om man beaktar den olikformiga frekvensen af skrifningarna med *æ* (*ø*) för samnord. *u* i de ordkategorier, där dylika förekomma (jf. föreg. §). Orden med ändelsevokalen i samnord. halfstarkt bitonig stafvelse företrädas, såsom exempelsamlingarna under **a)** och **j)** i §§ 95, 98 utvisa, i regeln af *u*- (*w*-)skrifningar, blott alldeles undantagsvis af *æ*-skrifningar. De förras antal uppgår till 264, de senares endast till 9. Men inom den ordkategori, där ändelsevokalen befinner sig i samnord. svagtonig stafvelse — hithörande exempel finnas anförda under **d)**, **h)**, **l)** och **p)** i nämnda §§ — äro de båda slagen af skrifningar nära nog jämnstarkt representerade. Af dem med *u* (*w*) räkna vi här 152, af dem med *æ* (*ø*) 122. Vid dessa beräkningar hafva ett par ordgrupper undantagits. Dels orden med *m* eller *ȝ* efter ändelsevokalen, där *æ* aldrig visar sig: se under **c)**, **g)**, **i)**, **k)**, **o)**, **q)** resp. **b)**, **f)**, **n)** i § 95, samt § 98. Dels en grupp, hvilken i afseende å *u*- och *æ*-skrifningarnas relativa frekvens skarpt skiljer sig från de öfriga och ansluter sig till orden med samnord. halfstarkt bitonigt *u*. Den omfattar *ōn*-stamssubstantiv — hufvudsakligen kyrkliga termer — hvilka i relativt sen tid lånats från andra språk: *kapu*, *kirkiu* etc., *klokku* etc., *kristnu*, *kronu* etc., *musu*, *mæssu*. Dessa ord återgifvas genom 105 skrifningar med *u* och 1 med *æ*: se under **e)** och **m)** i §§ 95, 98. Orsaken till att de, såsom häraf kan slutas, i den dialekt där ifrågavarande differentieringslag tillämpats, i strid med denna hafva *u*, är tydligen, att de inkommit i densamma ur en annan svensk dialekt för sent att blifva delaktiga af utvecklingen $u > æ$.

Att också den del af orden med samnord. svagtonigt *u*, i hvilken det var inljudande, låtit det blifva *æ*, framgår af att den representeras af *u*- och *æ*-skrifningar i närmast samma proportion som vi konstaterat för ordens totalitet — af 28 *u*- och 17 *æ*-skrifningar. Se vi bort från de ord, hvilka efter ändelsevokalen hafva *r* = samnord. *ʀ*, mediopassivmärket eller slutartikeln (jf. nedan), reduceras dessa tal till resp. 19 och 11.

Redan i § 97 har framhållits, att ifrågavarande utveckling af svagtonigt *u* till *æ*, hvilken påtagligen tillhört samma dialekt som öfvergången däraf till *o* framför *m*, rimligtvis börjat med en öfvergång till *o* i sammanhang med den sistnämnda.

Huru som hälst är det klart, att den företeelse vi här sysselsätta oss med står i det närmaste frändskapsförhållande till den i fornsvenskan vanliga vokalbalansdifferentieringen $u > u : o$, hvars viktigaste litteratur anförts i § 97. Den förra har hittills icke blifvit påvisad i fornspråket. Men vi återfinna densamma i den nutida svenskans nordligaste dialekter. I Väster-

[1] Bådas *u*-skrifningar finnas uppräknade s. 163 not 3.

§ 99. botten, Härjedalen och sannolikt hela Jämtland med undantag af de östligaste socknarna har *u* försvagats till ett *ä*-ljud i samnord. svagtonig stafvelse[1], men icke i samnord. halfstarkt bitonig. Framför *m* har det likväl åtminstone i Västerbotten öfvergått till ett öppet *o* — väl blott i den förra ställningen, ehuru *o*-ljudet till följd af utjämning visar sig äfven i den senare — och i suffixet *-uʒ-* kvarstår det alltid som *u*. Se Åström, Sv. landsm. VI. 6 s. 78 ff.; XIII. 2 s. 67 ff.; Lindgren, Sv. landsm. XII. 1 s. 142; Westin, Sv. landsm. XV. 3 ss. 24 ff., 32, 48, 55, 57, 59—63, 67, 72, 75.[2]

Det behöfver icke sägas, att ljudlagen i fråga ej hört hemma i alla Cod. B 49:s dialekter. Vi ha redan i § 98 af de däremot stridande skrifningarna med *u* och med *æ* slutit, att bland dessa dialekter finnas sådana med genomgående bevaradt *u* och sådana där det blifvit *æ* i alla infortisstafvelser. Klart är ock, att de på en vokalharmonisk öfvergång *u* > *o* beroende skrifningar med *o*, som omtalats i § 96 och hvaraf en del återger ord i hvilka vår ljudlag fordrar *æ*, icke kunna afspegla den dialekt där denna tillämpats.

Denna dialekt är, såsom uti § 97 i förbigående framhållits, tvifvelsutan identisk med den som låtit samnord. svagtonigt *a* och *i* bli *æ*, om det var slutljudande eller efterföljdes af slutlj. *r* = samnord. *ʀ*, mediopassivmärket eller slutartikeln (§§ 85, 91). Att utvecklingen af svagtonigt *u* till *æ* ej varit bunden vid detta villkor motsäger icke ett sådant antagande, af skäl som nämndes därsammastädes.

Den i paragrafens början påpekade motsättningen är hufvudsakligen för handen i H cod. B 49, men spåras dock äfven i U cod. B 49; mot de anförda siffrorna svara i den förra å ena sidan 185 och 4, å den andra 99 och 104, i den senare å ena sidan 79 och 5, å den andra 53 och 18. Också H cod. 1609 visar spår af vår ljudlag: vi finna här aldrig *ä* för samnord. halfstarkt bitonigt *u*, men väl stundom för svagtonigt. De 15 exempel[3], hvilka i Cod. B 49 ega en jämförlig motsvarighet, förekomma alla på ställen där denna har en skrifning

---

[1] Detta *ä*-ljud har dock — fastän kanske icke öfverallt — blifvit *a* framför *r* och kort (d. v. s. supradentalt) *n*. I Västerbotten och i Jämtland (utom de sydligaste och östligaste delarna) har det bortfallit, om det var slutljudande.

[2] På sistnämnda ställen ses, att i Härjedalens och sydligaste Jämtlands mål rspr. *svala, tjugu, tjära, *tråda* '(väfstols)trampa' motsvaras af former på *-u* (l. *-o* till följd af „tilljämning"), rspr. *bössa, klocka, kråka, tufva, *tuppa* 'höna', *änka* af former på *ä*. Naturligtvis måste substantiven inom hvardera gruppen antagas utgått från den gamla gen. dat. ack. sing.-formen. — Dialekterna i Medelpad, Ångermanland och östligaste Jämtland hafva (liksom hälsingskan m. fl. svenska dialekter) försvagat *u* till *ä* jämväl i stafvelser med urspr. halfstark biton: jf. språkprofvet Sv. landsm. I. 11 s. 130 ff. (*-hūvä, -kākär, skātän* 'skatorna', *-stūgä, tjūgä, vārän* 'varorna'), Nordlander, Sv. landsm. II sm. medd. s. xc ff. samt Westin, Sv. landsm. XV. 3 ss. 25, 62 f. (*svūlä* 'svala', *trūdä* 'trampa', *tjūrä* 'tjära', *tjūgä*). Möjligtvis skedde detta relativt sent, så att tidigare också här förefunnits en växling mellan halfstarkt bitonigt *u* och svagtonigt *ä*.

[3] *andrä* dsn. I. 3, þ. 12; *bästä* sv. apn. Æ. 10 pr.; *förslä* ds. Kg. 11 pr.; *godhä* sv. asf. H. præf.; *hälghä* sv. gsf. Kk. 21 pr.; *köptäs* 3 ppti. þ. 8.$_1$; *landinä* ds. Kg. 11 pr.; *litlä* sv. apm. þ. 14 pr.; *nällär* np. H. præf.; *qwinnä* gs. Æ. 1.$_3$; *thorwä thurwä* 3 ppi. Kk. 2.$_2$, 4; *tridhiä* asf. Kk. 8; *äghä* as. þ. 14.$_4$. Med dem bör man ej förblanda några i Cod. 1609 befintliga exempel på *e* för samnord. *u*, hvilka här ej äro vittnesgilla: *brodher sun* ns. Æ. 15; *fadhers* gs. Æ. 3 pr.; *fadher* ds. Æ. 7.$_2$; *syster barn* ns. Æ. 11. Deras *e* ingår städse i ändelsen *-er* och har uppenbarligen tillkommit genom upplösande af en abbreviation med tecknet ʼ, hvilket äfven kan hafva föreställt *u* (jf. s. 157 not 1).

med *æ*. De torde alltså (så när som på tvänne i H. præf. befintliga: jf. § 2) vara nedärfda § 99. från H cod. [B 49—1609. Att denna rönt inflytande af ljudlagen bekräftas af några skrifningar med felaktigt *a* eller *i* för samnord. *u*, som Cod. 1609 i likhet med Cod. B 49 (jf. § 98) har att uppvisa. De återgifva undantagslöst ord med samnord. svagtonig ändelse och hafva i vår handskrift till motsvarighet — ifall någon sådan finnes [1] — en liknande skrifning. Delvis är det väl ändå genom B 49-skrifvaren ljudlagen gjort sig gällande i Cod. B 49 (ehuru den icke torde berört hans egen dialekt: jf. § 98). Den troligtvis blott från honom härrörande H. præf. (§ 2) innehåller dels *æru*, dels *gopæ* sv. asf. och *nællær* 'nässlor'. Å andra sidan stammar den antydning om ljudlagen, som ofvan konstaterats i U cod. B 49, säkerligen icke från grundhandskrifterna för denna, U cod. B 12 och U cod. Sch., enär de två sistnämnda hvardera sakna hvarje spår af en utveckling *u* > *æ*.

§ 100. Samnord. *u* har möjligtvis i helt och hållet obetonad stafvelse — kanske dock ej i det fall att *m* följde — blifvit *o* (också frånsedt den i §§ 97, 99 berörda ljudlagen).

I §§ 87, 93 ha vi trott oss finna, att någon af Cod. B 49:s dialekter haft en till aksentlösa stafvelser begränsad öfvergång af *a* — åtminstone slutljudande *a* — till *æ* och af *i* till *e*. I analogi därmed kan obetonadt *u* väntas därsammastädes hafva blifvit *o*. Emellertid ger det hithörande materialet i vår handskrift icke någon positiv antydan om en dylik ljudlag. Men å andra sidan talar det icke häller emot att någon dialekt tillämpat den. Det vore i så fall en af de dialekter, hos hvilka vi i §§ 86, 92, 96 konstaterat vokalharmoniöfvergångarna *a* > *æ*, *i* > *e* och *u* > *o* — också öfvergångarna *a* > *æ* och *i* > *e* i obetonad stafvelse hafva i §§ 87, 93 befunnits tillhöra densamma — och spår af företeelsen hade därför kunnat visa sig endast där betingelserna för vokalharmoniöfvergången *u* > *o* ej varit för handen. Nu representeras denna del af materialet, om man ser bort från orden på urspr. *-um*, af 11 skrifningar med *u* — se under h) i § 95 — och ingen med *o*. De ord, där vokalharmonilagarna fordra *o*, företrädas, såsom vi sett i § 96, af *u*- (*w*-) och *o*-skrifningar i proportionen 44: 22. Man skulle då vänta en eller annan skrifning med *o* jämväl hos de förra. Men att sådana saknas, kan naturligtvis i betraktande af exemplens fåtalighet vara tillfälligt, hälst som i ingen händelse alla dialekter med vokalharmoni torde tillämpat vår ljudlag (jf. § 93).

Samnord. *æ*.

§ 101. Samnord. *æ* har, med det undantag § 102 omtalar, bevarats som *æ*:

frænsæmi ds. M. 38. *kyrkiu wæriændær* np. Kk. 1.2.

Ytterligare exempel utgöra *fæþærni* ns. U. 11.2; *fæþærnis* gs. I. 14 pr., ifall de i afseende å afledningssuffixet äro identiska med DL:s och Cod. Bur.:s *fæþærni -e*, fvn. *faðerni*,

[1] Detta är fallet med följande: *blea* as. Æ. 6 pr.; *forseaman* ns. V. 14.4; *halwa* dsn. M. 18; *ägha* 3 ppi. Kk. 5 pr., V. 1; *radhini* ds. M. 22; *siängi* ds. Æ. 6 pr.

§ 101. och icke med fgutn. *feþrni* (hvars förhållande till de förra är oklart). Hvartdera är nämligen möjligt.[1]

På samma penultimavokalisation som skrifningarna *fæþærni fæþærnis* hänvisa *fæþarni* ns. U. 16.1 och *fæþurnæ* ds. Æ. 8.1. Det senare, och sannolikt också det förra, har tillkommit genom felkonstruktion af en skrifvare, i hvars dialekt ordet haft *æ* i andra stafvelsen och ändelsevokalerna *a* (*i*) och *u* öfvergått till ett *æ*-ljud. Äfven annars uppträda, såsom vi sett i §§ 84, 90 och 98, till följd af nämnda öfvergångar och skrifvarens sträfvan att använda en däraf oberörd dialekt, dessa ändelsevokaler på ställen dit de ej höra. I *fæþarni* kunde likväl *a* också bero på uteglömmande af ett *æ*-streck.

Ett förkortningstecken har tydligtvis blifvit uteglömdt i *fæþrni* ds. Æ. 1 pr., *møþrni* ns. U. 1 pr., *møþrnis* gs. U. 17 pr. Att det här skett oftare än annars förklaras till fyllest af att abbreviationen mot vanligheten befann sig i ordets midt.

§ 102. Samnord. *æ* har, om det kommit att stå i svagtonig stafvelse, öfvergått till *e*. Alternativt har det i detta fall, åtminstone under vissa omständigheter, utvecklats vidare till *i*.

Det förra antydes af

frænzemis spiæl frænsemis spiæl as. Kk. ind., 15 pr., 2;

det senare af

frænsimæs spiæl as. U. 24.1.[2]

Beträffande öfvergången af *æ* till *e* i aksentsvag stafvelse, hvilken företeelse säkerligen är samnordisk (jf. s. 21), se Kock, Fsv. ljudl. s. 533 ff.; Brate, Ä. Vml. ljudl. ss. 5 f., 8; R. Larsson, Ant. tidskr. f. Sv. XII. 2 s. 13 ff.; Björkman, Sv. landsm. XI. 5 s. 7; Noreen, Aschw. gr. § 147; Sievers, Tüb. bruchst. s. 8; Wadstein, Fno. homb. ljudl. § 3; Hægstad, Gamalt trøndermaal s. 79. Om utvecklingen till *i* se Noreen a. s.

Jämte de nämnda exemplen innehåller Cod. B 49 ett *frænsæmi* ds. M. 38. Den växling *æ* : *e*, *i* ordets afledningssuffix sålunda uppvisar är sannolikt inomdialektisk och att återföra på en växling mellan semifortis och aksentlöshet; såsom själfständigt behöll *frændsæmi* suffixets semifortis (hvilken förutsättes af *i*-omljudet), men såsom förled i juxtapositionen *frændsæmis spiæl* förlorade det den, ehuru väl endast dialektiskt. I ingen händelse bevisar

---

[1] Jf. äfven de förkortade *faþ'rni faþ'rnæ* ds. Æ. 7 pr., 12.1; *faþ'rnis witu* ds. I. 14 pr.; *fæþ'rni fæþ'rnæ* n, d, as. I. 14.1; U. 16 g. ex. 1 pr.; *fæþ'rnis* gs. U. 17 pr. (3 g.); *fæþ'rnis frænd'r* np. U. 7.3, 11.2; *fæþ'rnæs witu* ds. U. 11.2; *møþ'rni* o. d. n, d, as. H. 4 g. ex. Æ. 1 pr.; U. 11 g. ex. 1 pr.; *møþ'rnis* gs. U. 11.2, 17 pr. (2 g.); *møþ'rnis frænd'r møþ'rnæs frænd'r* np. U. 11.2 (2 g.).

[2] En afvikande uppfattning uttalar Noreen i Aschw. gr. § 172: fsv. *frændsime* skulle stå i afljudsförhållande till fsv. *frændsæme*. Detta antagande är emellertid osannolikt med hänsyn till den i St. L:s textkodex förefintliga växlingen *frændzæmia* : *frænsimio spiæl* (jf. Schlyters glossar), hvilken uppenbart är att förklara på samma sätt som växlingen *frænsæmi* : *frænsemis spiæl* i Cod. B 49 (se här nedan).

skrifningen *frænsæmi,* att någon af Cod. B 49:s dialekter alls ej låtit *æ* blifva *e* i svagtonig stafvelse. Också under förutsättning att den form den återger förlorat sin semifortis, liksom de af *frænzemis spiæl* etc. återgifna, tillstädjer den på sin höjd slutsatsen, att icke alla dialekterna haft en öfvergång af svagtonigt *æ* till *e*, hvilkens resultat blifvit bestående, d. v. s. icke åter upphäfts af öfvergången *e* > *æ* (§§ 12, 90, 91). § 102.

Förhållandet mellan *frænzemis spiæl frænsemis spiæl* å ena sidan och *frænsimæs spiæl* å den andra kan ej gärna vara annat än det, att de representera skilda dialekter: i någon dialekt har det ur *æ* i svagtonig stafvelse utvecklade *e* slutligen blifvit *i*. Om detta skett utan någon inskränkning eller endast under särskilda omständigheter, kan ej afgöras.

Medan *frænzemis spiæl frænsemis spiæl* tillhöra H cod. B 49, förekommer *frænsimæs spiæl* i U cod. B 49. Likväl återfinnas *e*-skrifningarna icke i H cod. 1609, där man i deras ställe läser *frändsämis spiäl* (2 g.), *fränsimis spiäll,* och *i*-skrifningen icke i U codd. B 12 och Sch., som i stället hafva *frænzæmis spiæl(l)*. Den sistnämnda läsarten har väl äfven varit U cod. [B 12—Sch.—B 49:s, hvaremot H cod. [B 49—1609 snarast kan förmodas hafva i likhet med H cod. B 49 konsekvent visat *e*-skrifningar.

Allmänt.

§ 103. Hvarje samnord. vokal har genom kontraktion bortfallit, om den medan ljudlagen värkade var obetonad och följde omedelbart på en annan, starkare betonad vokal. Ljudlagsenligt var den i denna ställning städse obetonad, såframt den ej hade semifortis. Också ifall en obetonad vokal omedelbart föregick en med starkare aksent, egde utan tvifvel bortfall rum.

Om kontraktion af en ändelsevokal med en föregående vokal vittna

(*bo:*) *boo* ds. U. 11.2, 25 pr.
(*boa:*) *booz* asn. H. præf.
(*-boi:*) *landbo* ns. I. 12 — *syoboo raaþ* as. Kg. 11.1 — *Vip'rbo balk'r wip'rbo balk'r* ns. H. præf., V. ind., 24.3.
bro kar as. V. 18 pr.[1]
broor 3 spi. V. 18 pr.
by gs.[2] þ. 9 pr.; np. I. 16.
fa faa 3 spk. H. 4 g. ex. Æ. 3 pr.; U. 3 pr.; 3 ppk. Æ. 14.2.
fly inf. Kg. 5.1.
fredagh as. þ. 7.1.
(*ga:*) *vm gaa vmga* 3 ppk. H. præf. (2 g.).
møør aldri ds. U. 22 pr.
quindæ ns. V. 18.3.[3]
seet nsn. Æ. 10.1.[4]

[1] Knappast äkta sammansättning; jf. *broa kar* i St. L.

[2] Förekommer i uttrycket *till by hans* och är alltså möjligen ack. sing.

[3] Jf. *quiande* i en kodex af SML (Cod. Havn. Ny kong. Saml. n:o 2237). I hvad förhållande denna form står till det vanliga fsv. *quighande* och fvn. *kuígendi* är oklart; en möjlighet vore, att den tillkommit genom folketymologisk ombildning efter fsv. **qui* (jf. *quiggrind*) fvn. *kuí* 'fäfålla'. Kontraktionen i *quindæ* förutsätter (liksom den i fda. *tindæ*?) reduktion af den semifortis ordet tvifvelsutan ursprungligen hade på penultima.

[4] Emedan samnord. svagtonigt *i* framför *t* synes genomgående uppträda som *i* uti alla H cod. B 49:s dialekter utom en enda, som blott föga gjort sig gällande (jf. §§ 90—93 samt § 27), är det

§ 103. *sweriki swerikæ* d, as. Kg. 1 pr., 6 pr., Æ. 16 pr.; *swerikis* gs. Þ. 15 (2 g.). U. 24.1; *see* 3 spk.[1] M. 29, Kp. 2, V. 14.1; U. 17.1.[2]
(*wæra:*) *se* 3 spk. Kk. 21.3, V. 16 pr., 23 pr.; *þrær* nf. Æ. 8 pr.[3]

Också i

þre am. H. 4 g. ex. Kk. 6.3; U. 13; n, af. H. 22 g. ex. Kk. 2.2; U. 1.1, 2 pr., 9 pr.

röjer sig ett bortfall af samnord. ändelsevokal efter annan vokal; men åtminstone delvis torde detta bero på en annan, yngre ljudlag: se § 104.

Ett exempel på kontraktion af ändelsevokal med en påföljande vokal föreligger möjligen i

aldrigh adv. Æ. 12 pr.; U. 7.1, 12.[4]

Enligt den förklaring Kock i Arkiv V s. 384 och Skand. Archiv I s. 36 ff. gifvit den specifikt östnordiska förlusten af ändelsevokal vid hiatus skulle den, åtminstone hvad den normala fornsvenskan beträffar, blott till en mindre del vara af ljudlagsenlig natur: i artikulerade former af substantiv på lång vokal (t. ex. fsv. *sion*) och i sammansättningsleder, åtminstone sådana där ändelsevokalen varit *i* (fsv. nom. sing. *landbo*); måhända äfven i andra (t. ex. fsv. *korhuder*) äfvensom i uttrycket fsv. *a(ff) ny*. I öfriga fall däremot vore vokalen aflägsnad genom analogibildning, hufvudsakligen efter sådana ord af samma bildning, där den föregåtts af samma eller en snarlik rotvokal och därför samnordiskt kontraherats med denna (t. ex fsv. inf. *se* efter *ga* etc., dat. pl. *knæm* efter *bom* etc.); ljudlagsenligt skulle, menar Kock, ändelsevokalen här kvarstått. Orsak till den olika behandlingen vore, att i de förstnämnda fallen ändelsevokalen varit helt och hållet obetonad, i de senare däremot haft biton. På väsentligen samma ståndpunkt ställer sig Noreen i Aschw. gr. §§ 153 anm. 2, 154.

Den mångfald af olika analogibildningar hvarmed Kock nödgas operera — af hvilka ingen enda måste väntas inträdt under föreliggande omständigheter — är redan den föga förtroendeväckande. En och annan af dessa analogibildningar har man t. o. m. svårt att tro på; så — också om den ljudlagsenliga enstafvigheten af 1. 3 plur. pres. *gam ga* o. likn. tages till hjälp — den som skulle med de relativt fåtaliga 2 plur. pres.-formerna *sen, ten* etc. som mönster frambragt de vida talrikare fsv. *fan, gaan,* nsv. *dön, tron* etc. De psykologiska ombildningstendenserna i språket äro enligt sin natur under lika förutsättningar de

---

mindre sannolikt, att skrifningen *seet* återger en tvåstafvig form. Vokalens kvalitet bevisar, att formen i fråga närmast utgått från ett analogiskt *sēit* och icke ljudlagsenligt fortsätter samnord. *sēt*. Jf. § 12.

[1] Kunde äfven tänkas föreställa tvåstafvigt *sēe*.

[2] Vokalisationen i *se see* förbjuder att omedelbart likställa det med samnord. *sē*. I Cod. B 49 skulle säkerligen dettas ljudlagsenliga fortsättning — ej blott den starktoniga utan ock i regeln den svagtoniga — representeras af ett **sæ*: jf. §§ 12, 77, 90.

[3] Se s. 19.

[4] Jf. s. 96 not 1. En sådan kontraktion i *aldrigh* förutsätter, att hufvudaksenten hvilar på slutstafvelsen. Jf. emellertid § 104.

samma. Så mycket egendomligare förefaller det då, att östnordiskan skulle i sådan omfattning bortanalogiserat sina hiatusbildande ändelsevokaler: i västnordiskan visar sig som bekant ej ett spår af någonting motsvarande. § 103.

Det ser ut som hade Kock själf redan vid nedskrifvandet af uppsatsen i Skand. Archiv hyst ett litet tvifvel om tillräckligheten i alla dessa fall af den analogiska förklaringsprincipen. Han medger där s. 45 i fråga om fsv. gen. sing. *by*, att en dialektisk kontraktion „kanske icke vore omöjlig". Och s. 48 f. till och med, att möjligen också i allmänhet en med levis försedd ändelsevokal bortfallit omedelbart efter en annan vokal — i hvilken ställning den skulle haft „ett svagt uttal" — om mycket nära stående enstafviga former funnits, hvilkas analogiinflytande kunnat bidraga till dess aflägsnande; ibland skulle det skett också utan en dylik medvärkan.

Från denna teori — mot hvilken måste invändas, att en sådan samvärkan mellan ljudlag och analogiinflytande saknar otvetydiga exempel och knappast ens låter tänka sig — är steget icke långt till antagandet, att ljudlagsenligt hvarje svagtonig vokal i ställning omedelbart efter en annan, starkare betonad bortfallit. Hvad som afhållit Kock från att taga ut detta steg är väl blott hänsynen till vissa ord, som aldrig eller nästan aldrig visa annat än okontraherade former: fsv. **knoe* (> nsv. *knoge*), adjektiven fsv. *moin, troin*, starka pret.-particip (t. ex. fsv. *boin*) samt pres.- och pret.-konjunktiver (t. ex. fsv. *fai, doe*).

Numera kan det emellertid i ingen händelse betviflas, att dessa former äro på ett eller annat sätt analogiska, och äfven Kock lär väl ej kunna annat än medgifva det. Det är nämligen honom vi hafva att tacka för insikten, att det nordiska fornspråket ljudlagsenligt hade aksent 1 vid hiatus. Denna viktiga sats leder han i Arkiv XIV s. 213 ff. i bevis på ett sätt som ej lämnar rum för något tvifvel. Af densamma följer, då ju utan gensägelse fsv. *sion, landbo* o. likn. äro strängt ljudlagsenliga, att fsv. **knoe, moin, troin, boin* etc., *fai* etc., *doe* etc. icke äro det. Vid fullkomligt ostörd ljudutveckling tillkom dem aksent 1, alltså ingen biton på ändelsevokalen, och liksom de förra borde de förlorat denna. Att ändelsevokalen icke förty finnes där, kan blott så förklaras, att den återinförts eller upprätthållits genom inflytande från de ord med samma ändelse, som ej föllo under kontraktionslagen, eller ock så, att orden i fråga redan före dennas tillämpning antagit aksent 2 i anslutning till den stora massan af tvåstafviga ord. Och det samma gäller klarligen om samtliga former med en af vokal omedelbart föregången ändelsevokal, så vidt de tillhöra en dialekt, som äfven företer former där en dylik gått förlorad. Dessa senare representera här städse den ljudlagsenliga behandlingen. En oafvislig konsekvens af Kocks aksentregel är sålunda, att hvarje svagtonig vokal, som omedelbart föregicks af en annan, starkare betonad vokal, bortfallit, såvida ej analogiska inflytelser gjort sig gällande. Någon annan, vidare formulering af regeln för själfva kontraktionen än Kocks alternativa, enligt hvilken blott obetonad hiatusbildande vokal varit underkastad denna, påkallar den naturligtvis icke.

Att en obetonad vokal äfven om den föregick en annan, starkare betonad, bortfallit i fornsvenskan, har Noreen påvisat i Aschw. gr. § 154 II.

En mängd skrifningar i Cod. B 49 ådagalägga, att inom dess dialekter äfven förekomma former med bevarad eller återställd hiatusbildande ändelsevokal. De äro följande: *bleæ blea*

§ 103. (ɔ: *bleæ*) as. Æ. 6 pr.; U. 6 pr.; *boum* dp. U. 10 pr.; *boæ* inf. Kk. 2.2 (2 g.); 3 ppi. Þ. 1.1; *up boæ* inf. Kk. 2.2; *wæl boin* npn. Kk. 2.2; *landboæ* ns. H. 4 g. ex. I. 10 pr.; d, as. H. 6 g. ex. Kg. 2.4; *broær* n, ap. H. 6 g. ex. V. ind.; *broum* dp. V. ind.; *iorþbroær* ap. V. 18 pr.; *byær* gs. U. 2.1 (2 g.); *byæ* gp. H. 4 [5] g. ex. Kp. 7; ap. Kg. 11.1; *byum* dp. U. 11.2 (2 g.); *bool byær* np. U. 12; *byæmannæ* gp. V. 14.2; *døæ* inf. Æ. 13.4; 3 ppi. U. 17 pr.; *fae* 3 spk. H. 6 g. ex. Kk. 19.3; *husfruæ* ns. Æ. 4; *niu* num. U. 10.1; *nyu nyæ* dsn. Kk. 1.1, V. 15; *nyæ* apf. V. ind.; *forseaman* (ɔ: *forseæman*) ns. V. 14.4; *sioar* np. V. 14.1; *tiu* num. U. 10.1; *tiu manna eþæ tiu mannæ eþæ* ds. U. 10.1, 25.1; *tiu mannæ eþ* as. U. 10.2; *troæ* inf. Kk. 1 pr. (2 g.); *sein* 3 ppk. U. 11 pr.; *þreær* nf. U. 7.1, 2.[1] Jämför man nu exemplen med ändelsevokal och exemplen utan, skall man finna, att proportionen dem emellan är mycket olika för olika ordgrupper, tydligen till följd af att i de skilda dialekterna vissa former haft sin ljudlagsenliga kontraherade gestalt, men andra visat en analogisk ändelsevokal. Så saknas hiatusbildande ändelsevokal oftast i genitiver som utgöra förled i en juxtaposition — naturligt nog, då de lätt isolerades från substantivflexionen. Med ändelsevokal uppträda vanligen infinitiver samt substantiviska böjningsformer (utom i nyssnämnda fall); undantagslöst är det händelsen med räkneorden *niu*, *tiu*. Det är tydligt, att under alla omständigheter analogibildning gjort sig gällande i mycket stor utsträckning. Vi hafva fördenskull ingen anledning att för de i handskriften förekommande exemplen på hiatus söka någon annan förklaring — ingen anledning att med hänsyn till dem frånkänna någon af Cod. B 49:s dialekter kontraktionslagen.

Om bortfall af obetonad rotvokal vid hiatus se § 82.

§ 104. Hvarje samnord. vokal har genom synkope bortfallit, om den kommit att stå i en obetonad stafvelse mellan två stafvelser, af hvilka den ena likaledes var obetonad, den andra hade starkare aksent. Likvida eller konsonantiskt *i*, som genom synkopen kommit i stafvelseslut har, såvida konsonant föregick, sonanterats och behandlats som om det af gammalt varit sonantiskt. Ljudlagens värksamhet inom Cod. B 49:s dialekter ådagalägga

antighiæ o. d. konj. H. 4 g. ex. Kk. 12 pr.
(*gærning:*) *ilgærningx mannom illgæningx mannom* dp. H. præf. (2 g.).[2]
hind'rdax giæf ds. U. 10 pr.
mun 3 ppi. I. 17 (*m. alla . . . fa*); U. prol. (*m. skiliæs*).

---

[1] I *byæ* ds. V. 18 pr. har ändelsen analogiskt tillagts en form, som på samnord. ståndpunkt saknade sådan (jf. fvn. *bǿ*). Fsv. *tīund* — i handskriften företrädt af *tiund* as. H. 4 g. ex. Kk. ind., *akur tiund* ns. Kk. 7, *Koorn tiund* ns. Kk. 7, *Quik tiund* as. Kk. 7 — hade utan tvifvel ursprungligen semifortis, i likhet med *nīundi* och *tīundi* (se om dem Kock, Alt- u. neuschw. Accent. s. 162). Att de senare orden ännu vid tiden för hiatuskontraktionen betonades så i Cod. B 49:s dialekter, antyda indirekt de i densamma förekommande *niu*, *tiu*, hvilka väl hufvudsakligen ha associationen med resp. ordinaltal att tacka för ändelsevokalens bevarande (jf. fsv. *otto* '8' : *ottonde*).

[2] Jf. det i fsv. (bl. a. i Cod. B 49: se här nedan) äfven förekommande *ilgærningis man*. Att *ilgærningx mannom illgæningx mannom* innehölle en med ändelsen -*s* bildad genitiv af *gærning* synes otroligt, då de feminina vokalstammarna annars aldrig i vår handskrift eller i andra före 1400-talet tillkomna visa denna genitivtyp (jf. Noreen, Aschw. gr. §§ 399. 2 b, 408. 2). Föga sannolikare

(*-siwi:*) ***guþsiuilagh*** as. Kk. 11.1 — ***guþsiwi lagh spiæl*** as. U. 24.1.
scul 3 ppi. U. 7.1 (*þær s. XII wæræ*).
(*wæra:*) ***ær*** 3 ppi. M. 20 (*æ. witni till*)[1]; ***war*** 3 ppti. I. 7 (*w. a þingi gifvir* ɔ: *gifnir*).

æi o. d. adv. H. 96 g. ex. Præf.; U. 34 g. ex. § 104. Prol.[2]
æll'r o. d. konj. H. 332 [334] g. ex. Kk. 1 pr.; U. 72 [73] g. ex. Prol.[3]

Åtminstone partiellt måste äfven

þre am. H. 4 g. ex. Kk. 6.3; U. 13; n, af. H. 22 g. ex. Kk. 2.2; U. 1.1, 2 pr., 9 pr.

grunda sig på samma ljudlag. Ordet utgör på alla de (30) ställen i vår handskrift, där det uppträder under formen *þre*, attribut till ett omedelbart påföljande substantiv[4], men står de två gånger det visar ändelsevokal — i satserna *æru ok þreær gifpt'r* 'äro ock giftena tre' U. 7.1 och *æru þe þreær* U. 7.2 — predikativt. Denna kongruens kan icke vara tillfällig.[5] Ej

är det att juxtapositionernas *gærningx*, för hvilket äfven andra fsv. belägg finnas, skulle höra till ett för öfrigt icke öster om Kölen anträffadt maskulint substantiv, identiskt med fvn. *gerningr* (jf. Noreen a. a. § 399 anm. 4).

[1] Förekommer i antitesen *ær witni till . . . æru æy witni till . . .* Cod. 1609 har på hvartdera stället *äru*. Alltså knappast singularen afsedd.

[2] Ordet är på alla dessa ställen proklitiskt (men ej på en del andra, hvarom se längre fram). Betr. dess samnordiska grundform och utveckling i öfrigt se § 78.

[3] Öfverallt proklitiskt. Att handskriften det oaktadt icke visar någon *r*-lös form af det på samnord. *ællaʀ* återgående ordet — *all* U. 7.1 är uppenbart felaktigt — motsäger att *æll'r* o. d. återgåfve en form, där den ursprungliga ändelsevokalen vore bevarad: jf. konsonantläran, under samnord. *ʀ*.

[4] Dessa fall äro: *þ. synnædaghæ þ. sunædagha* Kk. 6.3, 15.1; *þ. lewæ brøþ* Kk. 9; *þ. dagha* M. 35; *þ. luti* U. 13; *þ. mark'r* o. d. Kk. 2.2, 9, 13 pr., 15.1 (2 g.), 21.2, 4, Æ. 1.3, 13.5, M. 36, Þ. 2, 3.1, 11, 13 pr.; U. 1.1, 2 pr., 9 pr.; *þ. siælu mæssur* Kk. 8; *þ. alnæ* Kk. 9; *þ. bot mark'r þ. bot m^tt^r* Kg. 7 (2 g.), 8; *þ. affræktær* V. 3; *þ. dyssiær* V. 15; *þ. gen fastær* Þ. 8 pr.

[5] Den kan det så mycket mindre, som ett dylikt förhållande mer eller mindre tydligt framskymtar också i andra fsv. urkunder, att döma efter de i Schlyters glossarier citerade textställena. I Upplandslagens textkodex (hvars ärfdabalk dessutom fullständigt undersökts) förekommer sålunda *þre* blott framför ett däraf bestämdt substantiv: *þ. løti* Æ. 13; *þ. markær* o. d. Kk. 1.2 (2 g.), 3 (3 g.), Æ. 1.1, 2 pr. (2 g.), 9 pr.; *þ. nætær* Kk. 12.1 (2 g.); i annan ställning alltid *þreæ þreær* : *æru ok þreær giptur* 'äro ock giftena tre' Æ. 7.1; *æru þar þreær. æi . . .* Æ. 7.2; *markær þreæ m^tt^ þreæ m^tt^ þrear* M. 28.1 (3 g.); *sla .v. tændær. twa. ællr þreær. þæt . . .* M. 30.4. Äldre Västgötalagen följer merendels samma regel för bruket af den ändelselösa och den tvåstafviga formen: *þre løte þrer løtæ* (ack.) Kk. 17 pr., C., Þl.; *þrer marker* o. d. Kk. 3, 5, 7.1, Md. 1.3, men *þrear ærv þiufs vituløsor* Þ. 4.1; *øra þrea* VS. 5; *þrear ællær þrim flerra* o. d. FS. 2 pr., 3, FB. 8. Undantag göra likväl å ena sidan *þrear markær þræa m^tt^* S. 4.2, G. 2 pr.; *þrea vinter* I. 6 pr., å andra sidan *hætæ þrer ok æru tvar* Md. 1.3 (*þrer mærkar* föregår!) och *þrer æru þiufs vitur* Þ. 4.2 — I Östgötalagen, Dalalagen och Västmannalagen (för hvilka senare Brates och Siljestrands monografier anlitats) är *þrea þrear* (*þreia þria*) det vanliga; då de likväl undantagsvis hafva *þre*, är det framför substantiv. Så ÖGL *þre markær* K. 13 pr., VaÞ. 35; *þre øra* K. 13 pr.; DL *þre markir* 6 g. ex. M. 17 pr.; samt VML *þre m^tt^rc* Bg. 5.1. Yngre Västgötalagen slutligen, som i alla ställningar använder *þre*, visar likväl en gång den tvåstafviga formen i *þreær æru þiufs vitur* Þ. 29.

§ 104. häller låter ett till den attributiva ställningen begränsadt bortfall af ändelsevokalen härleda sig ur den kontraktionslag föreg. § afhandlat. Det måste påtagligen förklaras så, att efter kontraktionens upphörande en analogisk ack. mask. *þrēa,* nom. ack. fem. *þrēa(ʀ)* differentierats genom ljudlagen i fråga, till följd af att detta räkneord i attributiv funktion var proklitiskt. Växlingen mellan attributivt *þre* och predikativt *þreær* bestyrker således det resultat vi i § 73, på tal om Cod. B 49:s *fira* etc., kommo till i afseende å den äldre betoningen af en del räkneord i svenskan.[1]

På vår ljudlag hänvisa äfven

Æi o. d. adv. H. 91 g. ex. Præf.; U. 23 g. ex. 1 pr. — *aldrigh* adv. Æ. 12 pr.; U. 7.1, 12 — *næy* interj. Kg. 11 pr., Æ. 1.1,

ehuru de olika orden i det satssammanhang, hvari de här förekomma, icke varit underkastade densamma, utan torde sakna ändelsevokalen närmast på grund af utjämning med den form utan dylik som de, resp. deras senare juxtapositionsled, enligt ljudlagen erhållit i proklitisk förbindelse med ett annat ord.[2]

Den synkoperingslag, hvarom här är fråga, behandlas af Kock i Sv. språkhist. s. 54 ff. och af Noreen i Aschw. gr. § 156.

I talrika exempel uti Cod. B 49 förekommer emellertid en bevarad ändelsevokal, hvilken med lika rätt som den bortfallna i de först anförda exemplen kan förmodas hafva vid tiden för synkoperingen stått i obetonad stafvelse mellan en annan obetonad och en med starkare aksent. Bland dessa exempel — juxtapositioner, hvilkas förled utgöres af en sammansättning med någondera leden två- eller flerstafvig, äfvensom två- eller flerstafviga ord i proklitisk ställning — märkas bl. a. *illgiærningis manni* ds. Kk. 21.3[3], *hindrædagx giff* as. Æ. 4 samt en mängd proklitiska *skulu* o. d. 3 ppi. (t. ex. Kk. 1 pr.; U. 1 pr.), *æru* o. d. 3 ppi. (t. ex. H. præf.; U. 1 pr.) och *waræ* 3 ppti. (Æ. 1.1). Utsikterna för ett analogiskt återställande af den synkoperade ändelsevokalen voro dock naturligtvis i dylika fall synnerligen stora, hvarförutom det i fråga om de proklitiska formerna är möjligt, att skriftspråket icke annat än undantagsvis återgifvit dem strängt fonetiskt, utan ersatt dem genom motsvarande betonade

---

[1] Samma proklis och synkope som i fornsvenskan är det helt säkert som i fornnorskan gifvit upphof åt en ack. mask. *þré* (af Noreen, Aisl. gr.[3] § 106.1, identifierad med got. *þrins*). Att vår synkoperingslag egt giltighet i åtminstone en del af dess dialekter, antyda de af Hægstad, Gamalt trøndermaal s. 94 f., citerade exemplen (så äfven Noreen, a. a. § 152 anm. 1).

[2] I nära förbindelse med ett följande ord har väl det till grund för *aldrigh* liggande *aldri æiʒi* (s. 96 not 1), som annars torde haft tonvikt på *æiʒi,* aksentuerats så, att detta var obetonadt och till en början proklitiskt. Sedermera, efter att ha blifvit *æiʒ* på grund af ljudlagen i fråga, har det enklitiskt anslutit sig till *aldri* (alltså t. ex. *aldri | æiʒ mæiʀ* > *aldri æiʒ | mæiʀ* liksom *ormʀ | inn laŋgi* > *ormʀ inn | laŋgi*) samt utvecklats till *iʒ* (§ 76), hvarefter det sammansmält med det förra till ett *aldriʒ* (§ 82). Genom utjämning på olika tider kan det fristående *aldri ǽiʒi* hafva ombildats till *aldri ǽiʒ* (> fsv. *aldrégh*) och *aldri íʒ* (> fsv. *aldrígh*). Också association med negationspartikeln utanför förbindelsen *aldri æiʒ aldri iʒ* har naturligtvis kunnat medvärka. Med afseende å utvecklingen af det från samnord. *næi æiʒi* utgångna *næy* jf. §§ 78, 82.

[3] Betr. uppkomsten af dylika bildningar se Kock, Sv. språkhist. s. 105 f.

form. Något bevis för att vår synkoperingslag ej tillämpats af alla Cod. B 49:s dialekter af- § 104.
gifva dessa skrifningar i betraktande häraf icke.

Att vår handskrift innehåller spår af samma ljudlags invärkan på rotvokaler hafva vi funnit i § 83.

§ 105. Samnord. svagtonig vokal har sannolikt i slutljud efter konsonantiskt *i* bortfallit, åtminstone om *i*-ljudet följde på guttural konsonant:

aruingi np. Kk. 14.
Liggi liggi inf. U. 22 pr.; 3 ppi. V. 17 pr.
Sighi 3 ppi. Þ. 6 pr.
Ænki ns. U. 2 pr.

I Cod. B 49 förekomma jämsides *mærki* och *mærkiæ* 'märke', *ængi* och *ængiæ* 'äng', *liggi* och *liggiæ* 'ligge', *læggi* och *læggiæ* 'lägge' samt *længi* och *længiæ* 'länge' (se ss. 130—132 och 137, 138). I och för sig vore det därför icke otänkbart, att de anförda skrifningarna uppkommit genom felkonstruktion af någon skrifvare, hvars egen dialekt haft *iæ* såväl i nom. plur. *aruingiæ*, inf. *liggiæ* etc. (jf. § 84) som i *mærkiæ, ængiæ* etc., och hvilken velat använda en annan — den från hvilken *mærki, ængi* etc. härröra (så synes i hvarje händelse *affrøkis* inf. V. 16.1 böra förklaras). Men nu äro i den äldsta forndanskans urkunder skrifningar af samma slag som de ifrågavarande ytterst vanliga, utan att man tyckes ha någon anledning att betvifla deras enlighet med värkliga (dialektala) språkformer. Man finner där t. ex. subst. *eki* 'eka' Er. Sj. L. 3: 62, *kyrki kirki* ib. 2: 9, Jy. L. Præf., *ænki* Vald. Sj. L. 1: 13, Jy. L. 1: 36; inf. *byggi* Jy. L. 1: 51, *læggi leggi* Er. Sj. L. 3: 21, Jy. L. 1: 47, *søki* Er. Sj. L. 3: 42; räkneorden *bæggi* Jy. L. 1: 18, *thrikki* ib. 1: 47, *tviggi* Er. Sj. L. 1: 2, Vald. Sj. L. 2: 15; också efter andra konsonanter än gutturaler möter *i* för *ia* : *bryni* 'brynja' Jy. L. 3: 3, *dyli* 'dölja' Er. Sj. L. 3: 20, *lyli* 'lilja' Harpestr. 73 och *skili* 'skilja' Jy. L. 2: 53. Då sålunda bortfall af slutljudande svagtonig ändelsevokal efter konsonantiskt *i* värkligen torde förekommit på önord. botten, kan det ej anses för djärft att af skrifningarna i Cod. B 49 sluta till ett dylikt.

Talrika exempel på kvarstående slutvokal efter konsonantiskt *i* — såväl postgutturalt som annat — kunna anföras ur Cod. B 49, bl. a. *arwingiæ* as. U. 16.3; *liggia liggiæ* inf. H. 4 g. ex. Kk. 12 pr.; 3 ppi. M. 27, V. 18 pr. (2 g.); *saman liggiæ* inf. I. 13 pr.; *Sighia* o. d. inf. H. 4 g. ex. Kk. 8; U. 1.4, 10.1; 3 ppi. H. 13 g. ex. Kk. 2.1; U. 8 pr., 11.1; *afsighiæ* inf. I. 11 pr.; *til sighiæ till sighiæ* inf. H. 4 g. ex. Kk. 6.3. Om ock en del af formerna med ändelsevokal kunde till följd af analogibildning finnas äfven i en dialekt som tillämpat ljudlagen, är detta dock mindre sannolikt i fråga om andra, såsom *bæggia bæggiæ* gm, n. I. 13.1; U. 1.3, 10.1, 23.2; *twæggiæ twegiæ* gm, f, n. Æ. 7 pr., M. 31.3, V. 18.3; U. 7.1, 10.1; *þriggiæ* gm, f, n. H. 4 g. ex. Æ. 9 pr.; U. 9 pr. (2 g.). Det är därför tämligen säkert, att vår ljudlag ej gällt i alla Cod. B 49:s dialekter.

De skrifningar, som tyda hän på denna ljudlag, visa sig både i H cod. B 49 och i U. cod. B 49. I H cod. 1609 anträffas inga dylika, och ej häller i U codd. B 12 och Sch. Utan fara för misstag kan man utpeka B 49:skrifvaren som den, hvilken insatt dem i texten.

Rättelser och tillägg.

Sid. 11 r. 13, 14 nedifr. läs: föregår); *skæl* 3 spi. I. 4; *stændæ* 3 ppk. M. 31 pr.

" 13 r. 19 nedifr. läs: litteraturen.

" 14 " 21 uppifr. " detsamma.

" 15 " 15 " " 'ho' H. præf.;

" 16 " 13 " " handskriften 300 gånger med *æ*, 623 gånger.

" 18 r. 19 nedifr. läs: I. 7. I *walførær* kunde man vilja spåra en fsv. motsvarighet till fvn. *val*. Att en sådan funnits, måste dock anses mycket osäkert, då fornsvenskans minnesmärken så vidt kändt innehålla blott ett enda ytterligare belägg för *wal* (VML Æ. 1 pr.) — jämte otaliga för *wæl* — och å andra sidan uteglömmandet af ett *æ*-streck hör till de vanligaste skriffelen därstädes. — Svårligen kan skrifningen *aru* 'äro' Kg. 6 pr.

" 20 r. 8 nedifr. läs: Tidskr.

" 21 " 13 uppifr. " 124), visa att.

" 23 " 5 " " *wæwa*.

" 24 " 19 " " (ɔ: *æ*).

" 25 " 6 " " Tidskr.

" 27 Efter r. 11 uppifr. tillägg: På felskrifning beror det säkerligen att ett samnord. *i* saknar motsvarighet i *giptnæ* as. U. 8.1.

" 28 r. 19 uppifr. läs: as. H. 8 g.

" 30 r. 6 " tillägg: Eller har *y*-ljudet under en senare period åter delabialiserats till *i*, utom där det varit förlängdt — hvilket det i nda. *Brøst*, nda. dial. *röst*, nsv. *rysta* nda. *ryste* kan ha varit p. gr. af efterföljande *st*? I så fall torde emellertid detta *y*-ljud till en början icke sammanfallit med det vanliga, utan stått närmare *i*. Betr. delabialiseringen jf. den öfvergång af kort öppet *o* till *a*, som s. 37 not 2 förmodas ha egt rum i danskan.

Sid. 31 r. 1 nedifr. läs: underkastadt.

" 36 " 11 uppifr. " kort hufvudtonig stafvelse, efterföljd.

" 36 r. 6 nedifr. läs: *m*, *g* och *ng*.

" 37 " 4 uppifr. tillägg: *fatughuræ* (ɔ: *-æræ*) komp. npn. U. 4.

" 40. Efter r. 18 nedifr., sp. 1, tillägg — *gønum* adv. V. 5.1, 14.1; prep. V. 6 pr.

" 41 r. 10 uppifr. läs: *brut [hælghædagha bruth]* as. Kk. [ind.,] 16 pr.

" 45 r. 15 nedifr. läs: eller *o* i.

" 54 " 1 uppifr. läs: *sůndųr*, *sundaksgrąda*.

" 63 " 10 " " *komb'r*.

" 69 " 16 " tillägg: För öfrigt behöfver fsv. *rost*, äfven under förutsättning att det återgår på samnord. *rǫst*, icke nödvändigtvis stå i vägen för antagandet af en öfvergång kort *ǫ* > *a* i fornsvenskan. Om den bekanta, i allmänhet åter upphäfda förlängningen af kort vokal framför *st* i vissa dialekter skett så tidigt, att ordet haft lång vokal vid tiden för öfvergången i fråga — något som med hänsyn till förlängningen framför *ht* (hvarom se Kock, P.-B. Beitr. XV s. 252 noten) icke är alldeles osannolikt — kunde det på grund häraf hafva undandragit sig densamma; betr. fsv. *o* för äldre *ǭ* se s. 65 not 2. På samma sätt är måhända *trost* i sv. och no. dialekter att förklara.

" 72 r. 6—8 nedifr. Fvn. *sæing* fsv. *siang* sammanställes med vb. *sá* också af Pipping, i en efter tryckningen af s. 72 utkommen uppsats

i n:r 7/8 1904 af Neuphil. Mitteil. (där i öfrigt en helt olika uppfattning uttalas betr. det förra ordet).

Sid. 80 r. 15 uppifr. läs: gpm.[1] Kp.

„ 85 not 2. Om de här berörda frågorna har numera äfven Pipping uttalat sig, i n:r 7/8 1904 af Neuphil. Mitteil. Hans inlägg föranleder icke ett frångående af någonting som här yttrats.

„ 103. Efter r. 5 uppifr., sp. 2, tillägg: *øøn* ns. M. 29.

„ 103. Efter r. 15 uppifr., sp. 1, tillägg: *nakrom* dsm. Kg. 2 pr., 10; *nokræ nokro* (ɔ: *-æ*) asf. M. 36, V. 17.1, 24.2.

„ 116 r. 14 nedifr. läs: samnord. *g*.

Sid. 121 „ 18 uppifr. läs: VI. 6 s. 78 ff.

„ „ „ 2 nedifr. „ eller kort (d. v. s. supradentalt) *n*.

„ 122 r. 13 nedifr. läs: af 13—.

„ „ „ 8 „ „ alla 13 befinner.

„ „ „ 2 „ „ Æ. 2.1, *bätris* 3 spi. I. 13 pr., *kirkiuni*.

„ 123 r. 14 uppifr.: *goþæ* utgår.

„ 132 „ 3 nedifr. läs: *kon' .k.* ds.

„ 136 „ 14 uppifr. *byghæ* 3 spti. V. 15 borde förts till de s. 137 under **g**) uppräknade exemplen.

„ 143 r. 7 nedifr. läs: med *i* (*y*).

„ 153 „ 10 „ „ i synnerhet den i Cod. Sch.

JK

